

С. Дзюба, М. Пучинець, В. Назаренко, Г. Войток

ЧЕРНІГІВ У ВОГНІ

Книга друга

Сергій Дзюба, Марія Пучинець,
Віталій Назаренко, Григорій Войток

Чернігів у вогні

Книга друга

Журналісти газети «Чернігівщина» – про війну з російськими
загарбниками і героїчну оборону Придесення

Консультанти – Валентин Буряченко та Вадим Мисник

Спільний проект газети «Чернігівщина: новини і оголошення»,
ОК «Північ» Збройних Сил України і Міжнародної літературно-мистецької
Академії України, яка об'єднує письменників, журналістів, перекладачів,
науковців, державних та громадських діячів із 70 країн

ЧЕРНІГІВЩИНА
новини і оголошення

Чернігів
Газета «Чернігівщина»: новини і оголошення»
Міжнародна літературно-мистецька Академія України
Видавництво «Десна Поліграф»
2023

УДК 94(477.51) «2023»

Д 43

Сергій Дзюба, Марія Пучинець, Віталій Назаренко та Григорій Войток (автори), Катерина Махлай (упорядник і літературний редактор), Валентин Буряченко та Вадим Мисник (консультанти).

Д 43

Чернігів у вогні. Книга друга: Журналісти газети «Чернігівщина» – про війну з російськими загарбниками і героїчну оборону Придесення. – Чернігів: Газета «Чернігівщина: новини і оголошення»; Міжнародна літературно-мистецька Академія України; Видавництво «Десна Поліграф», 2023. – 584 с.

ISBN 978-617-8020-99-6

Така очікувана читачами збірка «Чернігів у вогні. Книга друга» побачила світ! Обидві ці книжки, перша і друга, – справді, унікальні, адже їхні автори та персонажі пережили нашестя лютої російської орди, мужньо боронили рідний край і зараз разом наближають нашу Перемогу над ненависним ворогом. Попри всі шалені обстріли ракетами, артилерією і «Градами», й такі жорстокі бомбардування (нелюди скидали з літаків на місто 500-кілограмові бомби), Чернігів героїчно вистояв, а загарбники щезли, немов примари... Кожен рядок цих вражаючих книжок буквально написаний кров'ю, тому вони нікого не залишають байдужими. Причому книжки створено під час запеклої війни, незадовго після описаних подій. Згодом ці матеріали вивчатимуть науковці, їх читатимуть учні та студенти.

Бо це – вже наша сучасна історія, не лакована, не вкрита якимось штучним, помпезним глянцем, не вигадана, а справжня, трагічна та героїчна водночас. Історія, якою ми з вами можемо справедливо пишатися. Тому ми – надзвичайно горді, що мешкаємо в місті-герої Чернігові та на Придесенні.

На обкладинці:

**Герої оборони Чернігівщини та України –
командир розвідувального взводу ОК «Північ» Богуслав Борсук (в центрі),
майстер-сержант Юрій Бобир (праворуч) та старший солдат Сергій Набок**

Книжка побачила світ за сприяння
генерального директора ТОВ «Земля і Воля», Героя України **Леоніда Яковишина**,
заступника голови Чернігівської обласної ради **Дмитра Блауша**,
голови ГО «Бекет» **Олександра Вайла** та волонтера **Івана Славова**

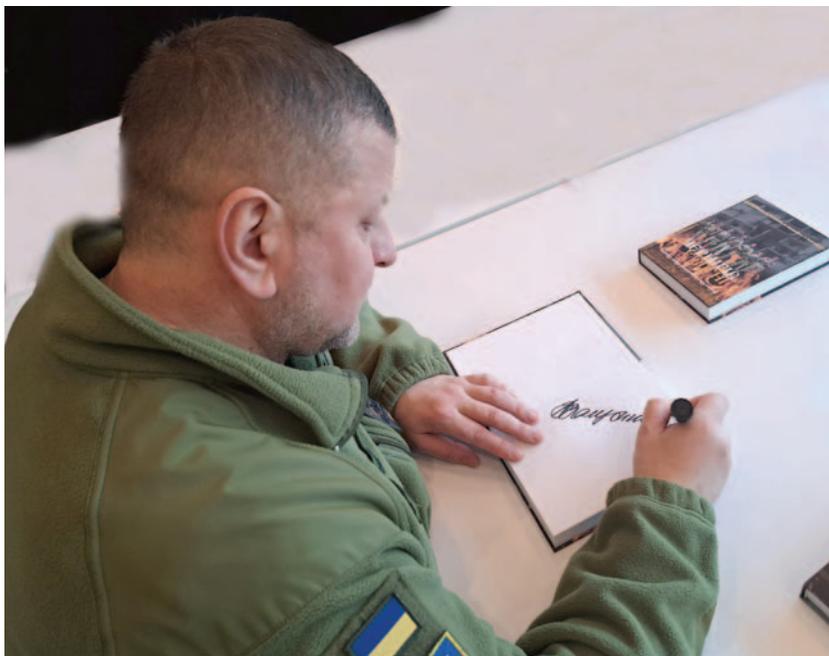
УДК 94(477.51) «2023»

© Дзюба С. В., Пучинець М. О.,
Назаренко В. І., Войток Г. А., тексти, 2023
© Газета «Чернігівщина: новини і оголошення»

ISBN 978-617-8020-99-6

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

**Головнокомандувач ЗСУ
Валерій Залужний
та Командувач Об'єднаних
Сил ЗСУ Сергій Наєв
високо оцінили першу книжку
«Чернігів у вогні»**

*Книгу «Чернігів у вогні» з автографом Валерія Залужного
продали з аукціону за 50 тисяч гривень*

Книга «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!» про героїчну оборону Чернігова та Придесення (спільний проект редакції газети «Чернігівщина» та ОК «Північ») набуває все більшої популярності.

Так, книжку подарували Головнокомандувачу Збройних Сил України, генералові Валерію Залужному. Видатний полководець, якого ми надзвичайно шануємо, прочитав «Чернігів у вогні» і високо відгукнувся про книжку.

*Командувач Об'єднаних Сил ЗСУ, генерал-лейтенант,
Герой України Сергій Наєв*

Прославленому генералові видання про оборону Придесення дуже сподобалося. Книга об'єктивна, цікава, ошатна і, головне, – важлива. Адже це – вже наша історія. Одне слово – супер!

Тож щиро дякуємо панові Валерію за добрі слова, які є підтримкою і для всього творчого колективу газети «Чернігівщина», і для творців книжки «Чернігів у вогні».

За 50 тисяч гривень продано на благодійному аукціоні нашу книгу «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!» з автографом Головнокомандувача Збройних Сил України, генерала Валерія Залужного. Цю книжку на торгах придбала Українська громада Сіднею з Австралії. Зароблені кошти отримав танковий підрозділ ЗСУ «Кліщі». Керівник підрозділу Дмитро Балабуха («Танкіст») – герой нашої книги.

Командувач Об'єднаних Сил ЗСУ, генерал-лейтенант, Герой України Сергій Наєв також із великою цікавістю прочитав книжку «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!» про героїчну оборону Чернігова та Придесення від російських загарбників і відзначив її високий рівень, надзвичайну важливість та актуальність. Адже тут зібрано унікальні матеріали – спогади наших відважних бійців, медиків, волонтерів та жителів, котрі самовіддано допомагають ЗСУ, а також розповіді людей про життя під час ворожої окупації, свідчення про жахливі злочини рашистів.

Великий наклад першої книжки читачі розмели буквально за тиждень! Тому ми її вже не раз успішно перевидавали – додаткові накладі також не залежуються, роз-

Головнокомандувач ЗСУ, генерал Валерій Залужний та герой оборони Чернігова, полковник Олександр Єрмоленко

літаються дуже швидко. Багато примірників потрапили на фронт – на прохання наших бійців.

Тому ми підготували до друку та видаємо ще одну збірку – «Чернігів у вогні. Книга друга». До речі, ми не маємо від продажу обох книжок жодного зиску, це – волонтерський проект, наш внесок у Перемогу над загарбниками.

Сергій ДЗЮБА,
редактор газети «Чернігівщина»

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Зі зброєю в руках

*Герой України,
генерал-майор Віктор Ніколюк
командував обороною Чернігівщини*

«Хочу жити довго у вільній та щасливій Україні!»

35-річний старший сержант Євген Смага (позивний «Сем») пішов на війну з рашистами добровольцем. Окупанти нещадно обстрілювали Новоселівку, котру захищали наші бійці. Однак вороги отримали гідну відсіч від звитяжних українців. На цій війні Євген втратив ногу, та мужній боєць ходить на протезі і, з Божою поміччю, хоче жити довго у вільній і щасливій Україні, в своєму рідному Чернігові. Попри все пережите, він сповнений віри, надії та любові!

– Пане Євгене, знаю, що Ви – наш земляк.

– Так, я народився в Чернігові, який з дитинства люблю від усієї душі. Адже наше місто – прекрасне та неповторне! Тато працював водієм автобусів, а матуся – техніком-лаборантом. Тепер мої батьки – на заслуженому відпочинку. Я закінчив Чернігівський радіомеханічний технікум – за фахом ремонт автомобілів і двигунів, а також – Київський університет менеджменту освіти.

У 2006-му мене призвали в Збройні Сили України – на строкову службу. Служив у Донецьку. І одного дня до нас приїхав представник військової частини, щиро поспілкувався та звернувся з цікавою пропозицією – служити за контрактом у Києві, охороняти посольства й консульства. Я погодився. Батько завжди мріяв, щоб я став військовим...

Він свого часу служив у Німеччині, і йому пропонували залишитися в армії. Але, коли тато повернувся додому й рідні лише дізналися про це, почали плакати і просити залишитися вдома, адже Німеччина – надто далеко, а вони за ним уже дуже скучили. Отак сердечно поплакали дідусь із бабусею, й таки вмовили! Батько залишився жити та працювати в Чернігові, він любив свою роботу водія і пишався нею...

Євген Смага

Ніби й не шкодував про своє рішення, про такий життєвий вибір, однак час від часу згадував про службу в Німеччині з ностальгією. «От, – казав, – якби зараз я міг повернутися в той час, то, можливо, із задоволенням служив би далі. Тому й тобі, синку, щиро раджу: якщо матимеш нагоду стати військовим, не втрачай її».

– І Ви залишилися в армії?

– Ні, відверто кажучи, мені та служба не надто сподобалася. Власне, люблю дисципліну, не терплю безладу. У мене завжди все чітко розкладене по полицках. Але Ви ж пам'ятаєте, як тоді наші українські можновладці ставилися до війська? Армію увесь час недолуго скорочували, розвалювали, а воякам платили просто мізерні гроші, за які було складно прожити. От і виходило, що роботи – багато, а зарплати – катма. Мені ледь вистачало коштів на харчі та житло, яке я винаймав. Тому повернувся до Чернігова і став водієм...

– Продовжили справу свого тата!

– Рідні допомогли мені придбати вантажний автобус, і я розвозив вантажі – до Києва, на Сумщину, Черкащину та, звісно, по всій Чернігівщині. Одружився, нині у мене двоє чудових дітлахів – донечка-школярка та син, який ходить у дитсадок. Дружина працює продавцем. Згодом я зайнявся пасажирськими перевезеннями...

– Тобто у Вас усе було добре, і раптом – повномасштабна війна!

– 24 лютого я був у Києві, ми там орендували житло з колегою. Він – старший чоловік, воював в Афгані. Тож колега прокинувся трохи раніше і термосить мене: «Женю, війна, ракетні обстріли, вибухи!» Потім ми роз'їхалися – я повіз людей до Семенівки. А це ж – буквально 20 кілометрів до кордону... І о 12-й нарвався на колону рашистів – близько ста одиниць техніки: танки, БТР, САУ, бензовози! А у мене – близько 15 пасажирів, і я цілком відповідаю за їхню безпеку.

Втім, пощастило – розвернувся й заїхав у найближче село. Ясно, що треба було добиратися туди манівцями. Втім, пасажирів заходилися дзвонити своїм близьким, і ті невдовзі приїхали по них та розвезли додому, – всі благополучно добралися. Бо якби автобус поїхав полем по такій погоді, ми просто б застрягли, і ніхто б нас звідти не витягнув. А так – Богу дякувати, обійшлося...

Душа у мене заспокоїлася, тож вирушив до Чернігова. Однак тримав однією рукою кермо, а іншою – телефон...

– Рідні непокоїлися!

– Авжеж, звісно. Тим більше, ось-ось мали підірвати Сновський міст, і треба було встигнути, проскочити, доки ще була така можливість. І я встигнув – о пів на другу проїхав, а невдовзі моста вже не було!

Вдома батьки спочатку говорили, що варто виїхати кудись у село... Але я не погодився. Чому це я повинен утікати зі своєї землі від якихось рашистів?! Тому тато з мамою теж вирішили залишитися. Сестра саме була за кордоном, на заробітках у Чехії, то й мешкає поки там. А дружина моя – родом із Прилук, там – її близькі, от вона й вирушила з нашою малечою до рідні. Вони й досі там, і у них – все гаразд, тож і мені так спокійніше.

– Тим часом, у Чернігові ставало все гарячіше – обстріли не вщухали...

– У будинок, де ми жили, було три прильоти! Серце стискалося від болю за зруйнований «Епіцентр»! Дізнався, що коїлося тоді в Олександрівці, де мешкали до війни батьки мого кума (вони дуже вчасно виїхали всією родиною), бо стався прямий приліт, і вщент згорів будинок – тільки недобитий димар і залишився на згарищі... Я в перші дні нарахував понад 40 прильотів по оселях. Пам'ятаю, що від 14-поверхового будинку навпроти «Епіцентру» лише половина лишилася, де ще жили люди, решта була геть зруйнована! Розбалакалися відверто з сусідом, і я сказав, що хочу піти до військкомату, щоб захищати рідне місто. Він у відповідь: «А я це ж саме хотів тобі запропонувати».

– І Ви пішли на війну!

– Спочатку я хотів записатися до територіальної оборони, але нашу автівку зі стоянки забрати не вдалося – лишилася за колючим дротом, адже туди нікого не впускали. До тероборони було далеченько добиратися. Тому почимчикував пішки у військкомат. Це – ближче, якщо йти з вулиці Белова (зараз – 1-ї танкової бригади, – Ред.), де мешкають мої батьки, чи з Доценка, де знаходиться моє житло... У військкоматі була вже черга охочих боронити Чернігівщину. Нас записали, мобілізували, видали зброю, спальники, каремати (навіжені обстріли тривали), і ми виїхали на позицію в Новоселівку.

Чесно кажучи, спальників на всіх не вистачило, тому перша ніч була дуже холодною. Там знаходився бліндаж з перекриттям – шість на десять метрів... Тож ми підготували все, щоб розміститися, обладнати це своє помешкання. Командир привіз продукти, спальники – тепер вистачило всім. Він – людина вже досвідчена, бойовий офіцер – запевнив: «Хлопці, чим глибше окопаєтеся, тим живіші будете». Допоміг нам вибрати позиції. Але було важко – кружляли ворожі безпілотники, а з наступного дня по нас почали гатити – з мінометів, танків... Тому ми копали не всі гуртом: одні 3-4 години копають без перекуру, а потім – інші.

– Знаю, що в Новоселівці наші бійці, попри все, воювали відчайдушно. Хоч були і жорстокі авіаудари...

– Ми воювали, трималися, як могли, бо за нами – Чернігів! Так, пам'ятаю перший авіаудар. Ми з побратимом вночі стояли на посту. І раптом почувся гул... Побратим був в АТО, досвідченіший, а зі мною – вперше отаке. Тож він мене за плече – і в бліндаж. Секунд п'ять минуло, ворожий літак розвернувся й випустив дві ракети... За 25 метрів спалахнула така яскрава заграва, що стало видно, немов удень! Вибуховою хвилиною ми шкереберть прокотилися, як пушинки, метрів п'ять, хоча на кожному – по 30 кілограмів всякого спорядження. А літак розвернувся і випустив ще дві ракети – буквально за сім метрів від нашого бліндажа, а потім – ще дві. Тобто він зробив три кола і випустив шість ракет. Але тоді все обійшлося, пощастило!

І от 14 березня (після обіду, тільки-но перекусили) – один обстріл за іншим, і дуже щільно по нам рашисти гатили... Спустилися в бліндаж і розосередилися. Втім, кацапи таки влучили з міномета якраз у місце, де ми з бойовими побратимами перебували вп'ятьох. Двоє бійців загинули одразу, а трьох поранили, але ще один хлопець через два з половиною місяці все-таки помер у лікарні. А ми з приятелем Ігорем вижили. Хоча однією міною і мені, і йому відірвало ліву ногу! Також нас ще й присипало там...

– Щиро співчуваю, Женю. І що було потім?

– Я очунав – обличчя посічене, кров'ю залило очі... Ще, звісно, нічого щодо своєї лівої ноги не зрозумів. Спробував виборсатися сам, але присипало міцно! Однак побратими відкопали, надали першу медичну допомогу.

– Уявляю Ваш стан!

– Думаю, моїм бойовим побратимам, які відкопували нас із Ігорем, було

ще важче – психологічно. Однак вони впоралися. Недаремно ж кажуть: легше йти на війну, ніж провжджати. Так і в цьому випадку, адже найважче на війні – втрачати своїх побратимів.

– Я брав інтерв'ю у чотирьох відважних жінок, військових медиків, котрі рятували поранених бійців та мешканців, витягуючи людей із-під завалів, зокрема після ракетних ударів, надавали їм першу допомогу та евакуювали до шпиталю й лікарень. Вони таке про це розповідали... Ще подумав – оце справжні героїні!

– Коли мене вантажили в авто, встиг сказати хлопцям, щоб витягли у мене з кишені дві гранати, бо їм вони тепер потрібніші. А потім були операції в обласній лікарні. Спочатку 14 березня – ампутація ноги, а 20 березня – реампутація... Після першої операції хірург запитав у мене: «Ви ж будете протезуватися?» Я відповів: «Так, звісно, хочу навчитися ходити на протезі». І лікар пояснив, що для цього конче потрібна ще одна операція: треба ампутувати колінну чашечку, трохи вище коліна, аби потім можна було протез прилаштувати до ноги. Я, одразу ж, навіть не вагаючись, погодився.

– Обласну лікарню також шалено обстрілювали – наша журналістка Марія Пучинець розповіла читачам газети «Чернігівщина» про героїзм медиків, котрі врятували багатьох бійців і жителів у таких складних умовах.

– Так, цілком згоден – це герої! Я в палаті лежав біля вікна і бачив обстріли – щільненько лягало... Вони тоді навіть їжу для нас готували на багаттях!

Коли загарбники звідси втекли, 2 квітня мене перевезли до Чернігівського військового госпіталю. А далі – до центрального шпиталю в Києві. Там мені ще зробили одну операцію – на носі, бо на війні вибуховою хвилею мені пошкодило носову перегородку – не міг нормально дихати...

Потім була Вінниця, де знаходиться відомий науково-дослідний Інститут реабілітації людей з інвалідністю ім. М. Пирогова. Лікували. А згодом відправили мене у Немирів (теж на Вінниччині), у реабілітаційний центр для людей з обмеженими можливостями... Познайомився з Олександром Вовком, киянином, котрий захищав Макарів. Відтоді ми дружимо, спілкуємося та підтримуємо один одного. Олександр – прекрасна та мужня людина! Ми з ним разом побували і на фотовиставці «Незламна Україна» в Києві.

Також я дружу з Ігорем, який разом зі мною отримав поранення на війні – в Новоселівці. Він зараз лікується в Німеччині. Власне, ніхто так не зрозуміє тебе, як друг, котрий пережив те ж саме, що й ти. Я познайомився з батьками Ігоря. Ми з ним у Чернігові зустрілися за кавою. Також їздили на кладовище, де поховані наші бойові побратими, котрі тоді загинули в Новоселівці.

– А де Вам поставили протез?

– У Києві. Можна було їхати за кордон, але тоді назбиралася черга з таких постраждалих наших бійців, а надто зволікати, чекати було не варто. Втім, чесно кажучи, я задоволений протезом. Навчився ходити, що надзвичайно важливо для мене. Взагалі, я зовсім не шкодую, що виконав свій обов'язок, захищав Україну.

– Бачу, Ви не впадаєте у відчай.

– На все – воля Божа! Все-таки залишився живим – і це вже добре... Я з самого початку, після такого поранення та ампутації, попри все, налаштований на позитив, не опускаю руки. Постійно дуже підтримують мене й рідні – дружина, діти, батьки. Підтримують друзі, мої бойові побратими. Тож я ні в якому разі не почуваюся самотнім. Запевняю вас – усе гаразд! Хочу, з Божою поміччю, жити довго – у вільній і щасливій Україні, в рідному Чернігові. Мрію про онуків. Маю бажання працювати, бути корисним своїй державі, жити не для себе, а для людей.

– Вірите, що Україна розквітне, вступить у перспективі в НАТО та ЄС?

– Впевнений у нашій Перемозі над ворогами. Вірю, що Україна та Чернігів цілком відродяться та розквітнуть. Ми відбудуємо всі зруйновані міста і села. Все буде добре. А ось на росію чекають дуже важкі часи – розплата за всі їхні скоєні злочини та звірства неодмінно настане. Ми не кликали цю орду «асвабадітелей». Адже чудово жили і без них, а після Перемоги житимемо ще краще. Бог – з нами, з Україною!

Знаєте, тепер наші люди дуже сильно об'єдналися! Бійці, волонтери, жителі. Я, наприклад, раніше лише між іншим вітався з сусідами. А зараз я їх усіх знаю, бо вони багато пережили, і ми разом вболіваємо за ЗСУ, рідну державу. Навіть діти збирають кошти для Збройних Сил України – вони співають, виготовляють різні іграшки... Це – мене розчулює і вражає!

Поки всі ми перебуваємо у великій напрузі – переживаємо та з нетерпінням чекаємо буквально кожної позитивної звістки з фронту про успіхи наших ЗСУ. Тому дуже хочеться, щоби нарешті настала благодатна тиша, люди зітхнули з полегшенням і відпочили душею від усіх пережитих страшних потрясінь. Втім, я впевнений, що так і станеться. Адже це – наша земля, а всі ті бандити, котрі сюди приповзли зі своєю зброєю, – підлі, прокляті зайди, які горітимуть у пеклі!

– Ви – віруюча людина?

– Так, хоча знаю лише одну молитву – «Отче наш»... Без віри не можна жити, тим більше, на війні. Долю свою не кляню. Що сталося – те сталося, а тепер потрібно жити далі і знайти себе в нових умовах. Власне, я до цього ставлюся як до випробування, котре треба гідно пройти, не скиглити, а нормально та активно жити до кінця, боротися. Пересилити свій страх. Бо коли хтось говорить, що він не боїться війни, – це лукавство. Страшно всім, навіть професійним військовим. І коли вибухає ракета – це жахливе видовище! Але найголовніше – здолати свій страх. Бути мужнім – і не лише на словах, а й на ділі, в нашому непростому житті, на цій війні. Кожен із нас має зараз робити все можливе не для себе, а для нашої Перемоги, тоді вистоїмо і все буде гаразд.

Зараз я хочу спробувати свої сили – взяти участь у відомих міжнародних змаганнях за кордоном – це «Warrior games» та «Invictus games». Під час свого навчання в технікумі, я займався спортом – пауерліфтингом. Потім за справами просто не мав на це вільного часу... А зараз – тренуюся. Планую, якщо пройду відбір, взяти участь у цих престижних змаганнях для бійців, котрі отримали такі поранення. Це – хобі, захоплення, яке мене надихає. Хочу випробувати себе.

– Женю, Ви – справді дивовижна людина. Дай Боже Вам витримати всі ці життєві випробування і, попри все, жити довго та щасливо!

– Дякую, пане Сергію, навзаєм. Я прочитав книгу «Чернігів у вогні», був на презентації – Ви з колегами з газети «Чернігівщина» робите надзвичайно важливу для всіх нас справу!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

* * *

Життя триває навіть після важкого поранення

Герой попередньої публікації, захисник Чернігова Євген Смага (позивний «Сем») отримав тяжке поранення в районі Новоселівки. Чоловік дивом вижив, проте лікарям довелося ампутувати ліву ногу. Для багатьох втрата кінцівки – це ще те випробування: важко і фізично, і психологічно. Часто люди закриваються в собі, іноді опускають руки і ставлять хрест на тому житті, яке було до ампутації. Та це точно не про Женю. Він – оптиміст, і ще в лікарні твердо вирішив, що все буде добре і він обов'язково знайде роботу, продовжуватиме займатися спортом. Так і сталося: наразі Женя вже кілька місяців працює таксистом у «КЕБ-таксі» і наполегливо готується до відбіркових змагань до збірної України з «Ігор Нескорених».

Минуло вже понад рік з того моменту, як Женя отримав поранення. Чоловік давно пройшов протезування і реабілітацію, подолав усю паперову тяганину з оформлення пенсії. І, здавалося б, можна спокійно сидіти вдома, але це не про Євгена. 35-річний чоловік не може без діла. Саме тому він влаштувався на роботу до місцевої служби таксі.

«Пішов працювати для того, щоб не нудитися вдома, щоб менше було вільного часу, – говорить Євген. – Влаштуватися в таксі мені допоміг товариш-однокурсник. Він сам працює таксистом в «КЕБ», тож дав контакти директора. Я подзвонив – і мене прийняли на роботу. Перші два тижні

працював щодня без вихідних, з п'ятої ранку і до 11-ї вечора. Важко було, але я хотів вибрати оптимальний час роботи для себе, тобто ті години, коли більше замовлень. Адже я можу таксувати тоді, коли мені зручно, тут немає прив'язки до часу. Можу цілий день їздити, можу на пару годин виїхати. Зараз я таксую переважно зранку і ввечері».

Женя каже, що протез зовсім не заважає водити машину, якщо там автоматична коробка передач. До того ж він їздить на своєму авто, до якого не треба звикати.

Євген Смага працює в таксі

«У мене машина на автоматі, то проблем з водінням немає. Що так їздити, що в таксі – немає різниці, – говорить Женя. – До війни я працював на автобусі, то зараз не зможу на ньому поїхати, бо зчеплення лівою ногою я не витисну».

За словами Євгена, знайти роботу – не проблема. Головне – щоб було бажання працювати. «Ніхто не може заборонити людині працювати, навіть з такою травмою, як у мене, – якщо, звісно, та людина хоче працювати, –

говорить Женя. – А якщо є бажання, то роботу можна знайти. Скажу відверто, що я не планую все життя в таксі працювати. Зараз придивляюся, чим можу зайнятися».

До мрії прямує впевнено

Коли Женя був на протезуванні в Києві, то вже в лікарні з'явилася думка про те, що він обов'язково спробує потрапити до збірної України на «Іграх Нескорених». По-перше, щоб представляти нашу країну на всесвітніх змаганнях, а по-друге – щоб мати змогу отримати спортивний протез.

«В мене є ціль – я хочу отримати спортивний протез. І для цього мені потрібно підтвердити, що я дійсно займаюся спортом і потребую саме такого протезу. Він відрізняється від мого тим, що він – електронний. Там стоїть комп'ютеризований блок управління колінним вузлом, що дуже зручно, якщо ти займаєшся спортом. Адже за допомогою звичайного телефона можна задавати собі темп ходьби, бігу чи їзди на велосипеді. Він дуже дорого коштує і купити його самостійно я навряд чи зможу. Проте є змога отримати його безкоштовно, якщо довести, що тобі він дійсно потрібний, – розповідає Женя. – Коли я протезувався в Києві, то просив директора Андрія знайти людей, які могли б підказати, куди звернутися, щоб узяти участь у всеукраїнських «Іграх Нескорених». І через декілька днів він приніс мені телефон Максима, який був у збірній. Я зателефонував йому, поспілкувався – і вже через декілька годин Максим дав контакти хлопців, які в Чернігові готуються до цих змагань, і я приєднався до них».

Женя завжди був на «ти» зі спортом. Ще в студентські роки часто їздив на змагання з пауерліфтингу та інших спортивних дисциплін. Тож тренування не є для нього чимось новим, єдине – змінився сам підхід до виконання тієї чи іншої вправи.

«У Чернігові нас п'ятьох готували до відбіркових змагань, які проходили наприкінці квітня у Львові, – говорить Женя. – Загалом зі всієї країни буде чимало учасників, зокрема десять – з Чернігівської області. Коли я подавав заявку на участь, то на той час було близько 170 заявок, а місць у збірній – лише 24. Брати участь у відбіркових всеукраїнських змаганнях «Ігор Не-

скорених» можуть усі охочі ветерани війни, військово-службовці, які мали поранення. За результатами сформу-ють склад української збірної. Там декілька видів дисциплін: стрільба з лука, плавання на 50 і 100 метрів, жим лежачи, веслування, велоспорт, настільний теніс, пауерліфтинг, баскетбол на візках. Я буду виступати у двох дисциплінах: жим лежачи і плавання 50 метрів вільним стилем. Хоча плавати не тренуюсь, але хочу спробувати, що ви-йде. Я після поранення ще не плавав у відкритій водо-ймі чи басейні. Проте зараз інтенсивно прокачую верхню групу м'язів, і, думаю, мені це допоможе у плаванні.

Загалом ми тренува-лись по 2-3 години декілька разів на тиждень. Тренер прислав порядок заняття на чотири тренування, ми домовлялися з хлопцями і разом йшли до спортивного залу».

На жаль, Євгену не вдалося пройти до складу збірної, але він не засму-чується і наступного року планує знову спробувати свої сили.

«Це дуже добрий досвід для мене, – говорить Євген Смага. – Під час відбіркових змагань я довів собі, що можу, і навіть встановив особистий рекорд з жиму лежачи. Тож буду тренуватися і готуватися до наступних від-біркових змагань».

*З володарем титулу
«Найсильніша людина світу»
Василем Вірастюком*

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

З такими бійцями неодмінно переможемо!

Вони воюють разом – в одному взводі. Богуслав Борсук («Борода») – молодший лейтенант, командир розвідувального взводу одного з підрозділів ОК «Північ». Юрій Бобир («Бобер») – майстер-сержант. А Сергій Набок («Малиш») – старший солдат. Учасники героїчної оборони Чернігівщини. Захищали Бахмут та Соледар, виконували бойові завдання на кордоні... Самовіддані, відважні, незламні та патріотичні – з такими бійцями неодмінно переможемо кацапів!

– Будь ласка, розкажіть про себе, як Ви жили до цієї повномасштабної війни.

Богуслав: Я – родом із села Скороходове колишнього Талалаївського району. Мама працювала директором школи, тепер вона – завуч. Тато був директором Будинку культури та приватним підприємцем, його земне життя вже закінчилося. Я закінчив Сумський державний університет, відслужив строкову службу. Потім працював головним спеціалістом у Талалаївському районному суді.

Богуслав Борсук

Відверто кажучи, раніше не мріяв бути військовим. Але в 2014-му росія віроломно напала на мирну Україну, і я вирішив піти на війну. Так, це було моє свідоме рішення. Бо якби я не захотів, то ніхто б мене тоді не змусив. Та в мене не було жодних сумнівів, що потрібно захищати свою Батьківщину. Воював у 2014-2015 на Донбасі. Був у Дебальцевому. Доводилося працювати і з розвідкою, також був стрільцем у групі охорони комплексів «Ураган», а першочергово заїхав на посаду водієм-санітаром. Втратив там бойових побратимів – це найболючіші спогади...

Повернувся – трудився в суді. Очолив Талалаївську спілку учасників АТО. Керував громадським формуванням з охорони громадського порядку «Талалаївка – самооборона». Заступник голови Талалаївської селищної ради.

Одружений, маю двох синів. Родина мешкає в селі Скороходове, на Талалаївщині. Мені – 33 роки.

Юрій: Народився в селі Посад Роменського району Сумської області. Мама працювала фельдшером у ветеринарній клініці, а тато був військовим, потім – будівельником. Нині батьки – пенсіонери. Відверто кажучи, чомусь із самого дитинства терпіти не міг армію і все, що з нею пов'язане. Закінчив філію Полтавського аграрного університету, а зараз заочно навчаюся в Ніжинському державному університеті ім. Миколи Гоголя (історія та право). Працював в органах внутрішніх справ.

У 2014-му був в АТО – у складі відділу швидкого реагування «Сокіл» управління боротьби з організованою злочинністю. Прослужив там три з половиною роки. Про своїх бойових побратимів можу сказати тільки добрі слова – молодці! Були втрати...

– Ви збили з гранатомета ворожий БТР на Савур-могили, нагороджені орденом «За мужність» III ступеня.

Юрій Бобир

– Так. А до цієї війни я служив за контрактом у полку спецназу. У мене – дружина і троє дітей: двоє синів та донечка. Сім'я живе на Сумщині. Мені 47 років.

Сергій: Я родом із Новгород-Сіверського. Батьки – будівельники. Мама – заслужений будівельник України. Закінчив Сумський національний аграрний університет (заочно), трудився на будівництві.

У 2014-му сам прийшов до військкомату і наполягав, щоб мене одразу відправили на фронт. Так я вихований – потрібно боронити рідну Вітчизну. Воював рік, був снайпером. Про АТО можна дуже багато всього розповідати. Але зараз згадується, як я проходив повз свого друга Максима, коли він саме розмірковував, чи їхати йому знову в АТО, в другу ротацію. І от він мене побачив, то й запитав, що я думаю з цього приводу. «Звісно, – відповів йому. – Я поїду вдруге, заради України, адже це потрібно». Максим мене тоді послухав, поїхав на Схід і героїчно загинув.

Сергій Набок

Ще пригадую Володю, який раптом приніс кошеня. Я на котика ледь не наступив, тому розсердився й ми з Воєю посварилися. А буквально через десять хвилин побратим загинув... Ось такі історії – зараз усе це періодично згадую. Та й картаю себе: ну навіщо було сваритися через те кошенятко?!

Багато друзів тоді загинули... І це – одна з причин, чому я зараз тут.

Наразі я – неодружений. Як то кажуть, чоловік у самому розквіті сил – 37 років.

– 3 першого дня повномасштабної війни – ви, всі троє, разом.

Богуслав: Так. Мене і Юрія наразі призвали з одного військкомату (ми одразу туди прийшли 24 лютого, ще о шостій ранку) і направили до Ніжина. А Сергій на світанку прибіг до свого військкомату в Новгороді-Сіверському й теж до Ніжина потрапив. Вночі ми отримали зброю. 25 лютого стояли на в'їзді до Ніжина з боку села Велика Дорога, зупиняли ворожі колони – були бої. Далі надійшла команда нашому батальйону переїхати до Чернігова, й ми захищали там в'їзд до міста з боку Ріпок та Гомеля – це біля автозаводу. Потрібно було неодмінно зупинити російські колони. Ми мешкали в недобудованому приміщенні. Мали протитанкові гранатомети. Були шалені обстріли...

Юрій: Далі ми отримали нову команду і повернулися до Ніжина. Там захищали місто. А коли кацапи дременули звідси, наш підрозділ разом із 58-ю бригадою проводив зачистку території: в Лосинівці, Великій Дорозі й інших селах... Взагалі ж, росіяни воюють дуже жорстоко, по-звірячому, вбивають мирних мешканців, гвалтують, грабують. Одне слово – бандити! Зруйнували багато об'єктів інфраструктури, велику кількість житлових будинків. Тому, коли ми заходили в села, люди нас зустрічали з великою радістю, обіймали, плакали від щастя. Це – незабутні хвилини! Дуже сильні емоції!

Сергій: Кацапи залишили після себе багато своєї техніки та зброї. Вони сюди нагнали стільки всього, а потім не змогли забрати... Автомобілі, БТРИ, «Тигри», «Камази», МТЛБ (тягач на гусеницях, приплюснутий, немов черепаха). А для нас це був «ленд-ліз»: ми захопили стільки різноманітних трофеїв, що все це досі воює з росіянами! А вони ж іще намагалися вивезти награбоване тут майно. Пам'ятаю, як спалили ворожий БТР, в котрому лежав вкрадений місцевий мотоцикл. Не новий, а такий старезний, що на ньому вже особливо не поїздиш. Та комусь захотілося його поцупити. Також окупанти намагалися вивезти звідси чавунні батареї, дитячі візочки... Навіщо?!

А коли вони тут були, то буквально прикривалися мирним населенням. Збирали по кілька сімей і жили поряд із ними. І техніку заганяли в двори – скрізь, де тільки могли. Боягузи!

Богуслав: Потрібно сказати, що спочатку командиром взводу був не

я, а Володимир Холоденко («Хохол»). Він формував цей підрозділ. А я став командиром влітку. Нині Володимир – головний сержант взводу.

Коли ми звільнили Чернігівщину, то виконували завдання з виявлення диверсійно-розвідувальних груп. Працювали по іранських дронах – «Шахедах», по ворожих ракетах. Охороняли електропідстанцію. Маємо «Іглу», кулемети.

Юрій: Далі два місяці, в грудні та січні, ми були в Бахмуті й Соledарі. Герой України Олександр Мацєвський, якого рашисти розстріляли, коли він вигукнув «Слава Україні!», – з нашого батальйону.

Сергій: Бахмут вже повністю зруйнований. Там щосекунди – постріли, вибухи...

Богуслав: Займалися розвідкою, аеророзвідкою, корегуванням вогню артилерії по противнику. З гранатомета СПГ-9 наш взвод знищив два склади боєкомплектів ворога, розрахунок міномета та розрахунок гранатомета АГС.

Юрій: Ми виявляли кацапські цілі за допомогою дронів і стріляли по них, а також наша артилерія по росіянах гатила. Тобто ми і себе коригували, і сусідні підрозділи.

Сергій: А тепер знаходимося на кордоні, виконуємо бойові завдання, захищаємо Україну.

– Ви вже тривалий час воюєте. Як долаєте відчай, страх, депресію?

Богуслав: Жодного відчаю у нас немає, ми не панікуємо, ніякої депресії. Щиро віримо в нашу Перемогу!

Юрій: Так, це правда. Що б не трапилося, намагаємося добродушно жартувати, підтримувати один одного. Гумор на війні – дуже важливий, без таких дотепів було б скрутно, а так хтось скаже щось дійсно смішне, і у нас одразу ж поліпшується настрій. Люди у нас – досвідчені, майже всі пройшли АТО, мають бойовий досвід. Чудові, надійні хлопці!

– У Вас – дотепні позивні. Як їх вибирають?

Сергій: Зазвичай це – колективний вибір, ще з АТО. От у Богуслава – розкішна борода, тому він став «Бородою», хтось одного разу влучно сказав і причепилося. У Юрія – схоже прізвище: так Бобир перетворився на «Бобра». А я – високий, тож мене хлопці з гумором назвали «Малишом». Це – зовсім не образливо, весело. Ми вже всі звикли.

Богуслав: До речі, Юрій у нас – справжній богатир: гне підкови, а великі двохсоті гвіздки без проблем в'яже вузлами. Може з гвіздків сердечко зробити чи ще якусь фігуру. Двопудовими гириями жонглює, ставить їх «на попа». На змаганнях з армреслінгу ненавмисне зламав руку супернику – така велика сила. Кандидат у майстри спорту з дзюдо та гирьового спорту.

Юрій: Мені це просто дуже подобається, займаюся для себе, щоб бути в належній формі, – добродушно посміхається Юрій і буквально на моїх очах вмить легко згинає міцні гвіздки. – Мій кумир – Іван Піддубний. Я його щиро обожаю. Це – дійсно український козак, видатна людина! Він для мене – приклад в усьому.

Розвідувальний взвод

Мрію зігнути старовинну підкову, таке можуть лише кілька чоловіків у світі! Нинішні спортивні підкови – не настільки міцні, потрібна сила 160-170 кілограмів, щоби вони зігнулися. І це – наразі не проблема для мене. А ось щоб зігнути справжню старовинну підкову, то потрібна богатирська сила – 300-350 кілограмів. Тож, якби я це достойно зробив, то міг би символічно,

подумки, з честю поглянути в очі самому Піддубному, хай він уже й на тому світі.

Ще я – майстер із ремонту взуття. Люблю цю справу! Раніше, до війни, шив взуття, працював чоботарем, у мене навіть «точка» своя була. Це для мене водночас – і захоплення, і праця.

Сергій: А ми з Богуславом любимо на дозвіллі, коли є трохи часу, в настільний теніс пограти. Це знімає напругу, розвантажує і приносить нам задоволення.

Богуслав: Я дуже люблю свою родину, захоплююсь близькими. Вони для мене – все. Обожнюю їх!

Юрій: Я це теж можу сказати. Моя сім'я – прекрасна!

Сергій: А я щиро вважаю, що у мене – все ще попереду. Головне зараз здобути Перемогу над ненависним ворогом, визволити всі наші землі. А тоді я вже знайду, чим зайнятися. Думаю, Україну приймуть в Євросоюз і НАТО. Дуже хочу дожити до того часу, коли наша держава стане справді заможною, і люди тут житимуть у мирі та злагоді, спокійно і щасливо. Бо все – в наших руках!

– Які ще маєте мрії після Перемоги?

Юрій: Хочеться придбати гарний, просторий будинок, щоб там були сад, город, та й жити усією своєю родиною. Ми з бойовими побратимами за цей час також буквально зріднилися, як одна сім'я, тож після війни я, звісно, дзвонитиму друзям і запрошуватиму їх на шашлики.

Богуслав: Я до цієї війни працював заступником голови Талалаївської селищної ради. У нас було багато цікавих планів, як розвивати нашу громаду. Тому я хочу повернутися на свою роботу і втілити задумане.

Щиро дякую кожному бійцю нашого підрозділу. Це честь для мене – служити в такій команді!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Справжніх друзів знайшов на війні

Олексій Шиш на позивний «Мольфар» – один із тих, хто з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну пішов захищати рідну Чернігівщину добровольцем. Зі своїм підрозділом у складі 21 окремого батальйону ОК «Північ» він потрапив на оборонні позиції у районі міського кладовища «Яцево» на початку березня. Там вони тримали оборону, аж допоки ворог не вийшов з Чернігівщини.

«24 зранку я встав, як завжди, і збирався йти на роботу, – згадує ранок початку повномасштабного вторгнення Олексій. – Та мама сказала, що російські війська вже вторглися на Чернігівщину і що почалася повномасштабна війна. Перше, що ми вирішили зробити з батьком, – заправити машину. Приїхали на заправку – а там кілометрова черга. Вистояли, заправилися і поїхали додому».

Вже після обіду з їхнього села почали везти по повістках хлопців до військкомату на Чернігів. Поїхав і Олексій, проте добровольцем.

«Я не міг залишатися вдома, – говорить захисник. – Як так, коли така орда суне на нас. Звісно, мати не хотіла відпускати, казала: почекай повістки, якщо прийде – підеш. Батько теж був проти, але ж він прекрасно розумів, що не переконає мене лишитися. Потім батько сказав, що піде, а я щоб лишився. Та я твердо сказав, що він лишається вдома, а я йду! Кожна матір і батько проти того, щоб їх діти воювали, але що ж тут поробиш. Коли в країні війна, ми зобов'язані стати на її захист. Я не військовий, але я проходив строкову службу, приймав присягу, тримав руку на серці і клявся захищати рідних, народ України і нашу державу. Чи міг я вчинити інакше? Ні, не міг!»

Олексій Шиш

«Яцево» і Новоселівку рівняли з землею

Бронетехніка, авіація, міномети, танки, артилерія... – увесь ворожий арсенал перераховує «Мольфар», згадуючи бої на «Яцево».

«Декілька днів, поки формувався наш батальйон, ми були в Чернігові, а потім почали нас відвозити на оборону «Яцево»-Новоселівки, – розповідає Олексій. – Наш взвод з 15 чоловік потрапив на позиції біля кладовища «Яцево». Бомбили там кожен день, кожну ніч. Виїжджали танки, прямою наводкою били по бліндажах, хатах, гаражах. Дрони ворожі літали і корегували їхню артилерію. Вони били в кожну хату прицільно. Жорстко накривали мінометами постійно, били квадратами. Потім підключилася їхня авіація. Ми постійно міняли позиції. Спершу жили в гаражах, потім по хатах, та дрони літали постійно, дивилися, де ми. Йдеш в караул нормально, приходиш – немає хати. І знову шукаєш нове місце для ночівлі, бо те вже розбите. Я не знав, який місяць, число і день. Мобільного зв'язку не було, росіяни глушили. Рації у нас з'явилися лише в кінці березня, тож комунікація була така собі. Це зараз ми вже повністю укомплектовані. А тоді, це все було на голому ентузіазмі.

Спершу нам підвозили їсти нормально, потім, коли обстріли посилювалися, то вже такого постачання не було, бо доїхати важко. Бували дні, коли нам давали 5 літрів води, одну пачку цигарок на двох для тих, хто кутив, і по дві сосиски. По-різному було. Раз сиділи в погребі в людей, коли були обстріли сильні. І їсти хотілося, а не було нічого, то і картоплю сиру гризли. Адже вогонь розпалювати не можна було, щоб не викрити себе. Вже з часом на грубі варили картоплю. Воду ходили брати технічну в бочках, які стояли на будматеріалах на «Яцево». Довго ми туди лазили, поки росіяни не скинули туди бомбу. То того літака, коли він повертався, наші хлопці збили. Дуже гарно падала кацапська пташка».

Важко, коли помирають побратими

Так сталося, що в підрозділ «Мольфара» потрапив його односельчанин Діма Лисенко, з яким вони були знайомі з дитинства. Хлопці постійно ходили

разом на завдання. Та одного дня вони потрапили в різні групи і пішли на різні позиції.

«Того дня Стас, я і Костя пішли на один фланг, а «Лис» з іншою групою – на інший. Хоча я його просив піти зі мною, – розповідає військовий. – На «Яцево» в нас була бойова задача – дивитися бронетехніку ворога з правого боку, а побратими пішли ліворуч. В нас тоді не було зв'язку, не було рацій. Пам'ятаю, в той день по нам стріляли зі всього. І от ми сидимо на своїй позиції і бачимо, як з посадки на «Яцево» виїздить російський «Тигр». Рацій не було, то я вирішив бігти до наших і сказати, що ворог виходить з того флангу. Прибіг на сусідню позицію – а там немає нікого. Позиція розбита. Дивлюсь – вже на горі «Тигр» стоїть і починає по мені працювати. Мій побратим «Йожик» за декілька днів до цього викопав «секретку» – бліндаж маленький на горі, який замаскували під смітник. І саме вона мене в той день врятувала. Я в ту яму заплигнув, а «Тигр» лупащить. Там крупнокаліберна зброя, то берези довкола просто сікло. І коли він затих – може, перезаряджалися – я вискочив і побіг до своїх. Сказати, що страшно було, – ні. На адреналіні якомусь все відбувалося, та й взагалі наче в якомусь фільмі про війну. Напевно, не усвідомлював, що все насправді, все зі мною відбувається.

Коли я прибіг до своїх назад, сказав, що там вже наших немає, то ми прийняли рішення відходити з тієї позиції низом. Вийшли до озера, і вже там стояли наші. Я дивився на всіх і не бачив Діми. Побачив «Лаборанта», питаю: де Діма? Кажуть: там, – і показують рукою у бік, де він лежав. Підходжу ближче, а він мертвий. Уламок влучив у потилицю. І це при тому, що він постійно ходив у касці, а того дня, в ту хвилину чомусь її зняв. Це дуже важко, коли помирають побратими, друзі».

Розбита хата слугувала за позицію

У тому бою підрозділ «Мольфара» втратив і свого командира. Його «зняв» ворожий снайпер. Та про це вони дізналися лише на наступний день, коли відбили назад свої позиції.

«Наступного дня командування прийняло рішення відбивати втрачену позицію. Ранком на підкріплення приїхав танчик. Коли йшли, побачили вбитого командира взводу нашого, в нього поцілив снайпер. По нас в цей час почався обстріл з танка. Нашого танка підбили, та ми відбили свої позиції. Тільки почали знову відкопувати – відразу прильоти, – говорить «Мольфар». – Я запропонував командирі вибрати іншу позицію, бо ця в них була вже пристріляна, гатили по ній добряче. Він каже: ви-

Під час оборони Чернігова

бирайте, але щоб вона підходила, – і назначив мене старшим групи. Ми з хлопцями дивимося довкола, бачимо розбиту хату. Проте біля неї стояв металевий паркан, а у воротах осколками вибиті досить великі дірки, з яких все добре було видно. Крізь них ми бачили церкву, дорогу з обох боків. І плюс в тому, що був якийсь навіс, нас не могли бачити ворожі «пташки», а ще у тому дворі була оглядова автомобільна яма, де у разі необхідності можна було сховатися під час обстрілів. Привели командира «Хороброго», показали, він схвалив. Так ми просиділи там декілька днів».

На День народження подарували броню

Свій 29-тий День народження Олексій не забуде ніколи. У 2022 році святкували прямо в окопі, а замість святкових салютів були кацапські снаряди. Росіяни дуже щедро «поливали» кулями.

«14 березня був важкий день – мій День народження. Морально він був важкий, а фізично він був такий самий, як і попередні. Просто не хотілося померти в той день, у який народився, – говорить Олексій. – І ці думки з'їдали. У мене не було броні. Взагалі мало в кого була своя броня. Дві каски і два броніки були на посту – прийшов, одягнув, а коли змінюєшся з караулу, то передаєш її тому, хто заступає. І на день народження побратими-контрактники подарували мені броню – каску та броник. Пам'ятаю, в той день вони поїхали кудись і привезли мені броню. Хоч не нову, але все ж свою. За такий сюрприз я вдячний їм, бо на той час це був найцінніший подарунок.

На війні найголовніше – бути впевненим в напарнику, який стоїть поряд. Бо моє життя залежить від нього, так само і його життя. І я впевнений, що ті друзі, які знайшлися під час бойових дій, – вони назавжди. Це – найсильніша дружба».

Життя врятувало передчуття

Військовий пригадує, як одного разу намагалася пройти ворожа ДРГ, але у них не вийшло – українські військові їх зупинили.

«У нас була одна позиція нагорі, чиста рівнина і посередині викопана траншея. І одного вечора я не пішов на ту позицію, було якесь погане передчуття. Там відкрита місцина, немає де сховатися в разі чого. Я відмовився йти, і мої побратими мене підтримали. Того вечора не пішов ніхто, – згадує Олексій. – І цим рішенням ми врятували собі життя, це точно. Адже на ранок виявилось, що нас там чекала ворожа ДРГ. Троє російських військових, які чекали в засідці і самі себе видали, бо хтось із них подивився в телефон, котра година.

Караул у нас мінявся щоденно в 2145. Хлопці, яких ми мали змінити, прийшли до нас подивитися, чого ми не йдемо, але назад на ту позицію вже ніхто не пішов до ранку. Ворожа ж ДРГ чекала, коли мінятиметься караул, і о 22.00 один з них вирішив подивитися час, бо ніхто не приходив заступати. Вони ту групу не чіпали, бо хотіли відразу побільше покласти, а вийшло так, що їх поклали».

Бачив, як обстріляли церкву

Загалом військовий згадує, що росіяни на «Яцево» дуже добре окопалися. Їх навіть після звільнення Чернігівщини там знаходили.

«Ми ходили від паркану Яцево по доріжці до церкви і бачили їхні окопи, – говорить Олексій. – Саме кладовище і церкву на ньому вони теж обстрілювали постійно. Купол церкви на моїх очах знесли, вистріливши прямою наводкою з танка. І, до речі, в підвалі цієї церкви тривалий час ховалися місцеві люди, дітей багато було. І якимось дивом вони всі виїхали за день до того, як кацапи розбили церкву. Загалом російські танки працювали за розкладом: о 6-й ранку й о 6-й вечора. Кожного дня виїздили: відпрацюють – і відкатуються назад. Одного разу 22 постріли танк зробив у наш бік і поїхав собі».

Натиск російської армії вдалося утримати силою волі і міцності українського духу, а ще – безмежною любов'ю до своєї Батьківщини, – переконаний захисник.

«На оборону Чернігівщини стали не лише військові, але й звичайні люди, які ніколи не мали справи зі зброєю. Прийшли за покликом серця. Йшли захищати рідну землю, не думаючи, виживуть самі чи ні», – говорить Олексій.

Коли росіян вигнали з Чернігівщини, після «Яцево» хлопцям дали три дні відпочити, а потім відправили на оборону північних кордонів.

«Пам'ятаю той день, як нас змінили на позиціях після відходу кацапів, – згадує Олексій. – Відвезли кудись на «Чезару», і вже там ми могли помитися, відіспатися, зігрітися і нормально поїсти. Оце було щастя».

За оборону міста Олексія Шиша (позивний «Мольфар») нагородили нагрудним знаком «За зразкову службу».

Бахмут страшніше Чернігова в сотні разів

Після 40-денних боїв за Чернігів і невеликого перепопочинку хлопців з 21-го батальйону відправили на укріплення північних кордонів, де вони несли службу півроку. А в жовтні 2022 року їм запропонували поїхати на Схід.

І вони поїхали. Та навіть не очікували потрапити туди, куди потрапили. І війна під Черніговом виявилась не такою страшною порівняно з тією, яка була на околицях Бахмута.

«Півроку ми були на обороні наших північних кордонів, після цього вирушили на Бахмут. Туди нас поїхало близько половини роти, – розповідає «Мольфар». – Коли їхали, то нам сказали, що ми в підмогу 30-ці (30-та окрема механізована бригада імені князя Костянтина Острозького, – Авт.). На «нульову» позицію нас заводили вночі. Ми не бачили, куди йдемо, що навколо. Сказали не брати нічого зайвого, лише по пачці цигарок, по дві

Під Бахмутом

банки тушонки, воду і автомати. Все інше обіцяли підвезти. На ранок, звичайно, від побаченого були шоковані, бо там було не так, як під Черніговом. «Яцево» – то були квіточки. В Бахмуті від нашого окопа ворог був за 150-200 метрів. Їх видно, чутно. Постійна стрілянина і повний окоп води і грязюки. Я питаю у хлопців з 30-ки: «Куди стрілять, де наші?» У відповідь: «Стрільай куди хочеш, далі не наші».

Росіяни там як миші, як таргани лізли. Місцевість зовсім не така, як у нас. У перший день через це ми багато БК (боскомплекту, – Авт.) марно відпрацювали. Наша позиція – і далі терикон, а кацапська гадина десь лежить і просто стріляє, а через місцевість таке відчуття, що стріляють зовсім поруч. Ми ж не знали в перший день, теж стріляємо у відповідь. А тоді Іван, військовий з 30-ки, який був з нами там, каже: хлопці не тратьте

БК. Вони спеціально роблять, щоб наш БК закінчився швидко. Адже по новий БК треба було йти на гору, а там територія прострілювалась ворогом, і ми були, як зайці в тирі. І так ми вчилися, бо там зовсім інша війна, не така, як тут була. Коптери кацапські просто висять над тобою і закидають вогами або артилерія їх, або танки. Пам'ятаю, як в окоп прилетів ворожий «ПТУР», він вткнувся в бруствер і ми вже прощалися з життям. Та пощастило, він пошипів і все. Я взагалі скидаю капелюха перед воїнами 30-ки. Вони просто леви, стільки стояти на тих позиціях. Справжні воїни, герої.

Коли 30-ка вийшла, ми лишилися самі, а на ранок вийшли ще наші хлопці. Ми не могли бігати туди-сюди, ми мали стояти на своїх місцях, бо дірки тоді не закриті в окопах і кацапи швидко заповзали туди. Вони ж я не знаю під чим. Ти їх відстрілюєш, а вони лізуть і лізуть безперестанку.

Деякий час командиром роти був Ігор Миколайович, ми з ним боронили Чернігів. Коли я його вперше побачив, то зразу зрозумів, що це людина сильна духом, енергетично сильна, незламна, і мені навіть не було страшно. І з перших днів наш командир, позивний «Сармат», на власному прикладі показав, що боятись повинні вони, а не ми, і що ми сильніші за росіян, навіть не дивлячись на перевагу в живій силі і озброєнні. Бути командиром – це не тільки накази віддавати, а й приймати важкі рішення, бо ти несеш відповідальність за особовий склад».

Під час боїв головне – щоб поблизу був товариш, який не підведе. Олексію з цим пощастило, бо його побратими завжди підставлять плече.

«У Бахмуті я знайшов брата по духу – Олександра, позивний «Боцман». До Бахмута ми всі воювали у різних місцях Чернігова – я на Яцево, він у Новоселівці, – говорить Олексій. – І коли ми працювали в парі, виник такий зв'язок, що я з одного лише погляду розумів, що він хоче сказати мені. І, йдучи вперед, я знав, що він мене прикриє.

По воду і їжу ходили по черзі, бо йти далеченько, а місцями дорога прострілювалась ворогом. Там взагалі з водою проблема, її постійно не вистачало. Їсти не хотілося, а от пити – так. Настала наша з побратимом «Боцманом» черга. Пішли, взяли воду, сухпай, і коли верталися, присіли на хвилину покурити і пішли далі. Підходимо – а по нашому окопі прилетіло, пилюка стоїть стовпом, хлопці біжать, кричать – командира нема. Виходить, аби покурити не зупинилися, то й ми б там були.

І ми побігли з «Боцманом» на свої позиції, а там командир нашого відділку Костя Тур – мертвий. Я підходжу до нього, перевіряю пульс, а його немає. Це людина, яка ніколи не боялася і не панікувала. Він завжди посміхався, що б там не було, і тим самим підіймав і нам настрій. І що мене вразило: навіть мертвий, він посміхався... У нього лишився маленький син, на той момент йому було лише 3 місяці. Хочеться це все забути, як страшний сон, та це неможливо. Хто не бачив війни, той не зрозуміє ніколи цього стану. Коли пів години тому стоїш з товаришем, жартуєш, ділиш із ним один пайок на двох, а потім мить – і його немає. Це дуже важко, але ми завжди пам'ятатимемо полеглих побратимів. Усі вони – герої.

Коли ми заходили на нульову позицію, то говорили, що ми тут на три дні – і нас змінять. Та ми там пробули дев'ять днів. І майже відразу після нашого відходу ту позицію просто почали закидати з вертольота пелюстковими мінами, і позицію змішали з землею».

Після цього підрозділ ніс службу на Бахмутському напрямку, але вже на другій лінії оборони. І десь через місяць хлопців повернули на Чернігівщину. Та, на жаль, не всіх.

«Багато поранених було, були й убиті, на жаль, – зі сльозами на очах говорить «Мольфар». – Товариш мій Саша Гнатюк (позивний «Лаборант»). Ми з ним були всю оборону Чернігова на «Яцево» пліч-о-пліч. Дуже начитана, вихована, розумна людина. Він завжди був поруч, і я вдячний йому за все. На жаль, з Бахмута Саша не повернувся – вважається зниклим безвісті».

Стали однією родиною

«З тими хлопцями, якими пройшли бої за Чернігів і Бахмут, ми стали як одна сім'я. Ця дружба залишиться назавжди. Ми пліч-о-пліч йдемо, і якщо ти впав, то кожен подасть руку, бо брат брата не залишить в біді. Підтримка побратима і впевненість у тому, що він тебе не покине у будь-якій ситуації, дорогого варту. А от у «свинособак» такого немає, немає духу єдності. Вони навіть своїх поранених просто переступали і йшли, не надаючи допомоги, я вже не говорю про 200-тих. Тих взагалі ніхто не забирав, так і лишалися гнити на нашій землі.

З бойовими побратимами

неважливо, ким ти працюєш у мирному житті, на якій машині їздиш і в якому будинку живеш. Тут ми всі рівні, і всі з однією метою і з ненавистю до загарбників. Я впевнений: ми переможемо, бо в єдності наша сила, а правда на нашому боці».

Олексій Євгенович, наш командир, – насамперед людина і справжній офіцер. Він подав приклад, показуючи нам, що неможливого немає, і ми всі рівняємось на нього. Адже я людина не військова, але зрозумів одне – як командир поставити приклад, так і поведе себе військо. У Бахмуті він дуже сильно підтримував своїх бійців. Всі наші офіцери – великі люди, переживають не за те, щоб узяти позицію будь-якою ціною, а за те, щоб якнайбільше зберегти життів».

Сьогодні доля звела різних людей за віком, поглядами на життя, в одну велику дружну сім'ю. Всі наші військові об'єдналися заради однієї цілі – вигнати ворога з рідної землі.

«Звичайно, нас менше по кількості, ніж росіян, але ми всі стали одним цілим. У нас одна мета і одна мрія на всіх – очистити рідну землю від російської нечисті, – говорить Олексій. – І це ціле – не по зубах росіянам. Адже сьогодні вся країна бореться проти ворога, незважаючи на вік, професію, статки. Під кулями

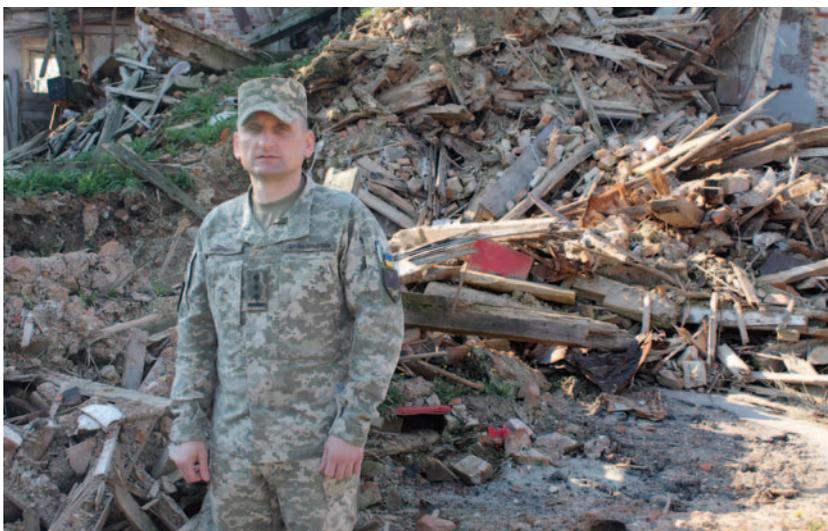
Марія ПУЧИНЕЦЬ

«Ми – незламні, тому росія приречена на поразку!»

42-річний Михайло Близнюк («Актив») – полковник, командир 5 окремого полку зв'язку ОК «Північ». Був мотворцем у Косово. З 2014-го відважно захищав Україну в АТО (ООС), де був поранений. Учасник героїчної оборони Чернігівщини. І тепер його полк самовіддано виконує всі бойові завдання на війні з російськими загарбниками.

– Пане Михайле, як Ви стали військовим?

– Я народився на Житомирщині, в селі Вишевичі Радомишльського району. Батьки – прості сільські трудівники, які все життя пропрацювали в колгоспі. Тато був механіком молочного блоку, а мама – техніком штучного осіменіння рогатої худоби. Земний шлях батька закінчився під час цієї війни – 11 березня 2022 року. Я саме виконував бойові завдання (ви ж знаєте, що тут коїлося торік у березні), воював, і, на жаль, навіть не зміг попрощатися з татом... Мама – жива, мешкає на Житомирщині.

Михайло Близнюк

Мені змалечку дуже подобалися кітелі і шинелі, взагалі гарна військова форма. Це, безперечно, вплинуло на мій світогляд. І з самого дитинства я мріяв, що буду військовим і боронитиму Вітчизну. Тобто ще у восьмому класі я вже відчував, знав, що неодмінно вступатиму до військового вишу.

Загалом я ріс самостійною дитиною. Батьки з п'ятої ранку і до одинадцятої вечора щодня старанно трудилися в колгоспі. Тому я у шестилітньому віці варив їсти татові й мамі, дбав про молодшого братика, який на три роки молодший за мене. І потім, доки навчався у школі, багато допомагав рідним

по господарству, зокрема завзято доїв корів... Отак мене виховували, змалечку привчали до праці, і я за це дуже вдячний близьким!

Коли закінчив школу, в 1997-му, мене запрошували до Рязанського десантного училища. Але я рішуче відмовився, бо хотів навчатися і служити тільки в своїй країні, де я народився та виріс, де мешкають мої рідні. Тому вступив до Київського військового інституту управління та зв'язку.

- А чому Ви обрали саме професію зв'язківця?

- Бо це мені справді подобалося. Я послідовно, наполегливо втілював цю заповітну дитячу мрію. У школі займався спортом – із задоволенням грав у футбол і теніс. Та залюбки, натхненно тримав у руках паяльник, часто щось лагодив, вивчав, майстрував як радіолюбитель. Мені було дуже цікаво! Тому вирішив стати саме військовим-зв'язківцем.

Тож у 2002-му, закінчивши військовий інститут, очолив взвод зв'язку 282 танкового полку 30 дивізії на Житомирщині, в Новограді-Волинському (нині це місто Звягель). Служба мені дуже сподобалася. Адже потребувала не тільки глибоких професійних знань, а й взагалі знання психології, вміння спілкуватися з людьми, керувати. Це – безцінний досвід!

- Ви виконували миротворчу місію в Косово.

- Так. У 2007-му я там був командиром взводу зв'язківців, а в 2013 році – начальником зв'язку контингенту. Дуже сподобалося. Там перебували також миротворці з багатьох держав, і цікаво було переймати їхній досвід, взагалі доброзичливо спілкуватися. У них все забезпечення – на дуже високому рівні: зброєю, матеріально-технічними засобами. Ми мешкали на американській базі «Бонстіл». Вона – така чудова, комфортабельна, з клубами, спортзалами, гарною їдальнею.

До нас приїздили справжні зірки: спортсмени, співаки, котрі усіляко підтримували миротворців. Наприклад, побував знаменитий бразильський футболіст Рональдо. Запам'ятався концерт популярної української співачки Злати Огневич. Часто під час обіду до нас підсідали поспілкуватися офіцери зі США та Польщі.

Якось я побачив, що до їдальні зайшов бригадний генерал США, який спокійно став позаду мене в черзі. Я хотів із поваги пропустити його перед себе. Однак він доброзичливо пояснив, що тут, у їдальні, всі рівні. Й оскільки він прийшов після мене, то й має неодмінно стояти в черзі за

Косово. Нагородження відзнакою «Миротворець»

мною. І відтоді ми почали приязно спілкуватися. А оскільки у нас був польсько-український батальйон при багатонаціональній бригаді «Схід», то ми щиро подружилися з поляками. Вони були задоволені, адже знали: яке б завдання не отримаємо, ми, українці, не підведемо, виконаємо все на соість, на високому рівні.

– На Вашу думку, чи повинна Україна й надалі, після цієї війни, брати участь у миротворчій діяльності?

– Неодмінно. Це – справді великий, унікальний досвід. Ми там багато чого навчилися. Та й іноземні партнери теж училися у нас. Ми взаємовигідно обмінювалися досвідом. Серед нинішніх захисників України – немало наших миротворців. Знову ж таки, я й не сумніваюся, що в перспективі, після війни, Україна неодмінно вступить у НАТО. Ми вже довели всьому світу, що наші Збройні Сили здатні героїчно захищати свою державу. Власне, ми сьогодні рятуємо планету від шовіністичної, загарбницької росії – терориста № 1.

Звісно, і після нашої Перемоги ми повинні далі розвиватися, повсякчас зміцнювати ЗСУ, опановувати сучасну військову техніку. Не можна розслаблятися, потрібно бути завжди напоготові. Якщо ми будемо сильними

та могутніми, незламними, патріотичними і дружними, готовими в будь-яку мить дати достойну відсіч супротивнику, велика вірогідність того, що ворог просто побоїться знову нападати на незалежну Україну. Бо недаремно кажуть: хто не дбає про власну армію, згодом годуватиме чужу...

– У квітні 2014-го Ви повернулися в Україну, а тут – війна: клята росія окупувала Крим і накинлася на Донбас!

– Я був начальником зв'язку 30 окремої механізованої бригади. І 27 липня ми вже захищали Україну в АТО, на Донеччині. А вночі, з 12-го на 13 серпня, мене поранили в селі Степанівка. Туди вдерлося десять російських танків і відкрили вогонь. Мій помічник Олег Обухівський загинув, посмертно він отримав звання майора. Також ми там втратили ще чотирьох військових – механіків і радіотелефоністів. Втрата бойових побратимів – це дуже болюча тема... Однак, попри все, вони з честю виконали свій обов'язок і залишаться незабутніми.

На початку грудня я повернувся в свою бригаду, проте ротації в АТО/ООС відбувалися щороку, постійно – до вересня 2021-го. Також у 2015 році я вступив до нашого Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. Та наступного року зателефонував командир нашої бригади, підполковник (нині – полковник) Іван Гарас, попросив перевестися на заочне відділення і повернутися в стрій. Звісно, так я і зробив – закінчив університет заочно, служив у своїй бригаді, неодноразово, багато їздив в АТО...

Мені запропонували посаду старшого офіцера в Головному управлінні зв'язку, але я відмовився й повернувся в бригаду начальником командного пункту.

– Виявляється, у війську все-таки можна від чогось відмовитися?

– Можна, якщо це – лише пропозиція, і є можливість зробити вибір.

– Нинішню повномасштабну війну дехто порівнює з війною в 2014-му...

– І це – неправильно. Бо росія в 2014 році здійснювала наступ на двох напрямках – на Донеччині та Луганщині. Окупанти не застосовували авіацію, не наносили такі варварські ракетні удари по всій Україні... Не було і такої кількості загарбників та зброї. Взагалі росія тоді лицемірно брехала, що взагалі не бере участі у війні! А цього разу кремль уже не міг приховати повномасштабного нападу на незалежну Україну. Хоча вони й назвали це спеціальною операцією.

Втім, у 2014 році український народ ще не був настільки одноставним і дружним. Відверто кажучи, ми, військові, тоді не відчували такої потужної підтримки мешканців, як це відбувається зараз. Адже дехто вважав, що війна відбувається лише на Донбасі й не стосується інших регіонів України... А ось тепер відбулося справжнє народження української нації, коли мільйони людей дійсно відчували себе українцями й постійно, самовіддано допомагають ЗСУ. Коли дійсно бореться народ, перемогти таку країну просто неможливо!

– Ви відчували наближення повномасштабної війни?

– Чесно кажучи, до останнього не міг у це повірити. Хоча тривога була, особливо увечері 23 лютого, напередодні жахливої ворожої навали. Велика тривога! Втім, я все-таки сподівався, що путін – ще не зовсім божевільний і наразі втримається від такого фатального для російського режиму рішення. Але ні, виявляється, кацапський диктатор вже втратив глузд і наважився на, здавалося б, неможливе...

17 лютого 2022 року мене призначили командиром полку зв'язку в Чернігові. Були розгорнуті вузол зв'язку та пункти управління оперативного угруповання ОК «Північ» у Конотопі. Я там теж був. Однак уже 23 лютого повернувся до Чернігова. Наступного дня почалася велика війна, а 26 лютого рашисти завдали авіаударів по нашому полку. Загарбники вивели з ладу стаціонарний вузол зв'язку ОК «Північ», зруйнували штаб і дві адмінбудівлі. Тому ми буквально за дві доби створили новий вузол зв'язку, що дало змогу забезпечити управління бригадами і полками. Це – дуже важливо, адже в сучасних війнах все управління військами здійснюється по радіо.

Таким чином, тричі на добу підрозділи зв'язку нашого полку переміщувалися, постійно перебували в русі й розгортали вузли зв'язку та пункти управління для оперативного угруповання. Адже була велика загроза, що вороги нас «накриють» і завдадуть ударів. Звісно, передислокуватися – досить складно, проте ми впоралися. Працювали чітко, як годинник. Цим наразі тут займався другий батальйон нашого полку зв'язку.

– А де в цей час перебували інші Ваші підрозділи?

– Перший батальйон зв'язку виконував бойові завдання на Донеччині... А інший наш підрозділ – на Херсонщині та Київщині, власне, обороняв Київ. Взагалі, специфіка така, що у нас – різні види зв'язку: радіо, супутниковий, радіорелейний. І наш радіорелейний батальйон будував радіорелейні лінії

на Чернігівщині та Сумщині. Бо зв'язок повинен бути стабільним: якщо вороги глушать один зв'язок, треба дуже оперативно перейти на інший.

Полк надавав допомогу в розгортанні вузлів зв'язку батальйонів та бригад. Створеними групами ми відновлювали зв'язок на танках, БМП, БТР та САУ. Відновлювали радіостанції та ретранслятори... Це – великий обсяг роботи. А всі трофеї, захоплені у рашистів, передали до Києва.

– Тобто Ваш полк звиятно відзначився – на Чернігівщині, Київщині, Сумщині, Донецчині, Херсонщині...

– Наш полк із честю виконував і виконує всі бойові завдання.

– Які Ваші втрати за цей час?

– Один загиблий і один поранений.

– Скажіть, будь ласка, якої Ви думки про тодішнього командувача ОК «Північ»

– Героя України Віктора Ніколюка?

– Якнайкращої! Це не можна звичайними словами описати. Звісно, всі ми дуже хвилювалися за оточений російською ордою Чернігів, але все-таки вірили, що місто вистоїть, бо на чолі його захисників – безстрашний «Вітер» – генерал Віктор Ніколюк. Він уже за життя став легендою. Як на мене, це видатний полководець, гордість України. А Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний – це взагалі геній. Нам надзвичайно пощастило, що Збройні Сили України очолює така Людина!

– У Вас були хвилини відчаю, страху?

– Я постійно воюю з 2014 року, втратив багатьох бойових побратимів. Який, до дідька, відчай? Я впевнений, що ми переможемо, то й інших увесь час переконую. Коли кацапи сюди поперли, дехто боявся. І це – цілком нормально, боятися не соромно. Головне – все-таки перебороти свій страх і, попри все, чітко виконати бойові завдання. Ми це зробили!

Злагодження бригади (2019 р.)

Виконання бойового завдання (м. Бахмут)

Тепер підрозділи полку забезпечують зв'язок на Чернігівщині, зокрема на українсько-білоруському кордоні, та на Харківщині. Завдяки мобілізації людей у полку побільшало. Звісно, у нас – багато бійців, які пройшли АТО та вже понад рік виконують бойові завдання під час повномасштабної війни. А новобранців ми наразі навчаємо і на своїх засобах зв'язку, й направляємо в навчальні центри для отримання загальновійськової та фахової підготовки.

– Коли, по-Вашому, закінчиться ця війна?

– Думаю, активна фаза закінчиться вже нинішнього року. Ви ж пам'ятаєте, які були потужні, масовані ракетні удари? Як перли кацапи?! А що відбувається зараз?.. Попри всі свої потуги, «друга армія світу» нічого не може вдіяти з незалежною Україною. І не зможе – навпаки, я впевнений, буде наш контрнаступ, і ми знову визволимо немало окупованих земель. А от росії незабаром доведеться перейматися власними великими пробле-

мами, ситуація там поступово погіршується. Та й на полі бою все більше російських вояків здаються в полон!

- Що Вас найбільше вразило на цій війні?

- Масовий патріотизм та героїзм українського народу. Вороги цього просто не очікували. Вони чекали, що жителі злякаються і зустрінатимуть їх тут із хлібом-сіллю. Їхали, мов на парад. А ми їх перемелюємо, даємо гідну відсіч загарбникам. Ми – незламні, тому вони просто приречені на поразку!

- У Вашому полку зв'язку служить багато жінок.

- Якщо точно – 83 жінки. І загалом це – професіонали своєї справи та патріоти – оператори, механіки... Це – добре, і я їм дуже вдячний! Взагалі ж, на Заході, у багатьох державах жінки становлять 50 відсотків військових. А в Ізраїлі жінок в армії навіть значно більше, ніж чоловіків.

- Де знаходиться Ваша родина?

- Де й раніше – у Звягелі, на Житомирщині. У мене – дружина та двоє чудових синів. Старшому – сімнадцять років, закінчує Київський військовий лицей імені Івана Богуна. Йде моїми слідами – мріє стати військовим, щиро бажає захищати рідну Україну. Планує вступити до Київського військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут. Отож дійсно сподіваюся, що у нас буде військова династія. А молодший син навчається в четвертому класі лицюю імені Лесі Українки.

- Ваш 5-й окремий полк зв'язку відзначив 5 травня восьму річницю свого створення. Щиро вітаю Вас із такою подією!

- Дякую. Мріємо відбудувати наше військове містечко, котре істотно постраждало внаслідок такої жорстокої навали клятих рашистів на Чернігів, та після нашої Перемоги виконувати завдання і в мирний час.

- А особисто про що мрієте?

- Стати командувачем військ зв'язку ЗСУ. Мені просто це дуже цікаво! І душа болить за наші підрозділи зв'язку. Хочеться ще багато зробити. Адже з'являються новітні, найсучасніші технології. Україна вступатиме в НАТО... Армія – це моє життя. Я на сто відсотків відданий військовій справі. На щось інше, хобі, просто не вистачає часу. Скажімо, я люблю ловити рибу, але досі жодного разу не посидів із вудкою на березі Десни... Втім, я ні про що не жалкую, бо сам обрав таку долю – служу народові України!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Олег Флюгерт: «Мене можна вбити, але не можна перемогти!»

Чернігівський поліцейський, підполковник Олег Флюгерт, позивний «Шериф», з перших днів повномасштабного російського вторгнення став на захист рідного міста. Тоді ще дільничний офіцер, він сам прийшов на блокпост в районі ЗАЗу, не маючи жодних навичок у військовій справі. Тож всьому довелося вчитися на місці.

З перших днів повномасштабного вторгнення Олег Станіславович виконував бойові завдання та захищав рідне місто. Він ніс службу на «нульовому» блокпосту «Брама». Понад місяць дільничний разом із побратимами здійснював бойові виходи в тил ворога, займався розвідувальною діяльністю та разом із військовими нищив колони російської техніки.

Начальник дільничних офіцерів поліції міста Чернігова, підполковник поліції Олег Станіславович Флюгерт сам родом із Житомирщини. У Чернігів приїхав у 1998 році, коли вступив за держзамовленням до Чернігівського педагогічного університету на вчителя фізичної культури.

«Після школи було бажання пов'язати своє життя зі спортом, проте не вийшло. Та зараз я там, де маю бути. Я закінчив педуніверситет, працював деякий час вчителем фізичної культури, – розповідає Олег Флюгерт. – Мене запрошували лишитися в університеті і викла-

дати гімнастику, бо гарно навчався і весь час займався гімнастикою. Та я з багатодітної сім'ї, у батьків нас п'ятеро, і на той час в нас не було фінансів, щоб мені винаймати житло в Чернігові. Тож після завершення навчання пішов служити до армії».

Після армії Олег Флюгерт все ж повернувся до Чернігова, бо тут була кохана дівчина, яка згодом стала дружиною. До 24 лютого 2022 року він працював дільничним офіцером поліції у місті Чернігові.

«Після армії пішов працювати до міліції, службу починав з молодшого сержанта, – продовжує чоловік. – І так потихеньку дослужився до підполковника поліції. В міліції я з 2005 року, потім пройшов переатестацію і вже перейшов до поліції. До 24 лютого 2022 року працював дільничним офіце-

Олег Флюгерт

ром поліції. В мене був район Масани та Стара Подусівка. Практично всю свою трудову діяльність я працював дільничним. Це вже після завершення бойових дій на Чернігівщині мені запропонували посаду начальника дільничних офіцерів поліції міста Чернігова».

На «нульовий» блокпост пішов сам

«24 лютого зранку нас всіх зібрали по бойовій тривозі, – говорить Олег Флюгерт. – Розставили всіх по місту для несення служби з охорони публічного порядку, задля виявлення підозрілих осіб, предметів і подібного. Ми з колегою Дмитром Потапенком чергували в центрі Чернігова. Перевіряли зупинки, навіть ящики з піском оглядали. Шукали підозрілі предмети. Хоча тоді ми ще не розуміли повною мірою, наскільки це серйозно. Люди на вулиці підходили і казали, що російські військові вже в Новгород-Сіверський зайшли. Ми заспокоювали їх, казали, що це неправда, але в нас самих не було жодних офіційних даних. Особовому складу на той час ніякої інформації не доводили».

На наступний день, 25 лютого, Олег Флюгерт, маючи при собі лише табельний пістолет, Макарова, просто пішов на крайній блокпост в районі ЗАЗу. Він вирішив, що допомагатиме військовим боронити Чернігів.

«З пістолетом і по формі я прийшов на блокпост до тубдиспансеру, так звану «Браму», – згадує події того дня пан Олег. – Я відразу запитав, хто старший. До мене підійшов військовий, я представився і сказав, що готовий нести службу в їх підпорядкуванні. Якщо чесно, вони здивувалися, що підполковник поліції прийшов на блокпост, але прийняли. Тоді мені видали автомат без ременя з одним магазином. З ним я проходив три дні, а зранку 28 лютого автомат поміняли і дали магазини до нього, а ще каску. Бронезиля не було ще пару тижнів.

Там, на «Брамі», доля звела мене з надзвичайною людиною, справжнім патріотом і воїном – **Валерієм Петровичем Мельником** на позивний

«Батя». Він мав бойовий досвід та ділився ним зі мною. Він навчив мене правильно стріляти з автомата, з РПГ, займати бойову позицію, мінувати територію, аби ворог не пройшов. У 62 роки Петрович був взірцем для молодих бійців і ні в чому їм не поступався. Більше того, він і сам міг багато чому навчити будь-кого з нас. Вже з 26 лютого він почав брати мене на перші бойові завдання, перші «вилазки» в тил до ворога».

Валерій Петрович («Батя»)

Перша вилазка – два танки

Основним завданням розвідувальної групи, до якої увійшов Олег Флюгерт, було зібрати інформацію про розташування і кількість ворожої техніки, особовий склад, напрямок їх руху. Вони фотографували, робили геолокацію і одразу передавали цю інформацію нашим військовим. Також в ході таких «вилазок» вони ще й знищували ворога. На початку російського вторгнення військові розбили колону ворожої військової техніки, яка рухалася в бік Чернігова з боку Білорусі. Однак невелика частина техніки окупантів вціліла. Під час чергового «виходу» Олег Флюгерт з побратимом Валерієм

Мельником закидали її гранатами: два танки, два БТри, «Тигр», тягач і тентовані машини.

«Група в нас з 6-8 чоловік була. В розвідку ходили по двоє-троє. Щодня ми виходили з тубдиспансеру і йшли в бік Рівнопілля. Заходячи на окуповану ворогом територію, збирали інформацію і поверталися назад. Я завжди ходив у парі з командиром Валерієм Мельником. Пам'ятаю один з перших своїх виходів. Це було 28 лютого, – розповідає Олег Флюгерт. – На дорозі стояла підбита російська техніка, і вони в той час підїхали з тягачем, хотіли її забрати.

Тоді Петрович вперше дав мені РПГ, показав позицію, звідки, куди і через який час стріляти. А він сам пішов ближче. Тоді я в нього запитав: «Валерій Петрович, а нічого, що ми тут лише удвох?». А він розвертається до мене й каже: «Нічого, не бійся. Помирати не страшно – помираємо один раз». Ці слова назавжди в мене в голові. І після того я не можу сказати, що мені було страшно. Я може й боявся б, якби розумів повною мірою, що таке війна, а я не знав.

Пам'ятаю, там було два російські танки, «Тигр», БМП, БТР, якісь машини з тентами і восьмеро російських солдат. Я вистрелив з РПГ і попав у танк. Піхота побігла, і Петрович «поклав» чотирьох із них. У нас були гранати, якими потім ми запалили всю ту техніку. Я ще встиг зробити фото документів одного з убитих російських солдатів, і ми швидко почали вибиратися звідти, бо це був глибокий тил ворога. Ми розуміли, що нас точно доганятимуть після такого.

Заходимо в Рівнопілля, дивимось – там біля двоповерхового будинку сидить двоє чоловіків, а поруч стара чорна «Волга» стояла. Нам дуже потрібна була машина, щоб швидше до своїх дістатися. Тим паче кацапи вже стояли в селі Халявин. Ми там були і бачили, скільки там російських військових. Тож розуміли, що вступати в бій удвох не було ніякого сенсу. Нам потрібно було терміново повернутися до своїх позицій.

І тут один з цих чоловіків каже: «Беріть, хлопці, «Волгу», але там мало бензину». Інший різко встав і пішов в сарай, а через секунду приносить звідти дволітрову пляшку, і там в ній грамів 200-300 бензину. Ми його заливаємо в бак, заводимо машину і їдемо в Чернігів.

Коли вже підїздили до нашого нульового блокпосту, то був умовний сигнал – потрібно було тричі моргнути фарами. І ми – раз, два, три –

З одним із чоловіків, які дали «Волгу»

Я просто впав на землю, накрив голову руками, а зверху присипало землю від вибухів. Тоді я вперше зрозумів, що це таке, коли йде артобстріл, а ще навчився, що голову не можна підіймати».

а реакції немає ніякої. Тоді Валерій Петрович зїхав машиною вбік, я підходжу до блокпосту – а там все розбите. Бетонні плити просто позлітали, сліди крові, частинки одягу і нічого немає. Як дізналися згодом, поки ми ходили в розвідку, кацапи обстріляли наш блокпост. Були трьохсоті – кінцівки хлопцям повідривало, багато було поранених тоді.

Та тоді ми не розуміли, де всі, не розуміли, чи наше місто, чи ні. Тож Петрович сів за кермо, я – на багажник з автоматом в руках, і ми поїхали в місто. Доїхавши до тубдиспансеру, побачили своїх. Хлопці почали нам розповідати, що сталося, і тут знову почалися сильні «при-

Вчився по ходу справи

Всі свої навички у військовій справі поліцейський Олег Флюгерт здобував вже у бойових умовах. Все, що він зараз знає і вміє, від перейняв від свого командира і наставника Валерія Мельника, який взяв шефство над Олегом.

«Всьому, що я знаю, навчався на місці завдяки Валерію Петровичу. При можливості він пояснював, що це граната наступальна, це РПГ-27, це РПГ-26, як цим всім користуватися, – розповідає поліцейський. – Він вчив ніколи не стріляти з автомата чергою, а лише одиночними і прицільно. Якщо є набої – ніколи не здавайся в полон. Він мені все розповідав, а я запам'ятовував. В мене паралельно йшла і теорія, і практика. Я навчався швидко, бо при службі в міліції в нас табельна вогнепальна зброя – пістолет Макарова, ну ще з автомата інколи стріляли. Все інше опановував на місці. Добре, що мав гарного вчителя».

Рятували і тварин, і людей

В Полуботках у Олега Флюгерта є невелика дача, де він лишив свою собаку Багіру. Деякий час, поки міг, він ходив туди її годувати. Та коли кацапи вже майже повністю окупували дачі, Олег вирішив рятувати свою собаку.

«Хлопці постійно казали – забори її звідти. Та я думав, що я несу службу тут – вона несе свою службу там, охороняючи будинок. І коли я вже не мав змоги туди дістатися, то чекав, що вона все ж підріє вольєр і вибіжить звідти, – розповідає Олег. – Постійно казав хлопцям, коли йшов на чергову «вилазку», що може прибігти моя чорна вівчарка Багіра, і якщо побачите, затримайте. Та її все не було. Прошло 5 днів, як я не ходив до собаки. І так співпало, що зателефонували донька з дружиною, спитали, чи не бачив я Багіру. Тоді я і вирішив витягти собаку. Приїхав о 6 ранку на тубдиспансер, зняв з себе куртку, бінокль, шолом і бронік. Взяв лише автомат, один магазин і пістолет Макарова. Я хотів бути максимально розвантаженим. Мені ко-

мандир пропонував дати з собою пару людей, але я відмовився. Не міг ризикувати чийось життям через свою собаку і через своє раніше невірне прийняте рішення лишити її там. На той час вже пів лісу були не наші, пів дач – теж не наші. Ми взагалі не розуміли, що робиться в лісі».

Олегу вдалося дістатися до дачі. Побачивши, що Багіра вірно чекала на господаря у вольєрі, він дуже зрадив. Забравши собаку, він рушив до тубдиспансеру.

«Спершу я хотів перекинути Багіру через двометровий паркан, щоб піти тим же шляхом, що й прийшов, але не зміг. Тож довелося йти вулицею, якою вже ходили росіяни, – розповідає Олег. – Ми вийшли з дач, та коли до тубдиспансеру лишалося якихось метрів 40, почався обстріл з міномета, і собака злякалася. Вона просто розвернулася і побігла назад. Я не міг голосно крикнути, щоб покликати її, тож прийняв рішення знову повернутися по неї. Прийшов додому, а вона сидить перелякана на порозі під дверима. Тоді вже я швидко одягнув на Багіру ошийник, взяв повідок, прив'язав до ремня і ми знову пішли до тубдиспансеру. Коли вибралися – зробив фото з собакою і відправив дружині з донькою».

Документи ліквідованого загарбника

Міни «поправляли» регулярно

Під час бойових дій «Батя» та «Шериф» взяли в полон російського танкіста. Окупанти тоді розмінували заміновану нашими військовими дорогу, а Олег з Петровичем ставили міни назад.

«Ми кожного дня виходили в розвідку з Валерієм Петровичем. Наприклад, стоїть важка техніка росіян, ми підходили наскільки могли до неї, робили геолокацію і відходили. Потім передавали ці дані, і наші хлопці туди відпрацьовували, – розповідає Олег. – Декілька разів виходили «поправляти» міни. Тобто їхня група заходила і знімала наші протитанкові міни, а ми мали їх поставити знову. Спершу було моторошно, а потім приловчився. Не пам'ятаю вже дату, але була така ситуація, коли з боку села Деснянка пройшла ворожа піхота в бік Халявіна, а там по трасі були розставлені міни наші. Вони їх познімали і поклали на край дороги. Ми з «Батею» отримали завдання повернути ці міни туди, де вони були. Почекали, поки вони пройшли, потім швидко поставили всі міни на місце, тоді вже сутеніло надворі. Повернули 40 мін на одній локації, де мала йти російська техніка, і ще приблизно стільки ж – на другій, трохи вище по дорозі.

І тільки ми вийшли на пряму дорогу, щоб повертати до Чернігова, почули гул ворожої колони. Почули перший вибух, ворожа колона підірвалася на наших мінах, адже ворог був впевнений, що шлях розчищений. Перший танк від вибуху розвернуло, він злетів у кювет, другий підірвався на повороті до психлікарні. Коли ми підійшли до першого танка, особовий склад вже втік, але командир чомусь повернувся і ми з Петровичем взяли його в полон. Звісно, запитували його, чого прийшли сюди, але в них у всіх одна пісня: «нічого не знав, був на навчаннях». Згодом він зізнався, що є командиром підірваного танка.

До речі, в цього командира була радіостанція з собою і ми деякий час слухали, що вони говорять між собою. А ввечері 5 березня Валерій Петрович не витримав і вийшов в їхній ефір по цій радіостанції. Він представився, сказав, що служив в Афганістані з їхніми військовими, назвав їх прізвища – до речі, вони працюють в міністерстві оборони росії, – і сказав: хлопці, йдїть

звідси. Він сказав російською мовою, щоб вони йшли звідси самі або ми їх просто вб'ємо, бо це наша земля! І майже відразу в ефірі настала тиша, вони змінили канал».

Найважчий день – 6 березня

У кожного на цій страшній війні є свій найтяжчий момент. Є він і в Олега Флюгерта. Рівно через 10 днів його служби на «Брамі» їх розвідувальна група у складі Олега, Валерія Петровича та їхнього побратима Дениса Ромодана на позивний «Вакула», потрапила у вороже оточення і прийняла нерівний бій.

«6 березня 2022 року ми, як завжди, вийшли в розвідку в бік села Деснянка, – згадує один з найтяжчих днів свого життя Олег Флюгерт. – Підібравшись до ворожого танка, зробили геолокацію і передали нашим. Не встигли ми відійти, як наші вже випустили «пташку» і почувся вибух – пряме попадання в танк.

Це був ранок. Настрій був хороший, бо мінус один російський танчик.

Ми дійшли до повороту на Чернігів, і в цей час хтось зателефонував «Баті». Поговоривши, він сказав, що ми виходимо в інший бік.

Десь на півдороги до психлікарні стояв наш поламаний танк. Туди вже ніхто не ходив, бо далі були росіяни, а ми пішли. **Вітя Прокopcук** залишився на чернігівському повороті, а я – десь посередині цього відрізка від повороту до лікарні. До повороту на лікарню лишалося метрів 200, туди Валерій Петрович пішов сам, нас не взяв. Хоча завжди, коли ми йшли в такі вилазки, дистанція між нами була 15-20 метрів – та не цього разу. Він сказав лишитися, а я його слухав, бо він мене навчав і я виконував завжди його накази. І я лишився біля цього танка нашого поломаного. Пам'ятаю, ще тоді увімкнув на телефоні відео і записав, як Валерій Петрович йде вперед з коментарем: «Хто сказав, що один в полі не воїн? Ось мій друг, командир Валерій Петрович. Все буде добре!».

Тоді завдання, яке телефоном отримав «Батя», Олег Флюгерт не знав. Він чітко виконував вказівки командира своєї групи. І коли той кивнув їти до

На танку

нього, Олег вирушив вперед. По дорозі його наздогнала машина з нашими військовими, там був і «Вакула». На мить хлопці зупинилися, перекинулися кількома словами і поїхали, а Олег йшов до «Баті». І тут він зустрів велосипедиста, який їхав з Чернігова у бік кордону. Дільничний офіцер на хвилину відстав від решти групи – за звичкою він зупинився для перевірки документів у цієї людини. Та коли Олег рушив у бік побратимів, ворожа піхота відкрила вогонь. Тоді «Шериф» опинився з побратимами по різних боках дороги.

«Як тільки я дійшов до зупинки громадського транспорту біля психлікарні, машина з Валерієм Петровичем і «Вакулою» – **Денисом Ромоданом**, стояла вже біля підбитого кацапського танка, посередині траси, – згадує ті події Олег. – Я почав бігти до них, відбігаю метрів 7-8 і чую збоку: «Стої!»). Повертаю голову вправо – і бачу російську піхоту, яка стоять вздовж до-

роги. Між ними був інтервал десь по 5 метрів, дуже щільно стояли. Автомат в мене завжди був знятий з запобіжника і патрон був в патроннику, і це мене врятувало. Я на бігу падаю, по мені в цей час йде автоматна черга, а я стріляю в цього солдата, що переді мною стояв. Потім підіймаюсь і починаю відходити назад. Дорога там широка, а на додачу по мені йшла автоматна черга. Та я робив так, як вчив Петрович – «вправо, вліво, назад». І коли дійшов до краю дороги, в мене закінчився магазин. Я знав, що мої побратими там, біля машини, а я обабіч траси сам. І в цей час у нас зав'язався бій. Він тривав десь 25-30 хвилин, але такий інтенсивний, що мені не вистачало повітря. Я не розумів, де наші, де росіяни. Бій тривав, і я вирішив відступати до Чернігова. Відійшов метрів 10 в посадку, почув, як дзвонить Петрович. Він сказав підійматися і йти до них у бік Ріпок. В цей час з повороту на психлікарню виїждять два «Тигри», а за ним іде піхота. Сказав про це Петровичу. В мене був РПГ, і я вирішив вистрелити в «Тигр», але піхота помітила мене і почала обстріл. Між нами було 20-25 метрів. Я впав на спину, взяв у руки автомат, видно було, як падають дерева, наче їх просто січе, бо калібр був великий на «Тигрі». Через якісь частки секунди я підірвався і почав бігти в лісосмугу, яка від мене метрів за 300 була. І коли я біг, то думав, що таке тільки в кіно буває. Переді мною все падало, земля підіймалася, кулі просто свистіли над головою. Над вухом пролетіло щось гаряче. Спершу я подумав, що то вухо відірвало, але то поплавилась балаклава від снаряда, який пролетів поруч. І в цей момент я перечепився через гілку і впав у якусь яму. Це мене врятувало, бо кацапи подумали, що мене вже немає серед живих. Тоді піхота рашистська перебігла за «Тигр» на мій бік і почали обстрілювати нашу групу – Петровича, «Вакулу» і інших, хто був там з ними. Я повертаюсь і починаю відстрілювати цю піхоту. Двох точно поранив, бо вони забрали своїх під руки і швидко поїхали в бік психлікарні. Вони не розуміли, звідки і хто їх обстрілює.

Я ліг, прикрився гілками і сухим листям, взяв телефон і почав дзвонити Петровичу. Виклик йшов, але ніхто не відповідав. Бій вже стих, чулися лише де-не-де поодинокі вистріли. Спершу я вирішив повертатися до них, але потім побачив, що всі мої магазини виявилися пусті, а той, що був в автоматі, – наполовину порожній. І тоді я приймаю рішення повертатися до Чернігова. Петрович був не один, тож я вирішив, що вони вийдуть, бо мені не було з

чим туди йти. Всю дорогу я постійно набирив Валерію Петровичу, але ніхто не відповідав».

Досить важко і довго Олег Флюгерт добирався до Чернігова, бо скрізь були російські снайпери. Та й думки всі були про побратимів. Він не знав, вибралися вони чи ні, і це не давало спокою.

«Мені потрібно було перейти дорогу, але на дачах вже працювали російські снайпери. Я зняв пов'язку, в мене була форма-«гірка», вона трохи схожа на російську, думав, може приймуть за свого, – говорить Флюгерт. – У цей час взяв у руку гранату та зняв з неї чеку. Вирішив: раптом що, в полон не дамся. Граната буде і для мене, і для них. Та, на щастя, в мене вийшло перейти через дорогу. Перебіг, а там група наших. Вони почули бій, тож підтягнулися. Я вмовляв піти туди до Петровича і «Вакули», але вирішили не ризикувати і мене не пустили. Я чекав на «Батю» до пізньої ночі, періодично набирив його номер, але так і не дочекався».

Тоді, 6 березня, Олегу Флюгерту дивом вдалося вийти з ворожого оточення. Та, на жаль, він втратив товаришів.

Товаришів знайшли вбитими

«Усі наступні тижні боїв за Чернігів я чекав. Чекав, що Валерій Петрович і Денис повернуться. Потім ми думали, що вони в полоні, бо коли кацапів вибили з Чернігівщини, я їздив на зачистку разом з військовими, – розповідає Олег. – На місці бою стояла згоріла машина, але тіла не було. І люди там розповідали, що бачили, як двох наших полонених, замотаних скотчем, везли на борту БТРа. Тож я сподівався, що це «Батя» і «Вакула». Та потім, коли проводили розминування дороги і узбіччя в районі, де був бій, – потрапили на прикопані тіла. То були «Вакула і «Батя». Їхні тіла лежали один на одному. Денис Ромодан, «Вакула», був застрелений з гранатомета, бо в нього не було півголови, пів ноги і пів руки. Командир Валерій Петрович Мельник, «Батя», був розстріляний в грудну клітку. І, скоріш за все, робили контрольний вистріл, бо був постріл там, де шолом».

Коли у нас зав'язався бій, вони були з лівого боку дороги, як їхати в бік Білорусі, а прикопали їх з правого боку. І я не розумію, чого так, не

можу для себе досі скласти картину того, як розвивалися події. До речі, телефон Валерія Петровича, в якому було чимало фото кацапської техніки, не знайшли».

Усі наші військові – герої

Про свої щоденні ризиковані завдання поліцейський не розповідав рідним, бо не хотів їх хвилювати. Натомість почав вести щоденника, в якому, коли була змога, записував все, що відбувалося.

«Наші військові – герої всі до одного. Я пишаюсь тим, що мав честь бути з ними в той складний час. Саме там я знайшов справжніх друзів-побратимів. Люди, з якими я познайомився 25 лютого на «Брамі», на нульовому блокпосту, яких я не знав до цього – Вітя Прокопчук, Валерій Мельник, «Волонтер», Максим, Кирило, Андрій, Сергій, Денис. Дехто з них отримав поранення. Дехто, на жаль, загинув, але, йдучи вперед, я завжди був упевнений, що хлопці не зроблять ані кроку назад, – говорить поліцейський. – Всі вони готові були віддати своє життя, аби прикрити тебе і не пустити ворога в місто. І, скоріш за все, страх був у багатьох, але вони все одно прийшли сюди. Як-от Віктор Прокопчук – цей чоловік знав, що таке війна, і він все одно прийшов туди.

Ми вже потім згадували, що на блокпосту стояло завжди шестеро чоловік. По нас постійно працювали російські військові. Іноді в окоп доводилося взагалі по-пластунськи лізти, бо їх снайпери постійно спрацьовували по нам.

І страшно було не те, що прилітає, а те, що ти втрачаєш людей. Коли ти знаєш, що в нього є діти, є сім'я, а він за мить міг стати 300-тим, або, не дай Боже, 200-тим. Це страшно і важко.

Був випадок, коли в перших числах березня я приїжджаю рано вранці на «Браму», а біля цинку з патронами сидить боець і вибирає, витирає патрони. Я питаю: «А що ти робиш?». А він каже: «Заряджаюсь». Я підійшов ближче, а там землі стільки налетіло, а патронів – на дні. Я кажу, чого морочишся, відкрий новий цинк і візьми нормальні патрони. А він дивиться на мене і каже: «Це останні, більше нема». Тоді я був шокований, але, на

щастя, підвезли потім і РПГ, і патрони. Та навіть так, із малою кількістю боєприпасів ми готові були стояти до останнього. За наших рідних, за наших людей, за наше місто».

Під час бойових дій на Чернігівщині Олег Флюгерт знайшов справжніх друзів, з якими пліч-о-пліч стояли на «Брамі».

«Є люди, яких я до 24 лютого називав товаришами, друзями, але зараз більше не спілкуюсь. На жаль, є такі. А от ті хлопці, з якими простояли 40 днів на «Брамі», – це друзі на все життя, – говорить Олег. – Згодом мені дзвонили з Нацполіції, пропонували нести службу в самому Чернігові на одному з блокпостів, але я вже не міг лишити хлопців. Я не міг кинути тих людей, які мене прийняли і стали справжніми друзями».

Бойові дії не пройшли непомітно і для здоров'я Олега Флюгерта. Він має декілька контузій і часткову втрату слуху. Проте це не завадить нести службу на захист України.

За оборону Чернігова Олег Флюгерт влітку минулого року був нагороджений нагрудним знаком «Знак пошани» Міністерства оборони України.

Війна триває, і це потрібно пам'ятати

«Минув рік, але я ще не можу відійти від тих подій лютого-березня 2022 року. Я любив танцювати, але зараз я не знаю, коли знов це робитиму. Я не можу веселитися, поки хлопці там, на Сході, досі воюють. Війна триває, і ми маємо робити все для перемоги, – говорить Олег. – Те, що ми бачили, – це ніколи не забудеться. І коли хлопці повернуться, вони не будуть розуміти, чому ми тут їздимо на машинах, ходимо в клуби, вдягли туфлі і костюми, а вони там в брудній формі, в окопах, повних багна. Перший час їм буде важко, як було важко мені повернутися до звичного життя. Та вони не винні, війна – це страшно. Всі вони повернуться іншими, зовсім іншими людьми. І ми маємо підтримувати і з розумінням ставитись. Адже завдяки їм ми можемо зараз вільно ходити по своїй землі. Зараз спілкуюсь із хлопцями, які й надалі служать і звільняють наші землі. Вони кажуть, що там інша війна. Там ворожа арта просто закидає їх снарядами, і ні про який «снарядний голод» росіян

мова не йде. І наша перемога вартує багато життів. Головне, щоб ми про це пам'ятали. Пам'ятали, якою ціною дається звільнення наших територій.

Нас у сім'ї п'ятеро. Мій старший брат в 2018 році загинув в АТО, я воював тут, менший брат зараз воює під Бахмутом. І мати дуже переживає за нас. Та я кажу: мам, ми повинні, бо якщо ми цього не зробимо, то ця війна перейде нашим дітям».

Їздив на зачистку

В день, коли росіяни відійшли від Чернігова, Олег після нічного несення служби їхав до місця проживання. І тут йому зателефонували побратими, попросили одягнути поліцейський формений одяг і приїхати на «Браму».

«Коли я 1 березня приїхав на тубдиспансер, там стояло багато військових, – говорить Олег. – Всі круто екіпіровані, зі зброєю. Я поїхав з ними на зачистку як поліцейський. Ми не лише зачищали, але й позначали та збирали 200-тих росіян, яких було чимало на дорогах, бо росіяни, як ми знаємо, «своїх не бросают».

*Зачистка сіл від решток русні
(«Шериф» – у центрі)*

Так ми село за селом, село за селом – ідесь о 17.30 зайшли в самі Ріпки. Люди там почали виходити, їсти нам несли. Вони були дуже раді, вони надавали багато інформації. За їх словами, у деяких селах стояло по півтисячі російських танків, техніки було дуже багато.

Знаєте, коли наші військові підпустили росіян під самий Чернігів, я тоді дуже обурювався. Я не розумів цієї тактики, не розумів, чому дають підійти так близько, і був сердитий. Та зараз я розумію, що все вони робили правильно. Адже якби ми зустрічали їх на кордоні, то шансів не було б – техніки дуже багато. А так вони розтягнули свої колони, але не могли прорватися в місто. Полями їхати не могли, а коли на трасу виходили – працювала наша артилерія і танки. Загалом танкісти, які були в Чернігові, – усі герої, і їм потрібно при житті ставити пам'ятники. Вони робили неможливе!

Сьогодні часто кажуть, що прийшли «чмоні» невідготовлені – це неправда. Коли ми потрапили в засідку 6 березня, то я бачив, як вони працюють, то був добре підготовлений спецпідрозділ. Вони всі були однаково гарно екіповані, вони тактично правильно переміщалися, це були спеціалісти. Тож не потрібно ворога недооцінювати. І вони прийшли, знаючи, куди йшли, і всі ці історії на кшталт «ми заблукали» – це цирк. А наші військові – просто герої, бо з переважаючою силою противника як в озброєнні, техніці, так і в солдатах, їм вдалося не лише вигнати ворога, а й завдати йому колосальних втрат.

Те, що творять росіяни на нашій землі, і той подвиг, який щоденно роблять українські військові для того, аби вигнати ворога, потрібно пам'ятати завжди. Потрібно не забувати поранених, загиблих воїнів. Вони своє здоров'я, своє життя віддали за те, щоб ми жили так, як живемо. І головне – поважати військових, бо ж вони зараз борються за наше право на існування як нації».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Треба не лише перемогти, а й подолати в собі холопів і «совків»!

42-річний Сергій Сокирко («Хвиля») – підполковник, командир батальйону радіоелектронної боротьби ОК «Північ» ЗСУ. Був миротворцем на Балканах, у Косово. З 2014 року відважно захищав Україну в АТО/ООС. Учасник героїчної оборони Чернігова. І зараз виконує найскладніші бойові завдання.

Сергій Сокирко

– Пане Сергію, що вплинуло на Ваше бажання стати військовим?

– Я народився в мальовничому місті Бердичеві, на Житомирщині. Тато працював інженером, начальником автоколони на автобазі. А мама трудилася касиром в ошадкасі та у ДТСААФ.

Як усі хлопчики, я грався іграшковими пістолетами й автоматами, а також мечами. Майстрував різні саморобні вибухівки. Мені дуже подобалися лицарі та взагалі цікавила історія Середньовіччя. То я із задоволенням читав книжки на історичну тематику та про розвиток військового мистецтва. Так поступово і з'явилася мрія стати військовим.

Я залюбки займався спортом. Зокрема, ходив на гурток легкої атлетики при заводі «Прогрес», бігав. А ще натхненно майстрував різні моделі літаків та вітрильних кораблів, досить складні. Дуже цим захопився! Подобалися й усілякі арбалети, самостріли...

До того ж, у Бердичеві служило багато військових. В школі у нас дуже цікаво викладався предмет військової підготовки. Ми навіть їздили стріляти на полігонах. І серед моїх родичів та знайомих були військові. Тому в мене жодного страху перед армією не було, я справді щиро хотів служити, і було усвідомлення, що це почесно – захищати свою Батьківщину!

Мама захворіла – у неї стався інсульт. Тому я свідомо вирішив здобути військову освіту. Ще один суттєвий аргумент – навчання було безкоштовним із гарантованим працевлаштуванням.

– Де Ви навчалися?

– Закінчив Житомирський військовий інститут радіоелектроніки. Мені навчання подобалося. Але, чесно кажучи, я був трохи бунтарем... Спиртне не вживав. Проте багато питань мене обурювали. Наприклад, «дідівщина» – я її взагалі не сприймав! Відстоював справедливість, право бути особистістю, а не якоюсь безликою істотою, що виконує усіякі недолугі, безглузді накази. Ви ж знаєте, що у нашому війську довго жили радянські, «совкові» традиції, коли солдата намагалися перетворити на бездумну тварину. До речі, це й досі відбувається в російській армії...

Одного разу я самовільно залишив територію інституту, і мене мало не відрахували. Втім, я розумів, що, попри все, професія військового – це дійсно моє покликання. Тому вирішив абстрагуватися від усіляких неподобств та нормально закінчити вуз. То дав собі слово й дотримав його. У мене з'явився інтерес до радіоелектроніки, і стало дуже цікаво. Отож інститут закінчив на «5» і «4», без «трійок», цілком успішно – у 2005 році.

І саме тоді з Чернігова до Бердичева передислокували батальйон РЕБ (радіоелектронної розвідки і боротьби), який розмістили на території школи прапорщиків. Отож мені неабияк пощастило. А коли батальйон отримав нову техніку, я там навчав людей, бо вже проходив це в інституті... Таким чином я пройшов стажування, належно зарекомендував себе і до 2013-го, доки нашу військову частину не розформували, служив там.

– У 2012 році Ви виконували миротворчу місію в Косово.

– Авжеж, у складі інженерної роти. Служив офіцером із питань радіоелектронної боротьби. Моїм завданням було прикриття військ і техніки від радіокерованих фугасів. Ситуація була досить напружена, нас не раз піднімали по тривозі... Взагалі, я там пробув рік. Мешкали ми на території фран-

цузької бази. Вона – чудова, простора, комфортабельна, зручна. Там, разом із нами, знаходилися понад 800 миротворців із дванадцяти країн: німці, французи, італійці, поляки, греки, марокканці... І було надзвичайно цікаво спілкуватися з ними, дізнаватися про їхні державні та національні традиції.

– А як місцеві жителі ставилися до українських вояків?

– Албанці ставилися добре. Вони надзвичайно шанували футболіста Андрія Шевченка і братів Кличків, знали, що це – українці. Та і з сербами у нас теж не було жодних проблем, адже для них було важливо, що ми – також православні. Отож свою миротворчу діяльність згадую із задоволенням – це був чудовий та цікавий досвід!

Повернувся з Косова, а наступного року в Україні заходилися добивати нашу армію – невмотивовано скоротили дуже багато військових частин... Із залишків сформували полк РЕБ, і я туди потрапив на посаду командира роти – в Житомирі. А 11 березня наразі очолив маневрену групу радіоелектронної боротьби № 1 і відбув на Чернігівщину, до Городнянського району. Тоді, до речі, дехто теж очікував, що російські війська можуть поперти сюди... Отож я здійснював радіорозвідку, виявляв характер дій противника.

– У 2014-му росія напала на Україну, і Ви служили в АТО/ООС.

– Так, відтоді у нас почалися ротації. Я тоді був начальником штабу батальйону. Об'їздив за цей час майже увесь Донбас: побував, зокрема, у Щасті, Станиці Луганській, Попасній, Северодонецьку, Лисичанську, а також Маріуполі...

У 2022-му повернувся на Чернігівщину. Служив на півночі області. І я пам'ятаю, що там, у прикордонні, не показували українські телеканали, не було й українського радіо. Натомість майже всі мешканці слухали російські ЗМІ. І кацапська пропаганда давалася взнаки! Я багато спілкувався з людьми, і, на жаль, не всі з них тоді усвідомлювали підступну російську загрозу, а то й узагалі щиро захоплювалися «руським міром». Це, до речі, відчувалося і на Донбасі, коли в одному селі підтримували Україну, а в сусідньому селі дуже чекали на «визволителів» із росії...

Тепер, звісно, ситуація істотно змінилася, багато людей переконалися, що то за «визволителі», відомі звірства, які скоїли окупанти – банда вбивць, садистів, гвалтівників, злодіїв і наркоманів!

– Повномасштабну війну Ви зустріли на Придесенні?

– Захищав Чернігівщину. Я був командиром зведеного підрозділу РЕБ. І був здивований метаморфозами, котрі буквально на моїх очах відбулися з багатьма нашими мешканцями... Адже сталося справжнє велике патріотичне піднесення, таке щире єднання армії та народу! І я надзвичайно вдячний усім жителям, які самовіддано, чим тільки могли, допомагали військовим. І виник потужний волонтерський рух. Так, волонтери проявили себе ще в 2014 році, але тепер це стало просто масовим народним явищем.

Наприклад, люди нас постійно годували, приносили в каструлях гарячі страви (супи, картоплю, каші тощо), щедро давали одяг. Хоча через ворожі обстріли у мешканців взагалі зникли світло, тепло, вода, каналізація, зв'язок, інтернет... Жителі самі дуже потерпали, однак вболівали насамперед про те, як нам захистити і відстояти Чернігів та Придесення, прогнати прокляту російську орду. А коли у нас ламалася техніка, цивільні приходили на допомогу, допомагали з ремонтом.

Місцева самооборона активно нас підтримувала, допомагала охороняти позиції. Ми з ними проводили спільні патрулювання... Адже тутешні мешканці добре орієнтуються на місцевості, вони – у себе вдома.

Одна з наших позицій була на місцевості, де розміщені наші легендарні пам'ятки архітектури. Це – воістину свята земля! Тому ми надзвичайно обережно облаштовували там укриття, щоб, не дай Боже, ненавмисне нічого не пошкодити. Перевіряли, чи немає в окопах історичних артефактів. А коли знаходили, скажімо, стародавні глечики, то неодмінно повідомляли про це, і директор музею все забирав до їхньої скарбниці. Охоче розповідав нам, до якої епохи належать знайдені черепки... Було дуже цікаво! А коли рашисти ганебно втекли звідси, цей добродій провів нам прекрасну екскурсію музеєм.

– Які бойові завдання Ви виконували?

– Насамперед це – прикриття вогневих позицій нашої артилерії від безпілотних літальних апаратів супротивника, які намагалися виявити наші вогневі позиції, щоб їх знищити... Це – аеророзвідка ворожих позицій. Треба було не допустити підльоту російських безпілотників. Тому ми радіопригнічували канали управління безпілотниками та їхні навігаційні радіоприймачі.

Також це – пригнічення радіомереж кацапів. Адже вони зайшли на чужу територію, і їхній мобільний зв'язок зник. Єдина можливість спілкува-

тися – це використання військових радіостанцій. От ми їх і глушили. Загалом у них було близько 45 радіомереж... Звісно, вони тут маневрували, переходили на запасні частоти. Тому ще одне наше завдання – ці запасні частоти виявляти і також глушити. Тобто це – така постійна і монотонна робота. Але необхідно контролювати ефективність нашого пригнічення. Ми працювали цілодобово, по змінах.

Обладнання РЕБ

– Ваше обладнання не постраждало від лютих ворожих обстрілів?

– Дякувати Богу, вціліло! Хоча неподалік кацапи гатили зі «Смерчів» касетними боеприпасами... Однак наші екіпажі, котрі чергували, виконували актуальні бойові завдання, тому не залишали своїх постів. А решта бійців у цей час перебували в укриттях.

– У Вашого підрозділу під час ворожої навали були загиблі в Чернігові?

– Ні, пощастило. Хоч буквально на моїх очах хлопчина з самооборони, який охороняв нашу позицію, отримав поранення, і ми його доправили в лікарню. Взагалі ж, у нас – інтелектуальна робота, але вона – дуже важлива! Адже як ведуться сучасні війни? Все управління військами здійснюється по радіо. І це – їхній вразливий елемент...

Завдяки мобілізації, кількість людей у нашому батальйоні нині істотно зросла. Деякі поранені також одужали і повернулися в стрій, воюють далі. Атмосфера в підрозділі – нормальна. Жодних відмов від виконання бойових завдань не було. Періодично проводяться ротації, щоб наші люди зустрілися зі своїми близькими, набралися сил.

Нам передали трофейну техніку супротивника – називається «Лісо-чок». Це – така собі глушилка на машині, технічно справна. Тож ми поставили її на облік і тепер використовуємо.

Нам і зараз дуже допомагає місцевий мешканець Віктор Данилович – у нього «золоті руки»! Він і під час наступу кацапів самовіддано старався, та й зараз ми у разі проблем із транспортом періодично звертаємося до нього. А щодо нашої радіоелектронної техніки, то коли щось раптом виходило з ладу, він залучав своїх знайомих фахівців із радіоприладного заводу. Спеціалісти, попри все, залишилися, і вони там теж допомогли. Щиро дякуємо, друзі, за таку своєчасну підтримку!

– Ви воювали і на Херсонщині.

– Так, я визволяв правобережжя Херсонщини, ми там здійснили прорив. Потім я спілкувався з мешканцями, які пережили ворожу окупацію. Ці люди були безмежно щасливі, дуже дякували ЗСУ. Вони розповідали, що деякі кацапи спочатку збиралися поселитися там, на херсонській землі, назавжди, навіть кликали вже свої сім'ї. Поводилися окупанти вкрай жорстко. А коли Збройні Сили України почали контрнаступ, ті «герої» страшенно налякалися. Заходилися красти все підряд, навіть звичайні болти та гайки, манікюрні ножиці, праски й засоби гігієни...

А буряти скрізь полювали за «Жигулями». При цьому вони часто звертали уваги на сучасніші автівки, бо, мабуть, просто не знали, як ними користуватися... А ось «Жигулі» хотіли, наче маніяки якісь, хай навіть машина була стара, пошарпана. Для них така «колимага» мала велику цінність!

– Як думаєте, коли закінчиться війна?

– Коли здохне путін... Адже він не зупиниться, йому просто вже нікуди подітися, це – божевільна людина, охоплена манією величчя! Однак, думаю, він довго не протягне, відкине копита. Тоді в росії реально почнеться паніка, а їхні «яструби» дійсно захочуть сісти за стіл переговорів і домовлятися. Бо вони також хочуть нормально жити, займатися бізнесом, мандрувати світом.

Вони – не божевільні, тому, коли здохне «цар», віддадуть усе, що встигли загарбати з 2014 року. Бо власна шкура – дорожча...

– Що Ви робитимете після Перемоги?

– Мені – два роки до пенсії, але бажання служити, енергія є. Побачимо. Не все ж залежить від мене... Головне, щоб ця російська орда залишила Україну в спокої, і ми нарешті назавжди позбулися кацапського ярма.

Втім, наразі дуже важливо не лише перемогти. Ми повинні зробити все можливе, щоби подолати в собі холопів і «совків», перемогти оту нашу гнилу бюрократію, рішуче знищити мафіозну корупцію. Всі мають бути рівні перед законом! І до влади потрібно обирати не кумів-сватів, хитромудрих бариг із краденими мільярдами, а професіоналів найвищого рівня. Ну, не можуть кілька родин горе-олігархів керувати державою!

Внутрішній ворог – не менш небезпечний, аніж зовнішній, проте у нас вже немає іншого виходу. Або ми наведемо лад у своїй державі, побудуємо справді вільну, незалежну та заможну Україну, або лише вічно проситимемо милостиню на узбіччі.

У радянській армії солдати нерідко цупили один в одного... хлястик із шинелі, щоб чистити ним чоботи. У кацапській армії нічого не змінилося, там ще живуть за «законом хлястика».

Ми повинні переосмислити своє життя. У нас звикли заздрити, сварити, забороняти та позбавляти... А в Європі – хвалять і захочують. Колосальна різниця в самому світогляді! Але я, безперечно, вірю в майбутнє України. Ми – не безнадійні, впораємося.

– А особисті мрії маєте?

– Сад я вже посадив, тепер планую дачу збудувати. Хочеться виростити сина, щоб він став особистістю, справжнім патріотом і захисником України!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Він втратив здатність ходити, але не шкодує, що захищав Чернігів

Віктор Прокопчук із села Кинашівка Борзнянської громади – один із героїв, які боронили Чернігів з перших днів повномасштабної війни. 21 березня, під час чергової спроби ворога знищити наших захисників, він отримав важке поранення. Уламок зруйнував частину хребта і пошкодив спинний мозок. Від миттєвої смерті чоловіка відділяла пара міліметрів. Віктор вижив, але частина тіла лишилася повністю паралізована. Він пройшов лікування в Бельгії, де лікарі зробили все можливе, аби він зміг сидіти. На жаль, прогнози невтішні, на сьогодні медицина не дає жодних гарантій щодо відновлення чутливості ніг. А до всього цього в дружини захисника, яка наразі є його опорою і підтримкою, виявили рак.

Віктор Прокопчук

Про війну Віктор знав не з чуток. Він ще у 2014 році, як тільки росіяни анексували Крим, пішов добровольцем на Схід. Воював в основному на Луганщині. Був у Луганському аеропорту, Новосвітлівці, Хрестоватому, Оріховому.

«Коли в Крим почали заходити «зелені чоловічки», то я відразу записався добровольцем, – розповідає Віктор. – І мене тоді як мобілізованого забрали в 1 танкову Сіверську бригаду водієм. Це була перша мобілізація, і ми ще гнали машини з Борзнянського району в Гончарівське на потреби військових. Тоді мені попався КАМАЗ колгоспний. І я був там водієм, возив особовий склад на полігон. Через деякий час нас за-

вантажили боеприпасами і ми відправилися в бік Горлівки. Потім був у Луганському аеропорту, доводилося вивозити і 200-х, і 300-х наших хлопців з різних локацій. На жаль, ніхто тоді не згадав нас – мобілізованих, які там воювали. Образливо, що воювали разом з контрактниками, а про нас усі забули».

В АТО Віктор пробув рік – саме на такий термін тоді мобілізували, – і повернувся до нормального життя.

«Спершу думав: відпочину і знову повернуся, але вже на контракт, –

говорить чоловік. – Та потім зустрів дружину, у нас народився син Давід, йому зараз 5 років. Треба було вже ними опікуватися».

Захищати повинен кожен чоловік, особливо з військовим досвідом

Та, як виявилось, війна для Віктора не закінчилася, адже цього разу ворог посягнув на його рідний край, на його дім. Тому, щойно російські війська перетнули український кордон з Чернігівщиною 24 лютого 2022 року, чоловік без вагань, одним з перших пішов у військкомат, аби стати на оборону рідного краю.

«Розумієте, я проходив строкову службу, я був в АТО, і так мало б бути. Я зобов'язаний був з'явитися у військкомат, – говорить Віктор. – Загалом кожен чоловік має з'явитися в свою частину чи до центру комплектування, якщо починається війна. І я прийшов відразу у свій військкомат у Борзні. Зібралися там колишні АТОвці та прості добровольці. Нам виділили автобус, і ми поїхали в Гончарівське (саме там було останнє місце служби, – **Авт.**). Та вже коли доїжджали до Чернігова, була друга година дня, на Кільцевій нас завернули, бо в Гончарівському вже нікого не було. Тоді всіх нас завезли в один санаторій, видали автомати, дали по три ріжки патронів (120 штук) і ми там були до ранку 25 лютого. Зранку нам подзвонили з Борзни і сказали, щоб забрали КАМАЗи на потреби роти. Я і ще побратими поїхали по ті вантажівки. Поверталися вже з коригуванням по телефону, бо ворожі війська підійшли досить близько до Чернігова. До своїх хлопців (район протитуберкульозного диспансеру, – **Авт.**) ми добиралися вже пішки. У нашій роті вже були і 200-ті, і 300-ті. Хлопці розповіли, що прийняли перший бій, підбили танки, і ми вже разом з ними відійшли на кільцеву дорогу і там окопалися. Це була наша 1 стрілецька рота 162 батальйону територіальної оборони і декілька танків 1-ї танкової. І вже чекали наступу».

Окопалися біля тубдиспансеру

«Ночували ми в тубдиспансері, – говорить Віктор. – Тоді на блокпосту «Брама» стояли чернігівські хлопці, я не знаю, звідки, кажуть – «Правий сектор». Та через декілька днів вони покинули блокпост, і лишилися тільки ми, – розповідає Віктор. – Ходили по шість чоловік на варту, ходили з хлопцями в розвідку, якимось привели навіть двох полонених. Пам'ятаю, на другий день нас дуже добре крили ворожі міномети і танки. І під тим мінометним обстрілом мені довелося рятувати підполковника на позивний «Волонтер». Його поранило в кисті обох рук, і я надав першу медичну допомогу. Ми тоді якраз в окопах від мін ховалися, а вони бігли від гаражів і стали під деревом. Він ще встиг спитати в нас, як справи. І тут – міна. Йому чи фаланги, чи кисті пошкодило, я не пам'ятаю вже. Кров лила сильно, і моя справа була – швидко і якісно накласти пов'язку та знайти, хто б доправив його до шпиталю».

Віктор каже, що безцінний досвід, отриманий у 2014–2015 роках на Сході, допомагав йому.

«Досвід війни дуже допомагав, – говорить Віктор. – І як надавати першу допомогу після поранень, та й взагалі. Я не професіонал, але домедичну допомогу можу надати».

Загалом, за словами Віктора, всі хлопці, які стояли на «Брамі», та й ті, які боронили і боронять зараз країну, – стоятимуть до кінця, за кожний клаптик землі боротимуться, бо це наша земля.

«У нашій роті більшість були колишні АТОвці, афганці були. Але в таких бойових діях ніхто з нас не брав участі. Ми тримали територію від залізниці до Стрижня. І якщо з іншого боку спецура була, то в нас – звичайні хлопці. І, я думаю, ми втрималися завдяки силі волі і мотивації. В нас було за кого і за що стояти там. Наші хлопці «Мухами» підбивали танки. До всього ми дуже добре орієнтувалися. Вони ж не знали ні місцевості, ні того, скільки нас тут і скільки маємо зброї. Вони не усвідомлювали, що і хто їх чекає. З обох боків – люди, але з нашого – мотивовані, а там більшість не знає, чого сюди полізли».

Сьогодні Віктор говорить, що і зараз би пішов воювати, якби міг, але, на жаль, доля розпорядилася інакше.

«Браму» тримали мужньо

Так, від 25 лютого до 21 березня Віктор Прокопчук разом із побратимами тримали оборону на блокпосту «Брама».

З бойовими побратимами

«Стояли на посту, ходили в розвідку, зачищали дачі від кацапів, – говорить чоловік. – Щоб вони знали, що ми тут стоїмо. Одного разу, коли ходили в розвідку, на нас з хлопцями вийшла ворожа диверсійна група. Ми разом з побратимом з «Азова» на позивний «Дукаліс» їх тоді зустріли. Судячи з усього, то були їхні спеназівці. Зовсім по-іншому вони одягнуті були, дуже якісно – не їхній кацапський піксель, а закордонна така амуніція. Ми їх там і поклали. Скільки – не скажу, бо деякі втекли, а вночі вони забрали своїх 200-х. До речі, мені досі часто сниться, що я їх наздоганяю і добираю. Це моя незавершена робота.

Загалом у нас була задача – зустріти боєм і відступити. Ходив зі мною і Олег Флюгерт, міліціонер, ми з ним у розвідку ходили. Загалом, якщо йшли в розвідку і виявляли їхні диверсійні групи, то відразу, хвилин через 5 після того, як зав'язувався бій, вони починали крити мінометами і танками те місце. Вони накидали дуже добре, і постійно з Полуботок.

Було таке, що в нас оголошена повітряна тривога – і в цей час вони накривають нас, коли ми в окопах ховаємося від бомб та ракет авіації.

Пам'ятаю випадок, як по рації нам передають, що повітряна тривога, нас накривають міномети – і в цей момент кацапи вже наставляють ПТУРа на наш блокпост. Там блоки перші стояли. Вони виставили, хотіли нас зрівняти з землею разом із блокпостом. Я довго не думав, схопив РПГ і першим вистрелив по них. І з першого разу поклав. Тоді почався бій: капітан Галенко кулеметом працював, хоча він сам командир взводу, але ж потрібно було тримати оборону. У нас дуже широко тримати треба було, а людей не вистачало, бо нас було лише шестеро в той момент на блокпосту. Можна було викликати хлопців на підкріплення, та ми справлялися тоді. Був спринтер-«танчик» у нас на підтримці, але був схований подалі, бо ближче не могли сховати, все було посічене і розбите».

Коптери висіли постійно

«І на Донбасі в 2014 році, і на Чернігівщині 2022 року було страшно. Лише дурень не буде боятися, – говорить чоловік. – Коли говорять, мовляв, мені не страшно, – я не вірю, бо страшно всім. Єдине лише – як ти той страх перебореш. На Луганщині навіть трохи легше було. По-перше, не було літаків. Авіації як такої не було. Хіба що гелікоптери, але то ніщо порівняно з тими винищувачами, які скидали бомби і ракети на Чернігів. Не було стільки озброєння і такої навали військових. Також там не було безпілотників. Під Черніговом же вони висіли над нами постійно, моніторили. Той безпілотник маленький, високо, і збити його ми не могли. А на ньому була камера, і вони нам накидали. І це я не про «Орлана» говорю, а про квадрокоптер. Автоматом не поцілиш, а «Ігли» чи ще чогось, чим можна було б його збити, у нас

не було. Так сидиш в окопі, бо більш нікуди сховатися, а вони усе бачать. Тож ми ніші робили в землі, щоб заховатися».

Поранення отримав зверху

21 березня під час чергового обстрілу росіянами блокпосту «Брама» Віктор Прокопчук отримав важке поранення, після якого чудом вижив, але втратив змогу ходити.

«Я тоді саме був в окопі, і мені прилетів осколок через шию і застряг у хребті, – згадує момент поранення Віктор. – У мене відразу все потухло в очах, а потім розвиднілось. Я був при свідомості, проте не міг ні говорити, ні рухатися, відразу паралізувало. Спершу руки слабо працювали, потім їх взагалі відібрало. І хлопці мене під мінами витягли, але цього я вже не відчував. Вони мене відправили в обласну лікарню. Там, на полі бою, кровотечі не було, вона була внутрішня. І час йшов на години. В обласній лікарні відразу

У лікарні

мене й прооперували. Я пролежав два тижні, потім у військовий госпіталь перевели. А потім мені сказали, що повезуть на «велику землю», в Київ – ми ж відрізані були, мостів не було, то везли через Остер».

Після приїзду до Києва Віктор почав «кататися» з лікарні в лікарню. Та, на жаль, висновки лікарів були невтішні.

«Я спершу був у госпіталі, мене там обстежили і відправили на реабілітацію в 6-ту клінічну лікарню, – згадує чоловік. – Там я пробув тижні два-три, в мене був великий пролежень. Після цього знову відправили в госпіталь, там зробили ще одну операцію. Потім мене відправили в 1-шу клінічну лікарню, там зробили ВЛК – і знову в 6-ту клінічну на реабілітацію. Та через Міністерство у справах ветеранів України мене відправили в Бельгію на лікування – мабуть, думали, що там мені допоможуть почати знову ходити».

Дружина була поруч

Поки Віктор захищав Чернігів, удома чекали і молилися за нього дружина Тетяна та 5-річний син Давід. Були вони з ним і після поранення, підтримували чоловіка як морально, так і фізично. Тетяна навіть деякий час разом із сином жила в лікарні і доглядала за Віктором.

«Коли почалася війна, Віктор в той же день зібрався і пішов до військомату – по-іншому й бути не могло. Я знаю його, і я навіть не думала відмовляти, – згадує події річної давнини Тетяна. – Сім'я у нас патріотична, я впевнена, що чоловік має захищати, не чекати, поки вони прийдуть сюди, а зупинити їх. Я вважаю, що кожен здоровий чоловік повинен захищати сім'ю. Деякі люди не розуміють, що відбувається. До того ж він мав вже досвід в АТО. Звичайно, дуже переживала за нього, молилася. Та склалося так, як склалося. Віктор отримав тяжке поранення, і до цього потрібно було звикати. Сказати, що це було важко, – нічого не сказати. Поки він був у Чернігові, я не мала змоги до нього доїхати, бо тут спершу були російські військові довкола, а потім, коли їх вигнали і відновилося сполучення більш-менш, ми відразу поїхали в Київ до чоловіка».

З собою Тетяна забрала і малого Давіда – не хотіла лишити його десь на родичів. Каже, спокійніше, коли дитина поруч. Та й час такий, що не знаєш, що буде завтра.

«Спершу я сама їздила в Київ, з його сестрою чергували по черзі, потім забрала сина з собою і ми жили в лікарні з ним, – говорить жінка. – Я доглядала за Віктором, допомагала, якщо було треба, і тим хлопцям, які були в палаті, теж. І це не через те, що там поганий догляд був, ні. Просто поранених дуже багато, і санітарки не встигали. Та й хто за чоловіком краще догляне, ніж дружина. Так ми декілька тижнів кочували по лікарні, а коли поранених стало багато, то їм потрібні були місця, і ми не могли ночувати в лікарні.

У Віктора – тяжка травма, і звикнути до того, що він не ходитиме, і йому, і нам важко. До того ж він завжди був активний, грав у футбол, баскетбол, волейбол. Та в лікарні я побачила багато таких же скалічених війною хлопців. І якщо моєму чоловіку 46 років, то були зовсім молоді хлопчачки, які і життя толком не бачили, які сімей не мають, дітей не мають – і вже інвалідність на все життя. Це дуже страшно. І це той бік війни, про який мало хто говорить».

Біда не приходиться одна

На жаль, на долю сім'ї героя випало занадто багато горя. Якраз після поранення чоловіка Тетяні діагностували онкологію. Наразі вона проходить дороговартісне лікування.

«Навесні у моєї Тетяни стався рецидив, – говорить Віктор. – Ще у 2017 році їй діагностували рак молочної залози. Тоді їй зробили операцію, провели курс хіміотерапії і хвороба відступила. Ми перевірялися раз на півроку. Минулого року, коли їй потрібно було проходити планове обстеження, якраз на Чернігівщині точилися бої, потім – моє поранення. І вже в кінці весни після огляду їй поставили діагноз – рак легенів, і не першої стадії. Дуже великі ураження. Тетяна мала їхати зі мною тоді на реабілітацію до Бельгії, але не поїхала...»

Тетяна вже пройшла один курс хіміотерапії. Зараз має приймати медикаменти, яких наразі в Україні немає. Купувати по інтернету подружжя боїться, бо хто знає, що купиш. Та й коштують вони недешево – понад 30 тисяч гривень один курс, а їх невідомо скільки потрібно.

«Ситуація важка, інколи навіть руки опускаються, – говорить Тетяна. – Йому потрібна моя допомога, тому мені потрібно вилікуватися. Я дуже переживала за чоловіка, але коли сама зрозуміла, що у важкому стані і потрібно лікуватися і доглядати... Ми зовсім не готові були до цієї війни, зовсім. Ми зараз проходимо МСЕК, і це дуже нелегко, така паперова тяганина... І наші закони не були готові до таких серйозних поранень, як у Віктора. Зараз нам допомагає Міністерство ветеранів, дівчата роблять усе, щоб ми менше бігали, бо бюрократія багато сил відбирає. От коли йому перестали лікарняні платити – через чотири місяці після поранення, бо вже не можна – тоді я подумала, що закон десь там, позаду, бо з такими каліцтвами чотири місяці – це взагалі не термін. Звичайно, його безкоштовно лікували, але потрібне ж і харчування, і засоби гігієни, і вітаміни. Дорога теж недешева, а зараз ще й моя хвороба додалася. Словом, фінанси – це велика проблема. Сьогодні мені потрібні дорогі медикаменти – одна крапельниця десь 30 тисяч коштує, а мені треба три, чи п'ять, а може й десять. І чи воно допоможе – ніхто нічого не гарантує. Зараз волонтери намагаються знайти лікаря в Бельгії, але чи потягнемо ми і чи буде результат? Нам багато хто допомагає, і я безмежно всім вдячна. Та ми ж не можемо постійно просити допомогу у людей. Зараз нелегкий час, і всім важко».

На плечі цієї жінки випало важке випробування, вона дуже переживає за чоловіка. Каже, що їй треба вилікуватися, щоб мати змогу допомогти йому.

«Погано, що в нас побут не пристосований для візка. Я не можу вивести його надвір, бо там земля і зараз все розтає, – говорить жінка. – Нам дуже допомагають друзі Віктора. Вони ніколи не відмовляють, і це дуже добре. Тут уже біда показала, хто друг, а хто ні».

Реабілітація в Бельгії

Після декількох місяців лікування в Україні Віктора відправили на реабілітацію в Бельгію. Летіти довелося з волонтерами і з іншими військовими з різними пораненнями.

«Повинні були дружина і син летіти, але вони не полетіли, бо в дружини виявили рецидив, – розповідає Віктор. – Тоді нас у Бельгію поїхало четверо. Нас везли польські волонтери, а в Бельгії вже нас розподіляли, кому яка реабілітація треба, бо в кожного різні поранення були.

У Бельгії я пробув шість місяців. Вони мною займались, робили різноманітні вправи, але нічого не допомогло. Хоча там набагато краща реабілітація, більше індивідуального підходу, уважніше ставлення, догляд гарний. Все роблять вчасно, памперс і санітарка, і лікар поміняє, якщо треба. В нас же поранених багато, а санітарок мало, та й яку зарплатню отримують наші медики порівняно з тими... Все лікування я проходив за страховкою, яку оплатила бельгійська сторона. Вони також оплачували дорогу туди і назад. А ще мені там замовили електроколяску – я її так чекав! Але вона прийшла і мені її не віддали, бо не вистачало страховки, щоб покрити її вартість. Коляска коштувала 6,5 тисяч фунтів стерлінгів, і мені не вистачило трохи більше тисячі. Тоді місцевий волонтер купив простеньку коляску, в якій я і приїхав додому. Дорога в Україну дуже важкою була, бо летів у сидячому положенні, а я довго не можу так – спина болить, тож дорога була довга.

По груди я нічого не відчуваю. Живіт, таз, спина самі не тримаються. За рахунок рук я сиджу на колясці. Саме в Бельгії мене навчили сідати у візок, пересуватися в ньому. Загалом людям з травмами, як у мене, треба поясом прив'язуватися до візка, бо таз не тримає зовсім, я не відчуваю живота, немає пресу».

Віктор каже: від першого дня поранення і до сьогодні його командування про нього ні разу не згадало. Після поранення ніхто не приїхав до нього в госпіталь, ніхто не згадав його, окрім побратимів.

«Що мене трохи зачіпає – так це те, що наше керівництво ні разу мене не бачило, зате після поранення думало, як би мене швидше звільнити, – говорить чоловік. – Жінці навіть на початку дзвонили, питали, де я є? Щоб або виходив на службу, або звільнявся. Як таке взагалі може бути? Вони навіть не знали, яке в мене поранення і де я є. Та й загалом за весь час на «Брамі» наші офіцери ні разу не були у нас на позиції. Я їх не бачив, як і вони нас. І звільнили, так і не приїхали в госпіталь – ні командир, ніхто».

Впевнений, що зробив правильний вибір

Віктор у мирному житті – дуже активна людина, займався спортом, працював і мав чимало планів на майбутнє. Зрозуміло, що з таким пораненням, як у нього, чоловік, скоріш за все, вже ніколи не зможе зіграти зі своїм сином у футбол чи баскетбол, не зможе жити повноцінним, довоєнним життям. Проте він не шкодує, що став на захист рідного краю, – більше того, каже, що якби можна було б відмотати все назад, зробив би так само.

«Я не жалкую, що пішов добровольцем у 2014 році, що пішов у перший день вторгнення 2022 року. Жодного дня про це не жалкував, – говорить Віктор. – Я свідомо йшов, обдумано. У мене жінка хвора, дитина 5 років, але попрощався з ними і пішов, я навіть не думав: а може, не йти? Ні! Я привіз їм балон газу і пішов у військкомат. І жінка мене підтримувала. Адже це саме заради них, заради їх життя я пішов. І зараз якби повернути час назад, і я б знав, що поранить, я б зробив так само. Це війна, і в кожну хвилину може прилетіти куля. Ми знали, за що стоїмо там, назад дороги в нас немає. Ми маємо вибити цю нечисть із нашої землі, щоб наші діти жили спокійно».

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

Боець 119 бригади ТРО: «Хочу взяти в полон «кадирівця» і обміняти на побратима»

До війни корюківчанин Максим Метла активно займався футболом і бойовими мистецтвами, виступав на Всеукраїнських змаганнях, встиг повоювати добровольцем, а коли настав «час Че», без роздумів знову взяв до рук зброю та разом із такими ж відчайдухами «правосекторівцями» зупиняв орду на підступах до Чернігова. Без статусів та регалій, а попервах лише із власною рушницею, він мужньо обороняв місто від значно численнішого та озброєного до зубів ворога. Коли ж добряче побиті кацапи поспіхом полишили Чернігівщину, Максим оформився в бригаду ТРО, в рідний Корюківський 167 батальйон, у складі якого вирушив битися під Соледар та Бахмут. У лютому в районі Кремінної отримав поранення і з перебитою артерією та посіченими ногами пройшов п'ять кілометрів до стабілізаційного пункту. Нині боець перебуває на лікуванні та реабілітації в Чернігові, тож нам пощастило почути його історію.

Спочатку воював лише з помповою рушницею

Зранку 24 лютого 2022 року Максим Метла вже був у колі побратимів із «Правого Сектору». Кожен прийшов із тим, що мав.

*Максим Метла
з уламком від «Урагана»*

«У мене зі зброї була своя помпова рушниця, – пригадує той час доброволець. – Всі прийшли зі своїм. Пізніше ми поїхали в Гончарівське, де нам пообіцяли зброю, але, як виявилось, зїздили надарма. Пізніше отримали зброю у військкоматі, але нам не видали боекомплекту, мусили шукати самі. Домовлялись по старих зв'язках».

Перший тиждень підрозділ, яким керував командир резервної сотні Добровольчого українського корпусу чернігівець **Володимир Число**, працював в районі ЗАЗу.

«З першого ж дня по нас регулярно прилітала артилерія різних калібрів, заїжджали танчики, навіть заходили диверсійні групи, але ми з ними безпосередньо не стикались, бо це було з боку дач – там працювали наші спеці, – роз-

повідає Максим Метла. – Ми контролювали дорогу з боку «Гомельської траси», підступи до Чернігова».

На позиціях у Киїнці

Перші трофеї з'явились у чернігівських націоналістів саме в цьому районі. Але згодом добровольці покинули ЗАЗ і переїхали в Киїнку.

«Нам стало відомо, що в Киїнці практично немає піхоти, і той рубіж слабо обороняється», – пояснює необхідність переміщення добровольця.

За словами Максима, в Киїнці біля позиції «Клевер» стояли наші танки і «шилка». Доброволець звернув увагу на те, що танки були не окопані.

«Просто виїхали і стоять, – дивується боєць. – Думаю, їм крупно повезло, що їх не накрили».

У Киїнці на той час вже було більш напружено – окрім артилерії, працювала авіація та російські диверсанти.

Наш БТР після бою

«Було таке, що їхній БТР виїжджав з боку Михайло-Коцюбинського, але переважно з їх боку працювала артилерія – важка та не дуже, і навіть авіація, – розповідає Максим Метла. – Пригадую, як одного дня я повернувся на базу після наряду, включив радіо і задрімав, а потім почув потужний вибух десь поруч. Дивлюсь – а від сусіднього двоповерхового будинку залишилась одна вирва».

Поблизу Київки чернігівські патріоти втратили свого побратима «Севера» – росіянина **Євгена Казанцева**, який після Майдану переїхав в Україну і з 2015 року воював у лавах українських добровольців.

«Восьмого березня «Север» з хлопцями пішли прикривати групу мінерів у напрямку Шестовиці, де потрапили в засідку. Група відкотилась, а «Север» залишився прикривати відхід і потрапив в полон, – розповідає про ту історію побратим. – Через бригаду ми намагались вирішити це питання, «Севера» подавали в списки на обмін, але він і досі перебуває в полоні. Для росії росіяни, які воюють на боці України, – це зрадники, і помінати їх не так просто».

3 «Правого сектору» – в Тероборону

Коли ж добряче побиті українцями російські підрозділи втекли з Чернігівщини, Максим із побратимами вирішив оформитись в територіальну оборону. Частина друзів залишились у «Правому Секторі» та в складі підрозділу Сил Спеціальних операцій поїхали на Схід.

«В територіальній обороні я опинився після того, як в Чернігові закінчилась активна фаза, і росіяни з великими втратами покинули нашу територію, – говорить боєць. – Ми з побратимами до того часу воювали як добровольці без статусу, а вже після вирішили оформитись і воювати легально в складі 167 батальйону 119 бригади територіальної оборони. Це Корюківський батальйон, а я сам з Корюківки, тому думаю, що мені пощастило».

З вибором підрозділу Максим дійсно не помилився, адже корюківські козаки проявили себе дуже ефективно. Впродовж трьох місяців вони разом із елітними частинами військ ЗСУ воювали на самому передку під Бахмутом і Соледаром.

«З першої лінії ми не вилазили... Були в нас і поранені, і, на жаль, загиблі, – зізнається боєць ТРО. – Часто скидаємось побратимам то на похо-

Старлінк подарував Дмитро Блауш

рони, то на лікування, бо ми всі – одне ціле, тому допомагаємо один одному як можемо».

Група, в якій воює Максим Метла, тримала оборонні рубежі у Бахмутському районі Донеччини в напрямку Кременної.

За словами бійця, для того, щоб дістатися до позицій, їм доводилось перепливати на човнах повноводний Сіверський Донець. На позиції заступали на дві доби.

«О четвертій ранку в нас підйом, до передової добирались з пересадками, потім спішувались, ішли до річки через мінне поле, переправлялись через річку і йшли на позиції», – згадує нелегкий шлях воїн.

«Як воюють кацапи?» – цікавлюсь у добровольця.

«Кацапи лізуть кучами, наші їх просто знищують всім чим можна. Часто підходять впритул до наших позицій і тоді доводиться працювати автоматами. Переважно це групи найманців з ПВК «Вагнер» – зеки, яких кидають як м'ясо, а ми допомагаємо їм ставати гарним добривом для донецької землі», – відповідає Максим.

З автоматами проти танка

Але як би недолуго не воювали кацапи, проблема в тому, що їх багато і в них чимало заліза та боєприпасів, тож наші воїни також несуть втрати. Очевидно, що від таких мотивованих бійців, як Максим Метла, залежить багато, однак через отримане поранення він на певний час вийшов зі строю.

«Того дня ми працювали з розвідкою 81-ї окремої аеромобільної бригади, прикривали їм правий фланг, – пригадує тероборонівець. – Підійшовши до позицій, нас почали накривати з міномета, прилетів снаряд із газом, але нам пощастило, що снаряд пролетів мимо. Ворог накривав нас танком та 120-м мінометом ще на підході безпосередньо до позицій».

Та все ж на позиції бійці дістались неушкодженими. Втім, ворожий танк не припиняв прицільних обстрілів.

У посадках з другом Володимиром Безиком

«У ямі нас сиділо троє. Коли танк знову вистрілив, я лежав знизу, наді мною був мій побратим «Джанго», а над ним – **Сашко Пінчук**, який закрив нас обох, – говорить Максим. – Я побачив, що обоє побратимів поранені. Доки я одягав турнікет на «Джанго», Сашко помер. Ми передали по рації, щоб викликали евакуацію. Прибіг ще один наш побратим Ярослав. Танк продовжував нас розстрілювати. Ярік упав на «Джанго», його контузило, він практично нічого не чув. Джанго і Ярік поповзли вперед, а ми з моїм другом **Володею Безиком** вивели їх на евакуацію. Коли повертались, то десантники з 81-ї бригади виносили нашого Саню...».

Та ніч була дуже важкою. Із дев'яти чоловік на позиціях залишилось п'ятеро, і цією кількістю треба було закрити чималу ділянку передової.

«Ніч була практично без сну. Мало того, що наші ями позасипало землею, то нам ще й гранату скинули з газом», – пригадує тероборонівець.

За словами бійця, позиції на передовій всі копають вручну, адже техніку туди неможливо загнати, та й копати там особливо не накопаєш, бо земля – мов камінь.

«Чотири осколки і досі в мені»

Після безсонної ночі настав «гарячий» ранок. Над головами у хлопців безперестану кружляли квадрокоптери. Зрозуміти, чиї вони, було важко, тож у цьому випадку просто поклались на долю.

«В один прекрасний момент підлетів їхній коптер і скинув два воги – мене та ще одного розвідника з десантури поранили. Я викликав по радіо евакуацію, почав роздягатись, щоб передати інформацію про характер травм. У мене був пневмоторакс (пробита оболонка легенів) і щось із головою, кров юшила, – згадує про поранення Максим. – Голову мені перемотали, але коли я пройшов п'ять метрів, кров знову вдарила фонтаном. Я зрозумів, що осколок перебив артерію, тому просто знайшов те місце і затиснув кулаком. З посіченими осколками ногами та перебитою артерією я проскакав до евакуації за п'ять кілометрів».

Дорогою до евакуаційного транспорту групі пощастило зустріти медика, який професійно наклав бійцю биндаж.

«Потім дійшли до переправи, вийшли на наших прикордонників, перебрались через річку і потім ще пів кілометра я скакав до транспорту. Вже брали судоми, бо це була зима, посічені дерева. Важко...» – згадує Максим.

У стабілізаційному центрі, куди першим ділом потрапив поранений тероборонівець, з'ясувалося, що один із осколків дійсно пробив оболонку легенів, один пройшов навиліт через ногу, і ще п'ять залишалось у ногах. У медичному госпіталі Дніпра Максиму витягнули не всі осколки – чотири і досі залишаються в ньому, один із яких – у п'ятці.

Та завдяки медикам боєць знову на ногах, і після невеликого курсу реабілітації готується стати в стрій. Ставить собі за мету перевестись до Сил спеціальних операцій, щоб працювати безпосередньо в тилу ворога.

«Хочу взяти в полон «кадірівців» і виміняти їх на нашого «Севера», – пояснює мотивацію доброволець.

Віталій НАЗАРЕНКО

Капелан отець Антоній: «Священик має бути зі своїм народом!»

Капелан отець Антоній Панасенко самовіддано захищав свободу під час Помаранчевої революції та Революції гідності – на Майданах у Києві та рідному Чернігові, займався волонтерською діяльністю – допомагав друзям-бійцям в АТО з початку віроломної російської агресії в 2014-му. І з першого дня повномасштабної війни наш отець Антоній – у перших лавах захисників Чернігова і Придесення. Нині 38-річний головний капелан ОК «Північ» отець Антоній Панасенко – гість газети «Чернігівщина».

– Отче Антонію, зазвичай священиками стають люди з віруючих родин.

– Я – родом з Ічні. Мама викладала літературу в школі, зараз вона – на заслуженому відпочинку. Тато працював будівельником, помер. Так, родина – віруюча, патріотична, національно свідомою. Мене змалечку так виховували. Взагалі, я з дитинства, юнацьких літ цікавився історією. У нашій родині дуже багато читали, тож книжки стали для мене життєвою необхідністю. А історія України тісно пов'язана з церквою.

Спочатку я співав у церковному хорі, а потім був псаломником. Після дев'ятого класу – в 15 років – екстерном закінчив школу та вступив до Чернігівського духовного училища. А вже далі закінчив Харківську духовну семінарію та Київську богословську академію. Кандидат богословських наук.

– Ви одружилися?

– Відверто кажучи, свого часу я ледь не став ченцем... Але старша сестра народила мою племінницю. Я тоді потримав те немовля на руках – і захотів мати власну сім'ю, свою дитину. Захотілося продовжити наш козацький рід. Адже Ічнянщина – славний козацький край! У нашому роду були Панасенки, Шульженки, Огієнки... Відомі козацькі прізвища.

– Є чорне духовенство – ченці, і біле духовенство – одружені. Ви наразі зробили свій вибір. Не шкодуєте?

Отче Антоній

– Чому я маю шкодувати? Сім'я для мене означає дуже багато. Це було свідоме, виважене рішення. Я працював у наших громадських, молодіжних і патріотичних організаціях... І з перших же днів взяв участь у Помаранчевій революції – був на Майдані в Києві і у нас, в Чернігові, захищав свободу. Всі прапори тоді в Чернігові ми з друзями розвішували. Помаранчева революція перемогла, і я одружився. Дружину звать Ірина. Маємо доньку Софійку, яка нині навчається у військовому лицейі імені Івана Богуна – це майбутній офіцер, психолог. Надивилася на тата й собі захотіла...

– Знаю, Ви – перший священик на Чернігівщині, який перейшов із церкви московського патріархату в Православну церкву України.

– Так, і це – теж цілком свідомий вибір. Інакше просто й не могло бути. Адже я брав участь у Революції Гідності. Після віроломної російської агресії, багато моїх друзів пішли на фронт, в АТО – захищати Україну. Тож я займався волонтерською діяльністю, як тільки міг, увесь час допомагав нашим бійцям. І тоді вже московський патріархат ледь не заборонив мене в служінні.

То я перейшов до Київського патріархату, і був капеланом-волонтером. Став капеланом 1-ї окре-

*Перше масове поховання
військовослужбовців на Ялівщині
(березень 2022 р.)*

мої танкової Сіверської бригади. В основному носив військову форму, однак спочатку був працівником ЗСУ. А два роки тому я підписав контракт, і тепер – військовослужбовець. Відбув п'ять ротацій в АТО/ООС. Священик має бути зі своїм народом та захищати рідну державу, якщо вже вдерлася російська орда. Це – патріот, духовний лідер. Так мене змалечку виховували. Адже патріотичне виховання в сім'ї – дуже важливе!

Взагалі ж, тоді мені посприят Валерій Залужний. Він же очолював ОК «Північ». Запропонував мені підписати контракт. Звісно, я із задоволенням погодився. Вже не уявляю себе без військової форми. А військовий має бути завжди напоготові.

– Ви очікували повномасштабної війни з росією?

– Як військова людина я розумів, усвідомлював, що велика війна буде. Втім, не думав, що російські загарбники коїтимуть такі страшні злочини, про які ми всі тепер знаємо. Очікував боїв на Сході, на Півдні, але не уявляв, що вони отак несамовито попруть на Київ та Чернігів. Вважав, будуть провокації якісь недолугі тут, на білоруському та російському кордонах, однак сталося те, що сталося...

Я мешкаю в Олександрівці, тож одразу дізнався, коли 24 лютого підлі окупанти жорстоко вдарили по Півцях, коли їхні «Калібри» обстрілювали Гончарівське. Втім, наше Гончарівське вистояло. Багато людей переконані – це – завдяки гарнізонному храму Юрія Переможця, котрий збудували всією нашою великою військовою родиною і відкрили 19 грудня 2021 року. Церква й зараз стоїть, не пошкоджена, витримала всі ворожі удари. А наша бригада тоді вже була на марші. Тобто кацапи, по суті, не влучили так, як хотіли... І українські танкісти сповна проявили себе, діяли дуже самовіддано!

Рашистів підвела їхня самовпевненість. Ми дивувалися, як так можна воювати. Пам'ятаю, як вони під Ріпками їхали, немов на парад, навіть люки в танках не позакривали! Сиділи в парадній формі. На що вони розраховували? Звісно, ми знищували колону за колоною... Тоді ми їх зупинили, хоча і величезною ціною. І про цю ціну маємо пам'ятати.

А наша 1-ша окрема танкова Сіверська бригада продемонструвала свою вогневу міць та силу, і це надзвичайно допомогло в перші дні навали, доки належно організувалися всі інші та Придесення. Хоча дехто раніше казав: «Подумаєш, трактористи, мазут...»

Передача іменної ікони Валерію Залужному

– А тепер всі знають про подвиги танкістів, які так героїчно захищали Чернігівщину!

– Бригада прийняла основний удар, і за цей час нашим силам вдалося підготуватися до відсічі. Відверто кажучи, спочатку було так, що по три дні не їли; не милися тижнями, а то й місяцями, – така була вкрай напружена і небезпечна ситуація.

– А як себе проявили українські капелани?

– Там, де були капелани, жоден підрозділ не відступив. А за перші тижні боїв в Україні четверо капеланів загинули. Взагалі, на 24 лютого в наших військах було 98 капеланів, з них 86 – православні. Хоча є католики, греко-католики, протестанти, мусульмани... Парафіяльні священники були в резерві раніше, але періодично їздили на фронт. Тоді було важче, мало хто розумів, настільки важливі капелани в армії. Тепер уже таке розуміння є. І от, коли

Великодня служба

почалася велика війна, священників, які були в резерві, покликали, і вони прибули, багато хто зараз воює. Дехто потрапив в окупацію, проте згодом все одно приєднався до українських підрозділів.

– Ви й зараз займаєтеся волонтерством?

– Тепер, в основному, наші хлопці, бійці, просто звертаються до мене, кажуть, що їм потрібно. І я тоді прошу допомоги у друзів-волонтерів. Так усе це відбувається. Взагалі, справжні волонтери виконують дуже велику роботу!

– Як до Вас звертаються бійці?

– Я – отець Антоній. Тож так і бійці звертаються – кажуть «отче». Наразі капелан у війську – це не тільки конфесійний священник. Це – національно-патріотичне виховання, психологічна допомога. Духовний лідер. Бо не має значення, яке у бійця віросповідання, до якої конфесії він належить. Кожен молиться так, як він хоче та вміє. Між капеланами різних конфесій – величезне братерство.

Звісно, спочатку не всі бійці розуміють, хто ж такий насправді капелан. Дехто сприймав мене як рядженого, що просто махає кадилом... Було й таке.

Адже п'ять тисяч здорових, молодих хлопців, котрі вже брали участь у боях, пережили війну, зовсім інакше уявляли роль капелана. Важко не хлопцям, а священикам перебудуватися до роботи з військовими. Бо є своя специфіка, для якої необхідно мобілізувати всі сили та знання, котрі має капелан.

А тепер, після таких запеклих боїв, крові й смертей вони самі туляться до священика. Я для них став своїм. Вони мені всі довіряють, щодня радяться зі мною – буквально за будь-якої потреби.

– Сповідаете, причащаєте, хрестите, ховаєте?

– Все роблю, як і належить священику... За час великої війни поховав 321 бійця. Фактично, всіх, хто загинув, захищаючи наш Чернігів, ховав я. Розшукали ми багатьох загиблих бойових побратимів і по всій Чернігівщині, де тривали такі запеклі бої, й там, де стояли окупанти. Декого з наших військових діставали з-під завалів... Були й перепоховання. Адже багатьох хлопців місцеві мешканці поховали таємно від кацапів, а потім повідомили нам.

– Ви маєте зброю?

– Раніше капелан не мав права брати до рук зброю. Але з березня такий дозвіл від нашого церковного Синоду є... І я вважаю, що це – правильно. Зброя для захисту – це дуже важливо! Так було і в знаменитому римському війську.

Святитель Василь Великий – архієпископ Кесарії Каппадокійської в Малій Азії, визначний церковний діяч, один з Отців Церкви, християнський святий. Йому приписують винахід іконостасу та складання літургії Василя Великого. Він був одним із перших капеланів у візантійському війську та написав рекомендації для них. Так от, капелан має право на захист людей, котрі знаходяться поруч із ним, наприклад, поранених. До речі, чудове свято Святого Василя Великого ми щороку відзначаємо, вшановуючи саме цього незабутнього подвижника.

– Наскільки я знаю, росіяни не беруть капеланів у полон?

– Авжеж, не беруть... Досі трапився тільки один випадок, коли у полон потрапив капелан отець Василь Вирозуб, котрий їхав на острів Зміїний від місії «Червоного Хреста» – забирати наших поранених та небіжчиків. Втім, рашисти, для яких немає нічого святого, взяли його в полон. З нього там усіляко знущалися: поголили голову та збрили бороду, били й катували... Богу дякувати, отець Василь уже повернувся додому, його вдалося обміняти.

Хочу згадати таких наших мужніх капеланів, як отець Євген Орда (він був капеланом Національної гвардії та волонтером, пережив окупацію...), це і капелан Чернігівського прикордонного загону отець Максим Щербина, який був зі мною на війні.

– Яке у Вас військове звання?

– Старший солдат, а тепер, згідно з наказом, всі капелани мають стати офіцерами. У мене – посада майора. Нині капелани є в кожному військовому підрозділі, починаючи з батальйону, адже потреба у них – справді велика. Капелани служать у арміях США, Канади, багатьох інших країн, і вони чудово себе скрізь зарекомендували. До речі, у війську в Канаді є капелани українського походження, вихідці з нашої української діаспори. Це – чудові хлопці, я з ними із задоволенням спілкуюся.

– А Ви вінчали бійців?

– Так, до великої війни, я проводив прекрасні таїнства вінчання в ЗСУ. Хрестив їхніх діточок. Адже здійснюю душпастирську опіку не тільки над військовослужбовцями, а й над їхніми сім'ями. Адже трапляються конфлікти в родинях, бо чоловік на фронті, і по 10 місяців удома не буває. Самі розумієте... Надаю психологічну підтримку, спілкуюся з їхніми друзинами.

– Ви – ще й парамедик!

– Авжеж, я надаю першу медичну допомогу. Крім своєї індивідуальної аптечки, маю також рюкзак парамедика. Просто, як і більшість капеланів, я проходив курси парамедика. Взагалі ж, усі медики працюють у нелегких психологічних та фізичних умовах.

– Ви, священник, плакали на війні?

– Плакав... Коли ховаєш друга, який тільки місяць тому одружився... Дуже важко стриматися і не заплакати. Втім, загалом я скрізь, за будь-яких обставин, прагну поводитися спокійно, виважено. Розумію, що я капелан, і на мене багато бійців тут рівняються, беруть із мене приклад. Це, дійсно, дуже відповідально.

– Бійці Вам так довіряють, що радяться про найпотаємніше...

– І це – нормально, правильно. Щоб допомогти, я маю знати якомога більше. Розумієте, капелан – це зовсім не заступник командира з морально-психологічного забезпечення. Ні, це – колосальна різниця! Тому не треба плутати ці поняття. Психологи багато роблять для бій-

ців, у них такий підхід, їх так учили. Та особисто знаю дуже багатьох, які зривалися, не витримували шалених навантажень. А ми, капелани, пропускаємо все через власні серця і душі.

– Людина, в принципі, не створена для вбивства... Проте ми змушені захищати свою Вітчизну й давати відсіч загарбникам.

– Я пояснюю воякам, що вони в бою не вбивають людей, а знищують ворогів. Звісно, вбивати людей – не можна. А знищувати ворогів, захищаючи Батьківщину, рідний край, свою землю, – святий обов'язок кожного українця.

– Як Ви відновлюєте свої сили?

– Взагалі, коли я служу літургію біля Престолу, то відчуваю потужну Божу підтримку. Я не перебуваю у відчаї, не відчуваю себе самотнім. І це – найголовніше. Тому й наші прекрасні храми під час війни не закриваються, а приймають усіх бажаних вірян.

– Маєте державні нагороди?

– Маю, але не хочу хвалитися.

– Думаю, всі капелани вірять у нашу Перемогу над російською ордою.

– Капелани – це найсвідоміші люди. Я Вам і на прапорі написав слова, які говорю тепер постійно: «Все буде Україна, я визнавав!»

Антоній Панасенко

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Одкровення отця Орди: 28 днів у полоні у нелюдів

Багаторічний волонтер, капелан і бойовий священник вуличної патріотичної молоді – таким знають отця Євгена Орду на Чернігівщині й далеко за її межами. На початку великої війни отець Євген був капеланом в одній із частин Національної гвардії, коли ж все почалося – вивіз родину в Іванівку, що під Черніговом, і зайнявся звичною для себе справою – допомогою війську. Та довго допомагати не зміг – сам незчувся, як третього березня опинився у ворожому тилу – російська окупація застала священника саме в день, коли той здійснював у селі обряд поховання. Всі 28 днів окупації Іванівки Євген Орда згадує як один великий жах і трагедію, в якій йому та його рідним дивом пощастило вижити.

– Отче, ми з Вами знайомі давно – настільки давно, що важко згадати як довго. Всі знають Вас як волонтера, який, починаючи з 2014 року, об'їздив буквально всю передову, людину, яка на-самперед допомагала добровольчим підрозділам, котрі не мали державного фінансування та належного забезпечення. Ви – духовний наставник вуличної молоді, для якої війна з росією почалася задовго до 2014 року. Тобто Ви є тією людиною, яку б росіяни ніколи не відпустили. Як трапилося, що Ви опинились у полоні і вижили, і взагалі де застали війну?

– Ну, вижив, бо Господь вберіг (тут отець Євген робить паузу і про щось замислюється, – Авт.). Ми з родиною живемо в мікрорайоні Бобровиця. Десь о третій годині ночі ворог вдарив ракетами по летовищу в Півцях. Там стояла наша частина Нацгвардії. Прилетіло по бетонці. Я зателефонував в частину і мені повідомили, що почалася війна. Зранку я з'явився у військову частину, де був капеланом. Там ніхто нічого до пуття не знав. Знаєте, моя служба полягала в тому, що я читав нацгвардійцям лекції про Бога і Україну, займався психологічною роботою, був на урочистостях. І все! Оскільки ніхто не знав, що зі мною робити, то мені сказали їхати додому і чекати дзвінка. Час підходив до вечора. Ми були в будинку дружини на Бобровиці з двома її дітьми (отець Євген двічі одружений, має двох дорослих дітей від першого шлюбу, – Авт.). Моя Катя

Євген Орда

вирішила вивозити дітей з Чернігова і ми, забравши з собою всіх тварин, виїхали в Іванівку до її діда Романа. Моя перша дружина забрала дітей від першого шлюбу раніше, ще до війни, і вони виїхали на Черкаси, тому вже було спокійніше на душі хоча б за них. 25 лютого ми були в Іванівці у діда Романа. Думали, що в селі буде безпечніше для дітей, що за села не буде таких битв і обстрілів. О шостій ранку за мною заїхав отець **Антоній Панасенко** (тоді капелан Першої Сіверської танкової бригади, а нині капелан ОК «Північ», – **Авт.**), і я виїхав на службу. 26 лютого ми вже їздили по позиціях, розвозили продукти, гуманітарну допомогу – він танкістам, я нацгвардійцям. Найбільше тоді обстрілювали Новоселівку – ми туди возили гарячі обіди. Ночували ми в Іванівці. Третього березня Антоній виїхав на Чернігів, а я залишився в селі, бо в мене був похорон – попросили поховати бабусю Ганну з Іванівки. А перед тим я отримав завдання від командування сидіти в Ладинці і спостерігати за рухом поблизу Десни. Я був разом зі снайперами. У той момент, коли я відспівував бабусю, зайшли

З волонтерством і душпастирством

росіяни. Історію про те, як їм вдалося зайти, я озвучувати не буду, але річку Десну вони подолали майже непомітно і блискавично.

- А коли саме Ви зрозуміли, що покидати село вже марно?

- Одразу після того, як побачив їхні танки. Але спочатку залетіла російська авіація. Я саме ховав бабусю і побачив як їхній Су-27 завис у нас над головами, я бачив навіть обличчя пілота, він роздивлявся нас. Цей літак спалив дві наші САУ, які стояли поблизу ферми і палили ворожі колони, що рухалися з Гомельського напрямку. Того ж дня була перестрілка на блокпосту між Ягідним та Іванівкою, а потім почали заходити їхні танки. Наші почали відходити в ліс. Коли я закінчив заупокійну літню, в селі вже стояли танки. У той самий час під Количівкою зав'язався бій. Там їх і зупинили...

- Отче, Ви – військовий капелан, на Вас мала бути якась форма, а тут росіяни...

- Дійсно. Під моїм облаченням була військова форма, і я зрозумів, що її треба позбутись. На той час, коли я ховав бабусю Ганну, в селі не було трупів, її ховали в коробці. У ту ж могилу я скинув і свою форму, спалив документи, залишив тільки штани і берці. У село повернувся в рясі. Доки дістався хати діда, там вже були росіяни. У мене з собою також був телефон, який забрали. Добре, що я більшість фото видалив, до того ж не було світла і він розрядився. Можливо, це мене і врятувало.

- Що це були за окупанти?

- Це були переважно тувинці. Про них я розкажу трохи згодом. Нас пустили в хату. Оскільки вночі почались прильоти по Іванівці, то ми спустились в підвал. Після обстрілів почалась зачистка. Тувинців було дуже багато. Це були «краснопогонники» з червоними личками на погонах, я таких раніше не бачив. Можливо, це була якась частина ФСБ. Половина з них не знала російської мови. Один тувинець на прізвище Соколов розмовляв російською – у нього, здається, батько росіянин за національністю. Перший день нас не чіпали. Ми сиділи в підвалі у діда Романа. Наступного дня тувинці повибивали вікна і залізли в хату. До нас у підвал спустився якийсь росіянин. Спитав мене, чого я в рясі і чому на мені хрест. Я відповів, що я священник. Він подивився на мене і сказав: «Не знімайте хреста, знімете хрест – вони вас уб'ють». Зранку до нас почали надходити вісті про те, що росіяни багатьох розстріляли.

– У них були якісь списки чи розстрілювали просто так?

– Розстрілювали тих, у кого знаходили військову форму чи елементи воєнщини. Не знаю, як мене не розстріляли за берці. У дворі в одного діда знайшли міну – розстріляли, в іншого знайшли форму прикордонника – теж розстріляли. Тувинці тинялись селом і грабували магазини, обмінювали на-грабовані гривні на долари. В одного з діда з бабою знайшли 20 тисяч доларів. Убили! Багатьох убили, багатьох взяли в полон. Одного тероборонівця втопили в жижі на фермі, ще двох розстріляли. З убитих знімали одяг, здирали штани, бо їхня форма була нікудишня, все розлазилось по швах, а на ногах якісь «кирзаци». Дійшла черга і до мене й моїх берців. Забрали мене 5 березня. Знайшли штани з форми. Перевели через дорогу в хату, де сидів їхній генерал. Вони облаштували там свій штаб. Це були танкісти із Сибіру. Мене закинули на підвал, де сиділо чоловік 12 тероборонівців і ЗСУ-шники.

– Якщо я правильно розумію, отче, то танкісти були окремою кастою?

– Так. Тувинці і танкісти тримались окремо одне від одного. Я сказав би, що танкісти і офіцери боялись тувинців, бо з кожним настанням ночі ці дикуни напивались і творили що хотіли – катались по селу, розстрілювали хати. Штабні офіцери барикадували двері, бо боялись тувинців. Вони, коли напивались, то тягали з собою постійно портрет Шойгу. Гордились, що міністр оборони – з оленеводів. Якщо у хаті був туалет, то не спали там, а спали в конюшні чи в сараї, нужду справляли де попало.

– А що стосується офіцерів?

– Усі офіцери, крім генерала, були українцями – один із Черкас, інший зі Львова, ще один із Донецька і навіть був один із Ніжина. Допитували полонених танкісти. Хлопців виводили на мороз, сильно били. Хто зізнався, той пропадав. Били дуже сильно. Мене підвішували за руки, двічі виводили на вулицю, стріляли над головою, вдягали на голову мішок, виводили голим на мороз. Вимагали, щоб зізнався, що я військовий. Увесь цей час на мені були одні штани і гумові капці, ось так я їм воду носив, холоду не відчував. Так тривало довгих сім днів...

– А що було потім?

– Потім вони почали розпитувати місцевих, і ті підтвердили, що я священник. В іншій ямі, в шкільному підвалі, де сиділо 200 людей, теж сидів піп – він не місцевий, з Чернігова, але має хату в Іванівці. Він служить у церкві

Під час проповіді нацгвардійцям

поблизу обласної лікарні. Це священник московського патріархату, він мене не здав, а підтвердив, що я теж священнослужитель. Його так само вигнали з хати. Хата в нього добротна, там жило начальство. Після цього мене відпустили. За тиждень із 12 людей нас лишилося троє.

Коли я повернувся, моя Катя з дітьми сиділи в підвалі у діда Романа. Територія села була поділена на зони окупації – між танкістами, тувинцями і мотострільцями. У наше село заходили навіть «кадірівці». Коли вони дізнались, що тут стоять тувинці, то сказали, що співчують нам, розвернулись і поїхали на Шестовицю. Наша вулиця була під тувинцями, а школа була під танкістами.

Через трохи нас перевели в інший підвал під гору, ми сиділи в якомусь давньому погребі. Це вже була територія танкістів, тут було трохи легше. Серед російських танкістів, що стояли в Іванівці, були переважно казанські татари і таджики – ті, що живуть навколо Каспійського моря, російськомовні мусульмани. Як не дивно, культурні люди, навіть в Каті просили пробачення. Казали, що не хотіли воювати.

- А чим увесь цей час Ви харчувалися? Тим паче, що з Вами були маленькі діти.

– У діда в підвалі було багато закруток, їх і їли. Тувинці іноді приносили дітям цукерки, крадені в наших магазинах. Кілька разів по селу роздавали гуманітарку. Її роздавали наші колаборанти, які ходили в білих пов'язках як поліцаї, їх було дуже багато. Там був один колаборант – зараз про це замовчують. Він ходив по селу і показував тувинцям, де хто живе, хто яких поглядів, особливо – хто за Україну. Я забув прізвище цього зрадника, але знаю, що коли виходили тувинці, то вони його напоїли, облили бензином і підпалили. Залишились від нього тільки обгорілі кістки. Вони, виявляється, теж зрадників не поважають. Але люди дійсно дикі і страшні. Коли напивались, то один одного ножами різали. Потім тіла скидали в ями. Багато дівчат згвалтували, над багатьма бабусями поглумились...

*З капеланом ОК «Північ» отцем Антонієм Панасенком
на храмовому святі в Седневі*

– В кінці все змінилося?

– До кінця нам ще довелося багато пережити... Я дуже довго відходив від полону. Нам давали дві години для того, щоб вийти по воду і винести відро, яке використовували як туалет. Випускали з підвалу тоді, коли наші

давали відповідь з того боку. Робилося це зумисне, щоб наші бачили, що вулицями ходять мирні люди. Так було і в Ягідному. Танки ставили біля хат, де були діти. Жінок і дітей використовували як живий щит. Люди варили їсти на багатті, щоб було видно, що готують їсти. Наші, звісно, намагались не стріляти, хоча прилітало. Катя трохи не встигала приготувати – їжа була напівсира, але гаряча. Їли ми консервацію, як я вже говорив, іноді варили картоплю. Одного разу тувинці навезли обрізків з убитої худоби, то дід Роман набрав кісток і ми варили юшку. Хоча їсти особливо не хотілося. Кури біля нас бігали, їхній хлів роздвобали, то щастило іноді яйцями ласувати.

– А як увесь цей жах переносили діти?

– Захару на той час було 4 роки, він нічого не розумів, а Анюта, якій 11, дуже боялась, уся трусилась. З підвалів нікого не випускали, діти постійно сиділи в холоді і сирості. По селу дозволяли ходили лише колаборантам, що були з білими пов'язками. Їх було дуже багато. Зараз ними ніхто не займається і, я думаю, ніхто й не буде займатись. Це ж село. Одне одного знають і прикривають.

– Отче, Ви пам'ятаєте момент звільнення Іванівки?

– Напередодні звільнення у росіян була ротація. Замість тувинців зайшла якась нова частина – там були корейці, якути, буряти, якийсь маленький народ – коряки чи хто – низенькі такі люди, метр двадцять зростом. Так смішно виглядало: іде маленький якут, а за ним маленькі грибочки, але всі вони були дуже злі. Ще був представник якоїсь такої маленької народності. Розповідав, що їх залишилося менше ста чоловік. В армію їх не беруть, бо народ вимираючий, а він пішов в танкісти, щоб заробити грошей і купити собі російську жінку. Мріяв купити велику російську жінку, аби та народила йому дітей! Такі в них уподобання.

В певний момент окупанти зрозуміли, що їх беруть в кільце, тому вирішили відходити, а при відході зайнялись грабунком. Крали все: помади, спідню білизну, жіночий одяг, телевізори, праски, пральні машинки, особливо вигрібали взуття, навіть підшви забирали. При відході я знову ледь не втратив життя...

– Як це трапилось?

– Я пішов по воду, а тут вони їдуть. Мене зв'язали, кинули разом із ще двома хлопцями на БТР і повезли в бік переправи. Коли переправлялись че-

Травень 2022-го. Після полону

рез Десну, їх біла наша артилерія. Били чітко, так, що тільки друзки летіли. Було смішно спостерігати за тим, як усе це награване розліталось. А вони його збирали і вантажили на броню. Щоб звільнити місце, одного з тих, хто лежав поруч, вони вкинули у Десну, а мене і ще одного хлопця просто викинули посеред лісу... Не пам'ятаю, хто мені розв'язав руки по дорозі в село, але, коли я повернувся, росіян вже не було. Проте наші ще два дні продовжували з якогось дива обстрілювати Іванівку.

– А коли зайшли наші?

Наші зайшли через два дні після втечі росіян. Першими я побачив групу розвідки Андрія Кудабєкова. Тільки роз-

відники вийшли, в село одразу ж заїхали волонтери і почали вивозити людей. Ми також виїхали з дружиною та дітьми. Ще тривали бої під Києвом на Житомирській трасі, а нас християни-«п'ятидесятники» вивозили на Рівне. Привезли у їхню семінарію, дали кімнату, потім я подзвонив друзям, пожив у знайомого священика. Опісля ми поїхали в Тернопіль до моїх однокласників. Катю з дітьми ми відправили в Німеччину, а мене поклали в госпіталь, де я пролежав майже місяць. Через трохи знову повернувся в Чернігів і почав займатись звичною справою – волонтерською допомогою фронту. Здоров'я після полону у мене явно підкульгує, але я не припиню боротьби, доки останній чобіт окупанта не залишить територію нашої країни.

Віталій НАЗАРЕНКО

Психолог, як і священник, зберігає почуте в таємниці

Ірина Мороз – офіцер відділу психологічного забезпечення управління МПЗ ОК «Північ». Будівельник за фахом, вона раптом кардинально змінила своє життя – стала солдатом Збройних Сил України. Пані Ірина багато їздила в АТО/ООС. А коли за божевільним наказом недалекого російського диктатора путіна розпочалася повномасштабна війна, і орда кацапів поперла на Чернігів, жінка стала на захист міста разом зі своїми бойовими побратимами.

І ось сьогодні в гостях у газети «Чернігівщина» – капітан ЗСУ, магістр психології та просто чарівна жінка Ірина Мороз.

– Пані Ірино, як Ви потрапили до війська? Адже вважається, що то – не жіноча професія...

– Насправді в армії служить багато жінок, і це – висококваліфіковані фахівці, професіонали своєї справи. Хоча я в дитинстві, відверто кажучи, про військові погони, звісно, не мріяла. Взагалі, я – родом із Чернігівщини. Мама – тугешня, працювала касиром на нафтобазі, її земний шлях закінчився. Тато все життя трудився водієм, зараз на заслуженому відпочинку... А моя перша освіта – будівельна: спочатку закінчила Остерський будівельний технікум, а потім – Сумський національний аграрний університет (за фахом – інженер-будівельник).

Втім, мій колишній чоловік – військовий льотчик. І його батько також був військовим – літав на винищувачі...

Мій пасинок – Ігор Мороз – продовжив цю військову династію, літав на гелікоптері. Загинув на цій страшній війні 8 березня 2022 року на Київщині, захищаючи рідну Україну. Йому, старшому лейтенанту, виповнилося тільки 23 роки... Для мене це – дуже велика, важка втрата. Хороший був юнак – мужній, шляхетний, з неймовірно добрим серцем!

Ірина Мороз

- Про геройську загибель Ігоря Мороза писали в інтернеті.

- Так, вічна, світла пам'ять!.. Вважаю, що мені за характером професія військового підходить. І я виросла поруч із військовим навчальним центром «Десна», а це теж щось означає, поступово накладає певний відбиток... То я там працювала, свого часу, цивільною на вузлі зв'язку.

З початком військових дій в 2014 році дуже хотіла піти служити до лав ЗСУ, але не мала відповідної військової спеціальності. Однак я виявила на-полегливість – звільнилася з будівельного коледжу, де завідувала гуртожитком, підписала контракт і пішла служити солдатом.

- А служили в Чернігові? Не боялися розпочинати своє життя, можна сказати, з нуля?!

- Чого ж мені наразі боятися? У 2015 році, коли я зважилася на це, вже була досвідченою 38-літньою жінкою. Так, служила в рідному місті. Вступила до магістратури й отримала другу вищу освіту, закінчивши Київський університет економіки і права. Отже, тепер я – магістр психології, моє військове звання – капітан.

Служила офіцером командування окремого мотопіхотного батальйону. З 2017-го працювала в складі високомобільних груп, які надають оперативну психологічну підтримку. Адже на базі ОК «Північ» діють групи внутрішніх комунікацій, зокрема психологів, які часто виїжджають до військових частин для роботи з особовим складом. Це – професійні консультації, психоедукаційні заняття, навчання технікам саморегуляції, допомозі собі і товаришу. До нас постійно звертаються з особистими проблемами, тож ми допомагаємо.

- Ви не раз бували в АТО/ООС...

- Так, у складі свого бойового підрозділу. Та їздила у такі відрядження і з нашими високомобільними групами. Обходили ніжками кожен підрозділ. В АТО/ООС я неодноразово їздила з 2017 року і до самої повномасштабної війни. Хоча й тепер за потреби вирушаю у ці відрядження в складі високомобільних груп. Загалом у відрядженнях була навіть більше, ніж у своїй частині.

- От скажіть, будь ласка, якщо у бійця – серйозна особиста проблема, і йому дуже потрібно поспілкуватися індивідуально з досвідченим фахівцем, то скільки часу зазвичай тривають такі бесіди?

– В середньому – година. Хоча трапляється й більше... Є різні форми і методи роботи. Серед постійних тем, які обговорюються, – сімейні негаразди. Або людині просто треба зняти емоційну напругу, коли в родині відбувається щось негативне – трапляється, хлопці щиро розповідають про це і плачуть... У критичній ситуації вони телефонують, звертаються за підтримкою.

– Капелан (військовий священник) розповів мені, що неодмінно, завжди, за будь-яких обставин, зберігає таємницю сповіді... Наскільки конфіденційні такі розмови у військового психолога?

– У нас також є свій етичний кодекс конфіденційності. Зазвичай такі розмови зберігаються в таємниці. Справді, це подібно до сповіді. Однак є виняток. Якщо, поспілкувавшись із бійцем, я усвідомлюю, що існує реальна загроза, небезпека, – військовослужбовець може заподіяти щось лихе собі чи оточуючим... Тоді його потрібно переконати ні в якому разі не тримати це в таємниці, а навпаки якомога швидше обговорити проблему та вирішити її.

– Тобто коли людина перебуває на межі самогубства...

– Так, коли ця людина не просто в розпачі, а проявляє ознаки суїцидальної поведінки, й може зашкодити собі та іншим... Розумієте, я оцінюю ступінь вираженості намірів і ризиків суїцидальної поведінки. І якщо такий ризик – дуже високий (скажімо, дев'ять із десяти), то тут одних професійних порад замало, треба діяти негайно, рятувати людину! Адже досвідчений психолог знає, як правильно оцінити ступінь ризику. Бо є свої алгоритми та стандарти роботи.

Окрім цього, у військах розгорнуто трирівневу систему надання психологічної допомоги військовослужбовцям, створено пункти надання психологічної допомоги. Взагалі, зараз у кожній військовій бригаді введено групи контролю бойового стресу. Психологи займаються оперативним реагуванням на зміни психологічної готовності та стійкості особового складу, що виникають під час виконання завдань за призначенням. І ми активно взаємодіємо з цими групами. Є ще психологи в окремих підрозділах. Тобто це – ціла мережа й система роботи щодо надання психологічної допомоги (підтримки).

Робота з особовим складом

– Раніше в армії цілими десятиліттями не могли викоринити таке зло, як дівщина. Чи є зараз така проблема в українському війську?

– Загалом ні – я в цьому переконана. Якщо десь щось і трапляється, то це – все-таки виняток. І це одразу б отримало широкий розголос. Бо ситуація в ЗСУ наразі кардинально змінилася! Тим більше, зараз – війна. Люди щодня реально ризикують життям, вони надовго відірвані від родин. Це – проблема. Але загальна атмосфера в Збройних Силах України – дуже патріотична. Наші бійці готові воювати до Перемоги над ворогом.

– Якими для Вас стали перші дні повномасштабної війни?

– 24 лютого я була в Конотопі, на Сумщині, на навчаннях... Ми тоді одразу ж висунулися до Чернігова. Дуже цього хотіли, адже хвилювалися про своє рідне місто!

– Стояли на постах, захищаючи Чернігів?

– Звісно. Хотіла бути корисною. Тому сама попросилася на пост, чергувала, щоночі заступала. Робила, що могла. Зі своїм старшим начальни-

ком і побратимами – полковником Олегом Гуменним, полковником Сергієм Нагорним, підполковником Юрієм Тищенком та отцем Антонієм – вдень виїздили в підрозділи до бійців, спілкувалися, роздавали матеріали для самодопомоги, зокрема в підрозділах 1-ї танкової Сіверської бригади. А вночі я йшла на пост «Яма»... Це – поблизу міського парку. Там не було спеціального укриття, лише траншея. Єдине – можна було трохи присісти. Вибухає бомба, і ніч вмиє стає ніби днем – такий яскравий, сліпучий спалах! А ти не можеш нікуди звідти піти, бо це – твій пост, на якому ти чергуєш...

– Вам, жінці, було страшно, коли почалися шалені обстріли?

– Страшно було всім! Головне – опанувати себе і чітко виконувати поставлені завдання. Я не впадала у відчай, все-таки психолог, маю досвід. Так, розуміла, що будь-якої миті можу загинути. Але впевнено робила свою справу. Якщо вже я присвятила себе армії, захисту Батьківщини, то жінка чи чоловік – яка різниця? Передусім я – військова людина.

– Втім, 8 Березня Вас колеги-бійці зі святом привітали?

– Аякже, привітали, і все це було дуже пам'ятно! А вночі «привітали» кацапи з мінометів – п'ятнадцять «прильотів»... Однак я зовсім не вважаю, що зробила щось таке героїчне. Просто виконувала свою роботу – захищала з бойовими побратимами рідний Чернігів і Україну. А оскільки росіяни так ганебно звідси наживали п'ятами, то я вважаю, що ми зі своїм завданням цілком впоралися.

– Що було найважчим у ті дні?

– Моя молодша сестра з немовлям спочатку була в Чернігові, та ще й дитина дуже важко захворіла на ковід. І все це тривало аж три тижні... Їй допомагали наш брат та сусіди. Проте я сильно хвилювалася! А коли її вдалося евакуювати з дитинчам, нарешті зітхнула з полегшенням. Так, мені одразу ж стало набагато легше.

Сестра, до речі, – також військовий психолог, але вона перебуває в декретній відпустці. Вся наша родина – військова. Брат пішов служити в 48 років улітку 2022-го, потрапив у десантно-штурмові війська. Отримав два поранення на передовій...

– Знаю, Ви допомагали на похоронах людям, які втратили близьких...

– Допомагала – тоді загиблих ховали в Ялівщині. Дружини та матері

Вправи на довіру

кричали, неприємні, тому хтось повинен був знаходитися поруч із ними, підтримувати... Звісно, до такого неможливо звикнути, і це – дуже важко. Втім, я виконувала свою роботу. Допомогала й цивільним, котрі потрапили під обстріли... Пам'ятаю, як одна жіночка взагалі боялася вийти з підвалу на ЗАЗі. Вона була в благенькому одязі, повторювала: «Це – все, що я встигла на себе накинути». Була евакуація... Важкі моменти!

Та й добровольці, щойно мобілізовані, – це зовсім не те, що професійні військові... А під час героїчної оборони Чернігова добровольців було дуже багато. І вони теж потребували допомоги психолога.

– Коли, на Вашу думку, закінчиться війна?

– Я – не ясновидець. Але знаю точно, що війна завершиться Перемогою України. Ми виженемо клятих загарбників із нашої землі. У нас просто

Допомога бійцю

немає вибору – воля або смерть! Жодних поступок ворогу робити не можна, бо це не закінчиться ніколи. Але я вірю в Збройні Сили України. Найстрашніше ми вже пережили. Найголовніше – український народ згуртувався і громить цю дику російську орду. Тому, переконана, ми не розчаруємося і не стомимося, все витримаємо і здолаємо кацапів.

– А якої Ви думки про Головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного?

– Дуже високої! Це – не лише моя думка. Його надзвичайно поважають у військах і в суспільстві, довіряють на сто відсотків. Я – горда тим, що мала честь служити під командуванням Валерія Федоровича! Взагалі, я впевнена і в своїх бойових командирах. Я готова з ними йти куди завгодно, в розвідку, готова ризикувати життям. Бо це – звитяжні люди, справжні професіонали та патріоти України!

– Ви плакали на війні?

– Один-єдиний раз, коли дуже хвилювалася за сестричку з її немов-

лям. Однак, дякувати Богу, все завершилося благополучно. А так я не плачу. Адже розумію, що це – війна, щодня гинуть люди. Звісно, дуже шкода, але ні в якому разі не можна панікувати, впадати у відчай. Ми маємо бути мужні, сильні, дружні і вболівати лише про одне – нашу Перемогу над ворогом. Так, зараз кожен українець повинен жити та працювати задля Перемоги. Тоді все буде гаразд.

– Знаю, Вас нагородили за мужність.

– Про таке не варто говорити. Я воюю не за гроші і не за нагороди... Я захищаю Україну, це – головне!

– А які у Вас були захоплення до війни, в мирному житті?

– Замолоду любила шити, займатися рукоділлям. Шила собі деякі речі. Дуже люблю мандрувати – щороку їздила відпочивати до Єгипту, на Червоне море. Там – такі унікальні, неповторні краєвиди, неймовірні флора та фауна! От, скажімо, курорт Марса-Алам. Мрію знову побувати там після Перемоги. А ще я залюбки влаштовувала собі щороку тури вихідного дня – подорожувала Україною. Адже в рідній державі – скільки всього дивовижного, чарівного, прекрасного! Тож мандруватиму й далі. Ще я дуже люблю водити автомобіль – впевнено почуваю себе за кермом. І люблю читати вірші, дещо зберігаю на згадку. А моя улюблена поетеса – Ліна Костенко, геніальна, дуже шляхетна жінка, велика українка!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

«Майстерність сапера залежить від його інтелекту!»

50-річний полковник Анатолій Загурський («Грибник») з 2014-го щороку був в АТО. Перед повномасштабною війною командував 12 окремим полком підтримки. Учасник героїчної оборони Чернігова. Нині – начальник управління підтримки військових сил ОК «Північ».

– Пане Анатолію, всі бойові побратими відгукуються про Вас як про висококваліфікованого фахівця, відважного воїна, патріотичну та шляхетну Людину. Тому ми із задоволенням запросили Вас до редакції газети «Чернігівщина». Ваш бойовий шлях вражає. Скажіть, будь ласка, Ви з дитинства мріяли стати військовим?

– Так, я хотів захищати Україну. Родом я – з Кам'янця-Подільського, що на Хмельниччині. Батьки все життя трудилися робітниками. Наразі закінчив Кам'янець-Подільське вище військово-інженерне командне училище. Відтоді й служу. Коли в 2014-му росія

віроломно напала на незалежну Україну, став на захист нашої держави.

Щороку до повномасштабної війни (буквально по півроку) воював в АТО/ООС. Був у Маріуполі, Волновасі (2014), виходив з ворожого оточення у Дебальцевому (2015), захищав Бахмут, знаходився в селі Покровське (2015-2017), служив під Северодонецьком, у селі Боровеньки (2017-2022).

– Вас нагородили орденом Богдана Хмельницького III ступеня в 2016 році.

– Так. І ще 20 лютого, буквально за кілька днів до цієї великої війни,

Анатолій Загурський

я був на Сході... Мене, командира 12 полку підтримки, викликали звіди – пів полку залишилося в Сєвєродонецьку, а половина полку переїхала сюди. Бо надійшов наказ захищати Чернігів. І 26 лютого о 12 годині ми вже були тут, близько 300 бійців, – у підпорядкуванні Дмитра Брижинського...

Одразу ж цього дня почали виконувати найрізноманітніші бойові завдання. Створили систему інженерних загороджень та фортифікаційних споруд, обладнували блокпости, також замінували об'єкти, готували місто до ворожого штурму.

У Чернігові знаходився і понтонно-мостовий батальйон, який займався обладнанням десантних та паромних переправ через Десну після руйнування основного автомобільного мосту.

Обладнання паромно-мостової переправи через річку

– Можете сказати, скільки загалом мін поставив тоді Ваш підрозділ?

– Тисячі протитанкових та протипіхотних мін... Робили все можливе, щоб російська орда не змогла захопити Придесення. Скажімо, коли в Шес-

товіці супротивник навів понтонну переправу і переправився на інший берег, гостро постало питання оборони Чернігова з тилу.

На одному боці Количівки вже знаходилися рашисти, а на іншому боці села стояли ми... То буквально за дві ночі ми там влаштували цілу систему мінних полів. Тому далі загарбники не пройшли. А два їхні танки підірвалися точно на наших мінах, буквально на моїх очах.

- Ви мінували ночами? Скільки ж Вашим бійцям вдавалося поспати на добу?

- Тільки ночами, бо це було неможливо робити вдень. Ви ж знаєте, які були шалені кацапські обстріли! Тому, відверто кажучи, спали лише по 3-4 години на добу.

- Ви й власноруч, особисто ставили міни?

- Так, адже кожен сапер був цінний. Потрібно було діяти дуже швидко, ми ж не могли гаяти час. Тому я не міг давати такі ризиковані накази й просто спостерігати за їх виконанням. Ні, я так не звик. Трудилися всі. А я виїжджав з усіма групами на бойові завдання.

А ще ми під артилерійським ворожим вогнем займалися наведенням понтонної переправи між зруйнованим автомобільним мостом і залізничним. Бо окупанти влаштували пекло, щоб ми не могли сюди переправляти боеприпаси й техніку. Однак, попри всі їхні зусилля, переправа все одно постійно діяла! Ми її зібрали за кілька годин.

Також ми переправляли плавучими транспортерами людей і вкрай важливі для захисників міста вантажі. Один такий ПТС бере до 70 людей десанту та до 15 тонн вантажу. А були задіяні п'ять транспортерів.

А вже коли рашистів вигнали звідси, ми облаштували кращу переправу, з'єднавши два пороми, котрі витримували до 120 тонн. Потім біля зруйнованого автомобільного мосту зробили мостову переправу.

- Після втечі кацапів Ваш підрозділ здійснював велике розмінування звільненої території – знімали і свої міни, й російські «сюрпризи»...

- Авжеж, роботи вистачало! А ще ми облаштовували мостові переходи через зруйновані мости – біля Гончарівського, Городні, Городища... До річч, наведена мостова переправа через річку Снов і досі стоїть (біля Снов'янки).

Наприкінці квітня я був призначений на нинішню посаду – начальника управління підтримки військових сил ОК «Північ». У моєму підпорядкуванні

– кілька військових частин. Координую роботи на кордоні... Звісно, наразі не вдаватимемося в подробиці, але ми багато зробили і на українсько-російському, і на українсько-білоруському кордонах. Отож, якщо російська орда вирішить знову поперти сюди, ми цілком готові її зустріти.

– А білоруси, як Ви гадаєте, не попруть?

– Навряд чи. Вони загалом не дуже хочуть воювати. Розуміють, що ми просто всіх їх перемелемо. Не встигнуть перейти кордон, як отримають гідну відсіч. А ось росіяни можуть спробувати ще раз, не можна нехтувати такою загрозою.

– У Вас були поранені й загиблі під час ворожої навали?

– У моєму підрозділі? 17 поранених і один загиблий. Взагалі, коли почалася мобілізація, бійців у підрозділі втричі побільшало.

– Волонтери Вам допомагали?

– Безперечно, і це була постійна, дуже велика підтримка! Навіть коли не було світла, вони все одно готували нам їжу. Взагалі, мешканці Чернігова – патріотичні, самовіддані, надзвичайно поважають військових. Тут справді народ і армія – єдині!

– А де зараз Ваша родина?

– У Звягелі. Дружина Світлана – військова, зв'язківець, сержант. Маємо 27-річну доньку. Вона – заміжня, працює дизайнером.

– Відомий крилатий вислів, що сапер помиляється лише один раз...

– Авжеж, саперу потрібна голова на плечах. Це – люди з математичним складом розуму. Тут потрібно діяти спокійно, зосереджено, все враховувати до дрібниць. І я скажу так: чим ця людина інтелектуальніша, освіченіша, тим вона – кращий, надійніший сапер. Це вже все перевірено бойовим досвідом. Майстерність сапера цілком залежить від його інтелекту! Адже кожному міну можна по-різному поставити: на землі, на дереві, будівлі й паркані... І треба щоразу дуже ретельно, холоднокровно поміркувати, як це найліпше зробити. Все-таки ризик у нашій професії існує завжди.

Проте у нас – не тільки сапери. Маємо фортифікаторів: бульдозеристів, трактористів, кранівників, понтонерів...

– А як щодо гендерної рівності? Сапер – це більше чоловіча професія?

– Взагалі, я з великою повагою ставлюся до жінок-військових. Знаю, що в деяких підрозділах є сапери-жінки.

Робота сапера

- Що для Вас найболючіше на війні?

- З 2014 року я втратив багатьох своїх бойових побратимів. До цього просто неможливо звикнути! Буквально вчора отак по-дружньому, душевно спілкувався з бійцем, разом пили чай, згадували пережите, мріяли про мир та нашу Перемогу, а сьогодні твого товариша вже немає серед живих... Тому маємо завжди пам'ятати про всіх, хто віддав своє життя за свободу України!

- У 2022 році Ви одержали орден Богдана Хмельницького II ступеня. Маєте й інші відзнаки.

- Справа ж не в нагородах. Ми захищаємо рідну державу – це головне. Я знаю багатьох відважних героїв, яких поки не нагородили. Однак вони цим не переймаються. Так, не плачуть, не впадають у відчай. Місяцями не бачать своїх коханих, дітей. Це – нелегко... Однак всі розуміють, усвідомлюють: хто ж, як не ми, здолає цю трикляту орду?! Маємо бути мужніми і вірити в нашу Перемогу. Тільки так. Знаєте, наші бійці на фронті багато і дотепно жартують – це розвіює смуток, підбадьорює та вселяє надію на краще.

На переправі

– Ви воювали разом із Героєм України, генералом Віктором Ніколюком.

– Я вважаю, Віктор Ніколюк – це дійсно Герой. Зробив максимум того, що можна було зробити. Дуже вміло, безстрашно керував, і всім нам вселяв упевненість. Він особисто водив бійців у контратаки. Часто з'являвся в таких небезпечних місцях, де взагалі було справжнісіньке пекло. Причому навіть без охорони, просто з водієм. Тому я дуже високої думки про нього, як про бойового офіцера та людину!

– Раніше командувачем ОК «Північ» був і Валерій Залужний, нинішній Головнокомандувач Збройних Сил України.

– Валерій Залужний – це стратег! Він завжди стратегічно правильно мислить. Нам дуже з ним поталанило. Коли Валерій Федорович командував ОК «Північ», я керував полком. І добре пам'ятаю, настільки це виважена, спокійна, шляхетна, мудра, харизматична людина. Він завжди чітко ставить усі бойові завдання, без зайвих слів та емоцій. Тому тепер авторитет Валерія Залужного у військах і в народі – надзвичайно високий, йому беззастережно довіряють.

– А що Ви можете сказати про нинішнього командувача ОК «Північ», Героя України, бригадного генерала Дмитра Красильникова?

– Свого часу Дмитро Сергійович був заступником командувача ОК «Північ». Потім він багато зробив для оборони Донеччини. Це – професіонал високого рівня, дуже досвідчений і самовідданий. Тому думаю, він достойно продовжує традиції Валерія Залужного та Віктора Ніколюка.

– Коли закінчиться ця жахлива війна?

– Не знаю, я не ясновидець. Коли кацапи втечуть з Донбасу та Криму, тоді, думаю, все й закінчиться. Взагалі, нам ще треба добре їх перемолоти – так, аби вони не скоро оговталися. Тому необхідно бити їх і бити, знищувати їхню техніку. Ні в якому разі не можна зупинятися, а інакше вони через п'ять років зберуть нове мільйонне військо та й знову підступно нападуть на нас... Ні, нам потрібно добивати їх зараз і якомога дошкульніше. Адже чим більше ми знищимо ворогів, тим краще для нас і для всього демократичного світу.

– Про що мрієте після нашої Перемоги?

– Хочемо з дружиною дочекатися онуків, щоб вони зростали в мирній, вільній та заможній державі, і могли з гордістю говорити: «Ми – українці!». Мріємо мати власний будинок. У мене є хобі – рибалка, гриби, полювання. Не даремно й позивний такий маю – «Грибник». Взагалі, хочеться ще жити довго та щасливо!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Козацька звитяга

Брати Юрій і Костянтин Запорожці мають мирну та благородну професію лікарів. Але в перші ж дні нашестя навіженої російської орди вони стали на захист рідної Чернігівщини та України. Спочатку воювали у Количівці, на Придесенні, а коли кляті кацапи ганебно дременули звідси, Юрій і Костянтин разом із бойовими побратимами самовіддано билися з ворогами під Бахмутом. Зараз старший лейтенант Юрій Запорожець – командир роти на прикордонні Чернігівщини. А його брат Костянтин після поранення на Донеччині трудиться лікарем-ендоскопістом. Обоє нагороджені орденами «За мужність».

– Будь ласка, розкажіть про Ваше довоєнне життя.

Юрій: – Ми з Костею – родом із Куликівки. Наші батьки Володимир Іванович та Любов Іванівна – лікарі. Тож у нас – медична династія. З самого дитинства ми бували у них на роботі, бачили, як тато й матуся спілкуються зі своїми пацієнтами, з колегами. Тож, звісно, нас цікавила ця професія. І коли ми закінчили школу, власне, вже й вибору особливого не було, адже хотілося вступити саме до медичного вишу.

Костянтин: – Отож ми й закінчили Київський національний медичний університет імені О. О. Богомольця. Юра – лікар-психолог, а я – ендоскопіст. До війни Юрій мешкав у Києві та працював у пологовому будинку. Нині він служить у ЗСУ, а я труджуся в Чернігівському медичному центрі сучасної онкології та в обласній лікарні.

– А хто з Вас – старший за віком?

К.: – Мені – 40 років, а Юрі – 38. Одружені. Моя дружина – теж медик. Маємо маленьку донечку, їй – півтора року.

Ю.: – Моя дружина працює у відділі кадрів. Доньці – два з половиною роки. До речі, Костя навіть особисто побував у декреті!

К. (посміхається): – Я після поранення побув два місяці в декреті, бо дружина вийшла на роботу.

Юрій і Костянтин Запорозьці

– Неймовірно, тато – у декретній відпустці! І як Вам – такий досвід?

К.: – Дуже сподобалося, прекрасно! Я свою донечку просто обожаю, тому легко впорався. Із великим задоволенням щодня гуляв із нею. Міг би й далі залишатися в декреті – скільки потрібно, до її трирічного віку.

– А потім, можливо, ще одна дитина народиться?..

К.: – Без проблем. Взагалі ж, моя дружина – родом зі Львівщини. Наша доня народилася 7 лютого 2022-го, а 19 лютого ми приїхали на Чернігівщину, в Куликівку. І раптом – ця жахлива війна!.. Тож ми з Юрою добровольцями пішли до військкомату, а мій тесть відвіз обох наших дружин та донечок до Києва, а там уже волонтери доправили їх на Галичину. Тесть за фахом – теж медик, лікар-анестезіолог. З 2014-го захищав Україну на Донбасі, в АТО, був військовим медиком. На жаль, помер торік, у серпні, серце не витримало.

Ю.: – За кордон наші дружини й донечки не виїжджали. Сказали, що хочуть бути ближче до нас. Тож, коли загарбники наживали п'ятами звідси, дружини та дітлахи із задоволенням повернулися на Чернігівщину й зараз мешкають тут.

А ми з Костею на самому початку війни звернулися до Куликівського військкомату. Далі приїхали до Чернігова, де формувався батальйон ЗСУ, який захищав Придесення. Під час ворожого наступу ми з братом воювали в Количівці. Власне, спочатку наш бойовий підрозділ мав їхати в Іванівку, але її захопили окупанти.

Більше того, в центрі Количівки ми нарвалися на кацапський танк, який обстріляв наш автобус. На щастя, перший постріл вийшов рикошетом, тому в автобус не влучив. Ми, пасажирів, благополучно вискочили з нього й наразі не постраждали, а от водій залишався за кермом. Танк вгатив удруге й цього разу поцілів у автобус, тож водія поранило. Втім, його вдалося витягнути з транспорту.

– І що ж сталося далі?

К.: – А далі ми за тим танком ганялися, проте йому вдалося втекти...

Ю.: До речі, Костя, ще коли ми сіли в автобус, прочитав молитву для пасажирів.

– Ви – віруючі?

К.: – Так. Я тоді сказав, що ця молитва для всіх – віруючих і тих, хто поки що не вірить у Господа, – задля нашого спасіння. Попросив вислухати. І всі

слухали досить уважно, тільки водія саме тоді на місці не було, тож він не почув.

Ю.: – І ось сталося так, що всі пасажирки-бійці, для котрих пролунали слова молитви, не постраждали, і лише водій автобуса отримав поранення... Цей епізод нам чомусь дуже запам'ятався.

**– Знаю, підлі вороги за-
тятьо рвалися до Количівки.**

К.: – Авжеж. 7 березня колона загарбників вдерлася до села, гатила по будинках. А ми з флангів відстрілювалися і таки прогнали рашистів! Спалили багато кацапської техніки. Це було

чудово! Росіяни буквально вискакували, охоплені вогнем, і намагалися сховатися по хатах.

Ю.: А вже наступного дня вони навіжено періщили по нас «Градами» й мінометами, й тоді на вантажівках позабирали і вивезли тіла своїх загиблих та поранених. Дві їхні вантажівки були завантажені трупами й недобитками!

– Зазвичай, кацапня не забирає загиблих та поранених, про це мені наші бійці немало розповідали...

К.: – А ці рашисти чомусь забрали, причому діяли досить професійно. Ми й самі здивувалися. Мабуть, це був якийсь їхній елітний підрозділ. Адже вони дійсно не надто переймаються своїм «гарматним м'ясом».

Ю.: Отож, коли ми дали їм такого відкоша, вони більше не рипалися – боялися! Тільки постійно шалено обстрілювали нас. Якось і російський літак задіяли – розбили свинарник, то бідолашні налякані свині бігали по селу...

– Звісно, мешканці в Количівці – загалом патріотичні. Але, знаю, якось спіймали колаборанта.

Бойовий кіт на позиції

К.: – Авжеж, це – затятий сепаратист! Жителі чули, як той гад вихваляв «руській мір», погрожував, щоби місцеві люди начувалися: прийдуть «герої-визволителі» і всіх незгодних закатують-постріляють... Отаке виродок казав! Він спокійно їздив своїм велосипедом у захоплену росіянами Іванівку, прямо по трасі, а після цього рашисти люто обстрілювали село. Ясно, що цей зрадник вивідував позиції наших бійців і про все розказував окупантам.

Ю.: – Ми, коли про це дізналися, його скрутили та згодом передали до Чернігова в СБУ.

– А не було в когось бажання влаштувати самосуд над негідником?

К.: – Ні, адже ми з братом – лікарі, це – гуманна професія, ми звикли рятувати людей. І одна справа – стріляти по ворогах у запеклому бою, й зовсім інша – вбивати когось беззбройного. Інші бійці, наскільки нам відомо, також дотримувалися цієї думки. Ми його схопили, і це – головне, а далі

Захисники Чернігівщини

нехай суд встановлює його вину, ухвалює справедливий вирок за те, що він виказував наші гранатометні розрахунки – спостережні пости... Все ж таки Бог дав нам самовладання!

– Хто взагалі захищав тоді Количівку від загарбників?

Ю.: – Танкісти, нацгвардійці та ми, піхота... Нашого командира роти контузило, тому я залишився за старшого на половині села. Починав я війну молодшим лейтенантом. Нині – старший лейтенант, командир роти. А Костя був солдатом, згодом став молодшим сержантом.

– Яка атмосфера була в вашому підрозділі? Знаю, поруч із Вами воювали й колишні засуджені...

К.: – Так, серед нас були люди, які до війни сиділи у в'язниці. Але всі вони воювали самовіддано та дотримувалися дисципліни. Бійці поводитися дружно, постійно підтримували і підбадьорювали один одного. Не було ані відчаю, ні паніки. Всі спокійно та мужньо виконували свою роботу, показали найкращі риси характеру.

Ю.: До речі, ми за час ворожого наступу не вживали алкоголю. Жодної чарки! Бо воювати треба все-таки на тверезу голову.

– Росіяни на фронті скажено п'ють, а особливо буряти, – це мені наші бійці розповідали...

К.: – Це – їхні проблеми. Які з п'яниць і наркоманів воїни?!

– А вам мешканці села допомагали, підтримували?

Ю.: – Аякже! Спочатку, правда, жителі були дуже налякані, буквально не вилазили з підвалів. Однак потім мешканці поступово оговталися і почали нас старанно підтримувати – приносили молоко, каву і чай, яйця; пекли хліб, варили супи, смажили курей та гусей... Тому дуже щиро дякуємо количівцям за отаку їхню гостинність і допомогу!

Зокрема, запам'яталися чуйні, хороші та патріотичні люди – Олег і Оля Вовченки. Він – лікар, а пані Ольга, його дружина, – медсестра. Ми дружили. Я зберігаю зворушливий лист від їхнього сина Мирослава, йому – років 14: «Привіт, "Живий"! («Живий» – це мій позивний, а у Кості позивний – «Козак»). Часто згадую також, і пам'ятатиму тебе завжди! Без вас у нашому селі – страшніше. Чекаю тебе у гості. Дуже дякую за захист!».

А їхня донька подарувала мені герб України з бісеру, синьо-жовтий, то я його завжди ношу під погоном як оберіг.

– Ви – воїни, проте підтримували бійців і як лікарі? За потреби, робили перев'язки, давали поради?

К.: – Звісно. Але, в основному, ми все-таки воювали зі зброєю в руках. Так із самого початку російського нашестя вийшло. Юра й зараз воює. Хоча в нашому підрозділі всі знали, що ми з ним – медики. Але виконували те, що насамперед було потрібно.

На кожному посту бійці перебували по півтори години. Потім півтори години – перепочинок, і – знову на пост, у будь-яку погоду... У Количівці зникли світло та газ. Правда, води вистачало, бо там – криниці.

Взагалі ж, про війну можна розповідати немало. Бо таке не забувається! Пам'ятаю, чоловік із дружиною втікали від загарбників на автівці й наїхали на міну. Тож чоловіка важко контузило, а от його дружина загинула, й її тіло лежало на городі, розтерзане від вибуху...

Ю.: Головне – в будь-якій ситуації залишатися людьми. От, наприклад, ми в Количівці відчинили один будинок (господарів тоді не було, бо виїхали, рятуючись від рашистів, і ключів нікому з сусідів не zostавили). А будинок нам дуже підходив для спостереження, адже знаходився на пагорбі. Тож ми дуже обережно, акуратно випиляли двері (всю коробку), вселилися, й потім поводитися так, наче це – наш рідний дім. Не смітили, нічого зайвий раз не чіпали, тому все залишилося ціле.

К.: – Коли триклята кацапня повтікала звідси, наш підрозділ ще стояв наготові – між Ріпками та Черніговом... А потім ми воювали на Донбасі, захищали Бахмут. Ми з Юрою були разом, таке наше бажання. Для нас це – важливо, коли поруч – близька, рідна людина, яка розуміє тебе буквально з пів слова.

На Донеччині, звісно, постійно гаряче! Рашисти гатять буквально увесь час. Зроблять лише невеличку перерву, на годинку, і знову смалять шалено.

Ю.: – Яюсь заблукали обкурені кацапи – отак приперлися в окопи до українських бійців. А на вигляд – ну, натуральні «зеки»! Кажуть: «Братва, не стреляйте, ми – свої, з Кемерова...» Наші їм у відповідь українською: «Які свої?!» Одного росіянина взяли в полон, а інших постріляли. Ми бачили оті трупи в наших окопах – окремо валялися скрізь кишки, печінка... Потім їх прикидали землею, щоб не смерділи.

Пам'ятаю, один наш боець спочатку не знав, що це – кацапські трупи, подумав, що наші, тож був дуже вражений, приголомшений! А коли дізнався, що це – русня, враз дуже зрадів, збадьорився, почав усе це на свій мобільний телефон знімати!

К.: – Під Бахмутом мене й поранило – з міномета чи танка... Якраз на день народження (ювілей – сорок років!), 23 вересня, – прострелили руку та спину. Ну, і почалися серйозні ускладнення... «Списали». Тепер працюю в Чернігівському медичному центрі сучасної онкології та в обласній лікарні – ендоскопістом.

Ю.: – Я зараз – на рідній Чернігівщині, на кордоні, командую ротою. Захищаю Україну! Одна рота з нашого підрозділу воювала під Вугледаром.

– У Вас дуже цікавий та колоритний позивний – «Живий». Це ж треба було таке придумати...

Ю.: – Авжеж, доживемо до нашої Перемоги! Цікаво, яке життя настане потім? Ясно, що вже так не буде, як до війни... Стануться великі зміни. Але в незалежну Україну віримо!

К.: – Я до війни звів власний будинок – за тубдиспансером... Під час ворожої навали там мешкали кацапи! Але оселю не пошкодили, хоча довкола тут багато будівель від них дуже постраждали. Потім у моєму будинку жили наші бійці. Дякувати Богу, оселя вціліла. Тож живемо на своїй землі і нікому її не віддамо!

Сергій ДЗЮБА

Інструктор Валерій Чорний: «Всіх мобілізованих спочатку навчатимуть!»

Валерій Чорний («Михалич») – учасник героїчної оборони Чернігова, головний сержант-інструктор одного з підрозділів ОК «Північ». За тривалий час своєї служби в Збройних Силах України досвідчений воїн підготував уже тисячі українських бійців, котрі стали справжніми професіоналами та самовіддано захищають нашу державу від триклятих рашистів. Звісно, 52-літній Валерій Михайлович – дуже зайнята людина, однак він все-таки знайшов час, щоб завітати до редакції газети «Чернігівщина», розписатися на прапорі та щиро поспілкуватися про пережите.

– Пана Валерію, ми з Вами – майже ровесники. Наше покоління мріяло в дитинстві стати космонавтами, пілотами, розвідниками, мандрівниками, кіноакторами... Яка професія захоплювала тоді Вас?

– Мріяв стати космонавтом. Я уважно стежив за польотами в космос, уявляв себе на борту космічного корабля чи навіть зорельота. Тоді хотілося романтики – чогось надзвичайного, неймовірного, вражаючого, героїчного... Та, власне, чи не півкласу наших хлопчаків також цього бажали.

Народився я в Чернігові і дуже люблю своє місто. Широко люблю рідну Україну! Мої батьки все життя сумлінно трудилися робітниками. А я вступив до військового училища у Василькові, на Київщині... Проте в той час мені чомусь здалося, що військова служба – це не моє. Молодість. Сам ще не знав, чого дійсно хотів.

Втім, як і майже всі тогочасні хлопці, пішов в армію. Адже пам'ятаєте, як тоді говорили? Що ж це за чоловік, котрий навіть у війську не служив!.. Строкову службу проходив у Туркменії. Взагалі, нас там готували до війни в Афганістані. Однак, дякувати Богові, радянські війська з Афганістану вивели – тепер ми розуміємо, що то була за несправедна війна за наказом кремля...

Прийшов з армії – працював водієм-експедитором, вантажником, тобто заробляв, як міг. А в 1997-му вирішив служити у Збройних Силах України за контрактом. Це вже було свідоме, виважене рішення. Тоді багато моїх друзів також забажали стати військовими. Служив у рідному Чернігові. По-

Валерій Чорний

В Іраку – вказівник на Чернігів

ступово втягнувся, при звичаївся. А в 2003-му у мене відбулася миротворча місія до Іраку.

– Я немало писав про українських миротворців – від рядових вояків до генералів. Що Вас там найбільше вразило?

– Я відбув дві ротації в Іраку. У 2003-2004 роках служив десантником, а в 2004-2005-му – у військовій службі правопорядку. І це був дуже цікавий, унікальний досвід. Та й враження ці – незабутні! Тому, звісно, аніскільки не шкодую, що туди потрапив. Переконаний, це – правильно, що наші українці служили в миротворчих місіях.

У той час не всі розуміли в Україні, наскільки велике значення мають Збройні Сили. Армію безперервно і невмотивовано скорочували, економили на боєприпасах. Натомість наших миротворців за кордоном дуже цінували, і ми набували високу кваліфікацію – постійно тренувалися, та й боєприпасів завжди вистачало. Стріляли з пістолетів, автоматів, кулеметів, гранатометів...

Населення в Іраку до українських вояків ставилося добре, а ось американців не надто шанували. Іракські дітлахи швидко вчили нашу мову, адже ми доброзичливо з ними спілкувалися, пригощали усім, що мали: цукерками, шоколадками, апельсинами... Питна вода там – дефіцит, то ми дітям часто й воду давали, і вони були дуже задоволені!

Я служив в Ель-Куті. Військова база – дуже хороша. Простора їдальня, чудовий спортзал, надійний Інтернет. Створені всі умови для миротворців, щоб ми служили і не відволікалися на якісь побутові проблеми.

Ми супроводжували вантажі, охороняли мерію та полонених. Стояли на елеваторі, охороняли місто... Американці ставилися до нас чудово. До речі, їм подобалися наші сухі пайки, то ми їх із задоволенням пригощали. Власне, і наші автомати їм також імпонували: невибагливі та практичні: впав у пісок – витрусив і далі стріляєш. А у них – не так...

Ми мали прилади нічного бачення. Там теж були ворожі обстріли, але нечасто. На військовій базі мешкали також американці, філіппінці, канадці, поляки, японці...

– Як родина поставилася до Вашої миротворчої діяльності.

– З розумінням. Дружина Олена Анатоліївна мене у усьому підтримує. Ми взяли шлюб 13 лютого 1988 року, то нещодавно відсвяткували 35-ліття нашого подружнього життя. Моя дружина працювала в дитсадку, а зараз – домогосподарка. У нас – дві доньки, вже заміжні, є двоє онуків – хлопчик і дівчинка. Старша донька – Ірина – енергетик. Молодша Вікторія – зараз у декреті, взагалі ж вона – сержант прикордонної служби. Отже, у нас – уже династія!

– Знаю, коли в 2014-му росія віроломно напала на Україну, Ви служили в АТО.

– Так. 3 липня у мене – день народження, а я якраз був у дорозі до Слов'янська... В 2014-2018-му у мене було по одній-дві ротації щороку. Служив у Краматорську, в Бахмуті. Чим ми займалися? Охорона, супровід вантажів (боеприпасів). Стояли на блокпостах. Жодних сумнівів і вагань не було. Ми розуміли, що захищаємо Україну від агресора.

У 2019-му я став військовим пенсіонером. Однак погуляв літо, трохи відпочив від армії, і знову повернувся. Відтоді й донині служу інструктором в Збройних Силах України.

Михалич на полігоні

– Пам'ятаєте перший день повномасштабної війни з росією?

– Звісно. Як же отаке забудеш?! За тиждень до початку цієї війни нас, інструкторів, розподілили в 1 танкову Сіверську бригаду. І ось повідомлення від нашого керівництва – війна! Ми сіли на БМП і вирушили до Чернігова. Доїхали до «Епіцентру» й розділилися. Одні інструктори залишилися біля «Епіцентру», зокрема і я. Інші поїхали до обласної неврологічної лікарні. І ще одна група вирушила до лижної бази, Новоселівки.

Що коїлося коло «Епіцентру» – відомо, про це правдиво описано і в книжці «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!», яку підготували редакція газети «Чернігівщина» та ОК «Північ». Це було справжнісіньке пекло! Наші бійці самовіддано боронилися, підбили ворожі танки.

Після «Епіцентру» ми захищали від загарбників Киїнку. До речі, там командиром взводу була хоробра молода жінка, і ми всі її вітали з 8 Березня. А далі охороняли «дорогу життя» біля Бакланової Муравійки. Рашисти стояли в Лукашівці, буквально за п'ять кілометрів від нас. І було їх немало... У нас –

дві БМП і чотири танки, та 30 бійців, серед них – до 20 добровольців, п'ятеро інструкторів та екіпажі БМП. А у них – батальйон і до 40 одиниць техніки! Втім, хоча сили були нерівні, ми доволі впевнено трималися, попри постійні обстріли. По нас щодня гатили з «Ураганів», мінометів, танків... Було дуже «спекотно»!

У Киїнці ми рятувалися від обстрілів у великому шкільному підвалі. А в Баклановій Муравійці мешкали в звичайній сільській хаті, то тулилися там, як могли. Були загиблі та поранені, але ми трималися. Якийсь час взагалі у нас зв'язку не було, а рашисти розповсюджували брехливу інформацію, начебто Чернігів уже здали. Проте ми ні на що не зважали, вони нічого не змогли з нами вдіяти. Навіть не знаю, як я вцілів у тому пеклі – ні контузії, ні поранення. Вижив.

– Спали лише по кілька годин на добу?

– Авжеж. Як там можна було хоч трохи виспатися, коли вони гатили, мов навіжені?! Їхні дрони-розвідники літали щодня, збирали інформацію про наші позиції. А далі – люті обстріли. Власне, говорили, що росіяни пла-

З бойовими побратимами

нують вдарити по нас із «Буратіно», це – така пекельна техніка, яка буквально все випалює навкруги. Але ми на погрози не зважали і робили свою справу. Бо ж куди відступати? За нами – Чернігів!

Врешті-решт, із «Буратіно» з якоїсь причини у рашистів не вийшло... А потім вони звідси ганебно накивали п'ятами! Тоді ж наші артилеристи вщент розбили їхню понтонну переправу в Шестовиці й багато орків загинули.

І от раптом настала така пронизлива, неймовірна та вражаюча тиша, що ми просто не могли склепити повіки й заснути. Отак і крутилися всеньку ніч, настільки це було незвично після такого жажливого гуркоту! Все думали: а раптом ці гади якийсь віроломний підступ готують? Адже від тих бандитів, вбивць і садистів всього можна чекати...

– Втім, загарбники втекли, залишивши отут сотні спалених танків, БТР та автівок!

– Після цього у нас знову зібрали інструкторів, і відтоді ми постійно навчаємо скрізь українських бійців. Це увесь час відбувається. Звісно, під час героїчної оборони Чернігова та Придесення було багато добровольців, які взагалі не служили в армії, але за покликом серця та душі вирішили боронити рідну землю від окупантів.

Та, коли ми повністю звільнили Київщину, Чернігівщину і Сумщину, й ворожа навала завершилася, підготовка бійців здійснюється стабільно. У нас – такі виїзні відрядження по всій Україні.

– А скільки треба часу, щоб підготувати такого вояка?

– Потрібно хоча б півтора-два місяці. Мінімум місяць, не менше. Так усе зазвичай і відбувається зараз. Цим також відрізняються мобілізовані від добровольців. Мобілізованих бійців необхідно готувати, навчати. Не можна щойно мобілізованого відправляти одразу на фронт. Ми ж – не кацапи, яким байдужі людські життя! Це прекрасно розуміють і Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний, і командувач ОК «Північ» Віктор Ніколюк.

– Тобто нинішніх мобілізованих спочатку навчатимуть?

– Безперечно, і повірте, що ми, інструктори, свою справу знаємо.

– Ще б пак, з Вашим багаторічним досвідом!

– Авжеж. Боець повинен влучно стріляти, вміти грамотно окопатися та

*Вивчення новітніх зразків зброї
та спецспорядження для штурмових підрозділів*

маскуватися. Це – і тактика, й психологічна підготовка, щоб кожна людина була належно вмотивована, самовіддано виконувала бойові завдання. Ще раз кажу – ми готуємо професіоналів.

– А де під час блокади Чернігова була Ваша сім'я?

– Спочатку в рідному місті, а буквально за день до того, як загарбники зруйнували автомобільний міст, волонтери вивезли дружину, доньок, онуків на Західну Україну, до Львівщини, а далі – в Польщу. Однак вже в травні вони всі дружно повернулися сюди і більше не хочуть нікуди виїжджати. Бо хочуть бути поруч зі мною, в Чернігові.

– Що для Вас найважче на війні?

– Втрачати наших бойових побратимів. Бо сльози навертаються на очі, коли гинуть молоді, 25-30-літні хлопці. До цього неможливо звикнути! Проте жодного відчаю немає. Ми неодмінно переможемо і визволимо

наші землі від тієї підлої гидоти. Вони тут ніколи не пануватимуть – перемелемо всіх!

– Як думаєте, можливий найближчим часом «великий наступ» кацапні з Білорусі?

– Ні, думаю, з Білорусі вони не попруть. А якщо навіть попруть, то ми повністю готові їх належно зустріти. Можемо того «вусатого таргана» гнати аж до Мінська!

– А коли закінчиться війна?

– Сподіваюся, до кінця року активна бойова фаза завершиться. Звісно, цілком мирних домовленостей досягнути не вдасться, доки живий путін. Але ситуація для України загалом покращиться. Адже росія поступово виснажує свої арсенали, а нам цього року ще союзники передадуть немало зброї. Тому, вірю, що все буде добре!

Так, це – орда, нелюди, які гірші навіть, ніж гітлерівці. Проте вони вже психологічно зламані, бо ніхто не чекав, що Україна вистоїть і так героїчно захищатиметься. А ми це зробили! Тож «зметем орду, відправимо до пекла!», як говориться у Вашій пісні. Особисто я воюватиму до самої Перемоги. А тоді обіймемося, відсвяткуємо та відпочинемо трохи з близькими людьми. Але нині треба зробити все належне, щоб мої онуки більше ніколи не зазнали лиха війни. Вірю, що все – в наших силах!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Перших полонених росіян взяли біля дач

Дослідник, історик Костянтин Дерев'янка вже тривалий час займається дослідженнями про німецьких військовополонених на території Чернігівської області. Написав на цю тему не одну статтю. Досить детально вивчив інформацію про старе німецьке кладовище. Та минулого року він разом з побратимами опинився сам немов у вирі тих всіх подій. Свист куль, гул артилерії і ворожих танків, які колонами пруть на рідне місто... Костянтин був серед тих мужніх хлопців, які зупинили прорив ворожих танків на підступах до Чернігова з боку протитуберкульозного диспансеру.

Чернігівець Костянтин Дерев'янку – військовий зі стажем. Ще до початку повномасштабного вторгнення росії до України він служив п'ять років в армії. Був контрактником та брав участь в АТО. Тож про те, хто такі рашисти, він знав не з чуток. Тому за декілька днів до 24 лютого Костянтин вирішив зібрати свої військові речі. Хоча розум відмовлявся вірити в те, що росіяни зважаться на таке повномасштабне вторгнення, але в повітрі витала тривога. Відчувалося, що наближається щось дуже серйозне.

«У мене спершу було відчуття, що росія не піде на таке вторгнення з проривом кордону в декількох областях. Особливо не очікував, що буде загроза з боку білорусі для Чернігова, – ділиться своїми думками Костянтин. – Проте, обговоривши з колишніми товаришами по службі цю всю ситуацію, все ж таки вирішив зібрати необхідні речі. Така собі тривожна валіза військового».

Костянтин Дерев'янку – військовий зі стажем і досвідом участі в АТО. Він закінчив військового лицей, потім пішов на службу за контрактом. Декілька років прослужив звичайним солдатом на контрактній службі. Бував на ротаціях на Донбасі після початку неоголошеної війни. Професія військового прийшлася чоловіку до душі, і він вирішив вступити у виш з військовою кафедрою, щоб стати офіцером. На момент

Костянтин Дерев'янку

повномасштабного вторгнення росії Костянтин не був військовослужбовцем, проте речі в нього були. І, звичайно ж, він вирішив не відсиджуватися вдома, а одним з перших пішов до військомату. Планував потрапити в будь-яку бойову бригаду, але тоді місця лишилися лише в територіальній обороні. Так Костянтин Дерев'янку потрапив в 1 стрілецьку роту 119 бригади 162 батальйону.

«Того ж дня нам видали зброю і відвезли чекати. Наступного дня вище керівництво повідомило, що в районі Рівнопілля була розбита ворожа колона, і їхня піхота розбіглася. Нас посилали на зачистку території, – згадує Костянтин. – Коли ми приїхали, то там стояло два наших танки і БМП. Вже надійшла інформація, що в бік Чернігова їдуть ворожі танки, і ми мали їх зупинити. Нас вишикував офіцер, видав гранатомети РПГ-22, РПГ-26 тим, хто вміє з ними працювати. Поставили завдання зайняти позиції біля дороги і стріляти по першому і крайньому танку, щоб колона стала. Одночасно одному з наших побратимів Костянтину, моему тезці, була поставлена задача створити додаткову перешкоду танкам на трасі, після третього пострілу танків він мав вигнати КамАЗ на дорогу та перегордити її. Це також дуже ризикове завдання він виконав, хоч і був прямою ціллю для ворожих танків.

До речі, там, на трасі, біля зупинки «Лікарня», щойно ми приїхали, я зустрів свого товариша-одногрупника Сергія – то був останній раз, як я бачив його живим».

Разом із побратимами підбили танки

Група з РПГ, серед яких був і Костя Дерев'янку, висунулася займати позиції для зустрічі ворога. Щойно показався перший танк росіян, Костянтин зробив перший постріл і влучив у нього, машина почала диміти.

«Коли прямо переді мною по дорозі виїхав танк, я вирішив зробити постріл в його ходову частину, як мені й порадив побратим. Адже з РПГ великої біди такій техніці не зробиш, а знерухомити його цілком можливо. Так, власне, воно й вийшло, – розповідає Костянтин. – Першим пострілом я

Підбита ворожа техніка

попав танку в передню частину гусениці. Її перебило, і танк через декілька метрів звернуло на узбіччя. Одрразу після мене, поки танк ще їхав, мій побратим Анатолій зробив постріл в район башти танка».

Потім побратими Кості підбили ще один танк, і почався бій, після якого хлопці відійшли на більш-менш безпечну дистанцію, а одного відправили в розвідку.

«Одному побратиму Сергію дали гранатомет і послали подивитися, що там, бо двоє наших не повернулися на точку збору. Коли він пішов, там одразу почувалася

автоматна черга. А мене після попереднього вистрілу трохи оглушило: у вухах гуде, в очах все пливе, – згадує Костянтин. – Дивлюсь – іде Сергій, а поперед нього – чоловік у шлемофоні. Це був перший полонений. На місці ми спитали, хто він, яке звання, посада. Тоді він нам сказав, що він навідник-оператор, а виявилось, що то був командир танка. Та про це ми дізналися пізніше з інтерв'ю Володимира Золкіна. Того росіянина наші хлопці готові були розірвати, але ми зі старшим офіцером не дозволили його чіпати. Ми перевірили в нього документи, але при собі нічого не було: ні документів, ні телефона, ні будь-яких речей. Сказав, що все забрали перед тим, як вони висунулися на Чернігівщину. Також повідомив, що йшло три танки і дві БМП, він був з першого танка. Ми спитали, скільки їх. Відповів, що танковий батальйон іде, а це 28-30 танків. І був ще один поранений в ногу російський солдат, але командир не дозволив повертатися по нього, бо то було ризиковано і ми точно не знали, живий він ще чи ні. Та потім,

коли ми повернулися через деякий час, його вже не було. Згодом виявилося, що він виліз на дорогу і його підібрали місцеві жителі дач, надали допомогу. І там жив до 3 квітня. Вже після звільнення Чернігівщини його віддали поліції.

Також був третій – навідник. Він був тяжко поранений і зрештою помер. Спершу він просто лежав у лісі. Та я вирішив, що ми маємо його поховати. Разом з побратимами 13 квітня викопали яму і захоронили, щоб не валявся в лісі. До речі, це теж спірний момент був, бо деякі хлопці були категорично проти такого вчинку. Та в мене інша думка. Ми ж не росіяни, і в будь-якій ситуації потрібно залишатися людьми. А по-людськи було його захоронити, що, власне, ми й зробили».

Сержанта, якого вдалося взяти в полон, хлопці відвезли у місто.

«Полоненого сержанта зв'язали, посадили в УАЗ, і наш командир наказав віддати його першому поліцейському патрулю чи ВСП, – розповідає

Протитанковий комплекс наготові

Костя. – Поїхав мій побратим Сергій. Він коли повернувся, то розповідав, що шукали поліцію досить довго. Хвилин 40 їздили по місту і не бачили жодного патрульного авто. Та, як потім ми дізналися, майже вся поліція покинула місто, їх просто мало було. Особисто я за весь час бойових дій бачив тільки пару людей».

17 березня, тубдиспансер

Увесь перший день на підступах до Чернігова з боку тубдиспансеру у хлопців, які там були, пройшов, як в старому фільмі.

«Для мене все це було як в кіно, – згадує той день Костя. – Дивлюсь на полоненого, на підбиту техніку, на побратимів... Не вірилося, що все це насправді, що все це з нами відбувається біля рідного міста. Я багато читав про Другу світову війну, досліджував тему німецьких військовополонених на Чернігівщині, бачив чимало воєнних фото. І було таке відчуття, ніби я потрапив у один з фільмів про війну.

Це все дуже неочікувано було. Та всі якось згуртувалися: чи то на адресі, чи якесь друге дихання відкрилося – хлопці всі просто виконували

поставлену задачу. Ніхто з нас не хотів пустити ворога в Чернігів, і, я думаю, всі готові були життя віддати, аби нога ворога не ступила в місто».

Від обстрілів ховались у трубі

Відразу після цієї першої битви хлопці отримали наказ відходити. Їх передислокували на випадок другого прориву. Та вдруге прориватися російські танки того дня не наважилися, тож зрештою хлопців зняли і розмістили на ЗАЗі, у тубдиспансері.

«Нас медперсонал погодував, напоїв чаєм. Ці дівчата – працівниці тубдиспансеру – дуже допомагали. Деяка частина їх лишалася певний час з нами. Лікарі з тубдиспансеру винесли свої медикаменти, що були в лікарні, та укладали нам медичні сумки, консультували, допомагали чим могли, – розповідає Костя. – Тобто вони робили колосальну роботу. Хоча в них була змога піти, але вони лишилися. Хоча тубдиспансер обстрілювали, вони були до тижня там.

З нами був хлопець Женя на позивний «Пік», який проходить санітарні курси та добровільно погодився бути медиком в нашій групі. З лікарів була дівчина Світлана Єфименко, яка разом із Женею комплектувала аптечки та медичну сумку нашої групи на 9 чоловік. Увесь час, коли велися бойові дії на Чернігівщині, Женя виконував обов'язки медика в нашій групі і разом з тим ходив зі мною в парі на чергування на пост. Часто приходили хлопці з застудою або ще якимись скаргами, потрібно було зробити укол або порадити якісь препарати. І Женя все це робив».

Хлопців, яких привезли зранку зупиняти колону танків, через пару днів поділили на групи. У кожній була своя задача і своє місце оборони. Командувати однією з них назначили Костянтина.

«28 лютого дев'ятеро з нас зайняли пост з боку дач. Ми були гранатометною групою. На випадок, якщо прорвуть перший пост, ми мали зустріти ворога, – розповідає Костя. – І хоча все довкола гриміло і вибухало, ворожі війська були близько, але на дачах продовжували жити наші люди. І вони ще й ходили в Деснянку, в Чернігів. То ми всіх перевіряли документи, прописку.

До речі, найстаршим у нашій групі був Михайлович, на той момент йому було 56 років. Спочатку він ходив на пост, але ми знали, що в нього погано було зі здоров'ям, і вирішили, що він буде постійно знаходитися на охороні нашого житла, оскільки тудию теж ходили люди у бік міста, то треба було зупиняти їх та перевіряти документи. Завдання було наче мінімальне, але на той час дуже важливе, і він постійно цим займався.

Вже після того, як нас поділили на групи, моя група переїхала в реєстратуру. Звідти було ближче ходити. Кожний день був специфічний, і особисто в мене головне завдання було – зберегти життя своїм підлеглим. Тоді дуже допомагали знання, які дали нам командири. Я вмить згадав все: і теорію, і практику. Це був перший офіцерський досвід, бо я мав офіцерське звання, але не мав навичок. І коли став старшим групи, то відразу сказав про це своїм побратимам. Всі ми тоді працювали як один злагоджений механізм. Це зрештою і дало змогу всім вижити».

Чоловік каже, що той досвід, якого він набув під час контрактної служби в армії, неабияк йому допомагав. Проте було те, до чого звикнути так і не вдалося, – літаки. Російська авіація не давала хлопцям спокою ні вдень, ні вночі. Як правило, вони скидали бомби чи рано вранці, чи пізно ввечері. І схватися від них було тією ще задачею.

«Літаки – це було нове і дуже неприємне відчуття. Я був в АТО, проте літаків там не було, – говорить Костя. – З 4.30 до 5 ранку російський літак прилітав і бомбив наші позиції. Коли ми були у підвалі і ставало чути гул літака, то один з нас давав команду, і ми всі виходили в коридорне приміщення. У будівлі реєстратури ми облаштували собі підвальне приміщення і там почувалися більш-менш захищеними. Проте коли виходили на чергування, то від літаків ліс не міг схвати. Нам пощастило, що неподалік блокпосту була бетонна зливна труба. Саме там ми й ховалися під час обстрілів та нальотів. Там ми вели і свій календар. Не знаю, хто першим написав число, а потім кожен почав писати».

На позиції

Медицну техніку вивезли в безпечне місце

Наші військові думають не лише про безпеку людей та тварин, але й про майно. Розмістившись на території тубдиспансеру, хлопці вирішили зберігати всю комп'ютерну техніку з реєстратури.

«Один з бійців мого підрозділу, Олександр, запропонував зібрати всю комп'ютерну техніку, яка там була, накопичувачі інформації, всі флешки. Все, що там лишалося, ми зібрали і вивезли до нього на роботу, щоб зберегти, – говорить Костя. – А коли все закінчилося і лікарі повернулися в лікарню, то були дуже приємно здивовані, що ми зберегли їм техніку. Перед тим, як вивезти, ми все, що було, переписали по інвентарним номерам. Повертаючи майно, ми взяли у лікарів розписку, що вони отримали техніку, потім я її передав командирі роти».

З побратимами

Одруження під час війни

Під час бойових дій на Чернігівщині наш герой встиг одружитися. Їм із тепер уже дружиною, медиком Чернігівського обласного управління ДСНС Іриною не стали на заваді ані вибухи, ані відсутність зв'язку. Вони обоє в той нелегкий березень-лютий щоденно стикалися зі смертю і не хотіли відкладати одруження на потім, бо не знали, чи буде те «потім».

«Зв'язок тримали дуже важко. Росіяни підігнали свої глушилки, і в нас на ЗАЗі навіть білоруський роумінг вибивало, – розповідає Костя. – Ми з Ірою намагалися зідзвонюватися щодня. Я навіть приїздив до неї на роботу, коли мав таку змогу, аби хоч на хвилинку побачитись. Вона ж теж на місці не сиділа: постійні виклики, виїзди. Дуже переживав за неї. Про одруження думали ще до всього цього жаху, тож вирішили не чекати і розписатися зараз. У таких умовах організувати реєстрацію шлюбу було нелегко, та в нас все вийшло. І на початку березня Ірин керівник нас розписав».

Костя згадує, що весь час думалося про рідних. Особливо важко було тим, у кого рідні опинилися в окупації, бо вони знали, що творили ті нелюди на окупованих територіях.

«Були у мене в групі двоє хлопців з області, Іван та Микола. Селище, звідки вони родом, на той момент було під окупацією. Тож хлопці думали не тільки про службу, а й про свої сім'ї, – говорить Костянтин. – Власне, про рідних, певно, в той час думав кожен. Подзвонити було неможливо, оскільки на початку березня зв'язок заглушили, принаймні в нашому районі.

Тож більше місяця хлопці жили лише думками про рідних та гідно виконували свої задачі. Коли вже 1 квітня ми пройшли на зачистку та зрозуміли, що війська РФ відійшли, то з дозволу нашого командира роти вони поїхали додому на декілька днів. Я також був присутній, і коли ми їх привезли, то радість рідних навіть не можна було описати словами».

Наразі Костя Дерев'янку перевівся до Збройних сил України і продовжує боронити нашу країну від російської навали вже в Донецькій області, у складі легендарної 1-ї Сіверської танкової бригади на посаді командира танкового взводу.

Марія ПУЧИНЕЦЬ

«Шаную свого командира, як батька!»

29-літній Микола Коваль («Ботанік») – сержант в одному з підрозділів ОК «Північ». Не раз був в АТО/ООС. Учасник героїчної оборони Чернігова. Захищав Бахмут... Хочє стати офіцером та після нашої Перемоги ще довго служити в ЗСУ. Мріє мати замиський будинок, де ростимє багато квітів.

– Пана Миколо, у Вас незвичайний позивний – «Ботанік»...

– Просто з дитинства люблю квіти. Я – родом із Дніпропетровщини. Мама працювала в колгоспі, її земний шлях закінчився. Померла, коли я був в АТО/ООС, проте в мене – дуже хороший, чуйний командир, відпустив на похорон, тож я встигнув попрощатися з матусею, відправити її в останню путь.

Я виріс без батька... У мене – четверо сестер: дві старші та дві молодші. І відколи себе пам'ятаю, у нас на обійсті завжди росли квіти. Ми з сестрами доглядали за ними. Мені це подобалося! У нас там росли калачики – чудовий різнокольоровий квітник. Були кактуси, півонії, тюльпани. Прекрасно росли чорнобривці... І це так мені запало в душу, що тепер я, чоловік, щиро обожаю квіти! А коли став військовим, бойові побратими, звісно ж, дізналися про це. Так я і став «Ботаніком». Мені подобається.

– Ви мріяли про професію військового?

– Авжеж, змалечку. Буквально з десяти років. Пам'ятаю, я взяв парадну військову форму у свого дідуся і так чимчикував. Мріяв, що виросту, матиму власну красиву форму і боронитиму Батьківщину. Правда, якийсь час хотів бути й поліцейським, вступити до інституту МВС...

Однак закінчив коледж технологій та дизайну в Дніпрі. Втім, я все одно щиро бажав служити в армії. Причому спочатку мене цікавила саме строкова служба: хотів побачити військо зсередини. Пішов до військкомату, пройшов медкомісію, – сказали чекати, бути на зв'язку.

*Микола Коваль – оператор ПТКР
(Сєвєродонецьк, 2017)*

У 2014 році розпочався Майдан, а потім на Україну напала росія... У березні 2015-го мене нарешті вирішили призвати до війська. Та я, працюючи на пилорамі, порізав палець, наклали шви. Тому довелося трохи зачекати. Але, тільки-но рана загоїлася, 25 травня пішов служити в армію. Місяць побув у навчальному центрі. Потім мене перевели на Чернігівщину – в Гончарівське. А далі близько дев'яти місяців служив у Чернігові, в 134-му окремому батальйоні охорони та обслуговування ОК «Північ».

– І яке тоді у Вас склалося враження про армію?

– Відверто кажучи, спочатку не надто позитивне... Були труднощі. До нас та територія два з половиною роки пустувала, тому ми все там відновлювали. І я цього щиро не розумів: в Україні – війна, треба захищати свою державу, а ми все щось будуємо... Тому з'явилися сумніви, чи підписуватиму контракт. Втім, поїхав на десять днів у відпустку, добре все обміркував, і з лютого 2016 року – на контракті, служу в Чернігові.

У Маріуполі (2016)

– Знаю, їздили в АТО/ООС...

– Звісно, і не раз. У квітні 2016-го вирушив до Маріуполя. Всього було. Одного разу на стрільбах, на місцевому полігоні, був кулеметником ПК. На рубіж вийшли з іншим кулеметником одночасно і... запалили сусіднє поле, метрів за 400-600. Бронейно-запалювальні кулі пробрили бар'єр – паркан із блоку... Курйозний випадок, але запам'яталося.

Ми охороняли склади з боєприпасами. І ось, перед тим, як заступав у наряд, на інструктажі повідомили, що можливий напад ворожої диверсійно-розвідувальної групи, тому ми маємо бути особливо пильними. О дру-

гій ночі я заступив у наряд зі своїм ПК. Праворуч – бетонний паркан, тому лише з вишки міг щось розгледіти. За парканом метрів 50 – соняшникове поле, а далі – лісосмуга, за якою вже не видно.

І ось почув якісь дивні звуки – дуже сильно затріщали гілки... Подав команди: «Стій, хто йде?», «Стій, стріляти буду!» А у відповідь дебела гілка хруснула... Що ж, вистрелив у повітря. А оскільки це ПК, то пролунало 3-5 пострілів. З лісосмуги в бік поля щось побігло. Це підтвердив і вартовий із сусіднього посту. Я повідомив начальнику варти. Виїхали хлопці з резервної групи. Вранці також там усе обстежили. Так ось, всі світло-шумові розтяжки були зняті, хтось пробрався...

Неодноразово, в 2019-му та 2021 роках, бував і в Северодонецьку – ми там займалися охороною.

– Якими стали для Вас перші дні повномасштабної війни?

– Мій командир поїхав на навчання. 23 лютого я допомагав товаришеві ремонтувати авто, і було таке тривожне відчуття, що станеться щось лихе. А на світанку мені подзвонив командир і повідомив, що почалася велика війна, і далі я чітко виконував його вказівки. Допомігав озброювати добровольців – видавали боеприпаси з 15-тої до пізньої ночі. Організували оборону штабу. Полковник ЗСУ став гранатометником, а я – його помічником.

Ми чергували, готувалися зустріти ворожі колони. Була інформація, що рухається сюди дуже велика кацапська колона з боку Новоселівки... Чули, як вибухнула будівля СБУ. Познайомився з «Макаром» і «Морпехом», про яких Ви написали в книжці «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!». Вони – мужні, чудові люди, досвідчені командири.

Раптом дивлюся: молодший лейтенант на спині тягне тубус із ракетою. Питає: «Що це таке? Можна з цього смальнути?» А я раніше був оператором протитанкових керованих ракет. Кажу: «Можна, але без пускової установки нічого не вийде...» Поглянули – знайшлося 5-6 пускових установок і чимало ракет до них. Тож я й відповідав за застосування ПТРК.

Молодший лейтенант попросив, щоб я показав, як цим користуватися. Навчив і його, і ще одного сержанта. Раніше в навчальному центрі бачив усе це на макетах, а тут – реальна зброя.

Несподівано з тилу штабу заїхав підозрілий білий «бусик»... А у мене вже була скерована установка, лишалося тільки натиснути на спуск.

Раптом ДРГ?! В останню мить з'ясувалося, що це – наші волонтери, привезли одяг. Бо деякі з добровольців спочатку навіть нормального одягу не мали...

Отож я навчив кількох бійців, і ми вибрали позицію на важливій автомобільній артерії міста, – встановили установку в бойове положення, а ще одну встановили, щоб можна було її запустити дистанційно. Власне, налаштували кілька установок. Нас прикривали «Редактор» та «Рятівник», про яких Ви також написали в книжці. Я був зовсім поруч, коли російський літак бомбив вулицю Шевченка – будинок виконавчої служби... Дякувати Богу, ота російська орда тоді не прорвалася! Хоча кожен із нас розумів, що буквально щомиті можемо загинути. Але ми опанували страх.

– А де була Ваша сім'я?

– У мене – дружина і двоє малих дітей: хлопчику – дванадцять років, а дівчинці – одинадцять. Вони вирішили залишитися в Чернігові. Виїхати з міста було вже небезпечно, якраз обстріляли колону цивільних мешканців. Та й хотілося, попри все, зоставатися разом. Звісно, я постійно дуже хвилювався за них! Родина мене надихала та підтримувала, але увесь час було й почуття тривоги. Якби кацапи прорвалися, якась наволоч могла б просто показати, де мешкає сім'я військового. Так, загалом люди дружно стали на захист рідного міста, але, відверто кажучи, траплялися й зрадники-колаборанти, шпигуни.

Взагалі, ми мешкали на сьомому поверсі, а вдома – ненадійний підвал. Тому родина переїхала до друзів – там перший поверх і підвал обладнаний. Яюсь відпросився, хотів зайти додому по речі, тільки піднявся на сьомий поверх, та раптом – ворожий літак, а через кілька секунд – сильний вибух, і якраз у тому напрямку, де знаходилася моя сім'я! Тож я мерщій помчав туди, діти саме хворіли, мав ліки для них. Прибігаю – той будинок цілий, лише на верхніх поверхах вікна повилітали...

Коли орки почали шалено Бобровицю обстрілювати, було дуже чуно, це ж недалеко. Я, як тільки міг, намагався підбадьорювати близьких. Доки ще не пропав зв'язок, постійно був, як то кажуть, на телефоні...

Ми з бійцями виїжджали з установкою до «Епіцентру», на переправу, до технологічного університету... Дуже страшний епізод, коли розбомбили

стадіон. Я саме допомагав на кухні. Близько півночі подзвонив дружині – все гаразд. І враз – гудіння ворожого літака. І якесь лихе відчуття пронизало – буквально від маківки до п'ят. А далі прогрімилі потужні вибухи. Це були «прильоти» на стадіон. І таке враження, ніби стіна мене аж відштовхнула... Зателефонував – дружина дуже схвильована, налякана, ледь її заспокоїв. Аж заплакав, від безсилля та переживання за своїх рідних! Але що я міг вдіяти?

Подзвонила сусідка з нашого будинку – стався «приліт» і в наш під'їзд: на дев'ятому поверсі кацапський снаряд пробив дах і застряг між дев'ятим та восьмим поверхами. Але, дякувати Богу, ніхто з мешканців не постраждав...

Повернувся мій командир і забрав мене до себе (я вже казав, що він був на навчаннях, а потім не міг дістатися до Чернігова, адже місто опинилося в облозі). З'явився командир, котрий потім брав участь в організації оборони Чернігова, а я виконував різні бойові завдання...

Потім російська орда дременула звідси, але війна триває. Моя дружина та діти і зараз мешкають у Чернігові.

- Ви захищали і Бахмут. Розкажіть, будь ласка, про це.

На позиції

– Наприкінці літа – на початку осені 2022 року, впродовж двох місяців, я виконував завдання у Бахмуті. Там усе інакше, незвично. А потім адаптувався. Хоча на війні як на війні – небезпека чатувала зовсім поруч...

От, пригадую, заступив у патрулювання з напарником Василем. Відбули зміну о першій годині ночі. Сіли перекурити в курилці. І раптом – якийсь незвичний звук, сильно давило на вуха. А тоді – вибухи! Відверто кажучи, ми подумали, що стріляє наша важка артилерія. Проте вранці з'ясувалося, що то прилетіли дві ворожі ракети. Та, дякувати Богу, ніхто не постраждав.

А згодом те ж саме сталося на початку зміни. Дивний звук, сильніший. Ми одразу ж впали на землю... Потужний вибух! Метрів за вісімдесят стався приліт кацапської ракети у будівлю. Дочекалися, коли все стихло, і побігли в укриття. І знову ці «дивні» звуки – прилетіло ще 2-3 російські ракети. І так сильно струснуло землю! Почалася пожежа... Від величезної будівлі майже нічого не залишилося – рознесло щент!

Взагалі, смерть нібито й запускає свої криваві і страшні пазури до мене, проте, очевидно, хтось мене береже – там, на небесах. Наче я «заговорений». Скільки вже таких небезпечних ситуацій було! І на війні, й раніше, коли ще на пилорамі працював. Міг загинути чи на все життя залишитися інвалідом. Адже впав із шестиметрової висоти вниз головою, та в останню мить дивом приземлився на ноги! А якось мене могло прибити, розчавити колодами. Але знову минулося. Пощастило! Просто ще не мій час...

– Ви – віруюча людина?

– Я відчуваю і розумію, що вищі сили існують. Не кумедний дідусь на якійсь химерній хмаринці, а дійсно вищий космічний розум. У церкву ходжу. Хоча свого янгола-охоронця в очі, звісно, не бачив.

– Тепер Ви – знову тут, на Придесенні...

– Авжеж, як і раніше, я служу в рідному Чернігові. Це – таке прекрасне, стародавнє, затишне місто. Дуже мені подобається! Їздив у відрядження – на Сумщину, Донеччину. Не падаю духом – вірю, що з Україною все буде гаразд. Вистоїмо! Навіть якщо ця війна затягнеться на кілька років, я готовий боронити Україну до нашої Перемоги. Власне, у нашому підрозділі ОК «Північ» – усі такі. Тому мені дуже прикро інколи читати якісь недолугі міркування, мовляв, ЗСУ вже стомилися, не витримують... Маячня! Воюємо і воюватимемо стільки, скільки буде потрібно.

- А коли ми переможемо кацапську орду, Ви залишитеся у війську? Плануєте наразі своє майбутнє?

- Безперечно. Я хочу стати офіцером. Вже отримав ступінь бакалавра в університеті, тепер вчуся на магістра. Отож, сподіваюся, незабаром отримав звання молодшого лейтенанта. Так, служитиму і захищатиму Батьківщину ще довго, адже я – ще молодий. Це – мрія мого життя!

- Ви під час розповіді згадували про свого бойового командира...

- Надзвичайно його шаную. Я говорив, що виріс без тата. Був вітчим, але це – відверто кажучи, зовсім не те. Так от, я до свого командира, Петра Дмитровича, ставлюся, як до батька. Ця Людина зробила для мене дуже багато. Він для мене – приклад в усьому! Я це зараз дуже щиро говорю, від усієї душі!

- Ваші діти виростуть і, може, хтось із них захоче стати військовим, продовжити династію. Як Ви до цього ставитеся?

- Чудово! Звісно, я нічого їм не нав'язую, нехай це буде їхнє виважене, обдумане рішення. Але, якщо це станеться, то почуватимуся щасливим. Адже професія військового – дуже почесна!

- Про що ще мрієте?

- Ми з дружиною хочемо згодом придбати дачу – заміський будинок. Наприклад, у такому мальовничому селі, як Жавинка. Це буде наш затишний куточок. Я люблю рибалити. З самого дитинства із задоволенням катаюся, подорожую на велосипеді. Займався спортом – велотуризмом, спортивним орієнтуванням. А ще у нас там, на обійсті, ростиме багато прекрасних квітів!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Старший лейтенант ЗСУ Ольга Зощук («Гаєчка»): «Син мріє стати військовим, як тато з мамою!»

Старший лейтенант Ольга Зощук («Гаєчка») – заступник командира роти в одній із військових частин ОК «Північ». Під час героїчної оборони Чернігова вона керувала ротою наших відважних та досвідчених водіїв, котрі під шаленими ворожими обстрілами доставляли боєприпаси, медикаменти та все необхідне в оточений Чернігів; перевозили поранених, жителів, зокрема багатьох дітей та вагітних жінок. Раніше пані Ольга, мама двох малих дітей, три роки виконувала бойові завдання в АТО. Вона обожнює свою родину, мріє про мир і тишу, однак воюватиме до нашої Перемоги над загарбниками.

Ольга Зошук

– Пані Ольго, Ви – з родини військового? Тому вирішили присвятити своє життя службі в Збройних Силах України?

– Так, в армії служив мій тато, Володимир Петрович, зокрема він був миротворцем в Афганістані. І, звісно, це вплинуло на мене. Мама, Надія Іванівна, працювала кухарем у дитсадочку. Нині батьки – пенсіонери. Я народилася в Бердичеві, на Житомирщині, де й зараз мешкають мої рідні. У дитинстві мріяла стати медиком, тож закінчила Бердичівський медичний коледж. Спочатку я була медсестрою у військовій частині, працювала, як цивільна. Проте через рік стала військовослужбовцем. Все-таки я постійно бачила тата в формі, і це підсвідомо справило враження.

Зі своїм чоловіком Олександром познайомилася у війську. Тоді він був старшим лей-

тенантом, нині – підполковник, служить в ОК «Північ». У нас – двоє дітей: старшому – 14, меншому – 9. Втім, коли розпочалася російська агресія, я в 2015-2019-му виконувала бойові завдання в АТО. А в 2017 році ми виграли військові змагання на кращу артилерійську батарею Збройних Сил України, і я також брала участь.

Саша, чоловік, з 2014-го їздив на Донбас, власне, там він і перебував, коли розпочалася повномасштабна війна.

Об'їзна дорога Донецька (2015)

– І як чоловік відреагував на бажання дружини захищати Україну на Донбасі?

– Спочатку, звісно, йому це не сподобалося. Він дуже хвилювався, коли я туди вирушила вперше. Але була така ситуація, що мої колеги-медики вже тривалий час не могли перепочити, побути зі своїми родинами, бо там просто не вистачало медичних працівників. Це ж війна, багато поранених! Тому я все-таки наполягла на своєму рішенні і поїхала на Донбас. Власне, це моя робота – захищати Україну!

– Кажуть, війна – це чоловіча справа.

– У ЗСУ – немало жінок, і вони воюють не гірше, ніж чоловіки.

– Ви відчуваєте страх?

– Звісно, я – звичайна людина. Хоча, коли вперше їхала в АТО, навіть не боялася, просто ще по-справжньому не усвідомлювала, що таке війна. От, пригадую, мій перший виїзд на бойове завдання – всі в бронезилетах, касках, у повному спорядженні, а я виїхала в футболці... Можете собі уявити?!

– Коли мама була в АТО, хто піклувався про Ваших дітлахів?

– Мої батьки, і я їм за це дуже вдячна! У 2017-му я стала заступником командира батареї, як то кажуть, замполітом. Справа в тому, що у мене – дві вищі освіти. Адже заочно закінчила Житомирський державний педагогічний університет імені Івана Франка (за спеціальністю – психолог) та Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (реабілітолог). Взагалі, все це – взаємопов'язано. І мені наш комдив запропонував, бо була вакантна посада. Я – людина комунікабельна і люблю спілкуватися з людьми. Отож я подумала й вирішила, що це – моє покликання, бо відчуваю себе потрібною.

– А як відреагували чоловіки-бійці, що ними тепер керує жінка?

– За час роботи медиком, з 2004-го, вони до мене вже звикли. Ми ж і раніше багато спілкувалися. Тому вони мені цілком довіряли і могли щиро звертатися зі своїми проблемами. Зокрема, я не раз допомагала врегулювати ситуацію в їхніх родинах, бо, знаєте, в армії, особливо під час війни, – немало розлучень. Але ми це вчасно виправляли. Взагалі, я в армії – вже 18 років, із них 12 служила медиком. Досвіду вистачає!

Полігон смт Гончарівське (2016)

– А як Ви потрапили до Чернігова?

– Ми – родина військових. Тому з 1 грудня 2018-го по 25 жовтня 2019 року служила у 1-й Сіверській танковій бригаді в Гончарівському – теж заступником командира батареї з морально-психологічного забезпечення. Мій чоловік закінчив військову академію і за розподілом приїхав служити до Чернігова – в штаб ОК «Північ», а я – за ним. І мені тут дуже подобається, бо Чернігів – прекрасне місто!

Краща артилерійська батарея МО (змагання, 2017)

– Ви очікували повномасштабної війни?

– Ні, чесно, не вірила аж до останнього. Я саме виконувала обов'язки командира автомобільної роти. Тож 24 лютого, коли все почалося, виводила роту і техніку (55 машин) у район зосередження. Навіть заряджаючи автомат, думала, що увечері ми повернемося на своє місце. Втім, невдовзі усвідомила, що сталося жahlливе! Відбувалися люті обстріли, рашисти оточили Чернігів...

Чоловік був на Донбасі, воював там і повернувся до Чернігова тільки в липні... Я дуже хвилювалася за наших дітлахів. Вони спочатку були в

підвалі, у будинку моєї подруги. А потім, у березні, вона змогла їх вивезти до Польщі. Я заїхала з ними попрощатися буквально на одну хвилинку. І мені одразу ж стало набагато легше, коли я дізналася, що діти – нарешті в безпеці!

Адже в дорозі, під Ягідним, колона потрапила під обстріл. У машині враз повилітало скло, і мій старший син отримав поранення, йому порізало обличчя. Втім, обійшлося, все благополучно зажило. А молодший у цей час спав, не постраждав і навіть не злякався!.. До речі, на тому ж місці загинув Андрій Катков, водій нашого командувача ОК «Північ» Віктора Ніколюка («Вітру»).

У травні дітлахи вже повернулися до Чернігова. Розумію, що в Польщі – так, безпечніше, однак хочу, щоби мої діти жили та росли в рідній Україні, стали справжніми патріотами нашої держави.

Взагалі ж, діти під час війни дуже подорослішали – от коли нещодавно був такий жохливий масований ракетний обстріл України, син мені подзвонив і по-діловому поцікавився: які будуть розпорядження? Я йому чітко відповіла, щоб приготував валізку з документами та всім найнеобхіднішим і чекав моїх подальших вказівок. І він отак само чітко, впевнено й спокійно сказав, що все вже готово. От що значить – дитина військових!

– У Вас – такий цікавий позивний...

– Авжеж, «Гаєчка». Це мене так назвав заступник командира військової частини з озброєння. Бо у нього позивний – «Болт», – посміхається. – Я вже звикла. Як на мене, звучить гарно, лагідно, по-жіночому.

– Знаю, Вас хотіли підвищити по службі.

– Так, але я попросила наразі залишити все, як є. Зараз я – заступник командира роти військової частини ОК «Північ» ЗСУ. Відчуваю, що це – моє, і я – на своєму місці. Виконувала обов'язки командира роти, бо ротного контузило. Це – автомобільна рота, то я наших водіїв досі з повагою називаю «мої мурашки». Вони – відважні та працелюбні, виконують величезний обсяг роботи! Ризикуючи життям, під шаленими обстрілами возили боєприпаси, медикаменти та все необхідне в оточений Чернігів; перевозили й поранених, мешканців, зокрема дітей і вагітних жінок. Багатьом людям вони врятували життя!

Це – такі легендарні та безстрашні водії, як Сергій Мартин («Зозо»), Антон Набільський («Тоха»), про яких уже писала газета «Чернігівщина». Інші – також професіонали, справжні, досвідчені аси: як то кажуть, пройшли Крим, Рим і мідні труби!

– А довкола – війна, ситуація – вкрай напружена, все – на нервах!

– Так. До того ж, вони щодня полковників возять, а ними 38-літня, ще молода жінка командує... Тому всього траплялося. Однак я – професійний психолог, відчуваю людей і завжди прагну порозумітися. Потім хлопці мені приносили тортки, щиро вибачалися. А я їм відповідала, що мені не треба тортків, ми ж, як то кажуть, усі – в одному човні... Головне – це виконання бойових завдань, – заради України, нашої Перемоги над окупантантами.

– Всі бійці, з котрими ми спілкувалися, дуже високо відгукуються про командувача ОК «Північ» Віктора Ніколюка.

– Це – правда! Наш «Вітер» – надзвичайно безстрашний, самовідданий, вороги його бояться. Він тут особисто водив бійців у контратаки! Ми щиро

Герой України Віктор Ніколюк від імені Головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного вручив Ользі Зошук «Срібний Хрест»

хвилювалися за командувача, коли його та нашого водія Дениса контузило 23 березня біля пішохідного мосту. Тоді рашисти підірвали автомобільний міст і несамовито обстрілювали пішохідний. Це було справжнісіньке пекло... Проте де найважче, там Ніколю! Він вселяє впевненість, буквально надихає бійців. Це – не якийсь «паркетний», а дійсно бойовий генерал, який недаремно став Героєм України.

– Будь ласка, розкажіть епізод, який Вас особливо вразив.

– Такі епізоди трапляються щодня, це ж війна!.. Скажімо, не забуду, як 2 березня бійців накрило ракетою на вулиці Шевченка, – зруйнували будівлю управління юстиції. Я тоді допомагала як медик, бо було багато поранених. У перші дні облоги нас постійно обстрілювала ворожа артилерія. Траплялось, що протягом дня прилітало по 120 снарядів! Та незабаром з'ясувалося, що у загарбників є значно небезпечніша зброя... Тоді під завалами знайшли тіла двох загиблих. Я бачила наслідки ракетного удару – моторошне видовище! До цього просто неможливо звикнути...

– Бувають у Вас хвилини розпачу?

– Мені надзвичайно шкода загиблих українців! Загалом, я контролюю свої емоції, тримаюся. Але я – жінка, тому інколи усамітнююся біля дзеркала, трохи поплачу, і мені стає легше. А дзеркало потрібне, щоб потім привести себе в порядок. Цього ніхто не бачить. Адже на людях я просто не можу бути слабкою.

– Ви – віруюча людина? Молитесь на війні?

– Так. Я щиро вірю в Бога. Можна сказати, що Бог – завжди зі мною, в моїй душі та серці. Тому я завжди, постійно молюся, – прошу Всевишнього вберегти моїх близьких, бойових побратимів, Чернігів та Україну. Молюся, щоб війна неодмінно закінчилася нашою Перемогою і настав жаданий мир, щоб люди довкола були щасливі. Власне, так і станеться, аніскільки в цьому не сумніваюся. Вірю, що все буде добре! Так і кажу щодня людям.

Мене дуже зворушують малі дітлахи, які збирають кошти для ЗСУ. Це – неймовірно! Бачила, як прекрасно ці діти співали біля «Голівуду». Синочок моєї куми пече кекси, продає їх та всі гроші віддає Збройним Силам України. Тому ніхто й ніколи не зможе перемогти такий народ! Ми, українці, – дійсно непереможні.

– Знаю, у Вас є нагороди...

– Медалі «За досягнення у військовій службі» та «За зразкову службу». Але справа ж не в нагородах. Я насправді дуже люблю свою роботу! Адже військовий – це дійсно важлива і благородна професія, я цим щиро пишаюся.

– Після Перемоги служитимете далі?

– Авжеж. Я ще мрію закінчити військову академію! А взагалі, мрію, що ненависний ворог буде розгромлений, закінчиться триклята війна і почнеться відбудова України, яка стане ще прекраснішою. Ми будемо в Євро-союзі та в НАТО. І щиро пишатимемося містом-героєм Черніговом!

– А якщо Ваші діти, подорослішавши, оберуть професію військового?

– На дітей я з цього приводу не тисну – хочу, щоб це був саме їхній вибір. Старший син поки що хоче стати футболістом, він професійно тренується, грає в чемпіонаті України. Молодший раніше мріяв стати поліцейським, але тепер щиро запевняє, що неодмінно буде військовим, – як тато з мамою! Ми з чоловіком до цього ставимося дуже позитивно.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Боєць і художник Сергій Калініченко: «Не хочу малювати війну!»

Свого часу ми писали про героя оборони Чернігова, відважного майора Сергія Калініченка («Калину»). І ось такий дивовижний, неймовірний збіг – нинішній гість нашої газети «Чернігівщина» – Сергій Калініченко, й позивний у нього – «Калина». І він також – учасник оборони Чернігова та Придесення! Тільки 37-річний пан Сергій – старший солдат, водій-санітар у медпункті 134 батальйону ОК «Північ». Воював у Бахмуті та на Харківщині.

Чоловік – дуже цікавий, неординарний та творчий. Художник, учасник численних виставок та мистецьких заходів, його картини прикрашають різні заклади. Він – майстер чарівних пейзажів. Ще одне захоплення – кіно: не раз знімався в «масовках», епізодичних ролях у різних популярних фільмах і телесеріалах, художніх та документальних.

Сергій Калініченко

– Пане Сергію, Ви малювали з раннього дитинства? Коли відчували себе художником?

– Настільки я пам'ятаю, малював із восьми років. Але це – те, що вже можна було назвати малюнками. Взагалі, мені дуже подобався сам процес. Ніхто мене не примушував. Це була виключно моя ініціатива, яку підтримали батьки. Тато працював на залізниці, мама була швачкою, а також трудилася в колгоспі.

Тому я цілком щиро, із неабияким задоволенням ходив і до художньої школи у нас, в місті Гребінка. Я ж – родом із Полтавщини. Ми з Вами, пане Сергію, – можна сказати, земляки, адже Ви народилися в чудовому містечку Пирятині, а це – зовсім поруч із моєю Гребінкою.

Звісно, спочатку я просто перемальовував побачене – картини, які мені подобалися. А потім уже з'явилися власні ідеї та сюжети. Закінчив художній ліцей у Решетилівці, на Полтав-

щині. Далі мешкав під Києвом – у Бородянці. Розписував новорічні іграшки. Згодом поїхав до Одеси...

Врешті-решт, осів у столиці і працював тоді в торгівлі. Бо живописом, самі розумієте, на життя не дуже заробиш. Це – більше для серця та душі!

Пам'ятаю, активно малював у 2010-2011 роках, працював і на замовлення... А потім була перерва аж до 2021-го, коли мені знову нестримно захотілося творчості, нових колоритних, яскравих, чарівних вражень.

Останню на сьогодні картину намалював буквально напередодні цієї війни. Я ще збирався 24 лютого придбати дещо для наступної картини. І раптом – війна!

- Ви очікували, що буде ця повномасштабна війна, відчували жакливу небезпеку?!

- Відверто кажучи, очікував, говорив усім про це, попереджав друзів, сусідів, колег та знайомих. Відчував – ось-ось почнеться... А потім настало 24 лютого, почалися навіжені обстріли, і я найбільше тоді хвилювався, щоб благополучно вивезти в безпечне місце свою семирічну донечку – Мілану. Вона на мене проникливо поглянула і запитала: «Таточку, а ти тепер куди?» Що ж я їй міг відповісти?.. Я, по суті, подумки прощався з нею. Адже вже в перший день війни твердо вирішив добровільно йти до нашого військкомату і захищати Україну. Тому розчулився, сльози набігли на очі. Думаю, вона, хоч і маленька, але все тоді зрозуміла...

Отож донька поїхала з мамою та родичами до Боярки. Там, до речі, було доволі тихо, спокійно, окупанти туди не дісталися. А я взяв заздалегідь наготовлений рюкзак та й почимчикував до військкомату... У мене тільки поцікавилися: «Ви готові воювати просто зараз?» Я відповів: «Так, звісно». І невдовзі вже захищав Чернігів у складі 134 батальйону ОК «Північ». Тоді зі мною приїхали близько тридцяти бійців.

Спочатку ми охороняли військову частину, але згодом мене з колегами перевели звідти – за дві години до того, як її розбомбили. Тоді ми охороняли штаб. Час від часу переїжджали. Пам'ятаю, коли стояли біля технологічного університету, нам повідомили, що просто сюди суне велика колона кацапні, зокрема, багато танків... Але буквально в останній момент рашисти раптом передумали. І ота довжелезна колона бозна-куди щезла, – а може, хтось із наших захисників раніше відправив її до пекла!

Я потрапив до групи швидкого реагування – коли траплявся ворожий прорив, ми одразу ж виїжджали туди та відбивали загрозу.

- Розкажіть, будь ласка, один із таких «гарячих» епізодів.

- Нам повідомили про прорив на лижній базі... Ми швидко зібралися,

примчали, викликали на підмогу дрон, щоби оперативно розвідати ситуацію. З'ясувалося, що прорвалось п'ять кацапських бронемашин – «Тигрів»... І ось тоді, відверто кажучи, мені по-справжньому стало страшно. Збагнув, що кожної миті могу загинути. Але ми почали діяти. Вороги встигли залишити «мітку», готувався авіаудар по наших позиціях. Кулі та осколки свистіли над головою, і я тоді прощався з життям. Врешті-решт, все завершилося благополучно...

Так ми і воювали, трималися, не падали духом, хоча всього траплялося. Звісно, дошкуляли шалені обстріли, до яких просто неможливо звикнути!

– Я через обстріли спав щоначі лиш півтори-дві години. Виявляється, це можливо – отак жити понад місяць...

– Так, справді, щоб вижити, доводилося робити неможливе. Але клята тридцятитисячна російська орда, її елітні війська, озброєні найсучаснішою технікою: танками, БМП, літаками (котрі скидали бомби вагою по пів тонни), бронетранспортерами, автомобілями, «Градами», «Ураганми», крилатими ракетами, – отримала нищівну відсіч від п'яти тисяч недостатньо озброєних українських бійців, які героїчно захищали Чернігів.

І нас надзвичайно підтримували мешканці! Таких історій можна розповісти безліч... Пригадую, коли ми охороняли штаб у Чернігові, одна жіночка постійно, щодня, з дев'ятої до десятої години приносила нам каву, чай, бублики, і щоразу щиро дякувала, що ми захищаємо місто та Україну від окупантів. Це було дуже зворушливо! Нам постійно допомагали волонтери, під шаленими обстрілами, ризикуючи життям. Переконали: саме тому ми й змогли так гідно, незламно протистояти отій смердючій російській орді, бо дійсно відчували підтримку мільйонів людей!

А коли кацапня ганебно дременула звідси, ми постійно ходили на «зачистку» сіл. Наші мужні сапери невтомно розмінювали дороги, а ми обходили всі визволені села пішки: Новоселівку, Вознесенське, Киселівку... Чимчикували полями, переходили річку... Ніколи не забуду, з якою радістю зустрічали нас мешканці, яке це було щастя! Люди пережили стільки горя, багато хто втратив своїх близьких, окупанти зруйнували мирні оселі. Однак жителі виходили нам назустріч, обіймалися, плакали, говорили такі теплі, зворушливі слова...

– Знаю, потім Ви самовіддано захищали Бахмут.

– Авжеж, впродовж двох місяців. У Чернігові стало тихо. І я, відверто кажучи, сам туди напросився, щоб мене відкомандирували у складі 2-ї роти 134 батальйону до Бахмута, адже там було «найгарячіше». Ми стояли за 2 км від ворожих позицій. Проте є ще нульова лінія, то там наші бійці першими вступали в запеклі бої.

У Бахмуті

Ну, що ж розповісти про Бахмут? Місто майже все зруйноване. Шалені обстріли, постійні «прильоти» на наші позиції... Не просто гаряче, а по-справжньому спекотно, жаж! Спочатку було страшно, а потім поступово звикли. Смалять гади – нехай смалять, все одно вийде по-нашому! Ось знову вигулькнув ворожий літак – готується до удару... Проте – ні, я знову живий, і навіть не ушкоджений. Просто диво якість!

– А Ви віруючий?

– Так. Тож, коли ми отримали повідомлення про російський літак, який заходив через нашу позицію і ось-ось збирався випустити ракету, – я щиро помолився. Дякую Богу, що був тоді поруч зі мною і відвів загрозу!

– Вас атакували «вагнерівці»?

– Авжеж, в основному вони, причому там було повно завербованих «зеків». Оті бандити – буквально якісь «відморожені»: увесь час перли й перли на наші позиції...

Ось і зараз перед очима така картинка: кулі несамовито шматують їхні тіла, вони падають, але тут же, замість загиблих, пруть наступні «зеки», які будуть так само знищені! Та вже далі готується й третя партія смертників...

Це насправді моторошно, що просто на нас лізе хвилями ось таке «гарматне м'ясо»... Не уявляю, як таке взагалі може витримати нормальна людина, коли поруч падали їхні бандити, а вони просто йшли по їхніх трупах – наче якісь роботи! Таке враження, що всі оті «зеки» вживали наркотики...

Якось – тривога: прорвалася ДРГ. І враз за дверима – гамір... «Ох, ну, – думаю, – нарвуся зараз на кулю». Але ж треба подивитися, що там таке. Обережно відчиняю двері – а це наша собака Гера вискочила, радіє життю! Минулося... Мабуть, у мене багато янголів-охоронців на небесах.

У Бахмуті я якось розбив свій мобільний телефон, то чотири дні був зовсім без зв'язку! Але з бойовими завданнями впорався. Єдине – шкода отих пам'ятних знімків, які в тому телефоні залишилися.

Потім я ще захищав Харківщину, охороняв штаб... Там, звісно, було не так спекотно, як у Бахмуті, але ворожі прильоти були. І якщо міномет ще можна якось спрогнозувати, то проти крилатої ракети почуваєшся беззахисним. Тут уже як кому поталанить... Мені, можна сказати, щастило – смерть ніби й бачив, але ми з нею поки що благополучно розминаємося: вона – в один бік, а я – в інший, нам – поки не по дорозі!

Тепер знову повернувся до Чернігова, який уже став для мене рідним. Раніше воював у піхоті, тепер служу водієм-санітаром в медпункті 134-го батальйону.

– Готові воювати до Перемоги?

– Так. Власне, заради цього й пішов на фронт! Дуже хочеться взяти до рук мольберт і почаклувати з фарбами десь на мальовничій природі, створити такий прекрасний, розкішний пейзаж... Але для цього потрібно обов'язково перемогти залятого ворога. А вже потім будемо відбудовувати наші міста і села, мандрувати, малювати й робити ще багато всяких чудових справ!

*Крайня робота художника
до початку до повномасштабного наступу*

– **Ви відчували наближення цієї війни. А чи відчуваєте її закінчення?**
– Думаю, друге півріччя цього року буде успішнішим для України. Ми, щиро сподіваюся, визволимо Лівобережну Херсонщину, Запорізьку область, а потім – Маріуполь, і наприкінці року активність росіян почне поступово затухати. Звісно, мирний договір цього року офіційно ще не підпишуть. Має здохнути путін, тільки тоді можливі будуть бодай якісь переговори, але все одно це не станеться швидко.

Втім, ми впевнено рухаємося до Перемоги. А нині головне – знищити якомога більше окупантів: чим більше, тим краще. Також важливо нищити їхні танки, літаки, артилерію, склади з боєприпасами, командні пункти...

– Яким, по-Вашому, буде майбутнє росії?

– Катастрофічним. Жодної перспективи в найближчі роки... Причому, я думаю, росіяни поступово втратять усі свої окуповані території і в інших державах, не лише в Україні. Та й сама російська імперія почне розпадатися. Не одразу, але це станеться. Звичайно, росія вже не буде «супердержавою», бо жодну гонку озброєнь зі США та НАТО вона тепер просто не витримає. Сили вже не ті... Однак поранений звір – все одно небезпечний, тому маємо бути завжди наготові поруч із отаким навіженим, брехливим та зажерливим сусідом!

Натомість Україна через деякий час неодмінно вступить у ЄС і НАТО. Ми вже чітко обрали демократичний шлях розвитку і не звернемо з нього. Українці дуже згуртувалися – народ став справжньою нацією.

– Де Ви хочете жити після війни?

– Як це – де? Звісно ж, у Чернігові! Мені тут дуже подобається. Місто – прекрасне, тихе, затишне, зелене, квітуче... Не місто, а справжня казка! Тут – такі мальовничі, чарівні та неймовірні пейзажі, якраз для художника. Тому я тут залишуся. Авжеж, я щиро люблю Чернігів! Працюватиму та малюватиму. Може, після Перемоги оберу хорошу цивільну професію.

Хоча, скільки вже повоювавши, розумію, що адаптуватися до мирного життя буде досить нелегко... Принаймні мої друзі, побувавши в АТО, потім не раз поверталися туди знову – пояснювали: «Тягне, хочеться щось робити, а не просто лише сидіти й чекати...» Тому поживемо – побачимо. Головне – перемогти рашистів! Щоб моя донечка виросла у вільній та незалежній Україні.

– Ви з нею зараз спілкуєтеся? Все гаразд?

– І не тільки по телефону... Вона ж тепер приїжджає до Чернігова – разом із мамою.

– Що малюватимете в післявоєнному Чернігові?

– Пейзажі. Бо це мені найбільше подобається. А тут – така неймовірна краса! Все – чудове, гарне, крім війни. Тому війну я не малюватиму. Не хочу.

Зйомки фільму «Захар Беркут»

Є ще у мене одне дивовижне захоплення – до війни я із задоволенням знімався в різних фільмах та серіалах, художніх і документальних. Звісно, не в головних ролях, адже не маю для цього відповідної освіти, а в «масовках», якихось маленьких, епізодичних ролях. От, наприклад, знявся в історичному фільмі «Захар Беркут».

Це – дуже цікаво! Чарівна атмосфера на знімальному майданчику. Ти щоразу ніби потрапляєш в іншу епоху, перевтілюєшся в іншу людину. Це справді вражає, заворожує...

Втім, до війни, в Чернігові доволі часто знімали кіно. Тож, сподіваюся, ще потраплю коли-небудь і на омріяний кіномайданчик!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Збив російський літак, який бомбив Чернігів

26-річний Ярослав Ігнат'єв – старший лейтенант, командир зенітно-ракетного взводу одного з підрозділів ОК «Північ» ЗСУ, учасник героїчної оборони Чернігова. Він збив ворожий літак, який люто бомбив рідне місто. Саме такі молоді, відважні, впевнені та висококваліфіковані військові – надія України!

– Пана Ярославе, Ваш тато – професійний військовий, і зараз хоробро захищає Україну. Приклад батька має для Вас велике значення?

– Так, звісно. Я ж – родом зі славетного селища Десна, на Козелеччині, де дуже популярні військові традиції. Тато служив у війську, потім пішов у відставку, працював робітником. Але в 2014-му за наказом диктатора путіна росія віроломно напала на Україну. Тому в 2015 році батько повернувся до війська. А коли розпочалася повномасштабна війна, батько обороняв Україну та рідну Чернігівщину. Він і тепер служить у нашому рідному селищі Десна – штаб-сержант (раніше це було звання прапорщика). А моя мама – приватний підприємець, має невеликий магазинчик у Десні.

Взагалі ж, я з самого дитинства, змалечку, щиро мріяв бути військовим, адже пишаюся своїм татом. Та й, по суті, виріс серед військових. Навіть стріляв там на полігоні – ще до того, як став українським офіцером.

Я закінчив Чернігівський національний технологічний університет – за спеціальністю юрист, а також – військову кафедру Сумського університету – їздив туди на збори. Тож отримав звання молодшого лейтенанта. Хотів од-

Ярослав Ігнат'єв

разу ж служити в Збройних Силах України, звертався до військкомату, але спочатку був офіцером запасу. А потім мене нарешті призвали, і я пройшов тримісячне навчання на посаду командира зенітно-ракетного взводу в Харківському національному університеті повітряних сил імені Івана Кожедуба. Отож із 30 вересня 2020 року служу в Чернігові – підписав контракт і потрапив сюди за розподілом.

– Чи відчували Ви наближення повномасштабної війни?

– Відчував. За тиждень до того, як усе почалося, був день народження моєї хрещениці, і я ще думав – хоча б встигнути відсвяткувати... Авжеж, був якийсь постійний неспокій. Та й на службі нас часто викликали вночі, були й тривоги... Не хотілося в таке вірити, проте відчував, що війна – неминуча.

23 лютого 2022 року я чергував у нашій частині, і увесь підрозділ був у відрядженнях. Одні бійці поїхали до Северодонецька, інші – до Конотопа. Тому я як черговий о четвертій ранку оголошував тривогу, а потім видавав зброю. Наші бійці з Конотопа незабаром повернулися до Чернігова й мужньо захищали рідне місто, а інші хлопці воювали спочатку в Северодонецьку, а далі – в Лисичанську, Бахмуті...

Втрюх – Віталій Лаврінець, Микола Цибко і я – облаштували пост на даху одного з будинків поблизу центрального міського парку для постійного візуального спостереження, і увесь час, доки кацапи не дременули звідси, ми були там. Кілька днів були на посту водночас утрюх, то й ночували на даху, практично не спали... А була ж справжня зима, отож у мене почався гайморит, підвищилася температура. Врешті-решт через чотири дні вирішили перебувати там по одному, а інші могли трохи відпочивати на технічному поверсі.

– Втім, уявляю, як було нелегко! Тим більше, Чернігів постійно обстрілювали...

– Коли рашисти бомбили стадіон, наш будинок аж хитався!.. Пам'ятаю, як кляті загарбники влучили в будинок на вулиці Чорновола, біля готелю «Градецький»... Все дуже добре пам'ятаю, таке не забувається! Власне, чого чекати від окупантів? Вони воюють підло, по-варварському, дуже жорстоко. Це – орда вбивць, садистів і грабіжників! Ще й називають себе «визволителями»...

– А як Ви збили російський літак?

– Це сталося 4 березня. Віталій Лаврінець помітив його у бінокль. Це було зовсім неподалік – літак залітав за будинок. Я навіть «Іглу» і влучив! Це був «Су-35», який бомбив Чернігів. Тому він отримав по заслугах. Він впав і вибухнув на території, яку тоді контролювали рашисти.

Із побратимом Віталієм Лаврінцем

– Що Ви відчули в ту мить?

– Дуже сильний, неймовірний адреналін! Була така радість, що ми це зробили! Це просто неможливо описати, передати словами... Потім ще Коля Цибко стріляв по іншому кацапському літаку, але збити вдруге не вдалося – він випустив біля нас такі «теплові пастки», замітав сліди. Взагалі, міг нас і «засікти» там, та, Богу дякувати, ми залишилися невразливі.

– А складно влучити в літак з «Ігли»?

– Чесно кажучи, нелегко. Краще стріляти водночас утрьох, тоді значно більше шансів. Але мені наразі пощастило!

До речі, саме 4-5 березня ще збили російські літаки й бійці 1-ї танкової Сіверської бригади. То вороги, які спочатку літали дуже зухвало, після цього стали значно обережніші. Вони злякалися! Атакували, в основному, вночі, по руслу річки Десни, щоб їх важче було помітити й влучити... Ще, пам'ятаю, кацапський літак збили наші відважні бійці зі «Стріли-10» (це – така машина) на Болдиній горі. Ми про це дізналися по рації...

– Ви – одружений?

– Так, маю кохану дружину Марію та донечку Емму. Зараз малій два з половиною роки, а тоді було півтора. І я за сім'ю страшенно хвилювався!.. Коли почалася велика війна, брат вивіз їх у Ріпки, бо там здавалося безпечніше. Та російські танки увірвалися туди. Втім, окупанти надовго не затрималися, лиш поставили свої блокпости. Дякувати Богу, обійшлося – сім'я не постраждала. Вони так і мешкали у будинку наших родичів, аж доки завершилася блокада Чернігова і рашисти звідси наживали п'ятами. Однак, звісно, я дуже переживав за них, особливо, коли зник мобільний зв'язок. А зараз дружина та донечка – зі мною в Чернігові.

– Як я розумію, під час ворожої навали на рідне місто Ви не ховалися у бомбосховище?

– Ні, я ж постійно був тут на бойовому посту зі своїми побратимами – захищав небо над Черніговом. Це – війна, розумію, що міг загинути. Але я – військовий, це – моя робота. І, завдяки самовідданому спротиву ЗСУ, вороги не витримали – кацапські літаки взагалі перестали залітати сюди, боялися...

– Нині Ви служите в Чернігові?

– Так, я – командир зенітно-ракетного взводу одного з підрозділів ОК

«Північ» ЗСУ. Охороняємо цілодобово з ПЗРК – є «Стінгер», «Ігла»... Готові будь-якої миті дати рішучу відсіч загарбникам.

– Були страшні дні, коли росіяни вдарили ракетами по селищу Десна, а у Вас же там – батьки...

– Під час найбільшого обстрілу багатьох будинків у селищі лишилися без вікон, постраждали двері, дахи. Були загиблі... Це – велика трагедія! Десна – це ж моє рідне селище, де я народився (кажуть, був там останнім немовлям у місцевому пологовому будинку), ходив до дитсадка та школи... Тому в мене дуже боліла душа, сильно переживав за близьких!

– Який Ваш прогноз щодо цієї жажливої війни?

– Будуть ще важкі бої на Сході. Білоруси, думаю, навряд чи попруть, бо розуміють, що ми все одно перемемо загарбників. Звісно, хотілося б вигнати всіх окупантів із наших земель! Хоча клята московщина безперервно проводить мобілізацію, і ресурс «гарматного м'яса» у них – необмежений, я взагалі не сумніваюся в Перемозі України.

У нас просто немає іншого виходу – мусимо доводити свою правоту на полі бою. Бо кацапи розуміють лише силу. Коли їх б'єш, вони починають боятися. Населення настільки зомбоване, там так панічно бояться божевільного путіна! Ось у батька є однокласник у росії, з яким вони раніше спілкувалися. Проте, тільки-но почалася повномасштабна війна, той ніби нормальний чоловік раптом поніс таку «пургу» про «бандерівців», «нацистів», «спецоперацію для визволення братів-українців від фашизму»... З ним уже ні про що неможливо говорити, бо він не сприймає жодних аргументів та реалій, лише безперервно торочить про Бандеру... Все, більших проблем у московитів немає – лише недолугі страшилки та примітивна брехня про начебто «єдиний народ». Звісно, почувши таку ахінею, тато взагалі перестав розмовляти зі своїм однокласником. І таких невігласів-дикунів там – абсолютна більшість... Що ми можемо їм протиставити? Тільки нашу самовідданість, силу, мужність та незламність, а головне – згуртованість.

Українці навчилися воювати. Пам'ятаю, як колись наші військові траву фарбували та займалися багатьма іншими безглуздими речами, марнуючи дорогоцінний час. Але тепер – все інакше. І дуже важливо, що ми маємо не якихось «паркетних» генералів, а таких героїчних командирів, як Валерій Залужний та Віктор Ніколюк, які знають свою справу!

– Ми всі зараз мріємо про Перемогу. Але ж є у Вас і особисті мрії?

– Так, але, знову ж таки, після нашої Перемоги над окупантами. Ми з дружиною мріємо мати ще одну дитину. Хочемо затишний, гарний будинок у Чернігові. Нещодавно ми втілили мрію дружини – вона хотіла побувати в Карпатах. То я для цього використав свою десятиденну відпустку. Взагалі, я вже багато подорожував чарівною Україною, а ось за кордоном ще не був. Тож мрію побувати, наприклад, у Норвегії, бо люблю зиму, гори, хочеться подивитися на їхні фіорди... Бо просто лежати тижнями на пляжі – це не для мене. Люблю подорожувати, дивитися пам'ятки архітектури, спілкуватися з цікавими людьми.

– Які ще хобі маєте?

– В університеті займався змішаними єдиноборствами – це така суміш карате та боротьби. А зараз просто ходжу до спортзалу, підтримую форму, щоб не запливати жирком, – тягаю штангу й гантелі. Не курю, не зловживаю спиртним – випиваю тільки на свята, буквально раз на місяць, і щоби донечка таким мене не бачила – в нетверезому стані.

– Маючи такого шляхетного тата, Ваша донька, коли виросте, може обрати професію військового...

– Нехай дитина сама вирішує. Якщо це станеться, я підтримаю її вибір, допоможу, чим зможу!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Рятували поранених під обстрілами

Сержанти Ніна Рой, Анастасія Шелпакова, Наталія Борець та Людмила Циганій – військові медики. Ці відважні жінки служать в одній із військових частин ОК «Північ» у Чернігові. Під час лютої ворожої навали вони, поруч із бійцями-чоловіками, героїчно захищали рідне місто: щодня, під шаленими обстрілами, надавали першу медичну допомогу пораненим та евакуювали їх до Чернігівського військового госпіталю, обласної лікарні й інших медичних закладів.

Плакали, коли бачили загиблих бойових товаришів – молодих хлопців, з якими спілкувалися буквально напередодні. Однак, попри все, не впадали у відчай, а щодня самовіддано рятували живих і щиро молилися за близьких та друзів, за нашу Перемогу над ненависними окупантами.

Сьогодні героїні оборони Чернігова і чарівні жінки – в гостях у редакції нашої газети «Чернігівщина».

– Будь ласка, розкажіть про себе: звідки ви родом, чому взагалі стали військовими?

*Ніна Рой, Анастасія Шелпакова,
Наталія Борець, Людмила Циганій*

Ніна:

– Я народилася на Ріпкинщині та закінчила Чернігівський базовий медичний коледж. Професія медика – надзвичайно важлива і благородна, це – справді моє покликання. Взагалі, у мене в роду немає військових. Однак мені з самого дитинства подобалася військова форма. І з'явилася така мрія

– служити в армії, адже це також дуже почесно – захищати рідну державу та український народ! Так я поєднала ці дві професії – медика і військового.

Мій перший контракт – це служба у Гончарівському, в першій окремій танковій Сіверській бригаді. Я там прослужила три роки, звільнилася, проте лише півроку побула вдома й остаточно вирішила присвятити себе службі в Збройних Силах України. І жодного дня не пошкодувала про це, зокрема під час війни. ЗСУ – це звучить гордо, вже увесь світ знає, що таке Збройні Сили України!

Ми з Людою Циганій служили в АТО, на Донбасі: я – в 2017-2020 роках (загалом один рік та вісім місяців, бо відбувалися ротації), а Люда – в 2020-му, чотири місяці.

Заміжня (чоловік – військовий), маю сина. Втім, чесно кажучи, все мое життя – це армія, яка вимагає самовідданості та забирає майже увесь час. Бо інакше просто не можна. Постійно, вдень і вночі, думаєш про службу... Не вдається повністю відволіктися.

Мого двоюрідного брата, який служив у Національній гвардії України, загарбники забрали в полон на початку війни з Чорнобильської АЕС. І до сьогодні він – у неволі. Добре, що зумів все-таки написати листа, повідомив про себе. Віримо, що неодмінно побачимося з ним після нашої Перемоги!

– Знаю, ви чарівно вишиваєте у вільний час...

– Так, іноді вишиваю бісером. Втім, усе рідше, особливо зараз. Ну, яке ж вишивання на війні?! До речі, ті вишивки мої згоріли під час обстрілу (тільки дещо збереглося), коли вся наша військова частина була зруйнована.

Анастасія:

– Я – родом із Чернігова, закінчила тут медичний коледж. Мої батьки – військові. Мама служить у Національній гвардії, а тато – в ЗСУ. Тому я одразу вирішила, що служитиму в армії, мріяла про це! Матусю мою початок війни застав у Чорнобилі, вона охороняла ЧАЕС. Мама цілий місяць була в полоні... Потім наших жінок вдалося визволити, а ось бійці-чоловіки тривалий час взагалі не озивалися, буквально зникли. Дякувати Богу, мама – жива, з нею тепер все гаразд!

У мене це перший контракт, служу з 2020 року. Пишаюся цим, адже відчуваю свою потрібність. Дешицю вільного часу витрачаю на свою родину. Я заміжня, маю сина.

– Ваш чоловік – не військовий. Як він витримує неймовірну зайнятість дружини в армії?

– Витримує, – посміхається. – Вже звик, у нього просто немає виходу... Він працює зварювальником.

– А хто в сім'ї командує? Ви?

– Мабуть, більше я...

Наталія:

– Народилася в селі Новий Білоус Чернігівського району. Я закінчила Чернігівське медичне училище. У мене – вся родина військових: чоловік, тато, брат... Дитинство пройшло біля льотного училища, тому, самі розумієте, змалечку дуже мріяла служити в армії. Хотіла сама ходити в такій красивій формі. До батька приходили в гості його друзі, теж військові, а я на них дивилася із захопленням. От, думала, сидячи на кухні, зараз будуть якісь важливі плани обговорювати!

Однак тато, почувши про моє заповітне бажання, спочатку категорично не погоджувався, все промовляв: «Ніколи!»

– Але чому?

– Мовляв, то – не жіноча професія... Та доця виявилася наполегливою – домоглася свого!

У мене – двоє дітей. Старшому сину – вже 18 років. Закінчив військовий лицей із підвищеною фізичною підготовкою – тут, у Чернігові. Проте далі він не захотів учитися. Лиш заявив мені: «Ну, скільки можна ходити в берцях?!» А зараз шкодує, що досі не вступив до військового вишу...

Син увесь час рвався на фронт, захищати незалежну Україну. Але я його переконувала, що одного патріотизму – недостатньо. Він же не має жодного досвіду та професійної військової підготовки. Бо спочатку потрібно як слід навчитися, послужити в армії, а тоді вже можна воювати. Власне, аби було бажання здобути військову професію, все можна надолжити!

– Маєте захоплення?

– Я люблю подорожувати. Побувала в Карпатах, у Єгипті. А до Львова потрапила завдяки армії, бо ми там навчалися з Ніною. Дуже красиве, чарівне місто!

Людмила:

– А я – родом із Сумщини. Закінчила Конотопське медичне училище.

Мій чоловік – військовий, і в 2003-му його перевели до Чернігова. Так я потрапила на Придесення і щиро закохалася в ці мальовничі краєвиди, старовинні собори, парки і сквери. Прекрасне місто! Взагалі ж, про професію військового я мріяла з самого дитинства, хотіла навіть до академії вступати... Та народила двох дітей – родина потребує часу!

Втім, я ні про що не шкодую, адже службу дуже люблю. У нас – справді чудовий, дружний колектив. Маю прекрасних подруг – Ніну, Настю, Наталю. Ще з нами служила і ворожу навалу пережила Оксана, проте перевелася зараз до іншої військової частини, коли ЗСУ звільнили Чернігівщину. Про Оксану варто також сказати добрі слова. Вона – хороша і чуйна людина, професіонал свої справи, смілива та самовіддана. У Оксани – двоє дітей, син та донечка, і під час ворожої навали та обстрілів вони самі лишалися вдома. Можете собі уявити?! Звісно, Оксана дуже хвилювалася, але потім її дітей вдалося вивезти до батьків.

І ми якнайкращої думки про нашу Олю Зошук («Гаєчку»), про котру Ви, пане Сергію, написали нещодавно. Так, ми з нею служимо, вона – заступник командира з морально-психологічного забезпечення, а за фахом – медик. Нам дуже сподобалося публікація про Олю, все – так і є!

– Дякую, ця публікація викликала резонанс, надійшло багато позитивних відгуків, що такий заступник командира з МПЗ у Збройних Силах України – прекрасна, розумна і талановита жінка!

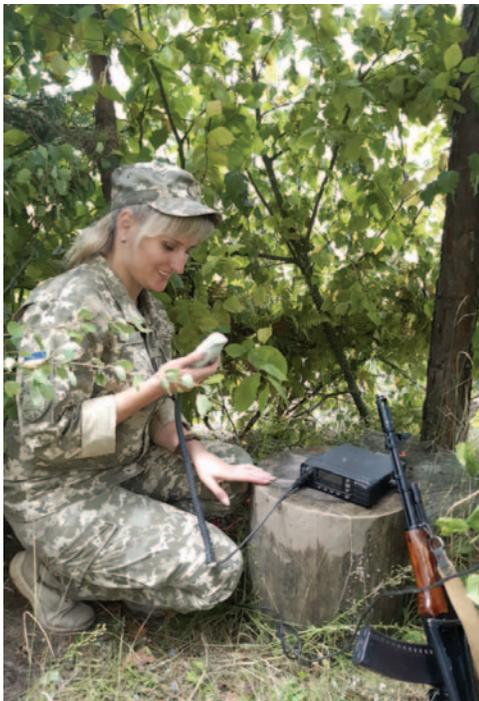
Ніна:

– До речі, завдяки Олі, з якою раніше служила у Гончарівському, її рекомендації, я й потрапила до цієї військової частини в Чернігові. А ще у нас прекрасний військовий кухар – Каріна, тільки зараз вона в декреті. Дуже багато, невтомно працювала, хоча була вагітною. Ось які у нас жінки! Я тут – третій рік, і мені також подобається. Здавалося б, така жаклива війна, однак всі наші бійці – справді молодці; атмосфера у військовій частині – хороша, ніякої паніки чи відчаю. Служимо, робимо все можливе задля нашої великої Перемоги над клятими рашистами.

– Пам'ятаєте, яким був для вас перший день цієї війни?

Ніна:

– Звісно! Як таке можна забути?! Я виконувала тоді обов'язки начальника медичної служби у нашій військовій частині... І ще за два тижні до

*Ніна Рой
на Гончарівському полігоні (2019)*

початку війни нас, керівників, піднімали по тривозі, проводили навчання. Але, чесно кажучи, до останнього не вірилося, що росія зважиться отак підло розпочати цю повномасштабну, криваву бійню. Проте 24 лютого на світанку мені подзвонив черговий в/ч і сказав: «Ніно, почалося!..» Танки рашистів із боку Славутича, Ріпок та Городні вже перли на Чернігів.

Я одразу ж почала сповіщати свій особовий склад... Було зрозуміло, що залишатися тут не можна, вже починалися обстріли. Тому ми швидко завантажили майно та отримали зброю. Так і захищали наш Чернігів разом, увесь цей час, доки вороги звідси ганебно накивали п'ятами.

– У вас в усіх є діти. І вони також спочатку тут ризикували життям...

Людмила:

– Я проживала на території військового містечка. А мою доньку забрала подруга, у якої також є свої дітлахи. А, Ви ж пам'ятаєте, тоді навіть якийсь час не було зв'язку! І всі вони переховувалися в підвалі... Там і зустрілися з чужою, раніше зовсім незнайомою людиною, яка і вивезла мою доньку з оточеного міста в березні до Польщі. А я з нею побачилася лише один-єдиний раз, на дві хвилини, на Масанах. Втім, головне для матері – це знати, що її діти – в безпеці. Тепер можна спокійно воювати.

Ніна:

– Я дізналася, що снаряд прилетів поруч із моїм будинком. Дуже хви-

лювалася за сина! Як він там? А мобільного зв'язку якраз не було... Але в цей час завітав наш командувач, Віктор Ніколюк, «Вітер». Побачив моє таке стривожене, сумне обличчя, запитав: «Що трапилося?» Я пояснила ситуацію. І він почав заспокоювати, одразу ж розпорядився відвезти мене автівкою. То я з'їздила та переконалася, що з близькими – слава Богу, все гаразд. Так, ми всі надзвичайно хвилювалися за своїх дітей. На щастя, ніхто не постраждав.

– Ви, військові медики, рятували поранених, а їх було в Чернігові дуже багато!

Людмила:

– Так, ми тут надавали першу медичну допомогу пораненим, бійцям і цивільним, та евакуювали їх до медичних закладів – до військового госпіталю, обласної лікарні, другої міської, райлікарні... Були і загиблі. От 26 лютого у нас від мінометного обстрілу загинув перший доброволець. Тільки прийшов – й одразу ж його не стало... І величезна кількість людей отримали поранення. Так, дуже багато було роботи! Ми навіть їхні обличчя не встигали запам'ятовувати. Поруч була перша танкова Сіверська бригада. Неподалік – Новоселівка, де тривали запеклі бої. А ми стояли в мікрорайоні Бобровиця...

– Де було найгарячіше! Я там побував під час навали, бачив на власні очі вщент розбиті, потрошені, спалені будинки...

Анастасія:

– Справжнісіньке пекло! Жорстокі, кровопролитні бої, а ми – найближче, тож, як то кажуть, ледь встигали дух перевести. Звісно, не мали спокою ані вдень, ані вночі. Адже рашисти гатили і опівночі, й о четвертій ранку. Бомби вагою по півтонни на Чернігів скидали з літаків... Пам'ятаю, як вони влупили по стадіону, які там з'явилися вирви!

Наталія:

– А 2 березня вороги вдарили по управлінню юстиції... І ми першими з медиків туди прибули. Тож усе відбувалося просто на наших очах, всі ті жахи! Але потрібно було ні на що не зважати, а, зціпивши зуби, робити свою справу – рятувати поранених. Запам'яталося й 15 березня, коли росіяни обстріляли переправу на Десні, 102 снаряди запустили! А поруч перебували наші бійці. Було дуже багато поранених, а також і загиблі. Одне слово – Армагеддон... Хіба ж таке забудеш?!

Людмила:

А мене вразив ворожий авіаудар в районі райлікарні. Тоді там багато людей постраждали від осколків... Коли вибігла на вулицю, була просто приголомшена побаченим: вирви, зруйновані будинки, якісь обірвані дроти, повалені дерева, бурхливий потік води... Такі масштабні руйнування. А довкола кричать: «Медика!» Також було стільки поранених і важких... Ми несамовито працювали – на адреналіні, намагалися відімкнути емоції, щоб зосередити всю увагу на допомозі людям.

В управлінні юстиції, коли дістала чоловіка з-під завалів, здалося тоді, що у нього буквально немає пів голови. Моторошне видовище! Він загубив свій мобільний, я його мимохідь підбрала. Відверто кажучи, думала, що він не виживе... А врятований через день подзвонив та попросив принести його телефон! Я була така рада і щиро здивована, що сталося справжнє диво, і ця людина з Божою поміччю повернулася до життя.

– Це й наші героїчні лікарі постаралися. А цікаво, куди Ви його відвезли, пам'ятаєте?

– Так, звісно, до обласної лікарні. Знаємо, читали публікації журналістички газети «Чернігівщина» Марії Пучинець, в яких же умовах, під несамовитими обстрілами, безперервно трудилися тамтешні медики. Справді, герої!

– Та ви також – відчайдухи, по суті, рятували поранених на полі бою, із завалів діставали, працювали щодоби під шаленими обстрілами. Це – подвиг!

Наталія:

– Не нам судити. Ми просто робили свою справу. Тож героями себе не вважаємо. Це – наш обов'язок, як медиків і військових, – допомагати людям.

– Вам було страшно?

Наталія:

– Страх був спочатку, коли все тільки-но починалося. І душа боліла через всю цю кривду, якої зазнав український народ, наші зруйновані міста та села, тисячі вбитих співвітчизників... Цього окупантам пробачити не можна! Головне на війні – це опанувати себе, перестати боятися і, попри все, виконувати бойові завдання. Розумієте, коли ти кидаєшся до пораненого та прагнеш його врятувати, то вже не думаєш про страх, не помічаєш обстрілів, ти по-справжньому переймаєшся тільки одним – як допомогти цій

людині. У тебе просто немає часу боятися!

Але потім, коли небезпека минає, ти, звісно, все це згадуєш. І тоді нібито мимоволі з'являється отаке відчуття, що ти ж реально могла там і загинути... Втім, відчуття з'являється буквально лише на якусь мить, адже ти розумієш, що поведилася гідно й зробила все можливе, щоб ця людина жила далі.

Так, ми з Людою діставали поранених з-під завалів. Втім, зараз ми про це вже згадуємо спокійніше... Просто усвідомлюємо, що ми все це пережили, маємо й такий досвід. Стараємося не падати духом, підтримуємо одна одну.

Людмила:

– Я часто пригадую шум ворожих вертольотів, авіаудари. Ці пронизливі звуки, потім – страшні вибухи, яскраві спалахи... Але поступово ми вже відходимо від цього. Навіть коли рашисти звідси втекли, я все одно якийсь час прокидалася о четвертій ранку (бо в цей час були бомбардування, і я вже не спала), однак тепер сплю спокійніше, це вже не так тривожно. Хоча повністю розслабитися не можна – війна, потрібно бути завжди напоготові.

Анастасія:

– Відверто кажучи, ми в перший день війни майже не їли й не спали... А потім лягали в одязі та в бронешилетах, так було кілька ночей. Можете уявити, як це – спати в бронешилеті?!

*Людмила, Оксана,
Ніна, Ольга Зошук
(Чернігів, березень 2022)*

*Людмила допомагає пораненому
(навчання на Гончарівському
полігоні, 2022)*

– Ви молилися на війні?

Анастасія:

– Так, щодня. Молилися за своїх близьких, за друзів – наших бійців, за поранених, щоб вижили, за Чернігів, щоб вистояв, за рідну Україну. На війні без молитви не можна, це дуже допомагає, заспокоює. Бог – завжди з нами, поруч.

– Мені деякі бійці-чоловіки розповідали, як не могли стримати сліз...

Анастасія:

– Я плакала, коли тут гинули наші бійці, яких я чудово знала, з якими спілкувалася. Це так боляче, коли ти буквально вчора розмовляла з приятелем, і раптом – його вже немає в живих... Це – горе! Тому всі плакали, прощаючись із бойовим побратимом, не

лише жінки. Авжеж, знищено тисячі, вже десятки тисяч ворогів; а згодом рахунок піде й на сотні тисяч триклятих загарбників. Але ж гинуть і наші хлопці. Гинуть найкращі! Це – сумно... То як же не заплакати? Втім, ми – військові, й, попри все, повинні бути мужніми.

– Вірите в нашу Перемогу?

Наталія:

– Так. Ми неодмінно переможемо, у нас просто немає іншого виходу – або наша звитяжна Перемога, визволення окупованих земель, або неволя, рабство, життя в ярмі. Тому зараз кожен українець повинен жити та діяти заради Перемоги. І не перейматися якимись своїми благами, а думати лише

про найголовніше – розгром ворога. Тому ми маємо бути дружними та самовідданими, і все вийде. «Це станеться – закінчиться війна, і лютий ворог щезне, мов примара», як співається, пане Сергію, у Вашій пісні.

- Про що ви зараз мрієте?

Анастасія:

- Ми – живі, не поранені, здорові. Тому здобудемо Перемогу (це – наша спільна, найбільша мрія) і далі служитимемо в Збройних Силах України. Також мріємо про це. Бо ми присвятили своє життя армії, захисту Батьківщини. Маємо сили і бажання продовжувати служити рідній Україні.

- А якщо ваші діти, подорослішавши, захочуть стати військовими?

Ніна:

- Звісно ж, я на свою дитину не тиснутиму. І це має бути рішення сина. Не просто якась романтика, а серйозне та виважене рішення. Потрібно здобути належну військову освіту, стати справжнім професіоналом. Одного лише бажання – замало. Служити в армії – почесно, однак це вимагає повної самовіддачі. Цю справу треба любити, увесь час жити нею. Тільки так!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

«Безумовно, росія – терорист № 1 у світі!»

Солдат Андрій Дериколенко (позивний «Фаза») служив у Збройних Силах України, побував миротворцем в Іраку. А тепер він звитяжно воює під Бахмутом, захищаючи Україну. Потрапив до нашого шпиталю, однак щиро наголошує – ненадовго, бо дуже хоче якомога швидше повернутися в стрій. Адже на Донеччині зараз тривають вкрай запеклі бої, тому треба допомогти побратимам бити клятих рашистів.

Кацапи питали у наших людей: «Хто дозволив вам так добре жити? Як ви посміли?!»

- Пане Андрію, Ви – родом із Сумщини, зі славетного Конотопа.

Андрій Дериколєнко

- Авжеж. Тато й мама працювали інженерами-будівельниками. Батько вже завершив свій земний шлях, а матуся мешкає на Менщині, пенсіонерка, їй – сімдесят років. Дитинство моє минуло під час розпаду СРСР, і я свідомо сприйняв своє українство. Відтоді щиро пишаюся, що я – українець, і люблю нашу державу! Під час строкової служби я з гордістю прийняв присягу на вірність Україні. До речі, служив в українському Криму, в Краснокам'янці (у Феодосії-13, як тоді говорили). Спочатку був матросом, а потім – солдатом Національної гвардії. Мій дідусь свого часу служив у війську, і він – родом звідси, українець.

- Знаю, Ви були миротворцем.

- Після своєї строкової я працював у Чернігові – на ЗАЗі та в Мені – на сиркомбінаті. Одружився, народилася дитина.

І мені захотілося змінити своє життя – підписав контракт, став військовим і невдовзі поїхав миротворцем до Іраку. Там я прослужив вісім місяців, і це

був дуже цінний та цікавий досвід. Це інша, дивовижна країна, зовсім інша ментальність місцевих мешканців. Я виконував бойові завдання на ірано-іракському кордоні, ми контролювали більше ста кілометрів. Звісно, не шкодую, що туди потрапив, бо це – просто неймовірні враження! Там – усе незвичне.

Наприклад, багато чоловіків у Іраку мають водночас кількох жінок і, зрозуміло, велику кількість дітлахів. Йдеш, дивишся – вбога оселя, буквально халупа, проте до даху причеплена найновіша «тарілка», і є суперсучасний супутниковий зв'язок! Ось такі вражаючі метаморфози на кожному кроці. Місцеві жителі – шиїти, і їх ні в якому разі не можна кривдити – помстяться. Але якщо ти вже заслужив їхню довіру та дружбу, то щиро шануватимуть.

– Як до українських бійців ставилися іракці?

– Загалом добре. Вони усвідомлювали, що ми не зробили їм ніякого зла. А ось американців, відверто кажучи, там недолюбливали. Говорили: «Не потрібно нас «визволяти», ми самі розберемося між собою». На їхню думку, саме американське вторгнення лише посилило тамтешні проблеми і створило підґрунтя для існування таких дуже небезпечних терористичних організацій, як ІДІЛ. Звісно, вони чинили спротив, відбувалася своєрідна партизанська війна. Та, власне, а хто ж, на противагу радянським військам, котрі захопили Афганістан, створив і випестував відому радикальну організацію «Талібан»?

Після Іраку я ще служив у ЗСУ: в Чугуєві, у нашій 92 бригаді, а згодом перевівся до Чернігова. Втім, захотілося цивільного життя, тому трудився на сиркомбінаті в Мені – електрослюсарем. А в 2013-му я влаштувався, також на Менщині, до «Обленерго» – електромонтером з експлуатації розподільчих мереж. Так і працював, все було гаразд. Народився синочок. Тепер у мене двоє діток – донечка, яка вже працює вчителькою біології в школі, та син-школяр. У дітей різниця – дванадцять років. І зараз думаю, як же нам гарно було, доки не розпочалася ця проклятуща війна!

– Ви відчували її наближення?

– Відчував. Проте, чесно кажучи, я не очікував таких звірств, ракетних ударів по цивільних об'єктах. Це – просто якесь середньовічне дикунство, бандитизм. Безумовно, всі вже зрозуміли, що росія – терорист № 1 у світі! Я усвідомлював: якщо на кордоні з Україною зібралось величезне угрупов-

вання, то воно не може просто так там місяцями стояти... Ні, російська орда неминуче попре сюди, як колись монголо-татари, які палили колись наші прекрасні міста й села. Одне слово – варвари!

24 лютого я був у Мені. Дізнавшись про війну та підірвані мости, збавнув, що ми тут уже відрізані річками. Росіяни в селі Максаки намагалися навести понтонну переправу. Поповзли колони з боку Грем'яча, Семенівки, Корюківки, Перелюбу... Загарбники рухалися до Макошиного. Залишався ще один неушкоджений залізничний міст, однак важка техніка рашистів його доконала...

Околицями Мени переміщувалася ворожа артилерія. Й окупанти люто розбивали відеокамери, розганяли всі авта. Трохи страшнувато було... Ми з донькою поїхали по хліб, так вони прямо на нас наводили зброю! Може, якби я був сам – убили б, а так, завдяки донечці, уникнув кулі. Матуся була сама в селі, то конче треба було привезти їй хліба. Дякувати Богу, впоралися.

Наша авіація вдарила по переправі: саме перла величезна колона орків – може, 700, а то й більше одиниць техніки. Це було біля села Покровське, де поворот на Макошине. Тоді наші влаштували їм «перекур» – згоріло декілька ворожих танків, і вони почали спішно відходити в бік Сосниці. Налякалися й покидали багато своєї техніки. Отакі «герої»! Тож місцеві мешканці забрали все те, що можна ще використати, а решту просто спалили...

– На Менщині, знаю, росіяни також навіжено грабували!

– Ну, про грабежі, котрі на кожному кроці вчиняли загарбники, можна багато розповідати. В Максаках у селянина забрали кабана й одразу ж його зжерли. І таке враження, наче вони сто років узагалі не їли, мов із голодного краю! У них були прострочені, жалюгідні сухі пайки – люди це бачили. Тому окупанти затято грабували мешканців, як бандити. Вони, скажімо, розграбували магазини в Покровському, Макошиному...

Причому забирали ж не лише продукти. У людей відбирали звичайні, не нові пілососи, праски, пральні машини, електробритви, навіть вичовгані, старі килими – й ті крали! Розповідали, що у них – села не асфальтовані, немає централізованого водопостачання, не підведений газ. То по-людському вони мияються лише в лазні, і то раз на місяць. Тому від них так смердить...

Як вони ганебно дременули звідси, в деяких хатах місяць отой сморід стояв, – що не робили, не могли вивести!

Не всі з них хотіли й воювати – дехто спеціально випалював пальне, щоб десь осісти, «пересидіти» війну. І таке було!

– На жаль, серед наших жителів знайшлися колаборанти і мародери...

– Так, люди від тих паскуд натерпілися! Саме колаборанти розповідали та особисто показували окупантам, хто з місцевих – мисливець, тож росіяни ходили по хатах і забирали зброю. І головне – продавалися ж, як то кажуть, за «тридцять срібняків». Тому що алкогольіки, нероби. Те ж саме і з мародерами – хіба нормальна, працююча людина цим займатиметься? Тільки волоцюга, який і батька рідного за шмат гнилої ковбаси продасть! Втім, вони своє вже отримали – мародерів роздягали буквально догола і прив'язували до стовпа у центрі села...

До речі, окупанти були вражені, що наші люди живуть значно краще, ніж кацапня, то неабияк дивувалися: «Хто дозволив вам так добре жити? Як ви посміли?»

– Ви записалися в територіальну оборону.

– Так. Правда, місцева тероборона не була в складі ОК «Північ», вона діяла як громадська організація. Тобто зброї нам не видали, але вона у нас була своя. Ми стояли на блокпостах, контролювали порядок у місті. Серед нас були ветерани-афганці, бійці, які пройшли АТО, тобто люди з досвідом. Потім я отримав повістку. Звісно, міг би не йти на фронт, бо електромонтери теж зараз дуже потрібні. Однак у мене жодного сумніву не було – вирішив воювати з окупантами і гнати їх із рідної землі!

«Вагнерівець програвся в карти – довелося залізити в окоп до українців»

– Вас коли мобілізували?

– Призвали мене 11 квітня з Мени, наразі я потрапив до роти охорони. А батальйон наш сформували невдовзі в Петрушині, став солдатом на посаді старшого сапера.

- У Вас такий колоритний позивний – «Фаза»...

- Це пов'язано з моєю цивільною роботою. Власне, мені подобається. Отже, далі ми були в Понорниці, на Коропщині. Очікували наступу росіян на Новгород-Сіверщину, проте рашисти всі свої сили кинули на Донбас... Тому й наш батальйон тоді перемістився на Донеччину – в Костянтинівку (це таке місто, розміром із Конотоп). А бойові завдання виконуємо в Бахмуті, на південних околицях міста – в Отрадівці, Андріївці, Кліщіївці, Опитному. Ми захищаємо Бахмут.

- Ситуація там – дуже важка...

- Так. Постійні авіаудари по наших позиціях. Люто гатять з артилерії! Звісно, затято обстрілюють і цивільні об'єкти... У них отам – значні переваги в людях: на одного українського бійця – десять, а то й двадцять рашистів. Те ж саме з артилерією, їй нам вкрай не вистачає. А ще розривається їхня ракета, і звідти – білий дим такими гронами опускається, немов салют. Це – фосфор, заборонена в усьому світі хімічна зброя. Та рашисти її активно використовують! Тож у багатьох наших бійців – ураження легень.

- А з чого вони фосфор запускають?

- Для цього загарбники використовують реактивні системи залпового вогню – «Смерч», «Урагани»... Ми вночі переміщуємося містом без світла, інакше кацапи одразу ж нас вираховують і починають обстрілювати. Та й у селах, тій же Кліщіївці, все робимо на швидкості.

- Ворожі обстріли відбуваються вдень і вночі?

- Зазвичай удень. Хоча, звісно, всяке трапляється... Та й вилазки вони вночі на різних ділянках намагаються робити. Тому ані на хвилину не можна розслабитися, увесь час – у напрузі, не знаєш, що через секунду станеться!

- Під Бахмутом у рашистів наразі аж кілька десятків тисяч «зеків»-«вагнерівців» воюють...

- Причому там – чимало таких, що мали по 15 років тюрми чи навіть довічне ув'язнення. І ось таких в'язнів зібрали по буцегарнях з усієї росії й кинули сюди – по суті, на вірну загибель. Бо мало хто з них, чесно кажучи, за таких обставин виживе...

Їх найпростіше агітувати – сидить «зек», свобода ще довго не світить, і ось йому так проникливо кажуть: «Повоюєш півроку в Україні, й ти – віль-

ний, ще й купу грошей собі заробиш». Тож вони й погоджуються, адже не знають реальної ситуації. А коли приїздять сюди й дізнаються, що до чого, вже нічого не можна вдіяти – як то кажуть: або пан, або пропав. Хочеш чи не хочеш – воюй... Знову ж таки, позаду – кадірівці зі зброєю напоготові, ті церемонитися не стануть, вмиль ліквідують свого дезертира!

– Отже, всі ті «зеки» там, у кацапні, – як раби?

– Авжеж. І поводяться так неадекватно – всі якісь обкурені чи наколоті! Думаю, їх спеціально в отакий спосіб «готують» до атак. Тому вони пруть, як навіжені, й таке враження, що їм у той момент абсолютно на все начхати!

– Не бояться?

– Швидше, поводяться, немов роботи... Яюсь стався такий випадок: «зек» заліз в окоп до наших. Один! Пояснив: «Чуваки, я програвся в карти, й мені загадали залізи в окоп до українців. А у нас, у злодіїв, картярський борг – це святе! Я ж – п'ятнадцять років по в'язницях... Тож ви можете мене зараз кокнути, але перед цим, будьте людьми, – пригостіть цигаркою».

– Неймовірно! І йому дали сигарету?

– Так. Взагалі, росіяни обмінюють вагнерівців, а ось «зеків» не хочуть. Ці «представники буцегарень» росіянам зовсім не потрібні. Бо для них це – просто непотріб! До речі, наших вони під Бахмутом, як правило, у полон не беруть...

– Коли рашисти були на Чернігівщині, то зазвичай спалювали трупи своїх, щоб приховати реальні втрати.

– Під Бахмутом вони зовсім не забирають своїх небіжчиків. Наші б їм дозволили, однак вони не бажають. Одне слово – орда! Ми там нерідко так близько один від одного, що навіть чуємо рашистські розмови.

– І про що ж вони здебільшого там говорять?

– Здебільшого вони лише матюкаються, через кожне слово...

– Нині Вам доводиться лікуватися у шпиталі, що трапилося?

– 6 грудня ми знаходилися за 40–45 метрів від росіян, які засіли у школі. Це – така умовна лінія розмежування... І звідти до нас «прилетіло»... У мене – струс головного мозку, закрита черепно-мозкова травма та розрив барабанної перетинки. Це гатив їхній танк по нас, гранатомети стріляли. Втім, нічого страшного, – я навіть не вийшов із бою, й до кінця залишався в строю. Ми дали оркам достойну відсіч, ще запросили наш артилерійський

удар по них у відповідь. То вони на якийсь час навіть заткнулися, тільки їхній снайпер працював...

- Тобто снайперів у загарбників вистачає?

- Повно. Всього навалом – снайперів, кулеметників!

**- Що такого особливого в Бахмуті? Рашисти увесь час так пруть, не-
зважаючи на величезні жертви!**

- Для росії та путіна це має політичне значення. Бо відтоді, як окупанти захопили Северодонецьк і Лисичанськ, вони не мали зовсім ніяких успіхів. Півроку у них – лише поразки! Але Бахмут не так легко взяти навіть із такою артилерійською перевагою, як у них. Адже мости по Харківському шосе у бік Слов'янська підірвані. Тому вони цією трасою не можуть тепер просуну-
тися до Слов'янська та Краматорська...

Отож кляті вороги намагаються взяти місто в кліщі, перерізати основну артерію – нашу дорогу з Костянтинівки на Бахмут. А для цього потрібно з південного боку захопити Кліщіївку, щоби нарешті вийти на Іванівське, це – вже передмістя. Якщо вони цього досягнуть, нам буде дуже сутужно... Є ще міст між Костянтинівкою та Бахмутом, поки цілий, хоч росіяни намагаються його зруйнувати, наносять удари. Там – канал річки Сіверський Донець.

Взагалі, до війни Бахмут був дуже красивим містом, налічував понад 70 тисяч мешканців. А зараз місто майже повністю зруйноване... На Донбасі все більше людей прозрівають, починають усвідомлювати, що таке отой клятий «русскій мір», яке це зло. Безумовно, що росія – терорист № 1 у світі! Кацапня нічого доброго не принесла Донбасу, натомість зруйнувала весь регіон, який до 2014 року процвітав. А недобите обладнання підприємств рашисти просто поцупили, вивезли до себе. Один із найкращих у світі аеропортів, Донецький, ці паскуди буквально стерли з лица землі, але рашка зроду не буде там нічого відновлювати!

І все це скоєно лише на поталу імперським та шовіністичним амбіціям росії, вбогої та відсталой країни, яка єдине, чим може похизуватися, – зброєю.

А ми просто, на жаль, не цінували те, що мали. Не розуміли, як добре насправді жили до війни. Власне, недолугі доморощені можновладці неабияк посприяли путіну. Бо як же ці віроломні окупанти буквально за кілька днів захопили Херсонщину? Звісно, без зради не обійшлося!

Безумовно, Україна переможе, це тільки питання часу. Сподіваюся, що це станеться вже в 2023-му. Але дуже важливо навести порядок у нашій державі, здолати корупцію, вивести на чисту воду всіх отих вітчизняних зрадників, негідників та мафіозі, які, мов підла іржа, роз'їдають Україну, адже дбають лише про власний зиск. І, якщо ми цього не зробимо, тоді мине час, і ми знову можемо втратити власну державу!

– Так, цілком згоден із Вами. Отже, Ви – підлікувалися, почуваетесь ліпше. Що далі?

– Як – що? Звісно, знову поїду до своїх бойових побратимів – під Бахмут, воювати з російськими загарбниками! Чесно кажучи, мене дивує ставлення багатьох українських чоловіків, молодих і здорових, які тиняються й буквально нічого не роблять для нашої Перемоги. Тільки скавучать: «І коли вже нарешті ця війна закінчиться?» Даруйте, а що й ви отут робите для того, щоби вона скінчилася? Боїтеся воювати, то допомагайте ЗСУ, адже на фронті не тільки стріляти потрібно... У нас є жінки, які дуже відважно воюють. Чому ж одні мають гнити в окопах, а інші насолоджуються життям, ніби нічого й не сталося?!

– Мені, наприклад, просто бридко, як українці, котрі втекли звідси за кордон, хизуються своїми нарядами, відпочинком на заморських курортах та іншими забаганками, – і це в той час, коли тут, удома, щодня гинуть тисячі наших мужніх бійців та мирних мешканців!

– І тут виникає ще одне питання – маємо тепер на всіх рівнях розвивати в Україні патріотичне виховання, від самого народження дитини, з дитсадка, школи. Це надзвичайно важливо! Ви дивіться, зараз багато російськомовних українців намагаються говорити українською, не хочуть спілкуватися мовою ворога. І це – правильно. Зрозумійте, не можна передавати у спадок цю війну нашим дітям та онукам! Якщо ми зараз діятимемо в Україні завзято, дружно, злагоджено, тоді все буде гаразд. А росія так чи інакше розпадеться, адже всі імперії неминуче припиняють своє існування. Тож згодом розвалиться хижє московське «царство». Втім, дорогі співвітчизники, давайте прискоримо цей процес!

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Як наші бійці зв'язок у Чернігові відновлювали

Підполковник ЗСУ Валерій Воробей («Дід») – один із тих відчайдушів, хто під шаленими ворожими обстрілами в оточеному Чернігові відновив мобільний зв'язок, полагодивши перебитий кабель. У 2022-му Валерію Олексійовичу виповнилося 60 років, але герой, який не вважає себе героєм, у перший же день війни, не вагаючись, став до бою з лютими рашистами.

– Пана Валерію, знаю, що Вас бойові побратими називають «Дідом».

– І чудово, хай називають. Вони це говорять із повагою. Бо я – справді дід, 16 квітня цього року, під час війни, відзначив своє 60-ліття, маю гарного онука. Взагалі, родом я з Городнянщини, народився в селі Лашуки. Мій тато, Олексій Іванович, був водієм у колгоспі «Маяк», а мама, Надія Тимофіївна, трудилася ланковою. Звісно, я старався, чим міг, допомагати батькам. Наша родина – багатодітна, батьки виховали трьох дітей – хлопців.

А ще у мене був дуже цікавий дід, Іван Романович. Його репресували у 1937 році, він відсидів, але в 1956-му був реабілітований. Дідусь до цього дожив і почувався щасливим! Він взагалі був справедливою, доброзичливою та працелюбною людиною. Трудився бондарем (виготовляв діжки), а ще – столяром і теслюю.

Я закінчив Великодирчинську школу та Київський радіомеханічний технікум. Попрацював на Чернігівському радіоприладному заводі. Призвали в армію. Служив у групі радянських військ в Німеччині – у радіомайстерні батальйону зв'язку. Через півроку мене призначили прапорщиком, вмовили залишитися. Потім я закінчив Київське вище військове училище зв'язку.

Коли розвалився СРСР, я служив у Підмосков'ї і мав там квартиру. Але дуже хотів повернутися додому, в Україну, у рідний Чернігів. Тому написав рапорт.

Валерій Воробей

Відтоді служив у полку зв'язку, в управлінні Північного оперативного командування (старшим офіцером). У 2004-му мене звільнили – українську армію тоді безперервно скорочували, добивали до «ручки». Я ще дуже хотів служити, однак змушений був піти з війська. У Ніжині скоротили полк зв'язку. У Ромнах, на Сумщині, була дивізія ракетних військ стратегічного призначення – все знищили, порізали на металобрухт! Ми, військові, розуміли, що все це – неправильно, але нас «не чули».

Працював у фірмі мобільного зв'язку – займався створенням мережі на всій Чернігівщині. Коли в 2014-му розпочалася війна, я хотів повернутися до війська, щоб захищати Батьківщину. Пообіцяли призначити мене військовим представником на підприємствах, які виготовляли продукцію для армії. Але завадила наша бюрократія – щось чомусь не склалося... Тож так і трудився у своїй фірмі до листопада 2021 року.

– Як для Вас розпочалася повномасштабна війна?

– 24 лютого подзвонив друг, диспетчер у Бориспільському аеропорту. Сказав: «Нас бомблять». Я одразу ж зрозумів: війна!.. Вивіз дружину у село Боровики, там у доньки з зятем – будинок. Село розташоване в глибинці, далеко від траси, одне слово – глухомань. А ще – болота, ліс. То я й подумав, що ворогам там робити нічого, не знайдуть. Так і сталося.

Коли повертався до Чернігова, то бачив наші танки, які готувалися дати відсіч рашистам... О дев'ятій ранку я вже прийшов у військкомат і побачив велику чергу. Зустрів багатьох знайомих, з якими служив раніше, зокрема Анатолія Гриценка та Володимира Соснова. Це – хороші друзі, полковники з бойовим досвідом, зв'язківці. Гриценко був в АТО, а Соснов – в Іраку. Тож ми вирішили триматися разом.

Мене призначили в ОК «Північ» на посаду старшого офіцера відділу організації зв'язку. Пам'ятаю, як сидів на нараді і набивав зброю патронами, щоб зекономити час. Потім евакуювали штаб нашого вузла зв'язку, адже ми розуміли, що в будь-яку мить вороги можуть вдарити туди, а там – десятки людей, в основному жінки. Тому й переїхали в інше місце, безпечніше. Я на автівці вивіз працівниць. І там була жінка з дівчинкою, то я у неї, між іншим, поцікавився, чи немає якогось паска, щоби мені причепити підсумок. І вона одразу вийняла ремінь із джинсів та віддала мені! А коли ми прогнали звідси рашистів, я повернув їй пасок і щиро подякував за благородний вчинок.

Я бачив полонених загарбників, і вони справляли жалюгідне враження: чоботи порвані, а у декого взагалі гумове взуття. Всі такі обірвані, бруднющі, перелякані та розгублені, наче й не люди, а дійсно орки, якісь інопланетяни. Думаю, оце так «друга армія світу»!.. І ось чудова новина – під Рівнопіллям вщент розбили танкову колону, притягли їхній підбитий «Тигр».

Нам роздали протитанкові засоби, адже рашисти могли прорвати нашу оборону. То ми стояли на блокпості разом із Гриценком та Сосновим. І ось о другій ночі бачу – ліхтарик підозріло мигає. Це був ворожий коригувальник вогню на скутері, обстріляли його.

– А потім у Чернігові зник зв'язок!

– Так, ситуація була дуже напружена, потрібно було щось негайно робити... Я ж особисто знайомий з усіма мобільними операторами, адже тривалий час працював у цій сфері. Звернувся до свого командира – Олексія Макаренка, до директорів підприємств мобільного зв'язку. Причину з'ясували одразу – був перебитий кабель волоконно-оптичної магістральної лінії зв'язку. Треба пошкодження якомога швидше знайти. А це – у мікрорайоні Бобровиця, де постійно шалені обстріли та руйнування! Зібрали команду – ми з Анатолієм Гриценком, Єгор Розумович та Пилип Фіров, які працювали в фірмі «Неоком», а також – Ігор Полегенько, Владислав Хожайнов і Павло Ткаченко з «Київстару». І ще нам в усьому допомагав Олександр Єрмоленко («Морпех»).

Спочатку наче знайшли і полагодили кабель, але не той, не допомогло. Продовжили ретельні пошуки. І таки розшукали!.. Коли ж нарешті з'явився зв'язок, це була така неймовірна радість! Але там ще неподалік пошкодили газопровід і водяну трубу, розлилося ціле озеро. То я дзвонив і газівникам, і у «Водоканал». Дякувати Богу й нашим мужнім людям – все відремонтували! І це – при тому, що на блокпості мене застерігали: «Діду, ну, куди ти їдеш, там же – "сіра зона", все розбите! Тобі жити набридло?» Але ми впоралися.

– Знаю, вночі Ви з бойовими побратимами були й на блокпостах...

– Так, уночі чергували на блокпостах. А вдень я займався зв'язком. Там вистачало проблем. Наприклад, щоби все належно працювало, потрібно було заряджати акумуляторні батареї. Отже, вчасно взяли генератори зі складу...

«Сіра» зона була і неподалік «Епіцентру», де знаходилася база станції зв'язку. Я спочатку сам прийшов туди та розвідав. Побачив продірявлений димохід «ЧеЗаРи». Тож ми ту станцію наразі вивели з експлуатації.

На бойовому чергуванні

А коли інтернет у військоматі зник, також я цим займався; налагодили – провели кабель «Основи» від нашого педагогічного університету... Звісно, це – не така велика проблема, якщо працювати в спокійній обстановці, але ж були постійні обстріли!

Ще я брав додаткову апаратуру зі складів для системи «Старлінк» (це – супутниковий інтернет). Хочу від усієї душі подякувати Дмитру Ніколаєнку, який разів десять приїжджав, лагодив різноманітну нашу апаратуру, багато допоміг. І відеоспостереження ми зробили на деяких блокпостах, що справді зручно.

Взагалі, можна довго перелічувати... Ми ж розуміли, що скрізь маємо встигати, бо за нас це ніхто не зробить у такій складній ситуації. Але я зовсім не вважаю себе героєм. Просто робив, що міг. І зараз готовий виконувати бойові завдання на війні. Авжеж, мені – 60, однак є ще порох у порохівницях!

– Хто б сумнівався, поглянувши на Вас!

– Ось є в мене такий друг – «Георгійович». Ми з ним раніше служили в Північному оперативному командуванні, а тепер разом ходили на блокпости. Він закінчив Академію Генерального штабу. Полковник. Йому – 62 роки. Та він не переймається своїм віком. Дуже діяльний, хоробрий, патріотичний і працелюбний. А ще – чудовий аналітик. Справжній український полковник, козарлюга! Тож за його високопрофесійними, точними «наводками» на одну ворожу ціль на Чернігівщині знищили.

Пам'ятаю, як на одному блокпості мене щоразу зустрічав дідусь, років 70, із мисливською рушницею, двостволкою. Жвавий, енергійний, у нього аж очі горіли! Адже головне – мати щире бажання.

Водночас я переконався, яка у нас смілива, шляхетна молодь, зокрема з «Правого сектору». Це герої! З такою небайдужою молоддю наша незалежна Україна, безперечно, матиме світле майбутнє.

Взагалі, у мене якнайкращі враження про героїчну оборону Чернігова! Бачив, як чернігівці дружно протистоять загарбникам. Як мешканці прагнули бодай чимось допомогти військовим. Як потужно трудилися наші волонтери, не жалючі себе, під усіма обстрілами. Як вісімдесятилітні бабусі приносили нашим бійцям прямо в окопи ще гарячу їжу та теплі шкарпетки. Все це було просто на моїх очах. І я щиро пишаюся отакою великою одинотайністю! Хіба можна здолати такий народ? Та ніколи в житті!

Знаєте, я ж служив ще в радянській армії і бачив, який там був безлад. Так ось, відтоді практично нічого не змінилося... Бо той, хто воює за гроші, за якісь тридцять срібняків, просто приречений. А нинішня російська «армія» – це взагалі банда вбивць, грабіжників, гвалтівників, руйнівників та боягузів, які розуміють тільки силу. Там взагалі немає шляхетних людей. Це – нелюди, гірші, ніж дикі звірі!

Яка у них тут була тактика? Бездарна. Лише перли щодня, мов таргани, на свою кількість розраховували. А воювати потрібно розумно і самовіддано. Не кількістю, а якістю, що й продемонстрували наші бійці. Хоча ворогів було в десятки разів більше!

– Ненависні рашисти втекли звідси...

– А я скромно відзначив ювілей. І знову став військовим пенсіонером. Відверто кажучи, можна було б звернутися до нашого командування, котре дуже поважаю, та попросити залишити мене на службі. Але я не став цього робити. Вони – справді люди дуже зайняті, ще триває запекла війна. Навіщо комусь надокучати? Якщо так вирішили, гаразд.

Втім, хіба ж можна в такі часи сидіти, склавши руки, коли є бажання та енергія діяти?! Тому ми з однодумцями хочемо навчати людей у Чернігові, як виживати на війні. Це – і володіння зброєю, й поводження з вибухівкою, і допомога пораненим... Всебічна підготовка всіх охочих. Це – потрібно, і ми з бойовими товаришами маємо належний бойовий досвід.

Анатолій Гриценко ще служить, тож, коли він звертається, я допомагаю йому... Мій малий онук, хлопчик, коли чує про війну, інколи буквально не може стримати сльози. Тому ми маємо зробити все можливе, щоб ця війна

не дісталася в майбутньому нашим онукам. А для цього треба воювати до нашої Перемоги. Це єдиний вихід – перемелювати російську орду і визволяти наші українські землі. Триклята росія має зазнати нищівної поразки, після якої вже не зможе отямитися й існувати у своєму нинішньому вигляді – як фашистська, людиноненависницька імперія, всесвітнє пекельне зло.

Знаєте, я маю захоплення – риболовлю. Але за час війни жодного разу ще не сидів із вудкою. Я просто не можу цим займатися, знаючи, що зараз в окопах гинуть українські бійці, а від обстрілів гинуть мирні жителі.

Нам є кого захищати

А закінчиться війна, ми з дружиною придбаємо собі затишну хатинку в селі, поблизу річки, де, сподіваюся, благополучно доживемо до правнуків. Я собі ходитиму на рибалку і щось ремонтуватиму для душі. Попри все, завжди залишаюся зв'язківцем.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Євген Коновальчук змінив депутатське крісло на холодний окоп

Депутат Ніжинської районної ради Євген Коновальчук воює в 71-шій окремій егерській бригаді, що підпорядковується десантно-штурмовим військам. На війну Євген зголосився добровольцем. В бойовому підрозділі «егерів» на одному з найгарячіших напрямків депутат виконує спеціальні завдання, пов'язані з розвідкою та артилерією.

«Першого ж дня я сів у авто, забрав бабуся з Ніжина, сина з Киїнки і вивіз їх на Захід України, – пригадує депутат райради **Євген Коновальчук**. – До війни працював у фірмі, яка торгує запчастинами до сільгосптехніки, тому виїхав на службовому авто. Потім мені подзвонило начальство і сказало не повертатись, бо логістика до Ніжина була ускладнена, місто оточували російські війська. Рекомендували перечекати».

За словами Євгена, спочатку він став шукати можливості допомоги на місці – возив службовим бусом гуманітарку, допомагав у волонтерському штабі, але не зміг довго спостерігати за тим, що відбувається і пішов до місцевого військкомату.

«5-го березня я пройшов комісію, але з'явилися якісь проблеми бюрократичні. Повернувся за два дні, 7 березня, з тим, чи візьмуть мене в армію. Сказали прийти наступного дня. Прийшов, сів в автобус і поїхав», – каже він.

Таким чином депутат Ніжинської райради потрапив в новосформовану 71-шу окрему егерську бригаду, яка спочатку числилась в армійському резерві, а потім потрапила в підпорядкування десантно-штурмовим військам ЗСУ.

*Євген Коновальчук
на позиції під час
оборони Чернігівщини*

Чим конкретно займається районний депутат, а нині боець ДШВ Євген Коновальчук, просить не вказувати. Пояснює, що виконує досить специфічну, але важливу роботу, яка пов'язана як з розвідкою, так і з артилерією.

«Зараз наша бригада на Східному напрямку. Роботи вистачає, – розповідає Євген. – Ворог намагається штурмувати, просунутись, тож артилерії доводиться постійно працювати. Те, що ми виконуємо, – це більш стримувальна роль. А от самохідна артилерія – вона більше для наступу. Ми працюємо на ствольній артї, маємо прекрасні американські 105-міліметрові гаубиці «M101». Цей апарат доволі точний, хоча і старенький, це ж Друга світова війна. Але снарядного голоду ми наразі не відчуваємо, з цим калібром в армії проблем немає».

«З районної ради дзвонять, запрошують на сесії?» – запитуємо в Євгена.

Єгері перед бойовим виїздом

Подарунки ворогам

«Дзвонили. Пояснив, що служу. Побажали успіху, ще грамоту мені написали з нагоди Дня ЗСУ. Так що в мене є грамота від районної ради в рамочці, чекає мене в Ніжині», – посміхається депутат.

«Які плани на майбутнє?»

«Перемогти і повернутись додому. Як у всіх».

Спілкувався Віталій НАЗАРЕНКО

Павла Сяноса двічі чутками хоронили, а він живий, з «обіймів» коми вирвався

Перший бойовий досвід Павло Миколайович одержав у 2014 році. Відтоді пройнявся, як сказала дружина Раїса, дуже серйозним зобов'язанням: не чекати виклику, а відразу йти у військкомат, якщо на країну нападає агресор. І чоловік з честю виконав це зобов'язання в останні дні лютого 2022 року.

За «мирною» професією він – механізатор, працює у Браницькому відділку товариства «Земля і воля», бо й родом з цього села, школу тут закінчував, трудову біографію починав, але проживає в Кобижчі, де вісімнадцять років тому зустрів молоду вдову з трьома малими синочками. Тепер Богдан, Владислав і Станіслав Перепелиці – міцні молоді чоловіки, працюють механізаторами теж у Браницькому відділку. Заступник директора господарства, керівник відділку Галина Приходько не нахвалиться працюючими братами. Богдан он до 30 гектарів за день виорює на зяб, загалом до тисячі гектарів добирається. До денних рекордів на оранці піднімається Владислав. На перевезенні зерна від комбайнів старається Станіслав. Їхнього названого батька Павла Миколайовича керівниця називає добряком для друзів та інших односельців, відповідальним на роботі, жвавим.

– З перших днів війни Павло Сянос служив у територіальній обороні, – розповідає Галина Миколаївна. – Потім його направили на передову, приїжджав додому на три дні, з внуками фотографувався, про війну майже нічого не розповідав. Мабуть, не хотів псувати радість від зустрічі з Настусею і Ангеліною, внучком Артемком. Згодом я довідалася, що нашому механізатору

Трактора змінив на автомат і санітарну сумку

ру Павлу Сияносу доручили на передовій дуже відповідальне завдання: витягувати з-під куль і артобстрілів поранених побратимів. Я не здивувалася, бо була впевнена, що він справиться з обов'язками бойового санітара. На жаль, в одному пекельному бою не встиг себе захистити, одержав тяжке поранення в голову.

Дружина бійця Раїса Данилівна серцем відчула біду – більше тижня не одержували звістки від чоловіка, ходила в церкву ставити свічки за його здоров'я.

– Допоміг випадок, чи то Господь так розпорядився, – і сумно, але й з вогниками в очах стала розповідати. – Якимось чином у Павлових паперах був записаний номер мого телефону. На нього й прийшло повідомлення про оформлення Сияносу листа непрацевдатності. По правді сказати, я не відразу второпала, що це означало, роз'яснила наша сільська медичка. За пошуки взялася Галина Миколаївна, я передзвонила начальнику тероборони Кокті Станіславу Миколайовичу, старості села Дмитру Лесенку, котрий дав мені номер телефону Валентини Пустенко – сказав, що вона їхатиме у госпіталь Мечникова в Дніпро за пораненим чоловіком. Навіть не стала допитуватися, звідки та жінка, і як староста вийшов на неї. Тепер дуже дякую цій чуйній жінці: передусім, вона допомогла мені зв'язатися по телефону з госпіталем, а там дали номер телефону реанімаційного лікаря, він і обрадував, що мій чоловік живий, але в тяжкому стані, тож його відправили вранці санітарним вертольотом у Київ. Про це я розповіла Галині Миколаївні. І вона з допомогою лікаря товариства «Земля і воля» Василя Кузьмича відшукала номер телефону диспетчерської столичного госпіталю, також організувала автомобіль із господарства для поїздки в Київ.

Дружина пораненого «медика» вдячна всім добрим людям, які кинулися збирати вісточки про чоловіка. Зовсім не знайома Валентина Пустенко привезла з госпіталю не тільки номери телефонів лікарів, а й деякі речі Павла, інформацію про те, де і коли його поранено – під Бахмутом, 9 жовтня. Відтоді боєць перебував у комі з розладом дихання, яке підтримувала спеціальна апаратура. Дружно кинулися допомагати дружині пораненого бійця працівники Браницького відділення, зібрали й передали їй певну суму на лікування, оскільки навіть у спеціальному медичному закладі відсутні деякі ліки. Односельці й досі несуть Раїсі грошову допомогу. Колишні одно-

класники пройнялися потребами пораненого товариша. Товариство «Земля і воля» виділяє допомогу на лікування.

Павло Сиянос заслужив триденну відпустку

– Ми із сином Владиком вперше побачили нашого батька, коли його доставили до іншої спеціальної Київської лікарні, – трохи повеселіла Раїса Данилівна. – В серці защемило, але швидко й відлягло – живого побачили. Їздила до нього й з невісточкою Ірою, дружиною сина Богдана. Перебував у тяжкому стані, але серце не зупинилося, наперекір чуткам по селу, що вже помер. Дзвонили були мені односельці, щоб уточнити, на котру годину похорон... І не заради підтвердження трагічних чуток, а щоб поспішити з допо-

могою, не залишити мене на самоті з непоправимим горем. Таке піклування знайомих і не знайомих раніше людей надає мені додаткових сил долати горе, думаю, така людська доброта дійшла через небо і до Павла, і він ви-карабкався з тієї клятої коми. До того ж, у Кобижчі й Браниці вже двічі його похоронили в чутках, після чого точно мусить жити!

У селі Раїсу Данилівну вважають сильною, доброю трудівницею. На ній тримається міцне домашнє господарство, не збула худобу, коли чоловік пішов на війну і вона залишилася сама – у трьох синів своєї родини, живуть окремо від матері. Не так давно поралася навіть із чотирма коровами й іншою домашньою живністю. Ще до війни дещо зменшила поголів'я худоби, але на прожиття вистачає своєї продукції – тваринницької й з городу. Ще й на продаж дещо виділяє. Без вихвалання, але й наголошує, що її родина ніколи не бідувала, й зараз не бідує. Про бойову жінку односельці додають: у Раї – родина трудяг, вона й синам приклад показує, а на роботі – Павло відповідальний. Свою відповідальність підтвердив і на фронті.

Григорій ВОЙТОК

Незламні волонтери

*Командир 1-ї окремої танкової Сіверської бригади,
Герой України Леонід Хода приймає
ударні дрони від волонтерів*

Перед Великоднем ТОВ «Земля і воля» надало допомогу армії й родинам загиблих та поранених бійців майже на мільйон гривень

*Генеральний директор
ТОВ «Земля і воля»,
Герой України Леонід Яковишин*

Нещодавно в господарство приїхали представники 119-ї бригади і 163-го батальйону, щоб одержати замовлену допомогу – розвідувальні безпілотники, металошукачі та інше обладнання на більш як 300 тисяч гривень. Вручав закуплену техніку безпосередньо у виробників перший заступник генерального директора ТОВ «Земля і воля», депутат обласної ради Василь Нестерук.

Трохи раніше військові одержали від колективу «Землі і волі» спеціальний прожектор для виявлення в нічному небі бойових дронів, вартість обладнання – 140 тисяч, без зажерливих «накруток» торгівельної мережі. Придбало господарство й передало військовим інше обладнання, також більше двох десятків одиниць

Василь Нестерук вручає допомогу представникам ЗСУ

своєї тракторної й автомобільної техніки. Регулярно надаються військовим підрозділам картопля, крупи, м'ясо тощо. І це з комори товариства, а не з домашніх господарств. Хоча люди теж жертвують для армії, й грошима дехто допомагає, та не останньою копійкою, а з регулярно одержуваної в господарстві зарплати і найвищої оплати за оренду земельних паїв.

Василь Сергійович передав воїнам думку генерального директора, Героя України Леоніда Яковишина: господарство й надалі допомагатиме ЗСУ, причому без жодних посередників. Оскільки «Земля і воля» закуповує замовлені військовими підрозділами техніку й прилади безпосередньо у виробників, без великих «накруток» на ціну й затримок при доставці товарів.

Без посередників розвезли представники господарства й допомогу родинам загиблих та поранених українських бійців. У Велику п'ятницю вони об'їхали 18 родин загиблих воїнів у 2014-2015-му та 2022-2023 роках, а також трьох поранених, – всім передали по 20 тисяч гривень.

Особливо радо зустріла посланців Леоніда Яковишина родина тяжко пораненого 9 жовтня 2022 року під Бахмутом бійця Павла Сияноса. Тривалий час він був у комі, з його голови ще не витягли уламки, та перед Вели-

На місці ї перевіряють прилади

коднем попросив дружину Раїсу привезти додому. Стан його тяжкий, але й досі не одержує пенсії – на лікування у військових госпіталях товариство «Земля і воля» виділило допомогу 60 тисяч гривень, а перед святом привезли ще 20 тисяч. Здатність говорити до бійця ще не повернулася остаточно, подякував за допомогу гіркими сльозами. А дружина Раїса розповіла, як вимушена була платити десять тисяч гривень за те, щоб швидка допомога реабілітаційного центру звозила Павла до лікаря в спеціальну клініку. Також подякувала за допомогу господарству і землякам, які зібрали певну суму на лікування чоловіка.

Григорій ВОЙТОК

Дмитро Блауш: «Перший зібраний мільйон на ЗСУ – це не рубіж»

Дмитра Блауша більше знають як успішного молодого політика і соратника головного «радикала» країни Олега Ляшка. Нині Блауш є заступником голови Чернігівської обласної ради, а також засновником благодійного фонду «Добродія». Благодійність – це інший, можна сказати, паралельний бік життя політика. Від початку війни Дмитро Блауш допомагає цивільним та армії. Каже, що першим серйозним рубежем для команди його благодійного фонду стало те, що їм вдалося у березні минулого року зібрати та доставити за адресами 45 тисяч продуктових наборів. Нещодавно «Добродія» організувала та провела успішний аукціон, під час якого зібрала перший мільйон гривень для ЗСУ. Зауважимо також, що Дмитро Блауш вже рік як підтримує стосунки на відстані – його дружина та син перебувають за кордоном. Ми розпитали у політика про загальне та особисте.

Той лютий березень 2022-го

– Дмитре, цифра в один мільйон гривень за вечір одного лише аукціону – доволі-таки вражає. Чи сподівались на такий успіх?

– Насправді ми не ставили за мету зібрати мільйон, але так вийшло, що нам вдалося це зробити за рахунок щедрих та патріотичних учасників: бізнесменів, політиків, меценатів. Це є перший серйозний рубіж, якщо говорити про допомогу військовим. Щодо інших напрямків, то першим таким серйозним викликом для благодійного фонду «Добродія» став лютий-березень

минулого року, коли нашій команді вдалося нагодувати більше 45 тисяч чернігівців. Не просто нагодувати, а адресно доставити продуктові набори з їжею, якої вистачало, як мінімум, на один тиждень. До того ж наша команда додатково на базі кафе «Барашка» щодня готувала від 300 до 500 гарячих обідів для танкістів, ТРО та блокпостів.

Два авто для бійців Головного управління розвідки

В гостях у комбрига Першої танкової бригади Леоніда Ходи

Зібраний мільйон гривень – це рубіж під мирним небом. За ці кошти нам вдалося передати для першої Сіверської танкової бригади багато корисних речей і придбати два автомобілі для Головного управління розвідки Міноборони. Щоправда, в цьому нам дуже допомагав і мій колега, депутат обласної ради **Віталій Свириденко**, бо так би грошей не вистачило.

– До речі, в Чернігівській обласній раді були білоруси з ГУР, зустрічались із Вами як керівництвом. Які з ними стосунки, якщо не таємниця?

– Вони приїздили насамперед познайомитись, бо існує думка, що вступ Білорусі у цю війну – це питання часу, але, знову ж таки, це – суб'єктивна думка, але з такою думкою вони приїздили. Їхній напрямок роботи – все прикордоння. Якщо, не доведи Господи, білоруський солдат перетне наш рубіж, у них має бути можливість переконувати їх здаватись в полон. Це важлива місія і, на мою думку, вони все роблять правильно. Вони проїхали по всіх керівниках вздовж кордону, залишили контакти. Про співпрацю публічно не можна говорити, але вона є, і вже такого не буде, як було

*Дрон за 250 тисяч для козаків,
що працюють на північному
напрямку*

24-го лютого, коли ми не знали, що робити. На жаль, треба визнати, що адекватних людей в Білорусі набагато менше, ніж людей з промитими пропагандою мізками, тому треба бути готовим до всього.

– Які маєте найближчі волонтерські плани?

– Знаєте, «Добродія» стала вже таким фондом, в якому кожна людина, яка має вільний час чи вільні руки, може допомогти і стати волонтером та членом команди. Якщо на перший мільйон нам вдалося купити два автомобілі, три надсучасні дрони з приладами нічного бачення, зарядні станції, то зараз до нас звертаються підприємці, надаючи допомогу на сотні тисяч гривень тим військовим частинам, допомагати яким ми вважаємо за по-

трібне. Зазначу, що вже більше 300 тисяч гривень без жодних зборів пішло на один цікавий проект з ОК «Північ», про який розповідати не можна, але результати роботи цього обладнання вражають. На річницю війни я їздив у Харків, відвозив туди пікап. Скажу, що на нашому рахунку вже більше 10 автомобілів, які ми передали на потреби ЗСУ. Чому так сталося? З початку війни ми працювали з цивільними, коли Чернігів був в облозі. Коли росіяни втекли з нашої землі, ми почали дружити з ОК «Схід» і возити допомогу в Харків.

На Харківщині ворог ще частково утримує позиції, тому допомога на тому напрямку важлива. Я допомагав у Бахмуті, їздив туди, але я також розумію, що ми маємо підтримувати і наше ОК «Північ», бо потреби є, і їх треба

закривати. Для себе особисто бачу завдання – забезпечити один із напрямків захисту Чернігівщини.

– Дмитре, в Харків їздите через те, що там служить Ваш лідер Олег Ляшко?

– Насамперед – так. Там був Ляшко, і я як людина командна поїхав до лідера. А потім багато з ким познайомився, зокрема з командувачем ОК «Схід» генералом Олегом Мікацом і багато-багато з ким. За званням Ляшко – звичайний солдат, але завдяки йому багато допомоги надходить саме у Харків, просто величезна допомога туди йде. Тому я скажу, що наявність Ляшка в Харкові – це вже допомога.

*Гончарівське та чернігівське земляцтво
в польовому штабі Першої танкової*

Взагалі з нашої команди багато хто воює. Той самий Дмитро Лінко – мій друг і колега, заступник голови Кіровоградської обласної ради – зараз командир спецпідрозділу «Стугна» при ГУР Міноборони. Це славний воїн і славний підрозділ.

Авто для ічкерського батальйону імені шейха Мансура

– Ми знаємо, що Ваша дружина з сином перебувають за кордоном. Вони – там, ви – тут: наскільки важко підтримувати стосунки на відстані?

– Перед початком російського вторгнення я вирішив відправити родину на відпочинок в Карпати. Всі казали, що буде війна, щоправда, ми до кінця не хотіли в це вірити, але я все одно передбачив заходи безпеки і відправив родину в Карпати. І коли 22 лютого 2022 року війни не трапилось, дружина вирішила повернутись у Чернігів. 23 лютого вони повернулись, а 24-го о п'ятій ранку ми дізнались, що

почалась війна. У мене був величезний шок. Я дуже переживав. Коли вдома з'явились дружина, мама, тато, а найголовніше – маленька дитина, якій всього два роки, – оце був дійсно той єдиний момент, коли я реально злякався, коли я знав, що на моїх плечах – всі, і треба було думати, що з цим робити. Вивезти з епіцентру військових дій мою родину допомогли друзі, а з замиським помешканням допомогла голова Чернігівської облради Олена Дмитренко. Зараз родина – за кордоном, і я маю можливості концентруватись на державницькій діяльності та благодійності. Мені так легше і спокійніше. Чи важко підтримувати стосунки на відстані? Нелегко! Дружина інколи до мене приїздить, а сина за час війни я бачив всього двічі. Але завдяки технологіям ми щовечора розмовляємо по відеозв'язку. Безумовно, найбільше зло, яке зробили росіяни, окрім того, що вони вбивають наших людей, – це розлучені сім'ї, це діти, які ростуть без своїх батьків. Але я впевнений у нашій перемозі, з таким народом і таким військом нас їм не здолати!

Віталій НАЗАРЕНКО

Повернувся з Польщі, щоб допомагати військовим в Україні

Повномасштабне вторгнення у багатьох людей відкрило неймовірний дух патріотизму і прагнення боротися за свою країну. Боротися абсолютно на різних фронтах – хто чим може, тим і допомагає виганяти ворога. Особливу роль виконують волонтери, які стали ніби янголами-охоронцями для наших військових. Вони дістають все – від їжі до супутника. Одним із таких став Олександр Вайло – голова громадської організації «Бекет», який, покинувши прибутковий бізнес за кордоном, повернувся за декілька тижнів до наступу на Чернігівщину і лишився тут, щоб допомагати військовим і цивільним, бо в цьому вбачає свій обов’язок.

Чернігівець Олександр Вайло вже рік жив у Варшаві. За цей час разом із товаришем організував власний бізнес у будівельній справі, який тільки почав розвиватися і давати прибуток. Завершивши один із проектів, чоловік на початку лютого минулого року приїхав на два тижні в Чернігів до батьків.

«Першим до Польщі виїхав товариш, а потім він якось подзвонив і запропонував разом відкрити свою справу у будівельній сфері у Польщі, – згадує Олександр. – До цього з будівництвом я не мав ніякої справи, але погодився, тим паче моя функція була більше організаційна. Спершу було важко, бо з податковою системою потрібно було розібратися, мовний бар'єр теж давався взнаки. Довелося вивчити польську мову, бо ж спершу здавалося, що вона дуже схожа на українську і не буде проблем, а виявилось, що ні.

Починали з найлегшого – розбору будівель, але напередодні того, як я приїхав в Україну, ми здали великий об'єкт – будинок на три під'їзди і 16 поверхів. Відтак вирішив провідати батьків, бо вже тоді була якась тривога, адже постійно велася мова про повномасштабну війну, а російські війська декілька місяців брязкали зброєю на наших кордонах».

Олександр Вайло

«Кол-центр допомоги» організували вдома

Повномасштабна війна застала Олександра в Чернігові. Як і більшість містян, він прокинувся від вибухів, які лунали з боку кордону.

«Перші пару днів за все хапався і не міг придумати, що робити. Потім заспокоївся і склав для себе якийсь план дій, – розповідає Олександр. – Знайшов батькам ліки, продукти, якісь речі першої необхідності. Потім ми з друзями почали допомагати людям у районі ЗАЗу – комусь щось привезти, знайти, принести. Ще до війни мій товариш (позивний «Шахіст» – на жаль, він зник безвісти в районі тубдиспансеру-Полуботків у березні 2022 року) познайомив мене з Андрієм Требухом (позивний «Кліщ») та Євгеном Деркачем (позивний «Бармен») та іншими хлопцями, які увійшли в групу «Кліщі».

Це класні, щирі і відважні хлопці. У Андрія Валерійовича немає напівтонів – він дуже прямолінійна людина. Завжди говорить правду і тільки те, що думає. А ще – гарний товариш. Якщо йому подзвониш навіть посеред ночі з проханням про допомогу, він лише питає, куди підїхати. Тобто це Людина з великої літери, на яку завжди можна покластися.

Тож я намагався їм дзвонити, дізнаватися, яка ситуація. Я навіть хотів піти до війська, але Валерійович порадив мені зайнятися тим, що найкраще вмію. А вмію я налагоджувати зв'язки та комунікацію».

І так розпочалася волонтерська діяльність Олександра. Чоловік зібрав навколо себе друзів-однодумців і вони почали допомагати як цивільним, так і військовим.

«Ми створили імпровізований кол-центр вдома у Олі, вона вже волонтерила з 2014 року і тому розумілася на цьому, – говорить Олександр. – Передзвонили всім активним людям, скомунікували і почали працювати. Запитів було багато і різних. Наприклад, дзвонять і просять знайти, хто зварить протитанкові їжаки. Я починаю шукати зварювальника. Потім потрібно знайти водія, який його завезе, і так з різними проблемами. Цивільні дзвонили, просили привезти ліки, їжу, предмети гігієни».

Першим допомагав «Кліщам»

«З самого початку нашої волонтерської діяльності комунікували з друзями – тими, хто пішов на захист країни. Постійно підтримував зв'язок з «Кліщами», – згадує Олександр. – Все потрібно було шукати в інтернеті, через знайомих, друзів, бо в місті вже майже нічого не було. Коли зник вдома інтернет, ми їздили містом і шукали, де він ловить. Перше, що я дістав для військових, були теплі тактичні рукавиці – і з того все почалося. Першу гуманітарну допомогу отримали від друзів з Європи, багато – з Польщі. Слали все: спершу йшла їжа, гігієна, памперси, потім – військове спорядження і тактична медицина. Найважче за весь час моєї волонтерської діяльності було знайти хлопцям БПЛА «Лелека», вартість якого – 65 тисяч гривень. Перше – де знайти такі кошти, друге – сам БПЛА. Ми знайшли спонсора, дзвоню до виробника – а вони кажуть: на вересень поставимо!

Також важко попервах було розібратися зі спорядженням. Для мене було відкриттям, що у бронезилета є розмір. Потім потрібно було розібратися з класами захисту. Ось, наприклад, заїжджають до мене «Кліщі», кажуть: є класні бронезилети. Ми тоді 70 штук завезли їх, здається. Та це були стандартні, важкі, хлопці кажуть: дякуємо, але нам не треба такі. Виявилось, військовим потрібні легші, щоб плитоноска була самоскидна, і таких нюансів насправді було дуже й дуже багато. Так я почав розуміти, що є стандарти НАТО, США і наші.

Загалом ми досить швидко налагодили комунікацію зі знайомими і небайдужими людьми з усієї України і Європи. Перші бронезилети з Німеччини прийшли до нас досить швидко. Мені набрали знайомі, кажуть: є таке, тобі треба? Кажу: треба, – вони відправили. Все доїздило до Львова, а потім відправляли на Чернігів до нас. І тоді все робилося досить швидко і легко».

Ліків не вистачало

Вже наприкінці березня 2022 року Чернігів був на межі гуманітарної кризи. Не було світла, води, закінчувалася їжа, гуманітарка доправлялася важче, бо автомобільний міст розбомбили росіяни, а головне – не було ліків.

«Найстрашніше – коли помирають діти. І не має значення, чи то через поранення чи через те, що просто немає необхідних ліків, – Олександр заговкає, на його очах з'являються сльози. – Був випадок, коли нам пізно вечері дзвонять і просять знайти інсулін для дитини. І я вже з самого ранку його знаходжу. Телефоную, кажу, що є, а у відповідь – вже не треба. Пізно. І таких випадків було багато, бо якщо звичні ліки ще можна було знайти, то пацієнтам з тяжкими хворобами, яким потрібні були особливі препарати, брати їх було ніде. Та були й радісні моменти, коли ми знаходили потрібні ліки. Пам'ятаю, як ми встигли дитині доставити необхідні ліки, час тоді теж йшов на години, і жінка декілька хвилин нас не відпускала, обіймала й плакала, бо була дуже вдячна.

І саме через відсутність медикаментів я дуже переживав за батьків. У батька немає щитоподібної залози і він постійно приймає одні ліки. І коли я вже почав розуміти, що цього препарату я не можу знайти в місті, то вмовив батьків виїхати з Чернігова. Я дуже радий, що встиг це зробити до того, як підірвали міст. Їх від'їзд був дуже складним, бо коли вони їхали, я намагався не плакати, але в мене чогось було таке відчуття, що я востаннє їх бачу. Та, дякувати Богу, все обійшлося. Всі живі та здорові».

Забували не лише тварин, а й людей

«Я дуже нервував, якщо можна так сказати, коли мені дзвонили незнайомі люди, а мій номер телефону розкидали по всіх можливих групах, і казали: ми виїхали, а в Чернігові маму забули. І просили подивитися, що з нею, – розповідає Олександр. – Ну в мене не вкладається в голову, як можна було виїхати і «забути» маму чи бабусю, чи дідуся, чи тата? Що значить «за-

були»? Ну це просто мене розривало, це ж не телефон на столі чи ручка в машині! І був такий випадок: пам'ятаю, дзвонять нам ті, хто забув бабусю на вулиці Козацькій. Ми з Тетяною приїхали, стукаємо в двері, а ніхто не відчиняє. Мені довелося вибити ті двері – а що залишалося робити? Ми зайшли до квартири і були шоковані. Виявляється там «забули» бабусю лежачу. І декілька тижнів ця жінка була сама. Я відразу подзвонив Саші Бондареву, він у «Червоному Хресті» тоді був, бо треба був медичний спеціаліст. Потім ми все поприбирали – ви ж уявіть, що там було. І в той момент я дуже хотів подивитися в очі тим, хто «забув» ту бабусю. І таких людей було багато, на жаль.

Забували і тварин. Хтось просто виїздив і забував дійсно, а хто і свідомо кидав тварин.

І таких випадків, коли дзвонили і просили випустити тварин, було чимало. Тобто люди їхали і закривали вдома чи в підвалі котів, собак. Ми їздили і випускали їх».

Громадська організація втілює соціальні проекти

«Після того, як закінчилася активна фаза бойових дій на Чернігівщині, я зрозумів, що треба щось робити, аби наша команда волонтерів не розбіглася, – говорить Олександра. – Ми створили і написали декілька проектів, і «Соціальне таксі» – один з них. На його втілення ми виграли грант. Класно, що європейці розуміють те, що потрібні не лише кошти на втілення проекту, але й людям, які написали проект і втілюють його, потрібно на щось жити. Тож тим, хто задіяний в проекті, залежно від посади, дається зарплата. Коли навесні минулого року закінчилися бойові дії на Чернігівщині, то громадський транспорт в місті не їздив досить довго. Тому проект «Соціальне таксі» був необхідний і вчасний. Його суть полягала в тому, що була певна категорія людей, яких ми возили з дому в медичний заклад і назад. Одна проблема була, що потрібно було записатися за декілька днів. Не можна було так просто викликати і поїхати. Але все одно багато людей користувалися цією послугою і були дуже задоволені».

Наразі Олександр Вайло разом з однодумцями зареєстрував громадську організацію «Бекет», яка й надалі продовжує допомагати військовим і працює над новими соціально необхідними проектами.

«В мене є знайомий, який не мав військового досвіду, але пішов захищати країну, і він був на нулі. На жаль, після всього пережитого його почало накривати. Це була дуже добра людина, а зараз в нього якась агресія буває. Вона з'являється нізвідки, він сам не може цього контролювати і пояснити. І таких проблем багато. Тому наш наступний проект буде спрямований на психологічну реабілітацію військових, – розповідає Олександр. – Адже ця війна відгукуватиметься ще багато років, і головна проблема в тому, що в нас дуже мало вузькопрофільних, професійних психологів саме у цьому напрямку. Штати розвинені у військовій психології, і потрібно переймати той досвід. Моє бачення таке: потрібно, щоб наші перспективні психологи поїхали туди, пройшли необхідне навчання, отримали сертифікат і в перспективі могли вчити інших спеціалістів, але вже тут, у нашій країні. Адже ця війна закінчиться, і хлопці прийдуть емоційно виснажені. Самі подумайте, який буде психологічний стан в людини, якщо сьогодні вона живе з товаришем в одному бліндажі, їдять, грубо кажучи, з однієї миски, а на завтра він збирає свого товариша, якого розірвало ворожою гранатою, по частинах. Моя однокурсниця працює психологом з онкохворими. Це вузька спеціалізація. І вона постійно розвивається, їздить на якісь тренінги, вивчає щось нове. Так має бути і з військовими психологами».

Авто на передку – витратний матеріал

За допомогу військовим і цивільним під час бойових дій на Чернігівщині Олександр Вайло отримав Подяку начальника Чернігівської обласної військової адміністрації. І сьогодні громадська організація «БЕКЕТ» продовжує свою місію, але вже підтримують всіх військових, які захищають країну на передовій. І не має значення, з Чернігівщини вони чи з будь-якого іншого регіону України. Всі вони наші, і ціль у нас одна – перемога.

«Сьогодні ми робимо все те ж саме, що й у лютому-березні минулого року в Чернігові. Дістаємо хлопцям авто, оптику, різне екіпірування, хіба що об'єми значно збільшилися, – говорить Олександр. – Пріоритет для нас – там, де важко, а зараз це Схід. Якщо комусь із військових плити-носка потрібна тут і в Бахмуті, то вона їде в Бахмут. Ми вже навчилися фільтрувати. Ну військові – теж люди, і всякого буває. Був випадок: дали одному берці, а він знову просить. Я кажу: в тебе ж є, а він каже: хай запасні будуть. От тут ми не даємо, бо хлопці в окопах без підшов по коліна у воді, і їм потрібніше.

Допомога дитячій обласній лікарні

Допомагаємо розвідці, арті, нашій першій танковій бригаді. Хлопцям постійно потрібні серветки, гігієна, генератори. Автомобілі – взагалі як витратний матеріал на передовій. Авто може пробути тиждень, може й місяць, а може й рік. Машини там розстрілюють, вони горять, їх розбивають, а хлопцям потрібно на чомусь пересуватися. Автомобілі ми приганяємо з Європи, бо там дешевше, ніж купити в Україні. Купуємо їх за донати, за гроші військових, буває, хлопці кажуть: в нас є частина коштів, допоможи

дозбирати. Буває, благодійники передають – до прикладу, з Бельгії нам передали авто.

Загалом ми намагаємося допомогти всім підрозділам, які звертаються до «Бекету». З Чорнобаївки от хлопці дзвонили, попросили допомоги – я їх не бачив жодного разу, але вони десь взяли мій номер телефону. Неважливо, з Чернігова вони чи ні, головне – що ця допомога їм була дійсно потрібна. Всі вони на передовій, і всі вони нас захищають.

Зараз почалися запити на весняну форму. Влітку минулого року була проблема з літньою, бо хлопці ще в зимовій були. Уявіть: хлопцям помитися немає де, форма в них одна, й та зимова. Ми тоді в Туреччині знайшли тканину і тут в Чернігові відшивали їм форму. Потім фліски відшивали. Ми дістали класний, якісний фліс – з нього фліска 1700 коштувала на сайтах із військовим спорядженням, а нам у 350 грн обійшлася. І я розумію: ті підприємці, які так хвацько заробляють на війні, взяли такий же матеріал, як і ми, тільки в кілометрах, і їм собівартість цієї фліски взагалі в 200 гривень стала. То чому такі ціни на них захмарні? Я розумію, що бізнес має заробляти. Вони знають, що зараз це необхідно, дефіцит, і хочуть заробити. Та от тільки вони не розуміють, що ці хлопці, на яких ти сьогодні хочеш нажитися, тобі й дають змогу торгувати. Ну, правда, не розумію тих людей. Та ж сама ситуація і з повербанками – це також витратний матеріал на передових позиціях, але ж він коштує іноді захмарні суми. Ми, до речі, в Україні ніколи не беремо повербанки, бо в нас ціна на них накручена дуже».

Олександр розповідає, що наразі люди почали трохи менше донатити. І причин тому безліч: у людей немає коштів, хтось втратив роботу, хтось виїхав за кордон, а для когось війна скінчилася, бо там, де він живе, не стріляють.

«Допомагати стали менше. Немає фінансів, люди виснажені. Пам'ятаю, в перший день у березні, коли Оля виставила в мережу номер картки, то за день люди їй півмільйона гривень накидали, і ми дуже багато чого могли купити нашим хлопцям. А зараз, коли збираєш на тепловізор чи авто, то це складно. Тож доводиться влаштовувати якісь аукціони. Ось нещодавно на одному з таких аукціонів за 4,5 тисячі доларів продали тубус від ПТУРа – купили машину хлопцям. Тож вигадуємо різні лоти, різні конкурси, так і збираємо, – розповідає волонтер. – Коли влітку ми їздили в Бельгію домовлятися

про чергову допомогу, то я згадав, що наш український футболіст Роман Безус грає в Бельгії. Знайшли його номер телефону, подзвонили йому, розповіли, хто ми і звідки, чим займаємось. І він зустрівся з нами. Виявилось, він і сам активно допомагає деяким підрозділам. Тоді я запропонував йому дати нам якісь лоти для лотереї і підписати їх. Він дав м'яч, свою футболку і футболку Яремчука з підписами. Пам'ятаю, що за ці лоти ми зібрали кошти і багато чого купили нашим військовим. До речі, м'яч виграла хлопчачка з Чернігова, які зробили блокпост на Красному мосту і назбирали 7 тисяч гривень для потреб військових.

Ще мені друзі-військові привезли прапор України з підписом Залужного. Я спершу хотів лишити його собі на пам'ять. Думав, буде в мене, дітям показуватиму, але потім вирішив, що він більше користі принесе нашим хлопцям, якщо його розіграти як лот. У Штатах такий прапор продали за 60 тисяч доларів. Тому зараз ми ведемо перемовини згуртом «Бумбокс», який їде туди на концерт, – просимо, щоб вони взяли і розіграли там цей прапор».

«Зупинятися не маю права»

«У Польщу я не планую повертатися, бо я вже, на жаль, втратив друзів на цій війні. І просто не маю морального права їхати і відсиджуватися десь за кордоном. Та й фірма закрилася, а товариш із перших днів допомагає там біженцям. До того ж у мене є чітке розуміння того, що завтра це все не закінчиться, – говорить Олександр. – У кращому випадку ця війна триватиме ще рік, а то й два. І зупинятися точно не можна. Я не маю права зупинитися, коли наші хлопці сидять у Бахмуті під кулями. У мене вихідних майже нема, постійно щось дістаєш, комусь дзвониш, кудись їдеш. Буває, що зранку важко вставати і хочеться нічого не робити. Та потім я ловлю себе на думці, що мені важко, це правда. А хлопцям на передку не важко? І все – встаєш і робиш те, що маєш робити. І так до перемоги».

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

Олишівська громада згуртувалася задля допомоги військовим

Ранок 24 лютого назавжди змінив українців. Широкомасштабна війна, яку почала росія проти нашої держави, об'єднала український народ, зробила усіх нас сильнішими та сміливішими. Щоденно українці, кожен на своєму місці, роблять усе можливе, аби наблизити нашу перемогу. Серед них і жителі Олишівської громади, які беруть активну участь у волонтерській роботі: з початку війни і по сьогоднішній день готують їжу для військовослужбовців, плетуть маскувальні сітки, виготовляють окопні свічки, в'яжуть шарпетки, шують устілки, передають на фронт речі першої необхідності, медичні засоби, засоби гігієни, збирають гроші і купують тепловізори, дрони та амуніцію. Жителі громади не шкодують ні свого часу, ні сил, ні грошей. За понад рік повномасштабної війни люди Олишівської громади показали неабияку стійкість та організованість.

Села Олишівської територіальної громади в окупації не були, проте їх розташування таке, що вони опинилися біля самої лінії фронту. В них жили наші військові, яким селяни допомагали всім, чим могли. Активні жителі села самоорганізувалися, створили добровільну дружину, щоб підтримувати порядок у селі.

«Все змінило 24 лютого. Ми всі прокинулись в новій реальності. Перед нами розгорнулася нова картина світу: вибухи, ракети, повітряні тривоги... Але замість того, щоб панікувати, наші люди дійсно об'єдналися й продовжують працювати, допомагати й зараз. Ми зрозуміли точно, що наш напрям – це допомога хлопцям, – розповідає житель Олишівської ТГ, волонтер **Іван Славов**. – Особисто я 24 лютого ввечері їхав з Чернігова з роботи додому і наздогнав колону військової техніки. То були наші хлопці, які якраз заходили в Олишівку. Вони мене зупинили, спитали, як проїхати. Я показав і поїхав додому, та вже зранку 25 лютого ми з дружиною приготували їм сніданок і обід. Це було спонтанне рішення, так підказувало серце – і ми так робили».

Іван Славов

На умовних зборах вирішили хід роботи

У перші дні повномасштабної війни люди в Олишівці зрозуміли, що треба щось робити, вони не хотіли сидіти без діла.

«Увечері 26 лютого люди почали збиратися біля селищної ради. Прийшло чимало, і ми обговорювали, що будемо робити, – розповідає Іван Іванович. – Ніхто не домовлявся про якісь там збори, просто так склалося, певна кількість жителів зійшлася до селищної ради. Наш голова пішов воювати, і його на той час вже не було в Олишівці. Замість нього були залишені декілька людей і ми прийшли поспілкуватися, як будемо діяти в цій ситуації. Адже в умовах війни ми не жили, не було плану дій. Тож ми радилися».

На цих зборах, увечері 26 лютого, олишівці вирішили насамперед облаштувати сховища, яких в селі було два. Також створили свою тероборону. Хлопці ходили по селу, дивилися, щоб не було чужих.

«Бомбосховище було важливе для старих людей, мам із дітьми. Адже ми хоч не були, на щастя, в окупації, прилітало нам часто. І «Градами», і «Ураганам» стріляли по селу. І літаки скидали бомби на окраїни. Навіть мітки хтось ставив, наші хлопці ходили і стирали їх мало не щодня. Тож коли облаштовували сховища, то багато людей долучилося. Хто що міг, те й привозив. Хто піддони, хто солону, хто матраци, – говорить Іван Іванович. – Досить швидко ми все облаштували. Також хлопці ходили патрулювали село».

Їдальня працювала безперестанку

«Вже десь 27-28 лютого у наше село почала заходити 58 окрема мотопіхотна бригада ім. Гетьмана Виговського. За два тижні тут було понад 500 чоловік. І всі разом ми вирішили, що будемо допомагати військовим, будемо годувати їх, – говорить Іван Славов. – Кинули клич у своїй сільській групі в вайбері, що потрібні продукти, – і вже через пару годин люди стільки всього назвозили! Продукти відвантажували в школі, директорка **Тетяна Олександрівна** відкрила харчоблок, організувала кухарів і ще жінок, і вони щоденно там готували їсти нашим хлопцям».

Місцеві господині готували щоденно, приходили, хто міг, у школу чи садок. А хто ні, то готували в себе вдома, а потім приносили.

«Був такий період, що зранку приходимо і починаємо готувати на 200 чоловік, а тут говорять – ще приїхало 180. То і тим готували. Десь

два тижні ми готували тричі на день, і хлопці виїдали все, – говорить **Яна Лапа**. – Та потім військові сказали нам варити двічі на день. Готували в шкільній їдальні, в садочку, вдома – хто де міг. Хліб, вареники, млинці, пиріжки і таке все робили по хатах, а вже потім звозили в школу. Всі, хто мав вільний час, приходили і допомагали. Не було такого: ти робиш це, ти – це, а ти – це. Якось все налагоджено було. Ніхто не питає, що робити. Людина приходила і ставала за роботу. Сьогодні ти можеш чистити картоплю, завтра моркву, післязавтра посуд миєш чи машину завантажувеш. Всі були при ділі. Хто грошима допомагав, хто руками. Байдужих не було. Діти й ті допомагали».

Селяни не шкодували нічого, звозили овочі і все, що мали.

Олишівські волонтери

«Віддавали все, що було у кого, – говорить **Володимир Шумін**. – І треба пам'ятати слова Наполеона: «Якщо сьогодні не будеш годувати свою армію, то завтра будеш годувати чужу!» І дай Бог, щоб коли все закінчиться, коли ми виграємо війну, наші діти це пам'ятали. Ми завантажували машину, то один чоловік приніс сало, бо знав, що ми відправляємо хлопцям, то зарізав з самого ранку кабана. Так дійсно, багато людей віддавали

все, але, на жаль, були й такі, що не давали нічого. Було багато різних моментів».

Тих харчів, які жителі назбирали, вистачило десь на два тижні, після чого Іван Іванович разом з **Віктором Ребенком** почали шукати, де можна взяти продукти.

«Ми зв'язалися з Оленою Дмитренко. Домовилися про те, що з Козельця (там були склади з продуктами) будемо возити їх суто для військових, – розповідає Іван Іванович. – Цукор, борошно, тушонка. Також брали для дітей дитяче харчування та підгузки. Та там теж була обмежена кількість, тому дзвонили, питали, чи можна приїхати, і якщо давали добро, то відразу мчали в Козелець».

Окрім цього, Іван Іванович шукав і інші волонтерські штаби в Києві, щоб завезти ліки чи підгузки для дорослих, на які також був неймовірний попит.

«Бувало так: вивозимо з Віктором Ребенком людей на Київ, а потім їздимо по волонтерських штабах. Звичайно, попередньо зідвонювалися, домовлялися, – продовжує Іван Іванович. – І ми брали все, що тільки давали. Спершу ліки давали, підгузки для дітей і дорослих, судокрем, який дуже важко було в аптеках знайти. Потім продукти різні, засоби особистої гігієни. І потім це все роздавали жителям громади, які цього потребували. З часом у нас був певний запас гуманітарної допомоги, зокрема тушонка, олія, консерви, цукор, який також людям віддали».

Хліб пекли, поки не згоріла піч

Увесь час, поки тривали активні бойові дії на Чернігівщині, жителі Олишівської громади були з хлібом. Спершу вони возили його з Чернігова, а потім пекли самі.

«Певний час була організована доставка хліба з Чернігова до Олишівки. **Юра Пекур** їздив, потім я привозив, – розповідає Іван Іванович. – Поки можна було їхати по трасі, поки не окуповані були Іванівка, Ягідне та Количівка. Після того, як кацапи перейшли через Десну, їздили вже через Куликівку».

Та окрім того хліба, що вдавалося правдами й неправдами завезти в громаду, люди ще пекли його самі. А завдяки наполегливості і старанності селян у Олишівці змогли запустити роботу млина, щоб молоти зерно. Адже свої запаси швидко закінчилися, і потрібне було борошно. Цілі міні-пекарні вдома організовували сім'ї в Олишівці. Пекли і військовим, і собі. Хліб віддавали безкоштовно, але не більше однієї буханки на сім'ю.

«Деякий час дружина з сестрою пекли хліб вдома. Перші три дні пекли хліб на своєму борошні з тих запасів, які дома були. Потім жителі Смолянки передавали, жителі Топчіївки та Серединки та коли вже у всіх борошно закінчилося – вирішили молоти самі. Місцеві фермери давали зерно і ми його мололи, а потім провіювали. Ото привезуть два мішки намеленого борошна, а я провію його – то десь мішок відходів. Та й те, що лишалося, з якого пекли потім, теж було не дуже якісне. Та я вам скажу: такий хліб на тому борошні був смачний! Я ніколи в житті смачнішого хліба не куштував, – розповідає Володимир Шумін. – Мої дівчата пекли кожного дня по-різному. Коли сто буханок, коли – 250. Все від електрики залежало. Було раз світло пропало, то в нас чотири чани тіста пропало, яке на хліб замішували дівчата. Потім Іван Іванович розвозив хліб в Олишівці, Топчіївці та Серединці. Людям безкоштовно роздавали. Десять місяць ми пекли дома хліб, а потім під час чергового обстрілу сталося замикання, великий перебій в напрузі – і наша піч згоріла».

Самі відкрили магазин

Під час активних бойових дій на Чернігівщині магазини в селах майже не працювали, бо продукти завезти було нелегко. Та в Олишівці самі жителі організували роботу однієї з місцевих крамниць.

«Ми організували роботу місцевого магазину, попередньо домовившись із власниками. Купували за свої кошти товар і привозили в магазин. Дівчата торгували і віддавали нам витрачені кошти, – розповідає Іван Славов. – І так викручувалися. Робили 10% накрутки для того, аби заплатити дівчатам, які торгували, за світло заплатити».

Обереги школярі передали військовим

Поки була змога добиратися до Чернігова, то олишівські волонтери, серед яких був і Іван Славов, постійно їздили в місто. Возили звідти харчі, хліб, продукти, ліки.

«Я їздив постійно. Їхав по ліки в аптеки, людей відвозив чи в Чернігів, чи з Чернігова. Пустим ніколи не їхав, – говорить Іван Іванович. – До речі, в одній з таких перших поїздок по ліки в Чернігів я познайомився з волонтеркою **Наталією Куликовою**, яка дуже допомагала нам потім. Ми купували ліки в одній аптеці, в неї був великий список, і в мене з усього селища на понад 300 тисяч гривень. Тоді, пам'ятаю, закрили аптеку, і поки нас не обслужили – не відкривали. Фабрика «Мрія» дала борошно нам, цукор, дріжджі, які на вагу золота тоді були.

Потім знайшов по Інтернету київський волонтерський центр «Згряя». Подзвонив, сказав, звідки я – і вони перший раз нас завантажили ліками всю мою машину. Я навіть не рахував, скільки чого, просто сказав найменування, які нам треба було – наші дівчата-медики казали, – і брав. І потім «Згряя» завжди допомагала».

Смолянка трималась мужньо

У перший день повномасштабного вторгнення смолянці облаштували в себе блокпости, створили своє ТРО з місцевих егерів та мисливців, і навіть діти копали окопи. Всі були налаштовані зустрічати ворога.

«Звичайно, така повномасштабна війна була неочікувана для більшості людей. Ніхто ніколи не думав, що росіяни наважаться на таке. Тоді не було жодних рекомендацій, як ми маємо працювати в умовах війни. Ми просто робили те, що мусили робити, – розповідає староста села Смолянка **Віталій Белан**. – Хлопці мисливці і егері відразу згуртувалися. Десь чоловік вісім, у кого були рушниця, увійшли до нашої місцевої тероборони. Ми створили блокпост на в'їзді до села, і вони цілодобово вартували там.

А 27 лютого, здається, о сьомій годині вечора, хлопці на блокпосту побачили, як до села їде колона нашої військової техніки. Машини були побиті, за собою тягли техніку. Видно, що самі військові були вимотані. Тоді вони не знали, де саме знаходяться, і попросилися переночувати у нашому селі, – згадує пан Віталій. – Я знайшов, де їм розміститися, а своїм людям ми кинули клич, що потрібно погодувати хлопців і дівчат. І вже десь годині о десятій вечора всі разом накрили стіл. Також люди принесли одяг і всі необхідні речі, що в кого було дома. Так військові лишилися в нас на увесь час бойових дій на Чернігівщині. Їх було десь 250 чоловік, зокрема 60 жінок. Це були сумські військові, які відходили від Конотопа. Хлопців розмістили в одному місці, а дівчат розміщали по хатах. Хто скільки міг прийняти».

Смолянці налагодили безперебійне харчування військових. Кажуть, намагалися всіма силами полегшити нашим героям роботу.

«Було проблемно запустити електричні плити, бо були перебої з електрикою, тож ми вирішили знести великі чани, в кого які були, і готувати на багатті, – говорить староста. – Дівчат наших сільських, які долучилися до приготування їжі, було багато. Люди відразу консервації нанесли, картоплю, цибулю, моркву, буряк, капусту. Такі продукти – не проблема для села, тож все зносили і готували з них хлопцям. Так щоденно понад місяць дівчатка готували їсти. А з часом місцевий фермер узяв на себе ці обов'язки».

З тими військовими, які дислокувалися в Смоянці під час бойових дій на Чернігівщині, люди й досі підтримують зв'язок. Допомагають, чим можуть, та чекають у гості після перемоги.

«Ми їздили з батюшкою потім до хлопців в Бахмутський район, коли їх перекинули, – розповідає староста. – Постійно зідзвонюємося, хлопці кажуть, що після перемоги приїдуть, тож чекаємо».

Так вони жили в Смоянці і виїздили на бойові завдання вже з оборони Чернігівщини. Били вони понтонний міст, який зводили кацапи, обороняли Лукашівку. На жаль, були і втрати.

«В них було дві гармати 125-міліметрові, вони постійно виїздили на завдання, – говорить староста. – Били кацапів нормально, але й їм прилітало. На жаль, семеро загинули».

Десь 1 березня до Вікторівки зайшли кацапи, звідти до Смоянки ведуть дві ґрунтові дороги. Селяни чекали, що росіяни підуть до них, тому почали переривати дорогу.

«Всі чекали прориву з Вікторівки. Від неї до нас чотири кілометри всього. Доїхати можна було двома дорогами, але одна була непрохідна, бо це березень, дороги розмиті, а іншу вирішили перекопати, – розповідає староста. – За два дні наші діти місцеві, яким по 14-15 років, такий рів викопали вручну по тій дорозі! Десь шириною в 5 метрів і довжиною в 10 метрів, щоб кацапи не пройшли, як надумують».

Та взагалі наші люди неймовірні, відкрилися з іншого боку. Я помітив, що тих, хто був активним до війни, не було чути. Проявили себе ті, на кого б і не подумав. Бабуся 80 років, собі напекла млинців, а ще й солдатам принесла. Фермер місцевий Тищенко і корів різав, і свиней, і молоко безкоштовно людям роздавав.

В нас невелике село, але на лютий-березень 2022 року людей у нас значно побільшало. Адже чимало приїхало переселенців з Чернігова. Так, секретар селищної ради бігала ловила Інтернет по всьому селі, щоб людей зареєструвати як ВПО, аби вони могли якісь виплати отримати. І, здавалося б, що у цьому такого? Але коли не було ні світла, ні зв'язку, ні інтернету, а вона знаходила, то велика їй дяка.

З Олишівкою ми постійно комунікували. Безпосередньо з Іваном Славовим тримали зв'язок, можна сказати, 24/7. Вони нам допомагали і продук-

тами, і бензином – всім, чим могли, – розповідає пан Віталій. – Також коли наше село почали накривати «Ураганами», потрібно вивозити було дітей, бо вони поперелякувалися дуже. То тоді Іван Іванович організував автобус, і дітей наших вивезли в безпечне місце».

Також допомагала Смолянці і Куликівська громада, бо в той час вони мали з нею транспортне сполучення.

«Два-три рази на тиждень нам з Куликівки привозили хліб, за що ми вдячні Юлії Постернак. На кожен двір видавали по дві буханки», – говорить староста.

Село Смолянка значно постраждало від російських обстрілів, і досі оговтується від пережитого.

«В селі у нас 113 будинків, то половина з них зазнали різного виду пошкоджень від обстрілів та ударної хвилі, – розповідає староста. – Вони не розбиті вщент, але ж вікна, шифер, стіни посічені. На жаль, одна людина в нас загинула під час обстрілу, одну поранило».

Староста згадує, що важко було, коли вмирили люди. Не від поранень, а просто, але їх потрібно було хоронити і знайти того, хто б викопав могилу, було не легко, як власне і труни.

«Люди вмирили, гробів не було, доводилося нам під обстрілами з батюшкою їздити. Так, під час однієї такої поїздки потрапили під кацапські «Гради». Не знаю, яким чудом ми лишилися живі, – розповідає староста. – Та й взагалі були обстріли, літало щось постійно, тому мало хто хотів навіть могилу копати».

Продовжують допомагати військовим

Відразу після звільнення Чернігівщини від російських загарбників жителі Олишівки почали не покладаючи рук працювати на перемогу. Сьогодні в громаді кожен другий – волонтер: плетуть маскувальні сітки, готують їсти, роблять поживні енергетичні суміші, шийють спідню білизну й устілки, варять буржуйки й виготовляють окопні свічки. У кожному селі громади люди не стоять осторонь, всі вони роблять щось заради швидшої перемоги над ворогом.

Так, **Микола Серeda** разом з жінкою зробив понад три тисячі окопних свічок.

«Не можу я просто сидіти, коли наші хлопці гинуть за нас з вами, – говорить Микола Іванович. – Буржуйки почав варити, свічки окопні разом з дружиною заливали. Десь три тисячі зробили. Перші свічки робив з детонаторів з «Градів». Добротні такі виходили. А потім почали банки мені зносити, навіть із Києва прислали. Віск допомагають люди купувати, за свої купую, волонтери купують – коли як. Устілки я перший почав робити, а потім дівчат у Серединці підключив, то вони здорово виручали».

Микола Серєда

Постійно працює в Олишівці і свій загін «павучків», які ось уже майже рік щоденно плетуть маскувальні сітки на передову. Місцеві жіночки, серед яких і мами військових, які боронять країну на Сході, вже наплели їх понад 130

«Павучки» з Андрієм Гасановим

штук. Окрім сіток, дівчата шиють спідню білизну військовим, роблять килимки-«піддупники», готують смачні сухі сніданки і різноманітні смаколики.

«У нас вже 130 готових сіток за останній рік зроблено, – розповідає волонтер **Андрій Гасанов**. – Спочатку в будинку культури плели, наразі – в школі. Кожного дня люди по декілька годин присвячують плетінню сіток. За день можемо сплести одну сітку, дивлячись як прийдуть. На першому етапі робота йшла трохи повільніше, бо дівчата ще не мали навичок плетіння. У нас одна жіночка була в евакуації на Заході України і ходила там плести маскувальні сітки. Так вона всіх вчила, як це робити правильно. Та потім, коли дівчатка приловчились, робота пішла значно швидше. Вони просто великі молодці».

Для виготовлення сіток волонтери використовують бязь або іншу натуральну тканину різних кольорів, залежно від сезону. Взимку – білу та сіру, навесні – яскраво-зелену, а наприкінці літа – кольору вигорілої трави. Тканину або приносять люди з дому, або купують на кошти благодійників.

«Тканину спершу збирав у селі по людях, а коли запаси в гардеробах і на горищах людей, як то кажуть, помножилися на нуль, то я почав купувати в

Донька Андрія Гасанова працювала навіть при свічках

секонд-хенді. Їздив по трикотажним фабрикам, просив залишки тканини, яка в них лишалася. А вже навесні цього року почали купувати спеціальну легку тканину – спанбонд. Це вийшло й економніше, і тканина легка, зручна. Дівчата кажуть, з нею легше працювати. Основи теж закуповуємо готові. Ми пробували робити самі, але це великі затрати по часу. Зараз я вийшов на турецьких постачальників – купуємо в них основу на сітці мотками по 200 погонних метрів».

Вітамінні суміші і сухі сніданки

Роблять в Олишівці вітамінні суміші та швидкі сніданки.

«До наших сухих сніданків входять пластівці швидкого приготування, родзинки, курага, чорнослив, кориця чи куркума, кокосова стружка, цукор, ванільний цукор і різні фракції помолу горіхів та насіння. Акцент був на те, щоб солдат міг зранку за короткий проміжок часу і з мінімальними затратами поснідати поживною їжею, – розповідає Андрій Гасанов. – Ці каші можна готувати в будь-яких умовах, навіть у пакет можна залити півсклянки окропу – і можна їсти. Головне – оперативність та практичність. Сьогодні кожна відправка хлопцям допомоги не обходиться без цього сухого сніданку – хоч 10 порцій, але обов'язково кладемо. Робимо їх постійно і багато».

Готові сухі сніданки

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Сергій Мороз «наспівав» для ЗСУ мільйон гривень

Війна показала українцям, що тільки разом, тільки об'єднані ми – сила. Сила, яку не може подолати жоден ворог. Бо ж як зламати країну, де зброю до рук взяли люди, далекі від військової справи, де маленькі діти стали волонтерами і в перервах між навчанням завдяки своїм талантам збирають кошти на потреби Збройних Сил України. Серед таких – і відомий вже у всій країні, ба навіть за її межами, дев'ятирічний Сергій Мороз. Хлопчик з літа 2022 року став вуличним музикантом і дуже швидко здобув популярність. Адже він не просто співає, а збирає на таких виступах чималі кошти, за які вже придбав три автівки для наших військових.

До початку повномасштабного вторгнення Сергій і його батьки жили звичним життям. З народження хлопчина був дуже непосидючий та мав неабиякий потяг до музики. Батьки в свою чергу намагалися розвивати в ньому цей талант. З п'ятирічного віку Сергій починає ходити в приватну музичну школу, спершу займається лише співом, а з часом опановує укулеле (маленька гавайська чотириструнна гітара, – **Авт.**). Тоді ні батьки, ні сам Сергій ще навіть не здогадуються, як багато він може зробити за допомогою співу.

*Сергій Мороз
у редакції «Чернігівщини»*

Перший виступ був вдалим

Рішення співати задля допомоги нашим військовим у Сергія з'явилося майже одразу після завершення бойових дій на Чернігівщині. Побачивши по телевізору сюжет про дівчинку, яка збирала гроші на ЗСУ за допомогою свого захоплення шахами, хлопчик захотів теж спробувати зібрати кошти, але за допомогою співу.

«На початку літа 2022 року Сергій побачив по телевізору, як дівчинка грала в шахи з людьми на вулиці і таким чином збирала гроші для військових, – розповідає мама **Катерина Мороз**. – Потім ті кошти вона передала фонду Сергія Притули. І Сергій побачив це, сказав, що вміє співати і теж хоче зібрати кошти для військових і відвезти їх Притулі. Ми почали думати,

як допомогти йому втілити цей задум, бо Сергій був дуже серйозно налаштований.

28 травня в Сергія був День народження, і ми йому подарували велику колонку, про яку він мріяв. Хотіли, щоб він співом відволікався від війни. А потім вже у липні ми з цією колонкою почали співати на Валі.

Пам'ятаю, перед першим виступом питали в нього, чи він не боїться співати на вулиці. Він сказав, що ні. Загалом мені здається, що в нас із чоловіком був більший страх і переживання, ніж у нього. Адже ми не знали, як люди це сприйматимуть. Чернігів ще тільки-тільки оговтувався після тих страшних обстрілів, люди тільки почали повертатися до міста, до більш-менш нормального життя, а тут – пісні на вулиці. Думали, чи на часі це зараз? І реакцію ми не могли передбачити. Та всі сумніви розвіяв перший його виступ».

Сергій не боявся виступати перед незнайомими людьми, бо співав на конкурсах і мав досвід виступу перед великою публікою.

«Коли ми прийшли на Вал, то дуже хвилювалися, чи зрозуміють його. Він заспівав першу пісню, і люди проходили повз, нічого ніхто не кидав, – говорить батько **Юрій Мороз**. – Та він продовжив співати, і потроху слухачі почали підходити. Ще так співало, що того дня на Валі проходила екскурсія у Ервіна Мідена. На ній було чимало людей, які підійшли до нас. І люди почали кидати гроші. У той перший день Сергій назбирав 7 тисяч гривень».

Так почалися виступи Сергія на вулицях Чернігова. Кожну суботу, якщо погода тому сприяла, вони їхали на Вал, і Сергій давав свої концерти. Взимку він перейшов до Голівуду.

«Військовим потрібна наша допомога. Їм треба, телевізори, дрони, машини і ще багато чого, аби швидше вигнати ворога з нашої країни, – говорить Сергій. – Тож я вирішив збирати так гроші і допомагати військовим, щоб вони швидше перемогли».

Сергій співає пісні лише українською мовою. І якщо спершу в його репертуарі було до 10 пісень, то зараз він вивчив їх не один десяток. Більшість пісень, які виконує під час виступів, він вивчив, просто слухаючи їх на Ютубі.

«Спершу я співав пісню Тараса Тополі "Там, де ми є", потім ми з татом вичили «Лови момент», потім на уроках вокалу я вивчив "Батькам" і Dance Monkey, – говорить юний волонтер. – Всі інші пісні вчив сам. Найпопулярніші з тих, що я співаю, – це "Фортеця Бахмут", "Ой у лузі червона калина" і "Переможна»».

Сьогодні дев'ятирічного Сергія Мороза знають вже багато людей. Його запрошують на благодійні концерти у різні міста, його знають відомі українські зірки. А Коля Серга взагалі «записав» юного волонтера в «Культурний десант». Адже він вже дає свої благодійні концерти.

«Виступали у Києві, в Охтирці, – говорить Сергій. – Для наших військових виступав. Я ще хочу виступити в Одесі й у Львові, а після Перемоги поїдемо в Крим».

Гроші віддали у фонд Притули

*Перші зібрані кошти –
фонду Притули*

Перші свої зібрані кошти на потреби ЗСУ – а це 64 тисячі гривень – Сергій Мороз передав до фонду Сергія Притули. На них потім, за інформацією фонду, відремонтували підбитий російський танк.

«Сергій мріяв побачитися з Притулою, тож перші кошти ми повезли йому, – розповідає пані Катерина. – За два тижні він назбирав 64 тисячі, і ми вирішили все ж здійснити цю його мрію. Зв'язувалися різними способами: і через офіційний сайт, і через соціальні мережі, але то було складно. Вийшло за принципом «семи рукою тискань», через знайомих, потім їхніх знайомих і так далі. І все ж нам вдалося. Після того, як Сергій відвіз гроші Притулі і це показали по телевізору, то люди почали більш довіряти і кидати йому гроші».

Наступні зібрані 50 тисяч гривень маленький волонтер передав музичному продюсеру Вадиму Лисиці, який теж допомагає військовим. Отримані гроші витратили на бронеплити для саперів, що працювали на той час на Харківському напрямку. А через деякий час Сергій передав йому ще 100 тисяч гривень на «Мавік».

Продюсер запросив хлопчика у професійну студію звукозапису та на знак вдячності за його неймовірну роботу, подарувати юному співакові пісню.

«Вадим Лисиця подарував мені дитячу пісню. Її назва «Восени», – розповідає Сергій. – І зняв на неї кліп для мене. Це було дуже захоплююче. Зйомка відбувалася у студії в Києві. Там знімали свої кліпи Позитив і Доррофеева. Я навіть познайомився з Позитивом».

Наступні зібрані 50 тисяч гривень маленький співак передав благодійному фонду свого улюбленого гурту «Антитіла». Передані кошти пішли на підтримку діток 130-го батальйону, татусі яких загинули на війні.

А від своїх кумирів Сергійко отримав подарунки – платівку з підписами музикантів, футболку та кепку, яку Тарас Тополя носив на фронті.

«Найбільш бажаною для нього була зустріч саме з "Антитілами", – говорить мама Сергія. – Він просто обожнює Тараса Тополю, знає його пісні, і чимала їх кількість сьогодні є в репертуарі Сергія на вуличних виступах. Крайня пісня «Фортеця Бахмут» – взагалі найулюбленіша, і він її вивчив буквально за день. Тому вирішив віддати відомому співакові зібрані гроші. У день зустрічі Тарас Тополя приїхав з фронту, а наступного дня гурт мав їхати на концерт у Польщу. Тож він запропонував зустрітися у нього вдома, і так ми побували в гостях у найулюбленішого синового виконавця – Тараса Тополі».

Потім Сергій передав кошти в Охтирку, 93-й бригаді на термоодяг. А восени додав 20 тисяч гривень ОК «Північ» на ремонт машини, яка зазнала пошкоджень на фронті. Тоді всі дуже здивувалися – ніхто не очікував, що така сума буде.

До речі, своїм вчинком Сергій надихнув на вуличні співи хлопчика зі Львова. Він побачив в Інстаграмі виступи Сергія і теж вирішив співати. І, що цікаво, його також звати Сергієм, і їм обом по 9 років.

З улюбленим гуртом «Антитіла»

«Я помітив, що дуже часто діти кидають гроші. Це невелика сума, але вони не жаліють віддати свої заощадження, які могли б витратити на морозиво чи солодоці, – говорить батько Сергія. – І це радує, що в нас такі діти, що в нас росте нова нація свідомих, патріотичних українців».

Пікап для ОК «Північ»

Вже більш ніж півроку Сергій збирає гроші виключно на придбання пікапів для військових. За цей час йому вже вдалося придбати аж три авто: для ОК «Північ», для військових чернігівської територіальної оборони, які

зараз на Сході, та для бійців під Бахмут. Сергій збирає кошти, а мама з татом шукають машини.

«Ми купуємо машини через перевірених волонтерів, які приганяють автівки з-за кордону. Вони не беруть гроші наперед. Спершу приганяють, фарбують, а потім ми дивимося і оплачуємо, – говорить Катерина Мороз. – Перед цим ми з військовими обговорюємо, яку саме машину їм треба».

Першу автівку Сергій Мороз передав для підрозділів оперативного командування «Північ». Гроші на її придбання юний співак збирав майже місяць. Ключі від пікапу він віддав командувачу ОК «Північ» генерал-майору Віктору Ніколюку.

Сергій передає ключі від автівки Віктору Ніколюку

«Найсвідоміший прошарок населення України на сьогодні – це такі діти, як Сергій. Саме завдяки їм ми здобудемо перемогу та виборемо для них достойне і світле майбутнє», – сказав генерал-майор Віктор Ніколюк.

Наступну машину хлопчина купив для таткового товариша, який зараз несе службу на Сході.

«Наступну автівку Сергій купив моему колезі, який займається мінуванням. Ця машина поїхала на Бахмут, – розповідає батько. – Потім купували нашим підрозділам тероборони, які боронили Чернігів, а зараз виконують завдання

на Сході. Загалом машини дуже потрібні зараз. Вони – як витратний матеріал. Якийсь ворожий наліт – і все, нема авто. Хлопці кажуть, що виживаність авто в зоні бойових дій – у середньому тиждень, і це в кращому випадку. А хлопцям потрібно ж на чомусь пересуватися, тому машини там дуже необхідні».

У Сергія є чимало шевронів від наших військових, які вдячні маленькому волонтеру за допомогу, за той вклад, який він особисто робить в нашу спільну перемогу. Найдорожчий серцю – шеврон азовця на позивний «Буйвол». Військовий подарував його під час вуличного концерту Сергія, а той навзаєм віддав «Буйволу» свою рожеву кепку.

Співатиме до Перемоги!

Ось уже рік Сергій Мороз майже кожні вихідні виступає на вулицях Чернігова. І весь час його батьки підтримують свого маленького волонтера всім, чим можуть. Кажуть, що пишаються сином.

«Сергій, як тільки починав співати, то ставив ціль у 50 тисяч гривень. Я думала, що це просто нереально. Адже сьогодні багато людей без домівок, без роботи, ситуація складна в місті, але люди підтримали його, – говорить Катерина. – І сам Сергій нас із чоловіком дуже вразив своєю наполегливістю і тим, як він іде до мети. Я думала: ну нехай, 5-6 разів сходимо – ну скільки треба дитині? А він не здається».

Усі звіти по зборах грошей лягли на плечі мами. Майже щодня вона веде сторінки в соціальних мережах хлопчика. Подає звіти, скільки вдалося зібрати коштів і куди вони витрачені.

«Для нас це, звичайно, клопіт, бо ж є своя робота, і меншому сину, якому два роки, потрібна увага. Але це приємні клопоти, – говорить Катерина Мороз. – Ми розуміємо, що це йому подобається і що це допомога нашим збройним силам – нехай невелика, але все ж допомога».

Сергій продовжує співати, і зараз збирає на четверту автівку для наших воїнів ЗСУ. Хлопчик каже, що зупинятися не планує і співатиме аж до перемоги.

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Бобровицькі волонтери роблять буржуйки і окопні свічки

З 24 лютого життя Оксани Харченко перевернулося з ніг на голову. Колишня успішна підприємця стала волонтером. На час, поки на Чернігівщині йшли запеклі бої за кожний клптик рідної землі, її салон краси перетворився на волонтерський центр. Оксана разом зі своєю родиною і цілою купою однодумців почали допомагати нашим військовим усім, чим тільки могли.

«Ми дізналися, що російські військові вторглися в нашу країну, на нашу Чернігівщину, близько п'ятої ранку. Я почала метушливо збиратися, запакувала якісь валізи в машину, – згадує ранок 24 лютого Оксана. – Це була паніка. Та вже хвилин за п'ять я зупинилася, взяла себе в руки і вирішила, що ми тут потрібні, що ми маємо допомагати нашим хлопцям всім, чим тільки можемо. І ми почали діставати з машини всі сумки. Вже о сьомій ранку я була на роботі в своєму салоні і почала обдзвонювати всіх знайомих. Ми мали десь терміново шукати хлопцям бронезилети, маскувальні сітки, одяг.

Моя волонтерська діяльність почалася з плитоносок. Оскільки бронезилетів не було, ми мали щось шукати, щоб у хлопців був захист. У Бобровиці в колі моїх знайомих є сім'я Коля і Світлана Іващук і їхня родичка Світлана Гриценко, які до початку повномасштабного вторгнення шили ці плитоноски, розгрузки для військових, і вони погодилися мені допомагати з пошиттям. Це просто неймовірні люди. Та в нас не було матеріалу. Я спершу звернулася до Яни, в неї своя майстерня з пошиття одягу, і вона віддала нам безкоштовно тканину, яку мала. Там було лише на 10 плитоносок. Цього було дуже мало, і я почала шукати, де купити необхідну тканину і нитки. Знайшла в Києві одну майстерню, вони пообіцяли продати нам хорошу тканину. Лишалось питання, де взяти на це гроші і як доїхати. Часу було зовсім мало, бо вони виїздили з Києва. В мене було 15 тисяч гривень своїх. Донька знайомих, яка живе за кордоном, перекинула 30 тисяч гривень, і ще 5 тисяч назбирали бобровичани. І ми з чоловіком вирішили їхати до Києва. Їхали ми манівцями, бо мости вже всі були підірвані. Погода страшна була, болото на полях, ми навіть застрягли. Коли виштовхували машину, я своє взуття загубила в багнюці. Бруднющі були, але все ж таки доїхали до Києва і забрали ту тканину. Тоді насправді було байдуже, як я виглядаю. Ніхто навіть не думав про те, що ми можемо виїхати прямісінько на ворога. Ми просто їхали, бо треба було встигнути забрати ту тканину. І ми встигли! На 55 тисяч закупили нитки, тканину – все, що треба для пошиття плитоносок. І ця родина за місяць відшила більше ста плитоносок. Вони шили просто цілодобово, без відпочинку. Це при тому, що вони мають четверо дітей. Неймовірні люди, яким я безмежно вдячна!»

Зі своєї сторони молодіжна рада допомагала, хлопці варили плити для цих плитоносок із ресор від «Москвича».

Сітки плели кілометрами

Маскувальна сітка – річ, яка наднеобхідна нашим військовим для маскування. І зрозуміло, що вона теж мала неабиякий попит. Їх почали плести сотні бобровичан, безперестану, просто в приміщенні, де до бойових дій дівчата робили гарні зачіски.

«Підприємці з магазину «Добробут» Олег і Олена в перший день надали мені безкоштовно сіток, і ми вже почали плести маскування. Допомогати плести сітки приходило дуже багато людей, – згадує Оксана. – Вже на третій день до 80 чоловік прийшло. І це на мої 60 квадратів в салоні! Плели і стоячи, і сидячи, і лежачи. Я просто залишала пост у Фейсбуку, всі читали і багато людей приходило. Дуже допомагали працівниці нашого дитсадочка «Золотий ключик», вони приходили день у день, і ми плели й плели ті сітки безперестанку. Я так порахувала, що за ці сім місяців ми сплели і передали нашим військовим понад 15 кілометрів маскувальної сітки.

Шкарпетки були дуже затребувані в той час серед наших військових. Ми купували, підприємці приносили, безкоштовно давали. А тоді я попросила дівчат, аби хто вмів в'язати, щоб в'язали теплі шкарпетки військовим. Хто не вмів, щоб приносили хоча б нитки. І, ви знаєте, я навіть не контролювала цього. Я просто написала пост, і люди почали приносити мені в салон в'язані шкарпетки і нитки. Був куточок, де складали нитки. І ті, хто в'язав, просто приходили, брали їх і через день-два приносили готові шкарпетки. І я навіть не бачила, хто приносив. Так все було дружно і об'єднано, всі хотіли допомогти чим могли! Наші люди найкращі, неймовірні, непереможні».

Переселенці теж зверталися

«Коли російські військові окупували Нову Басань, то звідти почали тікати люди. Вони тікали в чому були, йшли сім'ями, вночі, аби тільки забратися з того пекла. І ми їм допомагали. Допомогали і тим, хто був у лікарні, пораненим. Їм теж потрібен був одяг. Вперше до нас звернулися пересе-

ленці, і я не була готова, – говорить Оксана. – Ми ж допомагали військовим. Пам'ятаю, як до нас прийшла сім'я з 12 чоловік вночі, і їм потрібно було в щось одягнутися. Я знову ж таки написала в Фейсбук, і за декілька годин ми їх одягли і зібрали речі першої необхідності. І довелося мій салон перетворити на штаб допомоги. Ми поставили великі столи, попросили людей, щоб ті позносили одяг. Дівчата складали по розмірах, відтак людина могла прийти, сказати свій розмір і вони вже могли одягнути і взути їх».

Свічки роблять умільці з «Золотого ключика»

Окрім сіток, навчилися бобровицькі волонтери робити і окопні свічки. Кажуть, нічого немає в тому складного, головне – бажання і трохи вільного часу.

«Дівчата з садочка «Золотий ключик» вже, мабуть, тисячі свічок окопних зробили, – говорить Оксана. – Огарочки зі свічок приносять з нашої

Віск розігрівають і заливають у заготовку

Робочий процес

церкви, бджолярі приносять віск, а люди вже зносять пусті жерстяні коробочки від консервів. І дівчата роблять ці свічки. Знаєте, в нас вже так напрацювалося, що за кожним закріплений свій напрямок роботи. Я шукаю все, що потрібно, а дівчата роблять. І так не лише зі свічками. Хтось свічки робить, хтось сітки плете, хтось тушонку варить, хтось буржуйки робить – усі згуртовані.

Он, наприклад, дівчата з відділу культури і туризму постійно організовують благодійні концерти. Усі зібрані кошти передають на потреби військових. Так, на попередньому концерті вони зібрали на генератор, який ми вже придбали і відправили на передову».

Волонтерство стало справою життя

Навіть коли ворога вигнали з Чернігівщини, Оксана не припинила волонтерити, навіть почала займатися цим ще більше. Її номер телефону знають у багатьох бригадах, і хлопці щоразу звертаються до неї по допомогу.

«Наразі у нас тихо, слава Богу, але ж війна не скінчилася. Не вся наша територія звільнена, і ворога ще не вигнали з країни. Багато наших хлопців зараз на передовій, і їм усім потрібна допомога, – говорить Оксана. – Ну не можна ж їх кинути ось так, без нічого, вони захищають нашу країну під кулями, а ми зі свого боку повинні допомагати їм усім, чим тільки можемо».

Сьогодні бобровичани допомагають не лише своїм військовим, але й усім бригадам і підрозділам, які надсилають запити на допомогу. Усі вони надходять безпосередньо до Оксани, а вже вона потім кидає клич у Фейсбуку серед друзів, усі люди згуртовуються і допомагають.

«Стало ще тяжче, бо хлопців стало в тисячі разів більше, – говорить Оксана, – запити ніколи не закінчуються. І все це необхідні речі. Наразі нам треба 150 буржуйок, спальники, ліки. Знаєте, хлопці ніколи не просять продукти харчування. Вони в нас найскромніші, і зайвого ніколи не попросять».

Увесь свій вільний час Оксана присвячує тому, що щось шукає, дістає, збирає і фасує.

«Коли ми завантажуємо машину, то тиждень випадає з життя, – говорить Оксана. – Зупиняються всі сімейні справи, бізнес зупиняється, діти їдять пельмені, бо мама зайнята. Ми тоді спимо по декілька годин. Бо люди приносять, а ми маємо все пофасувати по коробках, розділити по бригадах. Та коли ти дістав те, що не міг дістати, вирішив ті питання, які наче нереально вирішити – це додає сил рухатися далі. І до перемоги ми будемо допомагати. Доки всі не повернуться додому».

Телефон Оксани передають від бригади до бригади, і вона навіть не знає, звідки родом ті солдати. Проте каже, що то й неважливо, бо всі вони – наші, всі вони стоять за нашу країну і за нас з вами, тому ми маємо їм допомагати.

«Дуже багато запитів на допомогу з різних бригад, – говорить Оксана. – Зараз у мене списки з 12 бригад. Часто родичі військових звертаються. На жаль, не відразу ми можемо дістати і придбати те, що треба хлопцям. У мене запитів на спальники на 200 штук, а в мене їх п'ять, то на бригаду дамо лише по одному».

Буржуйки роблять з балонів

Сьогодні дуже затребувані на передовій буржуйки, і з кожним днем попит на них зростає. У Бобровиці навчилися робити їх з використаних газових балонів. Технологію піддивилися в Інтернеті.

«У нас є хлопці молоді, які вдень працюють на своїх роботах, а вночі варять нам буржуйки, – говорить Оксана. – Цього разу попросила ще декількох зварювальників, і вони будуть удома варити. Був би матеріал, а зварювальників ми знайдемо.

Для виготовлення буржуйок для військових нам потрібні використані газові балони, потрібен використаний метал не тонший 4 мм. Балони по селах збираємо. Люди або самі привозять, або дзвонять мені, і ми з чоловіком їдемо забираємо. Одного разу навіть з Київщини подзвонили, що можуть віддати використані балони, то й туди їздили.

Села наші допомагають, у Бобровиці балони і метал приносять. Але цього поки мало. У нас зараз запитів на понад 100 буржуйок, а в нас металу поки лише на 50.

Я була на заводі, де катають метал на дах, і побачила, що цей метал – 4 мм. І я буду намагатися просити його по заводах. Бо з металом у нас дуже велика проблема. І я дуже хочу, щоб нам хтось допоміг з тим металом використаним, бо закупити – то нереальні кошти для нас. Ми з людьми не можемо стільки зібрати, бо вони й так віддають все, що можна.

Окрім металу, потрібно і круги для різання металу на болгарку і електроди №4 для зварювання.

Гроші на труби в димохід прошу у підприємців. А в тих, хто продає, прошу, щоб продали по закупочній ціні. І люди не відмовляють».

Буржуйки з балонів

1000 пиріжків? Легко!

Коли Оксана з іншими волонтерами збирає машину на передову, то бобровичани зносять стільки продуктів, що не завжди всі можна вмістити.

«Завжди відгукуються і допомагають прихожани храму Архистратига Михаїла, – говорить Оксана. – Під час бойових дій на Чернігівщині вони вирізали устілки зі старих пальт. А якось напекли понад тисячу пиріжків за вечір. Ми якраз відправляли машину хлопцям на передову, і я попросила спекти пиріжків 100-200. На наступний день дзвоню, машину завантажуємо, а вони кажуть: вибач, не вийшло 100-200. Я трохи засмутилась і вже думаю, кого попросити швиденько щось спекти, а вони видають: спекли 1200 пиріжків. Уявляєте!? 1200! Ну неймовірні у нас люди! Принесли мені коробок стільки з пиріжками, що завалили весь мій салон.

У нас є підприємниця Алла Піта, вона продає м'ясо, і часто варить тушонку нашим хлопцям. А крайній раз, як везли продукти військовим на фронт, вона принесла декілька коробок копчених курей і сала. І от до кого з хлопців на передову не дзвоню, то те, що ми їм передали генератори, – то добре, але не викликає таких емоцій, які ті копчені кури з салом.

І це лише поодинокі історії про те, як допомагають наші люди. Безкорисливо, навіть тоді, коли я їх не прошу про це. Відправляли минулого тижня машину до хлопців. Думаю, картоплі просити не буду, попросила трохи продуктів харчування. Приходжу на ранок на роботу, а в мене під салоном картоплі мішків 20 стоїть, і купа ящиків з консервацією».

Діти неймовірні

Окрім дорослих, допомагають наблизити перемогу і діти. Вони збирають кошти на продаж печива і передають Оксані на потреби військових.

«У нас у Бобровиці просто неймовірні діти. Вони всяк, як тільки можуть, допомагають. Один хлопчик випікав печиво на вихідних і продавав на ба-

зарі. Всі зібрані кошти приносив мені, – говорить Оксана. – Дівчатка, в яких батько воює, теж печуть печиво і продають на базарі. Так вони назбирали 15 тисяч гривень. А десь два тижні тому дівчинка відрізала своє довге волосся, щоб продати і віддати гроші на допомогу ЗСУ. А ще є у нас сім'я підприємців, дітей своїх вони вивезли за кордон. Хлопчику 15 років, він там ходить у школу, а після занять влаштувався на роботу, і всі кошти, які заробив, переказав мені і ми на них замовили спальні мішки. А скільки діток допомагають плести сітки, скільки беруть участь у благодійних концертах, малюють малюнки для військових, плетуть браслети... Наші діти – то наше майбутнє. І вони всі в нас великі молодці».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Господині з Бобровиці готують безперервно

Вже неодноразово «Чернігівщина» писала про невтомних бобровицьких волонтерів, які вдень і вночі роблять усе можливе задля наближення нашої перемоги. Декілька разів на місяць вони збирають тонни необхідних речей і їжі для наших військових і везуть прямісінько на передову. Їхні підопічні зараз боронять Україну на найгарячіших і найскладніших напрямках: Бахмут, Покровськ, Краматорськ, Слов'янськ. І саме для цих хлопців бобровицькі господині печуть і смажать їжу, в'яжуть шкарпетки, роблять окопні свічки та збирають теплі речі, а ще – донати на тепловізори, генератори тощо.

Бобровицькі господині

Вся організація, збір, доставка, зв'язок із військовими лежить на плечах **Оксани Харченко**, яка від початку повномасштабного вторгнення почала волонтерити. Та жінка каже, що в неї б нічого не вийшло без її «помагайок» (так лагідно вона називає своїх невтомних помічників) і без усіх тих людей, які постійно допомагають.

«У нас нещодавно була проблема з приміщенням, адже всі ті продукти, які приносять для військових, треба десь зберігати, так само треба десь збиратися дівчатам, щоб готувати. Адже зараз вони гуртуються у когось вдома на кухні, – розповідає Оксана Харченко. – Та нещодавно приміщення все ж знайшлося – майже відразу після публікації у «Чернігівщині». Потім треба було нам там полицки зробити,

то я кинула клич в Інтернеті, що потрібні дошки, – і відразу стільки людей відгукнулося, що я і не очікувала. Навіть один військовий, він сам з Бобровиці, зараз служить, подзвонив і сказав, що у нього вдома є дошки, то щоб ми брали, якщо треба. Та потім подзвонили з однієї пилорами і надали нам абсолютно безкоштовно матеріали, напиляли і все зробили. Вже скоро рік, як я займаюсь збором допомоги і доставкою її до наших військових. І ввесь час я не перестаю дивуватися нашим людям. Вони всі такі молодчинки, так всі об'єдналися і дружно допомагають! І найголовніше – що все це не даремно, бо ж нашим військовим потрібна наша допомога і підтримка».

Жінки в Бобровиці – справжні господині

У Бобровиці вже сформувався цілий загін «бобровицьких господинь», які майже щоденно готують для військових.

«Дівчатка мої, які готують, називають себе «бобровицькими господинями». Також прихожани церкви Архістратиґа Михаїла теж дуже допомагають у приготуванні їжі. Зараз всі ці господиньки майже щоденно печуть млинці, сирники, запіканки. За тиждень ці невтомні бджілки десь 20-25 кг сиру переробляють. А нещодавно ми почали робити бринзу. Потім все це дбайливо фасуємо в спеціальні коробочки і заморожуємо. Отак від великої до великої поїздки ми намагаємося робити запаси, – розповідає Оксана. – І в нас завжди тепер є в морозилці запас. А за день-два до поїздки на Схід до всього того мої дівчатка ще додатково готують чимало смаколиків: олів'є, вінегрет, картоплю тушкують, роблять плов, піріжки, голубці. Тому вільні руки потрібні завжди».

Також «бобровицькі господині» готують м'ясні каші для військових.

«Каші робити почали не так давно, а їх рецепт і саму технологію виготовлення шукали скрізь, – згадує Оксана Харченко. – І в Інтернеті, і дзвонили до інших волонтерів, які теж каші роблять, і зверталися до господинь, які мали справу з кашами чи тушонкою. І так знайшли свій ідеальний рецепт. Тепер хлопці обожають ці каші. А ще дівчатка зробили свій лого-

Каші готові до відправки на передову

Власний логотип і етикетка бобровицьких господинь

тип і етикетку й наклеюють її на банки з кашею».

І хоча сьогодні на роботу бобровицьких господинь дещо вплинули планові і аварійні відключення електроенергії, але дівчата вже й до цього пристосувалися.

«Вимкнення електрики, звичайно, трохи внесло корективи. Раніше ми робили в автоклаві вдома каші, а зараз світло почали вимикати, – розповідає Оксана. – В автоклаві треба шість годин каші робити, а в нас лише три години світло є. Тож вирішили привезти автоклав мені на роботу в підсобку, бо в нас тут електрика є постійно. Тож дівчата роблять каші, розкладають все за пропорціями в баночки, закатують

і приносять їх мені, а я вже тут їх ставлю в автоклав. Так і викручуємося».

М'ясо і молочку несуть всі

Молочко, сироватку, яйця й сир для млинців і сирників приносять небайдужі жителі Бобровиччини, як і м'ясо для каш.

«Ми домовилися з господарством у Вороньках, і вони погодилися безкоштовно раз на тиждень давати нам 80 літрів молока, – розповідає Оксана. – А одна господиня з Вороньків перероблює його на сир і привозить вже нам. Дівчата потім печуть млинці з сирною начинкою, або сирники, або запіканки. Також ми робимо млинці з лівером (печінка, серце, легені) – от їх чоловік один купує постійно 15-30 кг. Також раз на тиждень, а коли і два рази, ті господині, які привозять продавати на базар у Бобровицю молочку, теж хто що може завжди приносять нам. Це і молоко, і сир, і сироватка, і

сметана. Господині, які торгують м'ясом на базарі, теж приносять нам раз на тиждень м'ясо на каші. Хто скільки може. І це все насправді суттєва допомога. Адже ми можемо катати каші, коли є м'ясо. Його небагато треба на одну баночку, десь 120 грамів, але ж його треба десь брати. З крупами трохи легше.

Загортають налисники

Також часто не вистачає яєць на млинці. То треба лише дати клич – і люди вже несуть, ну ви розумієте, які всі дружні в нас. Так я написала тільки, що потрібні яйця, і вже Лариса Периста принесла їх цілий ящик. А одного разу Лариса мені подзвонила і каже: Оксано, швидко готуй місце, я вам везу поросся. Я спершу сприйняла це як жарт – не зрозуміла, яке місце, яке поросся? А вони з чоловіком дома зарізали поросся і повністю його віддали на каші для військових. І це при тому, що ця людина постійно приносить курей, гусей на каші, ще й власні кошти донатить. Був ще такий випадок: жителі села Козацьке назбирали до 20 штук птиці і передали нам це м'ясо на каші військовим, разом з п'ятьма мішками каші пшенички і ячки. Навіть не знаю, як дякувати їм.

Банки люди приносять на каші, кришки приносять... Я тільки написала, що кришки скінчилися – то вже до вечора нас просто завалили

кришками. А ще є люди, які допомагають нам з інших міст, я навіть не знайома з ними. Вони телефонують і кажуть: ми в Києві займаємося одноразовим посудом і можемо вам допомогти кришками. І раз на місяць вони передають нам декілька упаковок кришок для консервації, одноразовий посуд.

Дуже допомагає громада Корінецької сільради Талалаївської ТГ, жителі села Дорогинка, а ще Немішаєвський агроколедж із Київщини. Зараз нелегке життя, але люди не лише не перестають допомагати військовим, а ця допомога лише набирає обертів. І це радує!».

Свічки потрібні завжди

Ще влітку працівниці дитсадочка «Золотий ключик» у вільний від роботи час виготовляли окопні свічки. Налагодили прямо міні-виробництво. Не полишають цю роботу і зараз, бо свічки дуже добре зарекомендували себе на фронті, і хлопці часто просять їх у волонтерів. Адже на ній можна і їсти приготувати, і окоп освітити, і речі просушити, та й просто нагрітися.

«Свічки дівчатка наші роблять, але зараз є проблема з воском. Якщо влітку на нього ще не було такого попиту, то зараз віск розкупають, як і воскові свічки, – розповідає пані Оксана. – Того воску, що ми купували раніше, ще на одну партію свічок вистачить, а потім треба знову шукати, бо хлопці ці окопні свічки постійно просять привезти. В нас наразі баночки є, гофрований папір є, руки золоті в дівчат є, а з воском проблема. Була така ситуація: жінка, яка родом з Чернігова, але вже давно мешкає в Болгарії, прочитала мій пост про те, що нам потрібен віск, і прислала нам його. Так вона вже двічі посилки з воском нам передавала».

Печуть для лотереї

Нещодавно Оксана разом зі своїми помічницями започаткувала смачну лотерею для збору коштів на потреби військових. Так, хтось з жінок пече

тортик, і його продають в Інтернеті по лотереї. Наприклад, 30 номерків по 100 грн кожний. Люди купують, а потім проводять розіграш, і переможцю дістається смачний тортик за символічну суму. Всі зібрані кошти йдуть на закупівлю генераторів, тепловізорів, теплої одягу, взуття, запчастин для автомобілів для військових.

Торти і суші на лотереї

«Ми давно виношували ідею з лотереєю, але все не вистачало часу запусити її. Я так переживала, як сприймуть люди, чи піде справа, чи ні, а тут прямо бум якийсь, – говорить Оксана. – Дівчатка печуть торти, рулети, навіть суші вже були. Я зранку поставлю на розіграш і потім займаюсь своїми справами, то ці номерки розкуповують за лічені хвилини. На Андрія (13 грудня), наприклад, наша неймовірна Алла Біба передала на лотерею домашню ковбасу, рульку печену та грудинку копчену, то ці лоти розкупили за п'ять хвилин буквально. І люди, які виграли, навіть не забрали, а сказали усе військовим відвезти. І дуже часто переможці лотереї залишають свій виграш захисникам. Ось ще на днях розігрували смачнющий торт. І, як виявилось згодом, переможцем лотереї став військовий родом із Бобровиці. І він сказав передати хлопцям його. То ми віддали військовим, які приїхали на ротацію з Донецького напрямку. Ми їм допомагали на Сході, а потім сюди везли продукти і передали торт».

Їздять часто, возять багато

Сьогодні у Оксани Харченко і її помічниць під опікою військові бригади з різних куточків України, бо ж Оксана каже, що всі вони – наші, і якщо можемо, то треба допомагати. Хлопці ж постійно дзвонять і з нетерпінням чекають на кожну передачу від бобровицьких волонтерів.

«Зараз у нас 16 бригад. Всі вони в основному стоять на Бахмутському, Покровському, Краматорському, Слов'янському напрямках – на найважчих і найгарячіших точках. Ми намагаємося щотижня їздити до хлопців, бо запитів насправді дуже багато. На місяць у нас буває дві великі поїздки – це 5-7 бусів. Тоді ми веземо до 20 тонн вантажу для військових. І декілька маленьких поїздок – по два буси, – говорить Оксана. – Дуже багато хлопців, повністю все їм треба. Ось цього разу ми купили тепловізори для першої танкової. Також закупила хлопцям грілки в Польщі. Сама грілка на вигляд – наче шматок силікону, але коли потрусиш, вона починає нагріватися. Тепла від неї на 8-12 годин вистачає. Є вони у вигляді устілки для взуття, є вкладки у рукавички і на груди. То ми купили 400 штук – поїдуть на Схід гріти наших хлопців. Дуже багато просять запчастин на машини і генератори, хоча їх складно купити зараз. Гроші є, а знайти складно. Та ми все ж придбали декілька, ось будемо везти. І, звичайно ж, продукти харчування, щоб хлопців порадувати смачненьким. Обов'язково каші веземо, їх полюбили і постійно просять. На одну поїздку ми веземо приблизно дві тисячі баночок каші, а ще ж багато чого іншого».

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

«Жіноча сотня самооборони Чернігівщини – незламна!»

Ірина Тимофеева самовіддано допомагає Збройним Силам України з 2014-го, як і її подруги з жіночої сотні самооборони Чернігівщини. Адже наші відважні волонтери – такі ж учасники героїчного захисту Чернігова та Придесення, як і всі звитяжні бійці, котрі відстояли рідне місто й прогнали російську орду з рідної землі. Пані Ірина увесь час невтомно опікується і Чернігівським військовим госпіталем, де надзвичайно цінують її постійну допомогу.

Ірина Тимофєєва

– Ірино Анатоліївно, знаю, що Ви – з родини залізничників, і мешкали не в одному місті України.

– Так, мої мама з татом – залізничники, це – дуже цікава, романтична професія. Я жила в Чернігові, Коростені, Харкові... Закінчила Харківський авіаційний інститут, за фахом – системний аналітик. Трудилася в Харкові у військових конструкторських бюро. Потім створила своє підприємство – фітоаптеку, котра тепер працює в Чернігові. Я переїхала сюди, бо зламала ногу, перенесла три операції; а мій малий син ішов у школу, й ним треба було займатися. Тато з мамою оселилися в Чернігові,

і вони мені в усьому допомагали. Тож буквально через п'ять років я посправжньому полюбила це місто, яке стало моїм. Чернігів – прекрасний, неймовірний, тому у нього просто закохуєшся, і це почуття вже назавжди з тобою.

– А де у Вас тут найулюбленіше місце?

– Біля шпиталю – поруч чарівна річка, мальовничий зелений краєвид. Є чудова, затишна церква, духовна атмосфера. Це – гарно, неповторно! Тому за першої ж можливості я тут сиджу собі хвилин десять на лавці, дихаю чистим повітрям, мрію, відпочиваю душею і тілом. Приходжу сюди щоразу й зараз, від час війни. Відчуваю таку душевну потребу.

– Ви відстоювали нашу свободу ще на Майдані.

– Це для мене – відправна точка. Я з'явилася на Майдані в Києві у перший же день, 30 листопада, і пішла звідти останньою – 24 лютого 2014 року.

Розуміла, усвідомлювала, що глибокі зміни – на часі, тому потрібно боротися зі свавільною та лукавою тодішньою владою, котра переймалася тільки власною «бездонною» кишенею, і їм було начхати на Україну, наше майбутнє, бо вони хотіли, щоб народ і далі вічно скнів у рабському ярмі. І ось тоді я збагнула, настільки для України небезпечна шовіністична росія, що прагне загарбати наші землі та розтоптати свободу і демократію, наше майбуття.

– Крим це показав...

– Авжеж. І от, з приходом отих «зелених чоловічків» – окупантів у Криму, в нашому місті одразу ж організувалася жіноча сотня самооборони Чер-

Волонтерки жіночої сотні (2015 р.)

нігівщини. Це сталося у травні, і до нашої сотні прийшли жінки з Майдану – небайдужі, патріотичні, активні! І ми тоді почали допомагати нашим військовим – 1-й Сіверській танковій бригаді, а також 13-му та 41-му батальйонам, батальйону «Чернігів» Національної гвардії, полку зв'язку, саперам... – і всі вони стали нашими підопічними. Адже, відверто кажучи, тоді у військових майже нічого не було, і справжньої української армії, по суті, не було!

– Ті наші недолугі правителі просто добили її до «ручки»...

– А влітку, коли на Сході вже розпочалися бої, наші відважні дівчата добиралися з волонтерською допомогою туди – на Донеччину, Луганщину. Їх знали та одразу влізнавали на блокпостах. Дуже багато тоді зробили наші невтомні Світлана Здор, Світлана Корольова, Оксана Рубан, Оксана Тунік-Фриз...

Зокрема, виникла велика проблема з ліками для військових. Так я, власне, і заприятенася з Чернігівським військовим госпіталем, і відтоді всі ці дев'ять років я – поруч із ними, допомагаю, чим тільки можу.

– Ви очікували повномасштабної війни?

– Ми знали про це ще за тиждень до її початку... Так, готувалися. Мали «тривожні валізи». А 24 лютого зібралися всі разом у нашому центрі самооборони. До речі, у нас же – не лише жінки, є й чоловіки. Це просто така назва символічна – жіноча сотня, бо започаткували цю справу жінки. Потім, під час ворожої навали, у центрі щодня цілодобово перебували до п'яти людей. Але практично всю діяльність координують 10-15 активісток. Втім, якщо «свиснути» – і зараз півсотні людей збереться.

Коли наш Чернігів облягли загарбники, почалася щоденна, постійна, запекла, самовіддана, звитяжна боротьба за місто, за Україну. Ми цілком розуміли, що можемо всі загинути, однак впевнено робили свою справу. В основному ми допомагали і допомагаємо військовим, але, звісно, якщо до нас зверталися цивільні, ми старалися подбати і про них.

Деякі наші жінки просто мусили вивезти в безпечне місце своїх дітей – на Захід України, до Польщі. Однак вони там завзято працювали на Україну та рідний Чернігів. Без них ми б просто не змогли стільки зробити, бо саме вони стали нашими «ногами» і тоннами передавали сюди вантажі: це і бронешилети та каски, рації, й тактична медицина (військові аптечки), сухпайки, спальники та ліхтарі, генератори, ліки... – все це привозилося фурами. Тобто наші дівчата там буквально гарували по 24 години на добу! Без них – ми б тут загнулися.

– Вас і Ваших подруг нагородили почесними відзнаками. Нещодавно в День волонтера отримали державні нагороди Ради національної безпеки і оборони України Наталія Дідушевська та Тетяна Корма, які урочисто вручив голова Чернігівської обласної військової адміністрації В'ячеслав Чаус.

*Світлана Корольова, Оксана Рубан, Зульфія Салко,
Ірина Тимофеева, Наталія Дідушевська*

– Зараз я розповім Вам про дівчат нашої жіночої сотні – Наталю Дідушевську і Таню Корму. Дуже пишаюся дружбою з ними з 2014 року! Це – волонтерки, великі, невтомні, мужні трудівниці та подвижниці. Вони потужно займаються такою благородною діяльністю з 2014-го, з самого початку російської агресії. І в перший день повномасштабної війни, 24 лютого, ми зібралися разом. Наталя записалася в територіальну оборону, в медичний екіпаж, і вже з наступного дня допомагала в боях на ЗАЗі, де було вкрай «спекотно» (чернігівці зрозуміють). Танкові колони загарбників намагалися прорватися до міста, але наші бійці – герої! І наша Наталочка взяла в руки автомат.

А наша Таня Корма – це абсолютна витривалість. Геніальний логіст, «добувальниця»! Діставала генератори, ліки, спальники... Вона знаходила автівки, і відчайдушні хлопці-водії, ризикуючи життям, доставляли вкрай

важливі вантажі. Дзвонить нам і інформує, як із кулемета: «Вантаж виїхав із Польщі... – на заправці в пункті «А» вивантажено – через десять хвилин забрав інший екіпаж – вантаж їде до Чернігова... – зв'язку немає – зв'язку все ще немає – вантаж доставлено в шпиталь». І так – просто цілодобово! Без неї, її волонтерської допомоги, було б дуже важко. Безперечно, дівчата заслужено отримали нагороди РНБО. Справді, жіноча сотня самооборони Чернігівщини – незламна. Дівчатам ще за життя пам'ятники треба ставити!

– А хто керівник жіночої сотні самооборони?

– Світлана Корольова. У березні вона потрапила під лютий обстріл, коли міст розбомбили, і вантажі переправлялися човнами – бронезилети з Польщі. Трьох хлопців поранили, а Світлана отримала важку контузію і зараз лікується в Італії. Але вона увесь час налаштована на позитив. Це – мур, фортеця! Цілодобово в центрі перебувала наша Світлана Здор... У неї чоловік був на фронті, одержав важке поранення, лікується в київському шпиталі. А її батьки та діти перебували в окупації. Та вона – мов кремій, така незламна, надзвичайно діяльна!

Бо всі ми розуміємо, що потрібно триматися, робити все можливе й неможливе для Перемоги. Тільки так. Тож я за увесь час ворожій блокади жодного разу навіть не плакала. Адже це – війна, і треба боротися, іншого виходу немає. Ми просто не можемо програти, бо тоді не стане України. Та ми неодмінно переможемо!

– Що Вас особливо вразило під час навали рашистів?

– Стейкість! Бомбардували із дронів наш волонтерський центр: увесь день все фотографували, а вночі скинули бомби... У підвалі жили мами і діти наших волонтерок. Зв'язку не було... Будинок не зруйнували, проте повилітали вікна і двері. І яка ж була реакція волонтерок? Живі – й добре. Ніякої паніки! Спокійно після цього обстрілу обговорювали, як нам знову допомогти 1-й танковій Сіверській бригаді. Отакі люди! Зібрали ще цілу машину медикаментів для шпиталю...

Я бачила, що у шпиталі всі працювали як один злагоджений механізм – лікарі, медсестри, санітарки. Допомогали одне одному, підтримували, як могли. За півтора кілометра від міста йшов бій, то пішки добиралися, аби допомогти пораненим! Пам'ятаю, як Валентин Буряченко, Вадим Мисник, група «Кліщі» під шаленими обстрілами вивозили поранених... Все це й за-

раз у мене стоїть перед очима. Бо як таке забудеш? Героїзм наших бійців, медиків, волонтерів – таке ніколи не забудеться, адже це – не вигадане, фантастичне кіно, а наше реальне життя.

Далі ситуація погіршувалася. Облога міста більшала, рашисти лізли, мов таргани. Закінчувалися ліки, дезрозчини, і їх все важче було привезти. Але ніхто не занепадав духом. Військові медики шпиталю спали буквально по 3-4 години. Виснажені, стомлені, однак упевнені в собі – треба робити!

– Цікаво наразі почути Вашу думку про начальника Чернігівського військового госпіталю, Героя України Олександра Слесаренка.

*Ірина Тимофєєва
з Олександром Слесаренком
(2 травня 2022 р.)*

– Олександр Петрович – це справжній Керівник, дуже само-віддана та шляхетна Людина! Він – досвідчений організатор та головний аналітик, і добре знає про все, що буквально кожної хвилини відбувається в шпиталі. Вся потрібна інформація – у нього в голові. Полковник медичної служби. Одним словом – непохитна Скеля! Тому наш Олександр Слесаренко – це взірєць для всіх інших. Так, всі на нього тут рівняються.

Він свого часу буквально врятував шпиталь, котрий дехто з тодішніх можновладців хотів розформувати... Взагалі ж, у нас досі не всі розуміють, чим відрізняється шпиталь від цивільної лікарні. Вважають, що це – просто така собі лікарня для військових. Але ні, це – військова частина!

От я під час облоги якось запитала у начальника госпіталю: а чи є у нас, власне, план «Б» (мала на увазі евакуацію шпиталю). А він мені спокійно

відповідь: «Якщо рашисти прорвуться в місто, ми будемо відстрілюватися».

Я щиро пишаюся, що ми вже тривалий час співпрацюємо, що він мені цілком довіряє. Бо Олександр Петрович – бойовий командир, справжній Герой, а тут «якась навіжена» волонтерка. Однак, якщо вже він повірив людині, то буде поруч, що б не трапилося. Тому я – цілодобово, 24 години на добу, думаю про свою волонтерську діяльність. Адже це – мій внесок у Перемогу, в яку абсолютно вірю.

От за цей час у шпиталі вже створено повну автономну свердловину води. Я цим займалася, координувала збір благодійних коштів, і свердловина запрацювала. Отже, шпиталь має свою автономну воду.

У підвальних приміщеннях тепер – операційні, реанімація, душові... Це – дуже важливо в умовах війни. Так, більшість коштів виділило Міністерство оборони України, але також допомогли небайдужі волонтери зі США, Франції та Німеччини, котрі передали якісне хірургічне обладнання для операційних. У шпиталі поставили додаткові генератори. З'явилися нові комп'ютери. І вся ця робота активно триває!

Ми, волонтери жіночої сотні, постійно працюємо – немає ні суботи, ні неділі. Вдома я – також за комп'ютером. Мрію, що одного разу почую це прекрасне слово – Перемога! Це – моя головна мрія.

– Вільного часу у Вас, по суті, немає, а яке хобі мали до війни?

– Люблю мандрувати. Всю Україну об'їхала. Не побувала тільки в заповіднику «Асканія-Нова», на Херсонщині, але мрію після війни і туди доїхати. Багато бувала за кордоном, однак я не вилежувалася увесь час на пляжі, а відвідувала пам'ятки архітектури; ходила в гори, насолоджуючись мальовничими краєвидами; чимчикувала пішки, буквально дихала історією цих країн, цікавилася національними традиціями. Бо з вікна автівки мало що можна зрозуміти – місто можна по-справжньому відчути лише ногами.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Альона Акуленко: «Допомагатимемо, поки переможемо!»

Чернігівка Альона Акуленко, матір трьох дітей, ще в перший день російського вторгнення на Чернігівщину разом з чоловіком Миколою без будь-яких роздумів чи сумнівів стали волонтерами.

Адже військовим потрібна була їжа, одяг, вода, медикаменти – і все це жінка з чоловіком возили їм на позиції щоденно. Часто вони ризикували своїм життям, бо по кілька разів їздили автомобілем просто на крайні наші позиції, щоб доправити бійцям гарячу їжу, воду, медикаменти та теплі речі.

«Я ніколи не вірила, що в нас буде війна. Навіть на тлі всіх тих розмов, які довгий час велися у нашій країні. Бо ж наче всі цивілізовані люди, і як можна в наш час розв'язати таку жорстоку, нічим не виправдану війну? – розповідає Альона Акуленко. – Війну проти мирного населення... Це ж геноцид якийсь нашого народу! До того ж ми – прикордоння, дуже багато в кого родичі в білорусі, в росії. Рідні брати, сестри, тьоті, дяді і навіть батьки. Тому сам факт, що російські війська перетнули наш кордон, мене шокував».

Альона Акуленко

До війни ні Альона, ні її чоловік ніколи не займалися волонтерством. Та коли в їхньому районі розмістилися наші військові, коли займали оборонні позиції, вони чітко вирішили, що будуть допомагати їм усім, чим можуть.

«Пам'ятаю, що 24 лютого зранку почали з'являтися військові на нашій вулиці, а вже ближче до обіду було багато військових, які стояли вздовж дороги, – згадує події того дня Альона. – Хтось був тепло вдягнутий, хтось не дуже. І ми вийшли спитати, може, їм щось треба, бо холодно дуже було. Хлопцям треба був теплий одяг, і ми почали збирати по вулиці з сусідами шкарпетки, рукавиці, куртки і всі інші теплі речі – в кого що було. Потім чаї

з бутербродами носили їм. Як виявилось згодом, то були прикордонники з Сум та танкісти першої Сіверської танкової бригади. Хлопці розповіли, що їх підняли по тривозі рано вранці, і тому хто що вдягнув – у тому швидко і приїхали до Чернігова.

А вже наступного дня ми з чоловіком проїздили біля геріатричного центру, і там теж стояли військові. Хлопці були голодні. Там було їх до ста чоловік. Тож ми приїхали додому, кажу сусідам: там наші хлопці, їх багато і вони голодні. Все! Люди почали допомагати. Хтось пік пиріжки, хтось варив борщ, хтось робив бутерброди. Настільки все було злагоджено. І ми все це зібрали і повезли до геріатричного центру. А хлопці попросили, якщо можна, то щоб ми і на наступний день привезли.

Так ми з чоловіком почали возити їжу нашим військовим щодня.

Готували всі, хто міг. У нас дома, у сусідів. Бувало, газ горів погано, то вставали о 4 годині, щоб встигнути приготувати. А ще ж, крім цього, потрібно було їздити по воду. Щоденно по 200-300 літрів води возили, щоб це все приготувати, а потім помити посуд. Саму їжу хлопцям возили в звичайних 10-літрових відрах».

Без допомоги небайдужих не справилися б

Щодня Альона разом з сусідами і іншими небайдужими людьми почала збирати продукти і готувати їсти. Після того, як все було готове, жінка з чоловіком Миколою розвозили їжу по позиціях і «в кожний танк». Тобто голодним не лишали нікого.

«Я вдячна всім тим, хто мені тоді допомагав готувати, допомагав продуктами і грошима, – говорить волонтерка. – Адже хлопців було багато, настільки, що ми з чоловіком вдвох просто б не справилися. Тоді ж я почала писати в свою «квіткову» групу дівчатам, питати, може хто допоможе чим. І багато хто відгукнувся. У нас вдома було людно, як у вулику. Хтось приносить готову їжу, хтось картоплю, хтось пару цибулин, консерви, м'ясо. Люди несли все що було, аби хлопці були не голодні. І це насправді дуже надихало. Бо ж люди готові були віддати останнє, аби військові могли поїсти».

Група «квіткарки» допомагає завжди

Вже декілька років Альона Акуленко займається продажем товарів для садівництва та саджанцями. У неї ще до війни була створена своя група в вайбері, де налічується понад дві тисячі учасниць-садівниць. Більшість із них – з Чернігівщини. Хтось із міста, хтось із пригороду, а хтось з області. То вони дуже допомагали не лише донатами, але й інформацією.

«Мої дівчата, ті, хто виїхав до сіл чи в кого родичі були в селах, кудю проходила російська техніка, передавали дуже багато інформації, – згадує Альона. – Вони рахували, а потім писали мені особисто чи в групі, скільки танків, куди їдуть, де стоять. Навіть координати дехто давав, а наші потім їх «відстрілювали». У однієї жінки з нашої групи мама в Шестовиці живе, то вона виходила, рахувала, скільки танків ворожих стоїть і де. Потім передавала цю інформацію доньці, а потім ми цю інформацію передавали нашим військовим. Тоді в Шестовиці ворожі танки маскувалися, вони виїздили, відстрілювалися і ховалися під будинками у мирного населення. Люди насправді дуже багато інформації передавали: і дзвонили, і писали, і шифрували. Ніхто не думав про те, що буде, якщо знайдуть телефон, всі максимально намагалися допомогти нашим воїнам, щоб швидше цю мерзоту з нашої землі вигнати.

Також в групі ми збирали гроші, за які купували хлопцям ліки, продукти і багато всього іншого. Спочатку купували в магазинах, бувало таке, що віддавали підприємці безкоштовно.

До речі, самі дівчата з групи найбільше допомагають і зараз».

Страхи не було зовсім

«Було багато людей, і потрібно було годувати їх, ми знали, що вони чекають на нас, що вони голодні. Просто не було часу на паніку, страх чи ще на якісь такі емоції, – говорить Альона. – Лише одна думка: треба швидше. Щоб до всіх встигнути. Та ми з чоловіком взагалі майже не бували вдома. Ми приїздили зранку, привозили їжу, писали список, що треба, їхали у во-

лонтерський центр, брали чи самі купували в аптеках, в магазинах – і знову їхали до хлопців. Ми самі вийшли на волонтерський центр, бо людей багато, і треба було годувати їх, а для цього треба було десь брати продукти. Одним словом, постійно в русі. Про страх не було коли думати».

Та все ж таки був один день, коли жінка злякалася не на жарт. Хоча Альона має водійське посвідчення і досить великий стаж водія, проте за кермом завжди їздив Микола. Адже обстріли були постійні, і потрібно було без емоцій все це робити.

«Сама, мабуть, я б не змогла, а от з чоловіком, з його підтримкою – так, – говорить Альона. – Ми завжди їздили вдвох, а ще з нами постійно була наша собачка, яка вдома боялася залишатися. Ми їздили на крайні точки, але не було такого, щоб не доїздили. Одного разу нашу машину обстрілювали, прицільно. Пам'ятаю, якось їздили на одну позицію, возили хлопцям-танкістам їжу, і коли поверталися, по нас почали стріляти. Чоловік був за кермом, а я сиділа поруч. Дивлюсь – з мого боку біля машини починає пісок підійматись і розумію, що нас з лісу направлено обстрілюють. Ось це мені запам'яталося. Тоді я дуже злякалася, дуже. Адже я прямо бачила, як лягали ці кулі біля нашої машини. Чоловік просто тиснув на газ, і ми летіли».

Допомагати не припиняють

Після того, як наші військові вигнали окупантів з Чернігівщини, Альона з її дівчатами-помічницями не перестає допомагати хлопцям. Зараз вона опікується сімома бригадами, які боронять нашу країну на Сході. Дівчата майже щотижня відправляють воїнам різні смаколики, теплі речі, берці, плитоноски, бензопили, бушлати. Все це закуповується за зібрані кошти небайдужих людей. Проте вся робота організації лежить на тендітних плечах маленької жінки, яка не зупиняється ні на мить.

«Раніше, коли росіяни відходили, ми їздили за нашими військовими аж до кордону, – згадує Альона. – А коли хлопців відправили, то почали допомагати їм, пересилаючи посилки на Схід. Зараз ми відправляємо посилку до крайньої точки, де працює наша служба доставки, хлопці їдуть і забирають. Потреби у військових є багато в чому, і ми намагаємося допомогти всім, чим

Чергова партія бушлатів готова до відправки

можемо. Мої дівчатка й досі допомагають: печуть випічку, варять каші, роблять тушонку, квасять капусту, огірки, буряки. Роблять окопні свічки, шують одяг і білизну. Є такі, в кого сини чи чоловіки воюють, є ті, в кого хтось загинув, є ті, хто втратив житло – але вони не перестають допомагати. Наш народ незламний, і це дійсно так. І я безмежно пишаюся і схиляюся перед тими людьми, які організувалися, щоб допомогти іншим, і зараз не припиняють це робити.

А ще діти наших дівчат теж почали допомагати. Хтось робив блокпости, хтось плете прикраси з бісеру і продає, хтось малює малюнки, робить поробки. І всі зібрані кошти вони приносять, щоб ми доклали і щось купили нашим військовим від них. І це насправді чудово, що ми маємо таке молоде покоління. Зараз у школах теж дітки проводять ярмарки, збирають шкарпетки, рукавиці нашим воїнам. Хлопці дуже люблять отримувати від діток листи і малюнки. Говорять, що в них відкривається потім друге дихання і вони розуміють, задля кого сидять під кулями в холодних окопах».

Наша співрозмовниця зізнається, що з початком війни трохи змінилися пріоритети і мрії. Більше починаєш цінувати звичайні прості речі.

«Раніше думав, як поїхати відпочити, а зараз думки лише про те, як одягти хлопців, як купити їм генератор, бензопилу, плитоноску, – говорить Альона. – Помінялися пріоритети в житті. Та й взагалі багато чого змінилося, як, мабуть, і в кожного з нас. Війна не може пройти безслідно».

Машину за місяць – просто

Найбільшою покупкою, яку Альона відправляла на передову, була машина. Гроші на неї вдалося назбирати за місяць-півтора завдяки донатам усіх небайдужих людей і самих військових.

«Нашим хлопцям дуже потрібний був автомобіль для виконання бойових завдань. І ми за місяць назбирали на нього гроші. Частина коштів дали самі хлопці, а іншу частину ми назбирали, – розповідає волонтерка. – По авто їздили з чоловіком аж на Захід України. У нас тут не було – хотіли таку, щоб нормальна була, – говорить Альона. – Бо треба була надійна машина, щоб не ламалася і прохідна була. Виїжджаючи, ми мали на руках п'ять тисяч доларів. Та коли приїхали і почали шукати, не було нормальної машини за такі кошти. Знайшли машину за шість тисяч доларів, і різницю потрібно було терміново знайти. То ми за добу у групі дозбирали решту суми. Чоловік однієї з учасниць Оксани Мізерної зі своїми побратимами скинули 20 тисяч гривень, а решту 15 тисяч (тоді долар був, здається, по 35 гривень) у групі дозбирали. І так нам вдалося купити хлопцям машину. Завантажили її продуктами, маскувальними сітками – словом, всіма необхідними речами – і відправили на передову».

Дітей вивезли, самі вернулися

Поки батьки возили їжу військовим, їхні діти разом з бабусею і дідусем чекали вдома. Та з часом сусідні вулиці почали бомбардувати ворожі літаки, і Альона вирішила возити дітей на ніч в бомбосховище.

«Мої діти і батьки деякий час жили вдома, ховалися під час обстрілів у погребі, – розповідає Альона. – Але після того дня, як щонаочі почав літати літак і скидати авіабомби кожні три години, то ми прийняли рішення і я почала відвозити маму і дітей у бомбосховище. Отак на ніч до 18.00 я їх відвозила, а ранком забирала. Адже літаки в основному бомбардували Чернігів вночі. Самі ж з чоловіком і батьком завжди ночували вдома».

Коли обстріли Чернігова стали надто інтенсивними, а літак скидав бомби на район Масанів систематично і по графіку, то Альона з чоловіком вирішили вивезти своїх трьох дітей у більш безпечне місце.

Із захисниками Чернігова біля залишків збитого літака у мікрорайоні Масани

«Вже в Чернігові не було ні світла, ні тепла, а потім почалося постійне бомбардування Масанів, ми вирішили вивезти дітей з міста, – говорить Альона. – Хоча це було небезпечно, але лишатися тут теж було небезпечно, до того ж захворіла п'ятирічна донька, і їй потрібне було лікування. Тож ми забрали дітей, мою маму, тітку і поїхали. Вдома лишився мій батько, він був головний по кухні, поки не було нас. Дівчата приходили зранку, він роздавав продукти, вони забирали і готували для хлопців. У ті дні, як нас не було, хлопці самі приїздили і забирали їжу».

Їхати родина вирішила в Хмельницький. Родичів чи знайомих у Хмельницькому не було – просто вибрали місце на карті, де, як здавалося на той час, найбезпечніше, і поїхали.

«Ми їхали з надією орендувати квартиру, лишити маму й мою тітку з дітьми і поїхати назад у Чернігів, – говорить Альона. – Тоді в Хмельницькому квартири стартували від 1000 доларів. Уявляєте? І ми пішли просто по вулиці, питали у людей і знайшли квартиру за 4 тисячі гривень на місяць. Винайняли її, і вже наступного дня ми поїхали. Чоловік, звичайно, хотів мене лишити, але я вирішила їхати з ним. Коли поверталися в Чернігів, хлопці на блокпостах дивувалися, чого ми туди їдемо. Адже дуже велика черга автівок була саме на виїзд із міста, а ми їхали в місто. Та ми не могли інакше, бо нас чекали хлопці!».

До речі, з Хмельницького подружжя з пустими руками не їхало. Місцеві волонтери завантажили їхній автомобіль продуктами.

«Ми дуже вдячні за допомогу волонтерам з інших міст, – говорить Альона. Адже насправді дуже багато людей допомагало. Велика дяка волинянам. Поки був міст, вони привозили багато продуктів. І завдяки таким передачам ми вижили».

Поки не скінчиться війна

На питання, допоки ще допомагатимуть військовим, пані Альона, не замислюючись, відповідає: «До нашої перемоги!».

«Будемо допомогти доти, поки не виженемо росіян з нашої країни. Поки кожен наш військовий не повернеться додому. Ми просто не маємо права зараз забувати про те, що в країні війна, тільки через те, що в нас зараз тихо, – говорить волонтерка. – Якщо хлопці будуть самі купувати одяг, обмундирування, то що ми будемо робити? Дивитися, як їх вбивають за те, щоб ми тут могли спокійно ходити по вулицях? Ні! Ми маємо допомагати, це обов'язок кожного, я вважаю. Вони стоять там за нас, а ми тут – за них. Мені здається, що допомагати зараз – це наш прямий обов'язок. Адже ми не маємо забувати, якою ціною дається кожний сантиметр визволеної від окупантів нашої землі».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Як подружжя з Чернігова допомагало військовим

Через постійні артилерійські і ракетні обстріли, авіаудари російських військових і загальний хаос перших днів повномасштабного наступу росії на Україну з Чернігова почали виїздити люди. Ті ж, хто залишилися, намагалися адаптуватися до нових умов життя під обстрілами, і всім, чим тільки могли, допомагали військовим і одне одному. Подружжя Тетяни і Івана Ситих, самі того не очікуючи, стали волонтерами. Молоді люди могли виїхати в будь-який момент, але вирішили лишитися, бо тут вони були дійсно потрібні.

Вранці 24 лютого Тетяна Сита, вихователька дитячого садочка, збиралася на святковий ранок, який мав би відбутися у діток того дня. Та замість того довелось хутко збирати тривожну валізку і вивозити дітей з Чернігова.

«Того дня я прокинулася дуже рано, бо в садочку мало б бути свято до 8 березня, і я збиралася. Ми на фоні всіх розмов про війну вирішили провести дітям раніше свято, бо ніхто не знав, що буде далі, але ми не встигли, – так згадує ранок 24 лютого. – По телевізору виступає Президент і говорить, що війна!

Я спершу розгубилася. Розбудила чоловіка, його відправила заправляти машину про всяк випадок. Управління освіти мовчить, я не розумію, йти мені на роботу чи ні. Батьки дзвонять, питають, чи вести дітей в садок. Як зараз пам'ятаю, як я стою біля дверей, в руках сукня зелена, поряд донька з хвостиками і бантами в повній розгубленості. В 6.30 подзвонили з роботи і сказали: не виходимо. Коли чоловік повернувся (а на заправках вже черги були, і його не було годин зо дві), ми вирішили вивезти дітей в село до батьків. Тоді я не вірила, що буде така повномасштабна війна. І якимось чином навіть не замислювалися, що росіяни зможуть дійти туди. Думали, в селі буде безпечніше, ніж у місті.

Швидко пішла в аптеку, накупувала ліків про всяк випадок, води, дріжджі та печиво. З усім цим ми сіли в машину і поїхали. Спершу поїхали через Киселівку, але там нас вже не пустили, бо мосту не було. Тоді ми розвернулись і поїхали через Березанку. І коли ми побачили колони нашої військової техніки, тільки тоді прийшло розуміння того, що дійсно розпочалася війна.

Тетяна і Іван Ситі

У різних групах почали писати, що ворожі танки в Городню вже заходять. То мій тато виїхав назустріч, щоб забрати дітей, і так ми встигли повернутися до Чернігова, поки ще міст був цілий. Коли поверталися, не було точного розуміння, навіщо їдемо в місто, але було відчуття, що маємо бути там».

Сидіти без діла не могли

«Ми приїхали додому вже в обід, і тоді я побачила перший вибух з вікна свої квартири, – говорить Тетяна. – І ми вирішили поїхати до брата, він живе в приватному будинку на Квітневій. Ще ж я встигла замісити тісто на хліб, то і його забрали з собою і поїхали. Чесно кажучи, перша ніч була страшна. Постійні вибухи, тривога, яка не замовкає, гул літаків у небі... На наступний день ми поїхали здавати кров, хоча раніше жодного разу цього не робила. Чоловік же з братом поїхали потім в магазин, а коли приїхав, то сказав,

Збирають допомогу військовим

що на блокпостах стоять наші хлопці, голодні. І ми вирішуємо готувати їсти військовим. Покликали сусідку, знесли в кого що було, і почали ліпити картопляники. Робота закипіла: чистили картоплю, потім її варили, хлопці наші виносили на вулицю – охолоджували, хтось шинкував капусту, хтось тісто місив... Такий злагоджений механізм був. Наробили ми тих картопляників чимало. Чоловік з братом завантажили їх в машину і повезли роздавати військовим, що стояли на Кільцевій. Повернувшись, чоловік розповів, що хлопці розібрали пиріжки. І ми вирішуємо готувати ще. На наступний день натушкували картоплі в гусятницях, наварили 10-літрове відро борщу, і чоловік знову повіз хлопцям.

Той мішок картоплі, який був у брата на той час, швидко закінчився, сусіди знесли трохи продуктів, але і ті скінчилися. Тоді я вирішила створити групу у вайбері зі своїми батьками з садочка з надією, що хтось зможе допомогти продуктами. Групу назвала «Не залишайся байдужим». І вже вранці я прокидаюся – а в тій групі стільки людей, яких я навіть не знала! І за дві години нам продуктами люди завалили двір. Несли все, що в кого було: воду, сири, ковбаси, різні овочі... Я зрозуміла, що ми просто фізично вчотирьох це все не зможемо переробити. На той час у школах № 18 і № 21 вже були створені волонтерські бази, де готували їсти військовим, і ми вирішили до них приєднатися. Завантажили машину продуктами і поїхали туди. А там був вулик: усі бігають, метушаться, продукти привозять, відвозять, щось готують... І ми вже почали допомагати там. Нарізати бутерброди, пакувати їжу, фасувати. Чоловік розвозив з іншими водіями цю їжу по позиціях. Потім Вані почали дзвонити завідувачі садочків (хтось дав його номер), і він почав їздити, збирати продукти по садочках. Бо ж вже всі розуміли, що садочки не працюватимуть, а продукти просто пропадуть.

А потім стикнулися з проблемою, що у військових хлопців немає ліків. Погода самі знаєте яка була: мороз, сніг, дощ, сирість, – і всі почали хворіти. І тут на зв'язок вийшли мої однокласники, які почали допомагати фінансово. Саша (він зараз у США) переслав 30 тисяч гривень, і в той же день ми на ті гроші закупили ліків.

За цей час мене вражали наші люди, постійно... Коли стояли в черзі по ліки, і люди чули, що ми купуємо для військових, то давали гроші, мовляв, купіть і від мене щось. Або купували самі якісь ліки і передавали нами. А ще

пам'ятаю таку ситуацію: якось прийшов до 18-ї школи дідусь, в руках в нього був пакетик зі шматочком батона і невеликим шматочком сала. Він тримає той пакетик, стоїть, плаче і каже: заберіть хлопцям, там же мої діти воюють... Я не думала, що війна так згуртує всіх. Люди все віддавали: і одяг, і їжу несли, й несли, й несли... Адже перший тиждень дуже тяжко було, дуже. Хлопці з тероборони стояли на постах у джинсах, кросівках і коротких куртках. Ми навіть кварталівські пакети жовті збирали, бо хлопцям попервах нічим було жовті пов'язки зробити.

*Тетяна з кухарями
в 16-му училищі*

Коли ми возили їсти, у всіх була проблема з посудом – його просто не було. А мої батьки до свята в садочку скидали гроші на костюми, там 1900 гривень було. Я попросила їх взяти ті гроші і купити посуд. І батьки дозволили. Після цього випадку мої батьки почали активно допомагати. Загалом нашим хлопцям дуже багато чого треба було, але тоді світла не було, магазини не працюють, гроші на карті, зняти і розрахуватися не можна. Та й знайти якісь речі теж була проблема. Нас дуже виручали дівчата з магазину «Аврора», що біля «Електрона». Вони відкривали магазин, і я на карту їм кидала гроші, а вони нам товар відпускали. І так у нас дуже багато чого вийшло купити. І насправді, пошуки всього необхідного займали дуже багато часу. Ми один раз на день розвозили їжу, а весь інший час шукали те, що було потрібно нашим хлопцям».

Школа № 18 назавжди в пам'яті

День, коли російські військові завдали ракетно-бомбовий удар по школі №18 у Чернігові, Тетяна з чоловіком запам'ятала на все життя. Нічого більше за всі дні військових дій на Чернігівщині їй так не налякало і не вразило, нічого так не закарбувалося в пам'яті, як та жахлива картина з руїн будівлі, вбитих, поранених і просто частин тіл, які лежали скрізь. Кров, сльози, розпач, страх і невимовний біль – це все, що було на той момент...

«Ранок того дня ми були у вісімнадцятій школі. Пам'ятаю, як забігла на кухню, а там наш лікар розповідав, як правильно надавати першу медичну допомогу. Розповідав, що робити, як руки чи ноги відірвало, чи якщо живіт розпороло. Звичайно, то важливі навички, особливо в той час, але мені було важко морально, тому я вирішила, що не буду того слухати, і пішла, – згадує Тетяна. – Я вийшла, сіла в машину і ми з чоловіком поїхали по ліки в аптеку на вулиці Музичній. Та від'їхати ми встигли не далеко, і почули вибух. Вибігли з машин, а навколо почали падати уламки металу, який шипів, падаючи в калюжі. Швидко сіли знов у машину і повернулися до 18-ї школи. Те, що ми там побачили, та картинка ввела мене в шоківий стан. Я просто стояла як вкопана, і нічого не могла робити. Це було найстрашніше, що я бачила в житті. Всі бігають, школа напівзруйнована, люди в крові, лежать поранені, лежать загиблі, лежать частини тіл... Я не знала, що робити. Чоловік із братом побігли до центрального входу, щоб допомогти розгрібати ті завали, і тут чуємо знову гул літака, який заходить на друге коло. І всі починають розбігатися врзнібочі... Я після того жаху два дні відходила вдома. Нам просто пощастило, дуже пощастило... Багато, дуже багато жертв того дня було і серед цивільних, і серед військових».

Переправа як новий подих

Жителі Менщини і Сосниччини дуже допомагали Чернігову під час його напівоточення. Самі сиділи, можна сказати, в кільці, але знаходили змогу

передавати продукти харчування, гроші, маскувальні сітки до багатостраждального міста.

«У Семенівці плели маскувальні сітки. Також сітки плели в Стольненській школі на Менщині. Моя однокласниця Катя організувала людей, які допомагали. Вчителі долучалися до плетіння маскувальних сіток, а ще організовували ярмарки, вилучені кошти передавали для потреб для військових, – розповідає Тетяна Сита. – Староста Стольненського округу Пасічник Костянтин впродовж семи місяців довіряв нам кошти, які йому давали з ТОВ «Меліорика», та гроші, які збирали жителі села.

Коли на Менщині перестала працювати фабрика, то людям роздавали курей. І уявіть собі, люди понабирали тих курей і почали робити тушонку та передавати її сюди, на Чернігів через переправу. Кришок для консервації не вистачало, то вони якось старі рівняли, але ж катали! І хлопці з Семенівки переправляли цю тушонку в перший день, як тільки переправа відкрилася. Я пам'ятаю ті сумки і рюкзаки з тією тушонкою, як ми їх тягли, щоб потім хлопцям на позиції швиденько розвезти. Потім моя однокласниця Катя організувала в Стольному жіночок і вони понапікали пиріжків, печива, хліба накупували, яєць, і все передавали через переправу на Чернігів. Ми зупинялися на кожному блокпості і роздавали хлопцям це все. Сирів навіть самі наробили, сало з часником порозвозили, хлопці такі щасливі були! Адже перші тижні, коли велися бої, дуже важко з їжею було. Спершу передавали переправою, потім так передавали, коли вже дороги відкрилися. Гончар зі Стольного Олег Луцук люльки зробив із глини з печатками для військових. Багато людей допомагали».

Готували і шукали

Кожен день Тетяни і її чоловіка Івана був майже однаковий. Він розпочинався з того, що спершу розвозили по позиціях їжу, а решту дня шукали все необхідне за списком, що просили хлопці.

«Після 18-ї школи ми перебралися до 16-го училища. Там плити всі на електроенергії, а її вже не було. То ми знайшли газові плити, знайшли

Випічка для захисників

балони, які на заправці нам заправляли безкоштовно. Це дуже нас виручало, бо на незаконні на заправці балонів кошти ми могли купити ліків для хлопців. Кухарі Ніна Миколаївна, Андрій Костянтинович і Олена Валеріївна – просто неймовірні. Низький уклін їм за ту роботу, яку робили. Вони вставали о 5 ранку і готували, готували, готували...

Чоловік розвозив їжу спершу сам із братом. Мене він не забрав з собою, особливо після того, як вони поїхали до полку зв'язку їжу хлопцям, а там сильні обстріли були. Та потім і я почала їздити: на Масани до 167 бригади, і на

тубдиспансер до 162 бригади я з Ванею їздила теж.

Була така ситуація: поїхав чоловік до хлопців на тубдиспансері, приїждить назад – а на ньому нема обличчя. Каже, там все обстріляне і розбите, а хлопців немає. Він ще раз зїздив, і на КПП на ЗАЗі сказали, що там на дачах росіяни і все обстрілюють.

На третій день чоловік все ж таки знову поїхав, і хлопці вже там стояли. І всі живі! Це таке щастя було, неймовірне».

Ще трохи – і почалася б катастрофа

З кожним днем у Чернігові ставало все важче й важче виживати. Не жити, а саме виживати. Люди ховалися в сирих, холодних і темних підвалах і

укриттях. Їжу готували на багатті під обстрілами, які посилювалися з кожним днем. Найважчі дні були після того, як кацапи підірвали міст і надходження гуманітарної допомоги суттєво зменшилося.

«Вже наприкінці березня я починала впадати в депресію. Постійні обстріли, відсутність світла, тепла і подекуди води починали давати своє. Я думаю, ми були десь дуже близько від гуманітарної катастрофи, – згадує Тетяна. – Дуже близько. Я по їжі бачила, що вона закінчується, в АТБ лежав на полицях лише сир «російський», який ніхто не брав. Уявляєте, як ми всі зненавиділи росіян! І була проблема з водою. Вона закінчувалася: щоб набрати хлопцям на тубдиспансер бідон води, ми ставили той бідон на ніч біля колонки. Радістю було, коли йшов дощ, чи сніг, який можна було розтопити. Тоді запасалися технічною водою. Я ніколи не думала, що одним відром дощової води можна помити голову, попрати кофту та підлогу помити».

Сьогодні Тетяна говорить, що розлука з дітьми далася їм з чоловіком важко, але в той же час вони обоє усвідомлюють, що рішення вивезти їх із Чернігова було правильним.

«Дітей не було, і це було важко. Та я жодного разу не пошкодувала, що відвезла їх. Вони не бачили всього того жаху, – говорить Тетяна. – Та й ми їздили щоденно з Іваном, стільки разів під обстріли потрапляли. Я просто не знаю, як би я з ними поводитись. Я б не допомагала, я сиділа б із дітьми вдома. Може, я б допомагала якось інакше, але не так. Сьогодні для мене ті військові – як діти в моєму садочку. Я переживаю за кожного і досі».

Допомагають і зараз

«Звичайно, зараз вже в нас, дякувати Богу, тихо. Та багатьох знайомих наших хлопців відправили на Схід, і ми намагаємося їм допомагати, якщо в тому є необхідність. Хоча в нас дуже скромні хлопці, ніколи не скаржаться і нічого не просять. Нещодавно відправляли другому танковому батальйону на Схід посилку, – розповідає жінка. – Гостинці різні, сітки маскувальні, солодощі. Мої батьки в садочку долучаються завжди. Мій чоловік сам зварив буржуйку, її теж відправили. Брат менший у Стольному ярмарку організу-

вав, діти передали нам ті гроші і ми хлопцям теплих шкарпеток купили й відправили. Мінерам допомагали нашим, які зараз на Сході, на рації їм збирали. Я думаю, якщо їм треба, то ми допоможемо. Вони самі не попросять. Я питаю, якщо щось треба, то відправляємо. Головне – щоб вони всі повернулися додому живі і здорові.

Сьогодні чомусь багато людей думають, що за волонтерство ми отримували зарплату, і для мене таке чути дико. Бо я заради грошей своїм здоров'ям не ризикувала б ніколи. В мене сім'я, двоє маленьких дітей. Або, буває, говорять: навіщо ви їм збираєте ті шкарпетки, вони ж отримують чималі гроші, нехай куплять. Ну як, як таке можна казати?! Ідіть заробіть ті гроші, хочеться сказати у відповідь. Сьогодні наші військові захищають нас з вами. І, на жаль, дехто віддає своє життя за нас, за нашу країну. І те, що ми збираємо для них, – це найменше, що ми можемо зробити, щоб показати свою вдячність!».

Буржуйку, яку робив Іван, відправили на передову

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

Нашим волонтерам

Чи дощ, чи сніг, чи хуртовина,
Чи падає на «Браму» «Град» –
Несеться жовтенька машина
Щоб забезпечити солдат.
В машині тій Іван і Таня
Привозять їжу і взуття,
Рішають будь-які питання
Війни, здоров'я та життя.
Цигарки, сало, борщ, котлети,
Труси, шкарпетки, шоколад,
Розгрузки і бронжилети,
Картопля, газ і мармелад.
Вони все можуть «накружити»,
Що не доступно ЗСУ.
Якщо їх гарно попросити,
Вони дістануть «Точку-У».
Тож, друзі, щира вам подяка,
І вам, і вашим кухарям.
Хай обмине біда вас всяка,
Завжди щастить безмежно вам.
Хай сонце світить вам щорання,
Хай буде тепло вам щодня,
Здійсняться хай усі бажання,
Скоріше кінчиться війна.
А ми свою продовжим справу –
Доб'ємо гадів до ноги.
Цінуєм, любим вас по праву,
Янголи наші дорогі!!!

Євген Косяненко («Пасіка»)

У чернігівській родині усі покоління готують для військових

Поки військові боронять нашу країну, жінки в Чернігові об'єдналися в «Кулінарну роту», яка щотижня готує щось смачненьке для наших захисників. Приготувати пару десятків кілограмів піци чи вареників, смачний борщ, плов чи навіть суші – взагалі не проблема для Люби Філь, її бабусі Антоніни Григорівни, мами Олександри та доньки Маргарити. Дівчата приєдналися до чернігівської «Кулінарної роти» і щотижня відкладають свої справи та стають до плити, щоб приготувати щось смачненьке для наших військових. Жінки кажуть, що не роблять нічого особливого – тільки те, що вміють.

Любов Філь – родом з Семенівки, але вже тривалий час жінка живе в Чернігові. Це дуже талановита та різностороння людина з великим серцем і душею. Вона ніколи не сидить на місці і постійно розвивається. Жінці вдається поєднувати працю на двох роботах і паралельно розвивати своє захоплення в кондитерському мистецтві та кулінарії.

Війна відкрила багатьох людей з нового, невідомого раніше боку. Хтось показав свої кращі сторони, хтось гірші. Якось одна людина мені сказала: «Війна не змінила людей, вона просто відкрила їхні найсильніші якості. Навіть якщо ці якості – не з кращих». Так і з Любою: повномасштабне вторгнення відкрило в ній ще більшу любов до людей і прагнення допомогти кожному, зробити все, що в її силах, щоб бути корисною.

Два тижні не могла вийти з підвалу

Повномасштабна війна застала її в Чернігові разом із донькою, мамою та старенькою бабусею. І ввесь цей страшний час жінки переживали разом, щодня молячись за рідного брата Любові і його родину, які були в Гостомелі.

«Восени 2022 бабуся трохи захворіла, і я забрала її з Семенівки до себе в Чернігів, щоб підлікувати. І коли почалося повномасштабне вторгнення, то бабуся була разом з нами, – згадує події річної давнини Люба. – З другого дня ми вже жили в підвалі, як, власне, і наші сусіди. Зараз, повертаючись до тих подій, можливо, трохи по-іншому вчинив би, а тоді був великий страх. Страх від того, що ми не розуміли, як будуть далі розвиватися події, та й ніхто ніколи не вчив нас жити під час війни. Під час постійних обстрілів, авіанальотів, без світла, тепла й води. Я особисто була зовсім не готова до війни. І мені було дуже важко перші тижні. Спершу були харчі, і трохи легше було. Ми жили у підвалі, додому ходили лише приготувати їсти. Та коли закінчилася їжа, гроші були, але в банкоматах їх зняти не можна було, то потрібно було виходити з підвалу і йти шукати, де купити щось. І одного дня мама з сусідкою пішли в інший район міста в АТБ. Я просто боялася вийти далі сво-

го будинку. А коли мама пішла, почалися авіанальоти, і тоді мене накрила страшна тривога і паніка. В той же момент я знайшла в соціальних мережах, що волонтери роздавали борошно неподалік, і я розуміла, що комусь треба було йти. І я вирішила йти. Цей перший вихід по борошно переломив мене. Відтоді ми з Маргаритою почали виходити в місто, але уникали черг і скупчення людей».

Почалося з пасок

Готувати Люба вміє і любить. Ще до початку повномасштабного вторгнення жінка постійно щось випікала. Тож коли отримала пропозицію готувати для військових, без вагань погодилася, залучивши всю свою велику родину.

«Побачила пост однієї кондитерки із пропозицією спекти до Великодня паски для військових, – згадує Люба. – Кажу мамі: «Чого ми сидітимемо без діла, давай щось зробимо». І ми пекли паски також. Так почали періодично з дівчатами готувати для військових. В нас є волонтери, які просили смаколиків передати, і ми пекли. А потім Наталія Власенко скинула мені і моїй колезі і подрузі Ірині Зелепусі контакти Маші Спицької, яка організовує

весь процес приготування їжі для військових нашою «Кулінарною ротою». Перший досвід у нас з Ірою був – 500 вареників. Я вдома готувала зі своїми рідними, вона – зі своїми. І в сумі у нас вийшло півтисячі вареників».

Продукти для приготування дають небайдужі люди, інші волонтери, або купують самі.

«Маша нам привозить продукти, які є, щось самі докуповуємо, а потім знайомі дізнавалися, що ми готуємо, і почали допомагати. У мене дома зараз просто склад банок з-під варення. А ще овочевий склад, бо люди з Новгород-Сіверщини відгукнулися і привезли звідти багато овочів. Колеги, всі знайомі допомагають і продуктами, і грошима. Постійно приносять шоколад, цукерки, борошно, гриби, одноразовий посуд, гроші, привозять молоко, домашні яйця, готову їжу, хлібчик домашній, шкарпетки, які самі в'яжуть. Так мої друзі, мої знайомі, наші волонтери міста, як бачать, що ми знову готуємо відправку чи то в гарячі точки, чи то по місцю, чи то в госпіталь, одразу починають писати, і пропонують все, чим можуть поділитися. Я вдячна всім, хто робить навіть найменший свій внесок. Є жіночка, яка нам скидає гроші – 30 гривень, і вибачається за те, що не може більше, але вона дуже хоче хоч чимось допомогти. Це – до сліз... І я дуже ціную таких людей, які усвідомлюють, що відбувається, які щиро хочуть допомогти всім, чим можуть. І неважливо, це гривня чи дві, це банка варення чи просто добре слово.

Це все збирається в величезну поміч і допомогу, за яку наші хлопчики вдячні. І коли гарні, мужні, дорослі чоловіки, які приїхали звідти і везуть все туди ж, на передову, плачуть. Мабуть, це все, що треба сказати про їх вдячність. Сльози на очах у чоловіків – це не прояв слабкості, а прояв людських почуттів до нас усіх. Бо за нас з вами вони стоять там, де справжнє пекло».

Без рідних було б важко

«Я пишаюсь своїми близькими. Моя мама насправді робить дуже багато. Я зранку йду на роботу, а приходжу о шостій вечора. І тому часу зробити якісь заготовки або поїхати забрати продукти чи коробки для пакування в мене немає. І всіма цими клопотами займається моя мама, – говорить

Усі покоління родини Любові Філь працюють на перемогу

Люба. – Тобто я приходжу і стаю готувати. А бабуся для мене – взагалі героїня! Вона 1939 року народження і застала ще Другу світову війну. Це дуже освічена жінка. Вона дуже добре пам'ятає ту війну, багато чого розповідала. Каже, те, що було тоді і зараз, – ніяк не порівняти. Звичайно, в німців різні загони були, але такими жорстокими вони не були.

Моя бабуся була однією з двох жінок-водіїв у Чернігівській області, яка працювала на вантажівці і на молоковозі. В неї 33 роки водійського стажу. Вона ніколи не брала відпустку і допомагала мамі виростити мене й брата, бо ми росли без батька. І вона зараз каже: «Я не можу бути не корисною». Намагається зробити все, що може: носить картонні коробки помаленьку, ходить до дівчат на базар забрати пластикові відерця. Окрім того, що ми готуємо для військових, які знаходяться в області, ми щонеділі передаємо і на Схід їжу. Тому пакувальний матеріал потрібен постійно і багато. І бабуся ходить забирати його. Також вона мие, чистить овочі, варить їх. І це дуже велика допомога. Коли вона щось робить, то й почувається краще. Коли нічого не робить – починає хворіти.

А ще моя особиста перемога цих важких часів – це те, що моя донька свідомо долучається до мого волонтерства і все більше чогось робить зі мною. І насправді її допомога безцінна».

Тисяча млинців чи суші – легко!

«Загалом ми готуємо з того, що є. Дали варення, дали борошно – готуємо пиріжки. Є капуста, є картопля – все потушувала, збирала у відерця і відправила. На декілька разів буде поїсти. Нещодавно мені телефонує Маша і каже: Люба, в нас багато рису, що будемо готувати? І ми вирішуємо робити суші. Ми супи варимо, але іноді, коли є м'ясо, ми його варимо і лишається бульйон, то тоді так його передаємо. Часто просять зробити таке, щоб забігли і з'їли. Хлопці невибагливі, ніколи не від чого не відмовляються і завжди дуже вдячні, – говорить Люба. – Якось ми з мамою переробили близько 14 кг м'яса за вечір. Готували котлети, відбивні, запечену підчеревину. Таким чином відправили трошки домашнього тепла хлопцям через приготовану їжу. Постійно намагаємося приготувати щось смачненьке – на Масляну з дівчатами зробили свято і приготували млинці. Багато млинців, а ще – на-

На Масляну млинці готували

лисники і вареники. І всі разом зробили більше тисячі млинців, які попрямували на позиції. І це велика заслуга всіх дівчат кулінарної роти і особисто Марії, яка збрала нас усіх на своїй кухні, де ми кожна зі своїми млинцями змогли наготувати величезну кількість смакоти.

Ми годуємо коли на 40, коли на 70, а коли і 100 чоловік за раз. Є один командир такий: якщо комусь не вистачатиме пиріжка чи печива, то він обов'язково всім поділить порівну, щоб всім всього вистачило. Піклується про них, як про дітей своїх.

Чоловік – це дуже сильна дитина, але вони емоційно залежать від того, що відбувається довкола. І їжею хочемо додати фарб у їхнє життя. Часто випічку робимо, хлопці дуже люблять плячки. М'ясо також, як свято, піцу люблять.

Найбільше, що доводилося робити, – 50 кілограмів випічки. Готували все це до Нового року. Декілька видів печива, пряники, кекси, булочки, чебуреки, пончики. Було багато коробок, і вирішили їх зважити. В сумі 50 кілограмів вийшло. Ми б іще готували, але якщо вариш, готуєш сім літрів плову, до прикладу, і на це йде близько трьох годин, то просто не лишається часу, щоб ще додати. Пекла одного разу шість тортів – розраховуємо, щоб усім вистачило».

Люба каже, що готують по декілька днів на тиждень. Адже один раз на тиждень обов'язково відправляють їжу хлопцям на Схід, а щонеділі – на наш кордон.

*М'ясо з солоними огірками
і домашнім хлібом*

«На нашому кордоні є хлопці звідусіль, зі всієї України. Це молоді хлопці, є чоловіки вже за 50, – говорить Люба. – І знаєте, одного разу оці молоді хлопці кажуть: це так смачно, наче мама мені готувала, або ми як вдома побували. Це вище всякої похвали, і це насправді дуже приємно, що ми хоч таким чином можемо їм допомогти. І мене це надихає. Я вболіваю за кожного нашого військового всією душею. Розумію, що це чиюсь діти, чоловіки, батьки. Наше приготування їжі – не зовсім про їжу як таку. Це – підтримка, щоб вони знали, що ми їм вдячні за все. Сьогодні на волонтерських плечах – дуже багато чого. Розмов про владу багато, але ми повинні зараз об'єднатися і робити все разом для перемоги. Це випало на нашу долю – значить так треба».

Торт в 30 кілограмів для ЗСУ

*Любов Філь
і її 30-кілограмовий шедевр*

До річниці створення одного з батальйонів збройних сил Люба Філь разом із чернігівською кондитеркою Іриною Зелепухою спекли торт вагою 30 кілограмів. Коржі випікали удвох, а збирала і прикрашала Люба разом зі своїми рідними.

Ідея створити такий великий патріотичний торт виникла у Люби Філь. Проте на її втілення потрібно було чимало часу саме для випікання коржів. Допомогти в цій справі зголосилася подруга і колега Ірина Зелепуха.

«Ми спекли торт вагою понад 30 кг і довжиною 110 см як подарунок військовим до річниці створення батальйону. Хотілося

зробити хлопцям свято. Торт складався з вісімнадцяти коржів, половину з яких мені допомогла спекти Іра Зелепуха, – розповідає Люба. – А от збирала його я сама. Як я це зробила і коли – мабуть, історія буде замовчувати. Декор робили разом з мамою, а моя донечка Маргарита допомогла його прикрашати під звуки сирени, та майже всю ніч не відходила від мене, поки я його не завершила.

Загалом з випіканням та збиранням на виготовлення торта пішло чотири дні і чотири ночі. І це з урахуванням того, що всі ми – на роботах.

На жаль, наше сьогодні багате на виклики, і ми їх приймаємо. І навіть у таких важких морально умовах ми робимо щось прекрасне. Я дуже вдячна Ірині Зелепусі, що допомогла напекти коржів до тورتу. Тепер я знаю, що я можу все».

Люба ділиться, що найважче було не спекти, а доставити торт до військових, не пошкодивши його. І з допомогою друзів та знайомих їй це вдалося. А ще Люба отримала від військових символічний, але такий дорогий сердцю свій перший шеврон.

«Люблю творити, люблю все прекрасне і дякую за це нашим захисникам! "Кулінарна рота" та всі дівчатка, хто доклав титанічних зусиль та долучився до приготування, – великі молодчинки, – говорить Люба Філь. – А ще я дуже вдячна хлопчикам, які винесли цей величезний торт з моєї кухні та допомогли його транспортувати до місця святкування, бо це було найважче для мене, і я дуже хвилювалась. Адже, як виявилось, приготувати – то було тільки пів справи, а от доставити його на місце призначення цілим і неушкодженим – той ще квест. Зараз навіть подумати страшно про те, що нам довелося зробити, але ми щасливі. Щасливі від того, що можемо жити в нашій Україні. А ще в мене тепер є подарунок від найкращих – мій перший шеврон, подарований хлопчиками за торт».

Перший шеврон

Мрія – кафе

«Ще до війни вивчала і цікавилася нашою українською кухнею. У мене є мрія – хочу своє кафе. І до початку повномасштабного вторгнення я почала робити цукерки – наші, українські, за старовинними рецептами. Навіть зробила фотосесію своїх цукерок, – говорить Люба. – Загалом я вивчала кондитерське мистецтво, а саме український напрямок. І зараз мені ті знання дуже згодилися, бо хлопців завжди хочеться порадувати чимось смачненьким, незвичайним, і щоб воно було нашим – українським, колоритним. Тому часто готую і за старими рецептами різну їжу. Так, недавно тушкувала квашені огірки з реберцями. Таку страву років 30 тому ще готували в одному із сіл мого рідного Семенівського району. Рецепт від мами. На диво, вийшло дуже смачно. Хлопці були вражені, бо хто б їх ще нагодував такими огірками».

Солодкий стіл для захисників

Окрім військових, Люба разом з іншими майстринями роблять смакоту і для дітей Європи.

«Я роблю печиво і цукерки, тобто ті смаколики, які можна транспортувати протягом тижня, – говорить Люба. – До Новорічних свят ми відправляли на Майорку й у Великобританію цукерки місцевим дітлахам. Це дітки, які разом з батьками збирають гуманітарну допомогу для наших дітей в Україні. І у дівчат з'явилася ідея таким чином віддячити цим людям. Яюсь мої цукерки потрапили до волонтерів у Польщу, і вони попросили, щоб передали їм. І зараз у мене замовлення на кілограм цукерок. Ну, звичайно, це буде подарунок для них».

Квартира заставлена повністю

«Нам люди дають і коробки, і відра пластикові, жодного разу нам їх ніхто не продавав, – говорить Люба. – Хоча знаю інших дівчат, які готують, то їм продають коробки по 10 гривень за штуку. Різні люди і господарі. Мене вражає те, як довіряють люди, – це одне з найціннішого, що зараз є. У моїй квартирі коробки в мій зріст стоять. Поки нам дають, ми беремо, бо за один раз можемо витратити від 10 до 20 коробок. Плюс консервація по всій квартирі. Мішки з овочами у підвалі і на кухні під столом. В мене вдома – склад консервації, коробок і овочів, – говорить Люба. – Пакетики теж дають безкоштовно. Загалом я намагаюсь все гарно пакувати, щоб навіть у польових умовах все було прекрасно.

Кухня в нас дуже маленька, тому коли готуємо, то ми і в залі, і на кухні ставимо столик. Адаже не вистачає робочої поверхні. І важко не фізично, а шкода, що твоя квартира, твоя робоча плита не дозволяє зробити більше. Тобто дві здоровенні каструлі на плиту одночасно не стане. Мій помічник – духовка, яку мені подарувала одна дуже чудова людина, знаючи про те, що ми готуємо. І вона мене дуже виручає».

Виїздити з Чернігова не хотіла

Серед найбільших радостей тієї весни Люба згадує дві події. Перша – коли пішов дощ. «Вже наприкінці березня були проблеми з водою. І коли пішов дощ, ми змогли назбирати тієї дощової води – це така радість була!

Радість, що можемо попрати або використати в інших цілях цю технічну воду», – згадує Люба кінець березня 2022 року.

Друга – коли вона не змогла поїхати з міста. Адже попри неймовірний страх того, що відбувалося навколо, Люба дуже не хотіла виїздити з Чернігова.

«Мій рідний брат після того, як йому з сім'єю вдалося виїхати з окупованого Гостомеля до Києва, майже щодня вмовляв нас виїздити з Чернігова. Та я не хотіла їхати нікуди, бо знала: якщо поїду, то відразу почну робити щось на новому місці. Тому що ти прийдеш, а в тебе сім'я з трьох чоловік, яких потрібно забезпечувати, і просто користуватися людською добротою я не могла, – говорить Люба. – А якщо б я почала щось робити в іншому місті, то з великою вірогідністю сюди б ми вже не повернулися. А я нікуди не хочу їхати з Чернігова. Та він не полишав спроб вмовити нас. І, здається, 22 березня він домовився з волонтерами, щоб нас забрали і вивезли з міста. Ми вирішили їхати. Останню воду і їжу, яка лишалася, ми рознесли по сусідах. Ми планували поїхати в Київ, а потім до родичів на Хмельниччину. Тож всі необхідні речі запакували, і на 12-ту годину наступного дня у нас мав би бути виїзд. Прокинулися ранком і вирішили пройти на Борисенка – там маршрутки забирали і вивозили людей до мосту. Тож приходимо, питаємо, чи будуть маршрутки сьогодні, а дівчина відповідає: «Ніхто нікуди вже не їде – міст підірвали!» І тоді трохи був ступор. Продукти роздали, воду роздали – і ми нікуди не їдемо. Та в той момент, навіть лишившись без провіанту, в мене було якесь полегшення на душі, бо ми не їдемо з Чернігова. Адже я кожною своєю клітиною не хотіла їхати. І так ми zostалися, вернулися в свій підвал. Люди позносили нам і воду, і їжу. І так ми пережили блокаду.

Для мене весь час бойових дій на Чернігівщині – як один страшний день, який я пережила. Я мало чого пам'ятаю. Була мета зранку – встати, знайти воду, їжу, ввечері – щоб всі цілі лягли спати. І так щоденно.

Війна дала мені тих людей, яких би я хотіла бачити в своєму житті. І зараз я дуже щаслива людина, зараз у нас все добре – так навколо багато горя, яке спіткає кожної хвилини, і це боляче. Та наше місто вільне, нам є де жити, є де працювати. І коли кажуть, що дуже складно – ну так, складно. Та воно ж і в мирний час було складно. Все залежить від того, як ти усе це сприймаєш. Чекати, що тобі хтось щось дасть, – це не про мене. І немає різниці, мирний час чи військовий стан в країні – все залежить від людини, від її прагнень».

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

У Прохорах фронту допомагає все село, а найбільше – діти!

Прохорський ліцей Комарівської громади, що на Ніжинщині, від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну перетворився на потужний волонтерський хаб. Допомагають українському війську в селі від початку війни на Донбасі, а з 25-го лютого вирішили готувати для захисників їжу. Не встигли розгорнутись, як за два дні в Прохорах з'явилися перші ворожі колони. Російські солдати пограбували всі магазини, позбивали електричні стовпи, а своїм пристановищем обрали дитячий садок. Мають Прохори і веселу історію про росіян, які обстріляли одне одного, додумавшись вивісити на чолі однієї з колон український прапор. Зрештою, це село не мало для окупантів хоча б якоїсь ваги – хіба як транзит до Ніжина, тож залишили ворожі колони Прохори так само несподівано, як і з'явилися. З того часу у місцевому ліцеї не вщухає волонтерський вогонь, який прохоряни іменували «Теплим тилом». Кращої назви годі й придумати – школярі разом із педагогами та односельцями плетуть сітки, готують їжу, консервують тушонку, в'яжуть теплі речі та виготовляють окопні свічки, щоб обігріти військо. Масштабам сільської волонтерської роботи можуть позаздрити навіть міські благодійники.

Рашисти з'явилися у Прохорах 27 лютого

Козацьке сотенне село Прохори і, зокрема, місцева школа мають давні волонтерські традиції. Невідомо, як було за часів козацтва, однак в час Другої світової війни, за розповідями старожилів, прохоряни скинулися гроши-ма і купили для свого односельця **Андрія Луценка** танк. Центром збору тоді була місцева школа. На цій техніці танкіст пройшов усю війну і повернувся в рідне село живим та здоровим, а танк нині стоїть на постаменті в одному з населених пунктів Закарпаття. Історія дійсно не типова, як для тих часів, тому потребує більш детального висвітлення, тим паче, що донька героя-танкіста нині мешкає в Прохорах. Тож про це ми розкажемо дещо згодом.

Велика війна прийшла сюди несподівано – так, як і всюди. Про перші її дні розповідає староста Прохорівського старостинського округу Комарівської сільської ради **Любов Демченко**.

Староста Любов Демченко

«24-го лютого ми дізнались про вторгнення, 25-го наші хлопці у кількості 15-ти чоловік зібрались біля сільської ради, сіли в транспорт і поїхали на Ніжин, – пригадає староста. – Більшість забрали в ТРО, кого в ЗСУ, декого завернули додому. Зараз із нашого села воює 12 чоловік, один вважається зниклим безвісти, один помер».

«Помер?» – перепитую в жінки.

«Так, – не стримуючи сльози відповідає староста. – Помер... Це мій син...»

Російські танки з українськими прапорами 28 лютого зафіксували у Борзні. Саме вони розв'яжуть дружній бій під Прохорами

Подальша розповідь Любові Андріївни просякнута болем та переживаннями. Видно, що жінка і досі не може відійти від побаченого. Зрештою, мабуть, найбільше, що гнітить, – це безсилля, безсилля беззбройних селян перед грубою ординською навалою, що вторглась в їхнє життя і зруйнувала все, що вони любили. Це відчуття нині переросло у люту ненависть до ворога і любов та повагу до синів України, що захищають її збройно.

«Ніхто й не думав, що так швидко до нас зайдуть рашисти, – розповідає пані Люба. – Дізнавшись про початок війни, село назбирало дуже багато продукції і, зібравшись громадою в будинку культури 25-го лютого, ми вирішили, що будемо готувати для наших захисників в шкільній їдальні. Всі речі перенесли туди. І тут, як грім серед ясного неба, 27-го лютого нам дзвонять і кажуть: «У ваш бік ідуть рашисти», – продовжує староста. – Ми буквально тільки розбіглись, як їхня колона зайшла в село. До того я бачила танки тільки в художніх фільмах, а тут все наяву. Страшний суд...»

У той день селяни нарахували до 60 одиниць різної техніки. Порахували і передали куди треба. А тим часом окупанти зупинились у дитячому садочку, та перед тим добре пройшлись магазинами.

Пограбували магазини, позбивали стовпи, а спали у дитсадочку

Директор Прохорського ліцею **Оксана Дідухович** розповідає, що в селі росіяни перебували три дні – з 27-го лютого по 1-ше березня.

Директор Прохорського ліцею Оксана Дідухович

«Ночували в дитячому садочку на дитячих ліжечках, – каже Оксана Миколаївна. – Зайшли не через парадний вхід, а виставили вікна і залізли. Вони добре попорались на кухні, забравши всю їжу – все, що ми не встигли заховати».

«За одну ніч, доки вони в нас ночували, розбили всі до єдиного наші чотири магазини. Всі пограбували, – бідкається староста. – Як не пограбу-

вали, то пошматували. Шматували і топтали ногами навіть дитячий одяг. Це ж якими звірами треба бути? Цілу ніч вони тут гуляли, випивали, приходили до людей просити «чавуни», щоб їсти варити. Мені люди дзвонять і кажуть: «Люба Андріївна, ми не зрадники: до нас прийшло четверо з автоматами і кажуть: «Їсти дайте». Ми ї дали». Я кажу, що якби і до мене прийшли, то і я б дала, а що зробиш проти автоматів?». Ці перші, – згадує Любов Дорошенко, – йшли по селу, як німці. Ми з чоловіком спостерігали, як один танк повернув дуло і збивав електричні стовпи. Зумисне збив п'ять стовпів, у нас потім п'ять днів електрики по селу не було».

Свою техніку окупанти припаркували в ангарах на під'їзді до Прохорів з боку «московської траси». А наступного дня трапилося те, з чого сміялись навіть наші військові.

Синьо-жовтий стяг зіграв з окупантами злий жарт

28-го лютого тією ж міжнародною трасою «Кіпті-Глухів», званою в народі як «московська», на Прохори сунуло до 200 одиниць ворожої техніки. Розповідають, що на чолі колони рухався танк із національним прапором України, тож ті, що стояли в ангарах на в'їзді до села, прийняли своїх за наших. Зав'язався дружній бій.

«Хлопці наші, які стояли у Вертіївці, не могли зрозуміти що то за бій, – говорить директор Прохорського ліцею **Оксана Дідухович**. – Ми потім, коли пройшлись, то увесь відрізок дороги, завдовжки 4 кілометри – від «московської траси» до Прохорів – був усянений гільзами».

Зрештою, для окупантів все закінчилось малою кров'ю, всього-навсього двома пораненими, які кілька днів жили у покинутій хаті.

«Окупанти змушували наших людей, аби ті ходили перев'язувати їхніх поранених. Потім нам вдалося домовитись із ними, щоб їх забрала «швидка» з Борзни, – пригадує староста Любов Демченко. – Одному в лікарні відрізали ногу, а потім їх наче обміняли. З майором, який сидів в ангарах, наші наче домовились, що той здається в полон. Але їхнє слово нічого не варте – за першої ж нагоди втекли».

*Підбитий російський танк
біля ангарів*

Ординці виходили швидко, залишивши в ангарах та в прохорських чорноземах поламану техніку. Тож, коли в село зайшли наші, роботи для них було, а селяни допомагали і лагодити трофеї, і щедро годували визволителів.

«Усім селом допомагали, – каже староста. – А потім помалу ми відновили волонтерську роботу. Зараз все робимо і віддаємо хлопцям, хай скоріше звільняють нашу землю і настає перемога!».

Волонтери від початку війни на Донбасі

Бібліотекаря Прохорського ліцею **Софію Карнаух** знають далеко за межами села і навіть області. Починаючи з 2015 року вона, згуртувавши однодумців, була серед ініціаторів волонтерського зібрання. Починали з маскувальних сіток, які передавали більш потужним волонтерським центрам чи безпосередньо на фронт землякам.

2022 рік приніс в Україну війну, але водночас згуртував народ. Оскільки Прохорський ліцей вже був центром волонтерства, то на його базі згодом утворився потужний волонтерський хаб.

Софія Карнаух

«Почалося все з допомоги друзів, – розповідає пані Софія. – Я написала пост у групі «Окопні свічки», на який відгукнулись небайдужі і надіслали перші пусті консервні баночки. Село у нас невелике, тому баночок тут стільки і за рік не назбирається, а от допомагають нам міські кафе, зокрема зі Львова».

Гарячий парафін заливають у заготовки

Оскільки на виготовлення свічок потрібен парафін, а на його закупівлю – гроші, то вирішили збирати по земляках. У місцевих магазинах розставили баночки, куди скидаються не лише місцеві, а й проїжджі. Картоном, який також є неодмінною складовою «теплої продукції», волонтерів забезпечує місцевий магазин «Вікторія», власником якого є **Борис Годи́ло**. Не залишається осторонь доброї справи і трудовий колектив педагогів – тут заведено жертвувати частину получки на волонтерський центр. Допомагають і окремі

місцеві аграрії, зокрема фермер **Григорій Коваль** та інвестиційна компанія «Агротрейд», яка орендує в Прохорах землю.

Та найбільша радість проймає прохорян за їхніх дітей. Вони з величезною охотою та відповідальністю включились у волонтерську роботу, а на колядки зібрали та передали в «Теплий тил» чималу суму наколядованого. Без школярів не обходиться жоден захід.

«На день Збройних Сил України, 6 грудня, вся школа навчилася в'язати – від 1 до 11 класу діти вчилися в'язати шарпетки, – розпо-

«Теплий тил» із Прохорів

На кухні щодня гаряче

відає директор ліцею Оксана Дідухович. – Найкраще в'язати виходило у хлопців з 11-го класу, – посміхається вона. – У нас буває, що дітей від роботи відігнати не можемо. Всі, хто має вільну хвилину, – зайняті».

Про те, наскільки в Прохорах потужні та дружні люди, може свідчити і той факт, що взимку жителі Прохорів та хутора Шевченка разом зібрали тридцять газових балонів на буржуйки для захисників. «У фонді "Українська незламна душа", з яким ми тісно співпрацюємо, були приємно здивовані привезеним і наголосили, що стільки їм і в Ніжині не вдається зібрати, – розповідає Софія Карнаух. – Ну а загалом за цей час ми з дітьми виготовили вже більше 1600 окопних свічок».

Батьки воюють, діти допомагають

Серед постійних помічників дорослих волонтерів – і четвертокласниця **Ірина Качан**. Її тато з початку війни захищає Україну, а донечка посилає йому тепло у вигляді власноруч зв'язаних шарпеток та виготовлених окопних свічок. А ще Іринка малює. Малюнки, каже маленька волонтерка, гріють захисникам серця.

«Тата вже давно немає, з початку війни, – розповідає школярка. – Спочатку він був у Ніжині, потім поїхав далі. Зараз проходить підготовку у Чехії. Дзвонить кожен день по десять разів, – посміхається маля. – Своєму татові я бажаю перемоги, повернутися живим і здоровим, а ми чекатимемо».

Ірина Качан хоче бути корисною татові та Батьківщині

Дев'ятикласник **Максим Ткаченко** – з тих дітей, яких називають переселенцями. Війна змусила покинути його рідний Донецьк у 2015 році. Він переїхав у Прохори до сестри і відтоді живе та навчається тут. А тато воює...

*Волонтери. Максим Ткаченко (по центру)
рветься до батька на фронт*

«Батько мій воює з 2014 року – був в Донецькому аеропорту та в Іловайську, – каже юнак. – Як почалася війна, він у перші години пішов добровольцем».

Усі ці роки Максим не припиняє спілкування з однокласниками, вчителями та рідною бабусею, які залишились там.

Каже, всі його друзі – проти цієї війни і з радістю б виїхали з Донецька, однак чи то немає куди, чи не наважуються.

«Бабуся розповідає, що там, де вона, то більш-менш спокійно, а от у друзів – гаряче. Мої друзі проти війни, вони за Україну. Кажуть, що самі хочуть звідти виїхати», – розповідає Максим.

Максим Ткаченко – один із найактивніших помічників, бо знає, що му- сить хоча б так допомагати батькові. Щоправда, хлопчина настільки пере- йнявся війною, що двічі намагався втекти на фронт.

«Душею він увесь там. Його золота мрія – потрапити на фронт. Зупиняє- мо, а він іде. Вже двічі завертали», – зітхає директор ліцею Оксана Дідухович.

Скромні трударі продовольчого фронту – кухарі Прохорського ліцею **Галина Корзун, Тетяна Сухар, Тетяна Михальчишина, Ірина Кулик** готуються до чергового етапу приготування та консервації. Цього разу до них надій- шло 1,2 тонни курячого м'яса.

*Кухарі Прохорського ліцею Галина Корзун, Тетяна Сухар,
Тетяна Михальчишина, Ірина Кулик*

«Пануємо зробити тушонку, наробити фаршу, напекти пиріжків, – каже Галина Корзун. – Приходять до нас допомагати люди та вчителі, приносять багато чого з дому. А як же? Треба допомагати воїнам! Вони нас захищають, а ми їх годуємо! Мусимо годувати свою армію, а не чужинців».

Дух вольності і всеосяжної любові панує в цій школі – тут все дихає Укра- їною, тож і діти виховуються справжніми патріотами. Є з кого брати приклад!

Віталій НАЗАРЕНКО

У Варві готують сухі супи і борщі на передову

Супи та борщі, які можна просто покласти у кишеню, а ще вакуумовані сушене м'яско, ковбаски, солоні огірочки та копчені реберця. Усе це варвинські волонтери виготовляють для наших захисників. Так, Ольга Александрів та Максим Рибальченко, які з першого дня війни почали допомагати як цивільним, так і військовим, наприкінці минулого літа налагодили цілий цех з виробництва сухих сублімованих супів. Страви готують щодня, і протягом півроку вони зробили майже 9 тисяч сухих наборів, а це, на хвилиночку, понад 40 тисяч порцій гарячої страви.

З початку повномасштабного вторгнення на Варвинщині, як і в будь-якому іншому куточку Чернігівщини, люди організувалися: хтось взяв до рук зброю, щоб дати відсіч ворогу, хтось тримав тил. Зібралася ціла когорта однодумців, які вирішили допомагати військовим і переселенцям. Серед них і рятувальник Максим Рибальченко та керівниця комерційного відділу одного з місцевих підприємств Ольга Александрів, нині – засновники благодійної організації «Сильні волею».

«Така війна для всіх була шоком, і ми – не виняток. Та вже 25 лютого ми зібралися і вирішили, що не можемо і не маємо права в такий час сидіти просто так і чекати. Ми маємо щось робити, – говорить Ольга Александрів. – І ми почали возити гуманітарну допомогу на Схід, на Харківський напрям. Допомагали в основному військовим, але і цивільним, як була змога, також привозили допомогу.

У перші дні військовим дуже потрібні були медикаменти, турнікети, взуття, амуніція, одяг. В магазинах важко було це все купити. У мене одно-класник у Польщі, і ми постійно звертаємося до нього. Та й загалом, багато знайомих із Польщі допомагали і досі допомагають, коли треба щось придбати: телевізор, коптер, усякі такі речі. Все, що нам вдавалося дістати, ми відвозили нашим хлопцям. Ми з Максимом тоді були учасниками організації «Волонтерський щит», а в серпні створили свою організацію і вирішили займатися супами і бути в цеху».

У серпні 2022 року Максим та Ольга заснували виробництво сублімованих сухих наборів для військових: супи, каші, борщі, ковбаски. Також виготовляють сало копчене, капусту домашню, тушонку. Майже все віддають на нульові позиції: Донеччина, Луганщина, Херсонщина, Харківщина.

Поїздки змінили на кухню

«Ми їздили на Захід України, там брали гуманітарну допомогу, і коли почали возити звіди сублімати, то вони дуже зайшли нашим військовим. Це ж дуже зручно – готові страви, просто в сушеному вигляді. Менш за-

тратний в приготуванні і займає мало місця. Як от борщ, до прикладу: скільки продуктів треба, щоб його зварити! А так все вміщається в один маленький пакетик, – розповідає Ольга. – І тоді Максим Рибальченко, ну це просто неймовірна людина, запропонував робити нам такі супи. Загалом це була його ідея – налагодити процес, як і його рецепти. Максим по життю – кухар, чудово готує, ба навіть не готує, а творить.

Ми порахували: щоб поїхати на Захід України, потрібні чималі кошти, дуже дорого по паливу, а скільки ми їх привезти зможемо? Тож вирішили, що набагато

вигідніше налагодити своє виробництво у Варві. Так ми зможемо більше хлопців забезпечити гарячою, поживною їжею».

З початком налагодження процесу виготовлення сублімованих наборів, Максим та Оля перестали часто їздити і возити гуманітарну і волонтерську допомогу. Вони сконцентрували всі сили на виготовленні, щоб більше зробити. Тепер же свої супи і борщі передають волонтерами по запиту. Адже за півроку злагодженої і безперервної роботи учасники БО «Сильні волею» виготовили тисячі наборів супів, і про них вже досить добре знають наші військові.

«Раніше ми їздили дуже часто самі з Максимом. Сьогодні або передаємо через київських, чернігівських, варвинських, пирятинських, прилуцьких волонтерів, або військові приїздять. Нас вже знають військові і самі приходять, якщо бувають у відпустці тут, чи родичі їхні приходять до нас і беруть, – говорить Ольга. – Роботи дуже багато з супами, запити на них є постійно, і тому потрібно робити. Ми, наприклад, робимо цілий тиждень, а нам дзвонять

Максим Рибальченко

і кажуть: їдемо на передову, дайте, що можете. Ми намагаємося передавати всім, хто до нас звертається. Єдине – дізнаємося, скільки на точці чоловік, і вже розраховуємо кількість супів, щоб їм на два тижні мінімум вистачало один раз на день приготувати гарячу страву. Розрахунок – 0,5 літра на одну особу. Адже зазвичай волонтери їздять раз на два-три тижні. Буває й таке, коли просять, як то кажуть, на пробу один-два пакетики. Яюсь телефонує мама одного військового і просить для нього пару пакетиків сухого супу на пробу. Я кажу, давайте більше покладемо, а вона каже: ні, мені по одному пакету всіх видів. А через деякий час вже приїхав до нас сам військовий і каже: така класна штука, дайте нам побільше. Загалом військові до нас частенько приїздять, і це дуже приємно.

А ще був випадок, як один військовий з Тернопільщини, який був на лікуванні, передавав своїм побратимам на передову посилку, то попросив у нас сухих супів. Ми йому поштою переслали, і він спробував теж ці супи.

Переробка зелені

Після цього звернулася до нас його дружина, яка працює в тернопільському госпіталі, хотіла замовити сублімати для госпіталю. Щоб у разі довготривалого вимкнення світла вони могли забезпечити військових, які перебувають там на лікуванні. Я дуже хотіла допомогти, але не змогла, бо ми фізично не можемо забезпечити такі об'єми. Бо в нас є поточні запити від військових, і ми не можемо їм відмовити».

Допомагають небайдужі

Ольга і Максим вдень працюють на основних роботах, а щовечора і кожні вихідні вони з друзями, рідними і іншими волонтерами-однодумцями – в цеху.

Роботи в цеху завжди дуже багато, і хоча людей поки вистачає, а приміщення, на жаль, маленьке, і багато кого запросити не можуть, та БО «Сильні волею» завжди раді допомозі. Так, частенько до них приїздять студенти.

«Багато хто допомагає чистити і готувати овочі до подрібнення і сушки. До 30 чоловік зазвичай у нас постійно допомагають. Виходить так, якщо хтось з родини волонтерить, то, як правило, всі рідні також беруть у цьому участь. У мене чоловік допомагає, дитина. У Максима – вся родина: і батьки, і діти, і дружина. Періодично студенти Дігтярівського ліцею допомагають. Приїздять до нас, коли в них практика, школярі 9-11 класу періодично

Ліцейсти допомагають фасувати супи

приходять. Також намагаються працівники різних організацій приходити. Багато людей допомагають. Кожен працював із повною віддачею на своєму місці».

Рецепти удосконалювали самі

За основу взяли рецепти коломийських майстрів з виготовлення сублімованих супів.

«Перед тим, як розпочати роботу з виготовлення супів, дивилися різні рецепти, радилися з коломийськими дівчатами, в яких і брали до цього сухі супи, – говорить Ольга. – Читали різні рекомендації, щоб не витратити час і ресурси на помилки. Процеси сушіння і різні технологічні моменти вдосконалювали вже в процесі. Всім цим займався Максим, він розробляв рецептуру, щось додавав, щось прибирав».

БО «Сильні волею» купили чотири звичайні сушки самостійно, а одну професійну сушку на 30 лотків придбав місцевий підприємець-меценат.

У приміщенні цеху є генератор, на якому в разі вимкнення електроенергії можуть працювати пару сушок, а це не так вже й багато. Тож постійні перебої з електроенергією змусили волонтерів шукати нові ідеї, аби процес приготування сублімованої їжі не зупинявся ні на мить.

«Десь місяць тому в приміщенні поставили дров'яний котел, і тепер можемо сушити на дровах. Хоча по часу довше, ніж в електросушці, але по факту процес не переривається, навіть коли немає світла. Та й загалом можемо більше висушити, навіть коли є світло, бо це додаткове місце, а чим більше висушимо, тим більше зробимо супів, – говорить Ольга. – Також котел не лише сушить овочі, але й подає тепло для приміщень цеху».

Простий, але енергозатратний

У невеликому цеху на околиці Варви щодня чаклюють над сухими супами та борщами для наших захисників. Процес не надто складний,

але масштабний, кажуть активісти. Спершу все робили на звичайних тертушках, за допомогою ножів, поки не придбали професійну шинкувальну машину.

Готовий сухий борщ

«Ми знайшли приміщення на околиці міста, щоб нікому не заважати, і взяли його в оренду. То було повністю нежитлове, захаращене місце. Ми своїми силами і за допомоги небайдужих людей все привели до ладу, зробили ремонт і наразі вже викупили його у власника. Вирішили купити, бо багато часу, коштів і праці вклали в його облаштування. Потім почали готувати. Спершу овочі терли на звичайну терку, руки у всіх були зчесані, – говорить пані Оля. – А зараз ми купили овочерізку, яка за одну годину може натерти 300 кілограмів овочів. Там дуже багато насадок для різних овочів. То це значно полегшило роботу і заощаджує чимало часу».

Продуктами допомагають небайдужі

Продукти для виготовлення сублімованих супів волонтери БО «Сильні волею» не купують, їх приносять небайдужі люди.

«Спершу ми висушили все, що можна було, зі своїх домашніх запасів, щоб запустити цей процес загалом, – каже Ольга Александрів. – А коли зрозуміли, що все виходить, і потрібні овочі, бо самі не справляємося, то вже написали оголошення про те, що вирішили займатися виготовленням сухих супів для військових і що нам потрібна допомога. Хочу сказати, що відгукнулася вся Варвинщина. Ми заклали овочами три погребі, люди привозили овочі звідусіль. Все це складали в погребі, бо розуміли, що зараз овочі є, а взимку і навесні їх може не бути, а готувати треба буде. І зараз ми досі сушимо те, що нам завезли люди ще минулої осені. Взагалі нічого не купували з овочів».

Є небайдужі, які допомагають і пакетами для фасування, і м'ясом.

«Місцеві підприємці і сільгоспідприємства допомагають постійно вакуумними пакетами, спеціями і забезпечують свининою, – продовжує Ольга. – Іноді м'ясо надають живою вагою, а вже потім наші хлопці самі колють і ми розробляємо тоді».

Роблять і тушонку

«Ми дивимося по ситуації, скільки м'яса у нас є. Якщо є можливість, то робимо тушонку. Адже на сублімати теж іде м'ясо, і немало, – розповідає пані Оля. – Спершу ми клали сушене м'ясо в усі супи, але зрозуміли, що витрата велика, і ми просто не можемо стільки знайти, скільки потрібно класти у ці пакети. Тоді вирішили сушити м'ясо лише у набори на один літр, що йдуть хлопцям на нульових позиціях. А для супів на три і п'ять літрів просто привозимо хлопцям тушонку, і вони додають її туди. Тож самі робимо тушонку, якщо є каші, то робимо і каші з м'ясом. Також реберця закопчуємо і вакуумуємо, і вони в суп чи борщ класно йдуть. Саму ж тушонку в цеху не

робимо. Ми просто розкладаємо все по банках, закатуємо їх і розвозимо людям. Дуже допомагають у цьому люди в селі Гнідинці. Ми їм привозимо баночки, а вони вже в автоклавах готують».

Асортимент супів – 1, 3 та 5 літрів

«Для супу потрібно висушувати абсолютно всі складові. І спеції в тому числі, – говорить Ольга. – У кожного супу – своя рецептура. Для борщу, наприклад, буряк іде за основу, капуста, цибуля, перець паприка, часник і спеції. Перед тим, як складати пропорції, ми скуштували і визначили, що додати, що прибрати – і так робимо. Робимо супи з макаронами, з рисом, з гречкою. На один літр – гречаний і вермішелевий суп.

Нам якось багато капусти принесли, то Максим розробив рецепт лінових сублімованих голубців, також робимо польову кашу. Я ще хочу уху на літр, але Максим каже, що це довго і затратно. Хотіли зробити борщ на один літр, але він не запариться, там овочі не доходять, якщо просто залити кип'ятком».

Борщ роблять на п'ять літрів лише. Це з розрахунку на 10 порцій, супи роблять на п'ять та на три літри. І є суп на один літр в асортименті. Це з розрахунку на одну чи двох осіб. Загалом розраховується, що на одну людину порція складає 0,5 літра.

«Суп на один літр треба залити кип'ятком та настояти десь 10 хв. І все, готова страва. Решта ж супів та борщ мають дещо інший рецепт приготування. Там суху суміш потрібно додавати в кип'ячену воду та прокип'ятити хвилин 10. Потім накрити кришкою і настояти також хвилин 10. Тому літрові супи йдуть лише для прикордонників та для хлопців, які стоять на нульових позиціях. Тобто в ті місця, де в них немає зовсім можливості кип'ятити і настоювати. Їм треба швидко запарити і поїсти. Минулого місяця ми практично лише на літр робили. Адже якщо у хлопців нема можливості проварити, то підходить тільки такий. Він хороший, бо можна в термос засипати суміш, залити кип'ятком – і все».

Процес виготовлення простий, але затратний

Приблизно за час з вересня минулого року до січня цього року волонтери висушили понад 10 тонн різних овочів, з яких виготовили вже 8257 сухих наборів, а це приблизно до 40 тисяч порцій. Процес сушіння в цеху практично безперебійний.

«Ми ввечері закладаємо сушарки і ніч овочі сушаться. Вранці перед роботою заїжджаємо, сушки перевіряємо і знову все закладаємо, – пояснює Ольга. – Загалом кожний овоч по-різному сушиться. Найдовше – буряк, годин 12-14 в середньому. Всі інші продукти десь 8-10 годин сушаться. Коли перебої зі світлом були, то було дуже важко. Особливо з картоплею, бо треба, щоб з неї волога вийшла спершу, а потім сушити. Цибулька довго висихає.

Загалом сушені овочі є постійно. Коли ми бачимо, що щось закінчується, то сушимо саме той продукт, або коли щось залежується, то, щоб не пропало, ми переробляємо. От привезли якое багато капусти – ми розуміємо, що вона може пропасти, то переробляли лише її. Ось, наприклад, зелень у вересні сушили декілька днів. Ми розуміли, що вона в людей на городах є, а взимку доведеться шукати. Тож дали оголошення про збір зелені. І її стільки нам нанесли – просто купу! І ми її всю відразу переробили і висушили. В нас нічого не пропадає, ми все перероблюємо».

Зі всіх процесів переробки продуктів найзатратніше по часу і роботі – м'ясо.

«Найтриваліший процес по м'ясу. Адже спершу потрібно його від жлоку відділити, бо сушити треба м'якоть – знежилване м'ясо без шкірки. Та й тут не все так просто. Спершу м'якоть на фарш перекрутити треба і підсмажити, а потім знову на м'ясорубку і тоді вже в сушку».

Хоча виготовлення супів замає у волонтерів мало не весь вільний час, та вони говорять: головне – що таким чином вони корисні. Особливо приємно, коли на їхній продукт є схвальні відгуки від тих, для кого вони так стараються.

Ольга Александрів з однодумцями готують ковбаски

«Коли військові, котрі вже скуштували, кажуть, що смачно, то це дуже приємно. А коли ще й відео відправлять – ну то взагалі емоції тільки позитивні, – говорить Ольга. – Це дає сили, і ми розуміємо, що робимо все правильно і йдемо в тому напрямку».

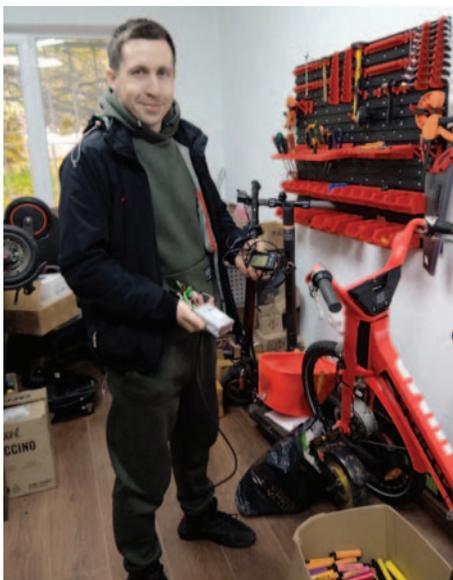
Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

Повербанки з використаних електронних цигарок

У Чернігові використані електронні сигарети знаходять своє друге призначення у повербанках для українських захисників. Майстер з ремонту електротранспорту Михайло Ворошило у вільний від роботи час виготовляє зарядні пристрої для телефонів, а потім передає військовим, яким вони ой як потрібні.

Повербанки, або портативні зарядні пристрої, на війні – необхідна річ, і, за словами Михайла, потреба в них висока, особливо на нульових рубежах. Зарядити телефони там практично неможливо, а такі саморобні повербанки зможуть три дні тримати військових на зв'язку.

Все почалося з прицілу

Михайло Ворошило

Сама ідея робити зарядні пристрої з використаних електронних цигарок прийшла майстру ще під час блокади Чернігова. Все почалося з того, що Михайло, на прохання військових, вдосконалив батарейку для приладу нічного бачення.

«Коли в Чернігові почалися бойові дії, я пішов допомагати у волонтерський центр, що знаходився на Мстиславській, 25. Там в основному було все для військових: ліки, лампочки, батарейки – словом, необхідні речі, – розповідає Михайло. – Приходили хлопці, брали батарейки на приціли, але вони довго не тримали заряд і могли «сісти» в найбільш

непідходящий момент. «Рідна» батарейка з прицілу приладу нічного бачення має великий мінус в тому, що заряджається мінімум 16 годин (а в тих умовах, у яких були військові, не можна було витратити стільки часу), і тримає заряд приблизно 60 годин. Тож я спробував переробити «рідну» батарейку, поліпшити її функціональність. Корпус взяв «рідний», а із електронних цигарок

взяв акумулятор і поставив USB. Відтак час роботи цієї батареї збільшився до 170 годин, а час зарядки зменшився до 2,5 години. Насправді я тоді стільки інформації перечитав, щоб зробити це функціонально, просто і обов'язково – надійно. Саму батарейку всередині заливаю спеціальним клеєм-герметиком, щоб у військових умовах вона не підвела. Тоді я дуже серйозно до цього підійшов, бо розумів, що фактично від того прицілу залежить чиєсь життя. Після цього зробив не одну батарейку для прицілу нічного бачення».

Повери з цигарок – легко

Для початку всі електронні сигарети, які приносять Михайлу чи надсилають поштою, треба посортувати за потужністю, а вже потім їх треба розібрати. Адже для самого повербанку використовують лише батарейки, а все інше відкладають. До речі, корпуси з батарейок Михайло не викидає – планує в майбутньому знайти їм застосування.

«Всі витягнуті батарейки ми спершу заряджаємо. А вже після зарядки батарейки мають обов'язково відлежатися день, щоб побачити, чи є в них втрата ємності, – пояснює процес роботи Михайло. – Адже буває, що вони втрачають

Використані електронні сигарети

заряд, тож ми не використовуємо ті батарейки, бо вони потім садитимуть повербанк. Корпус для повербанку друкуємо на 3D-принтері. Загалом на зборку самого повера йде не більше трьох годин. Головне – щоб було з чого робити. Адже додатково потрібен і пластик, з якого друкуємо корпус, і клей, і зарядки для батарейок, і плати, і використані електронні цигарки. Волонтери допомогли закупити зарядні пристрої, то тепер ми фактично за день можемо заряджати батарейки на три повербанки. Відтак робота йде набагато швидше».

Загалом роботи дуже багато, і Михайло просить допомоги у хлопців, які теж розуміються на цій справі.

Елементи живлення

«Мені допомагають хлопці, які знають, що й до чого, і мені не треба витрачати час, щоб пояснювати їм, – говорить Михайло. – Не потрібно контролювати кожен їхній рух. Та все одно замовлень багато, а робочих рук не вистачає. Адже все це робиться на волонтерських засадах, після роботи, вдома, вночі. А ще до всього цього й займаюсь ремонтом квадрокоптерів нашим чернігівським військовим».

Зараз Михайло працює над удосконаленням своїх повербанків.

«Хочу зробити додаткову зарядку для рацій, щоб все було компактно, правильно і функціонально, – розповідає Михайло. – Він буде трохи більший і довжину, трохи модніший».

Робоче місце раціоналізатора

Лише для військових

Якось, гортаючи стрічку новин в інтернеті, Михайло натрапив на те, як хлопці почали збирати повербанки з електронних цигарок. І зацікавився сам цією ідеєю. Насправді все виявилось досить легко, а собівартість одного повербанку на 30000 mAh зі швидкою зарядкою і підтримкою цілої купи режимів виходить приблизно 200 грн.

«Для одного повербанку потрібно 28 елементів живлення, тобто 28 електронних цигарок, – пояснює Михайло. – Це досить потужний повербанк виходить. Хоча заряджати його треба довго, але він може тримати батарею протягом 3-4 днів. І це насправді дуже багато. Особливо для хлопців, які перебувають у жорстких умовах на «нулі». Я взагалі вважаю, що якщо за допомогою мого повербанку військовий зможе бодай один раз зателефонувати рідним чи передати якусь необхідну інформацію побратимам, то цей пристрій себе виправдав на всі 200%».

Є у Михайла одне табу – він не робить повербанки для цивільних. Його пристрої – лише для військових, які знаходяться на «нулі». Бо ж замовлень від військових надходить щодень по декілька десятків, і зі всім справитися часу катастрофічно не вистачає. Адже повербанки Михайло робить у вільний від роботи час. І все це – на волонтерських засадах, плюс до всього ще й частенько витрачає свої кошти на закупівлю додаткових матеріалів.

Готові повербанки

«Я відмовляю людям цивільним, які просять зробити такий повербанк, – говорить Михайло. – Роблю їх суто для військових. Бо ж людина, грубо кажучи, якщо немає вдома світла, може піти в кафе зарядити. А як зарядиться військовий на передовій, де немає ані світла, ані зв'язку? А з моїм повером хлопці зможуть три-чотири дні на зв'язку бути. Загалом він витримує до 10 зарядок телефону, якщо повільно заряджати, і десь п'ять, якщо на пришвидшеному режимі».

Михайло не рекомендує людям, які далекі від електроніки, експериментувати вдома з батарейками з-під електронних сигарет, та і з будь-якими іншими батарейками також. Це може бути дуже небезпечно. Також вони шкодять природі. Тому просить чернігівців збирати використані пристрої та приносити йому, а не викидати на смітник.

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Маленький волонтер із Осовця

Не має значення, скільки тобі років, якщо ти хочеш допомогти нашим військовим у наближенні перемоги. Це щоденно доводять неймовірні українські діти. Так, десятирічний Матвій Булах із села Осовець, що на Бобровиччині, ціле літо пік печиво і продавав його на місцевому базарі. Усі виручені гроші хлопець передавав бобровицькій волонтерці, і на них закуповувалось чимало необхідних речей для наших воїнів. Зокрема за серпень Матвій назбирав понад 5 тисяч гривень.

На свої десять років Матвій – дуже різнобічно розвинена дитина. Він має безліч захоплень, але найбільш його цікавить біологія – наука про все живе на цій планеті. Хлопець багато читає, особливо наукової літератури. Захоплюється мікологією (наукою про гриби), любить тварин і рослини, зокрема квіти.

«Матвій має свій невеликий город, свою маленьку клумбу з квітів, за якими він самостійно доглядає, – розповідає мама Матвія **Настя Стратілат**. – Він завжди щось досліджує, має свій мікроскоп. Дуже багато читає літератури про гриби. Взагалі біологія для нього – все, не може дочекатися, коли почнеться цей предмет у школі. Зараз Матвій пішов до п'ятого класу, а біологія – з шостого».

Окрім науки, любить маленький волонтер і музику: грає на укулеле (невеличкій гавайській гітарі), а цьогоріч почав освоювати ще й флейту.

Місяць у «сірій зоні»

Сім'я Матвія – мама, тато і маленький братик – живуть у невеликому селі Осовець Бобровицької ТГ. Це десь 25 кілометрів від самої Бобровиці і до 10 – від села Нова Басань.

Під час бойових дій на Чернігівщині і безпосередньо на Бобровиччині село Осовець опинилося у «сірій зоні». Російські війська окупували сусідню Нову Басань, до них же заїхали пару танків, та, на щастя, довго не затримались. Проте жителям Осовця добре було чути постійні постріли і вибухи, бо ж бойові дії відбувалися в кількох кілометрах від села.

«Коли село перебувало в цьому «окупаційному кільці», то виїхати звідти було практично неможливо, бо можна було в будь-який момент потрапити під ворожий обстріл, – згадує ті дні Наталя. – Та все ж полями можна було доїхати до Бобровиці. І чоловік їздив, привозив із Бобровиці хліб, бо нічого не було в магазині. Також завозив хліб і в сусіднє село Бригінці. Звісно, це було небезпечно, але він не міг сидіти на місці і так допомагав людям. А Матвій постійно хотів теж чимось допомог-

ти, тому я думаю, що на випікання печива його надихнув насамперед батько».

Після того, як ЗСУ вигнали ворога з Чернігівщини, родина на деякий час виїхала у більш безпечне місце, а коли повернулися додому, то всі гуртом почали допомагати військовим чим можуть.

«Смаколики з Осовця»

Завжди і в усьому Матвія підтримують його батьки. Та й допомагати ЗСУ він, скоріш за все, почав, дивлячись на них. Адже батько Ярослав допомагав людям під час бойових дій, а мама Настя (до речі, за першою професією кухар-технолог) сама неодноразово випікала пиріжки і печиво хлопцям на передову.

«Якось Матвій підійшов і попросив, щоб я навчила його пекти щось смачненьке, – згадує пані Анастасія. – І він почав пекти. Раз у тиждень у нас у Новій Басані – базарний день. Я запропонувала Матвію вивозити

На базарі в Новій Басані

Гроші передав на потреби ЗСУ

туди і продавати його випічку. Синові ця ідея сподобалася. Ми з чоловіком підтримували його, як могли. І так Матвій почав продавати булочки, печиво і пончики, а виручені кошти віддавав на потреби ЗСУ. Коли була погана погода, то ми їздили в Бобровицю, бо в Новій Басані не критий базар. Він брав у братика маленький візочок, ставив туди бокси зі своєю випічкою, приклеював наліпку з надписом «Смаколики з Осовця. Збираю гроші на ЗСУ!» і ходив по базару, продавав.

Найбільше Матвію подобається пекти вівсяне печиво. Також у нього виходять дуже класні пончики, навчився робити до них чудову глазур. В

нього на базарі в Новій Басані навіть були свої замовлення на пончики в шоколадній глазурі. На пиріжки тісто дуже класне робить, але формувати сам пиріжок не дуже виходило, то я йому допомагала їх ліпити. Матвій робив пиріжки з яблуками та з капустою, а ще сосиски в тісті».

Перші два тижні всі необхідні продукти для випічки купувала Матвію мама за свої кошти. А потім хлопчик всі зароблені гроші почав ділити: частина йшла на продукти для наступної партії випічки, а решту віддавав волонтерці **Оксані Харченко**, на допомогу воїнам. За місяць Матвій своєю випічкою назбирав 5123 гривні для ЗСУ.

Місить тісто на пряники

Сім'я продовжує волонтерити

Матвій – дуже відповідальна дитина, і коли почалося навчання в школі, хлопчик перестав продавати свою випічку. Бо для дитини важкувато поєднувати навчання з такою відповідальною справою, яка займає чимало часу. Проте він постійно допомагає мамі, коли та готує чергову партію смаколиків на фронт.

«Десь раз на тиждень Оксана збирає машину на передову, і я завжди намагаюсь напекти хлопцям пиріжків. На бригаду десь хоча б 100 пиріжків печу, і Матвій допома-

гає, – розповідає Настя. – Також робимо окопні свічки, коли є з чого, а зараз плетемо «піддупники» – це такі килимки з різаної старої тканини, колись бабусі наші плели такі. То зараз Матвія вчу плести їх. Він завжди допомагає, чим може, але ж і навчанням треба займатися».

У Матвія є одна найбільша мрія – Перемога! А ще хлопчик дуже хоче відвідати концерт відомої української співачки Jerry Heil. Він просто обожнює її пісні, часто слухає їх і співає.

Проміняли Київ на Осовець

Родина Матвія переїхала до Осовця з Києва, помінявши метушливе міське життя на тихе сільське. І вже понад шість років корінні кияни живуть

у селі. Чоловік Ярослав, інженер за освітою, працює в аграрному холдингу. А Анастасія поки в декреті з меншим сином Дмитром, якому півтора року, але в майбутньому жінка мріє розвивати велотуризм.

«Маленьким Матвій дуже часто хворів на всі можливі респіраторні хвороби, – згадує мама. – Ми в Осовець почали приїздити в гості і помітили, що Матвій тут почуввається значно краще. Та й взагалі сподобався цей регіон, часто приїздили сюди на відпочинок. Потім знайшли будинок, купили і почали його приводити до ладу, а з часом вирішили кардинально змінити своє життя і повністю переїхали в село, – розповідає Анастасія Стратілат. – Ні секунди не шкодуємо про такий вибір. Звичайно, в селі важче трохи, бо коли ти живеш в хаті на землі, то роботи набагато більше, ніж у квартирі. Та нам подобається. Загадом в нас дуже активна родина, ми часто катаємося на велосипедах, у кожного є свій.

На вихідних займаємося велотуризмом: молодшого саджаємо у велокрісло, беремо рюкзаки і їдемо на природу проводити разом час. А ще мені дуже подобається займатися садом, вже заклала невеличкий садок. Також мені б дуже хотілося в найближчому майбутньому зробити тут місце-стоянку для велотуристів, аби вони могли зупинитися, перепочити, поставити палатки, попиту чаю. Це було б дуже класно, бо велотуризм має розвиватися в такій гарній країні, як наша».

*Мама Настя, тато Ярослав,
Матвій і брат Дмитро
під час велопогулянки*

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Садочок в Авдіївці став пунктом незламності для тих, хто тікав від війни

Авдіївка – невелике село Куликівської громади, яке стоїть на березі мальовничої річки Десна. В лютому-березні 2022 року воно знаходилося на «дорозі життя». Нею чернігівці втікали від ракет, бомб, куль та «Градів», якими обстрілювали місто російські загарбники.

Загалом у селі – понад три сотні дворів, в яких мешкає близько півтисячі жителів. Та під час бойових дій на Чернігівщині село прийняло не одну тисячу переселенців. Хтось лишався на день-два, хтось – на увесь час бойових дій. Селяни не відмовляли нікому, а у місцевому дитячому садочку «Сонечко» організували цілий центр тимчасового перебування для переселенців, де майже щодня перебувало до сотні людей, і це не враховуючи тих, хто жив там постійно. Один із них – Анатолій Маценко, котрий вивозив свою родину з Чернігова і знайшов прихисток в авдіївському садочку. А згодом і сам став допомагати тим, хто виїздив з-під обстрілів.

Чернігівець Анатолій Маценко займається фермерством. Має в оренді землі на Менщині. Якраз вранці 24 лютого він разом з напарником займався сортуванням картоплі в Березному – готували її на продаж. Чоловіки приїхали дуже рано, але вже о шостій ранку, почувши вибухи і дізнавшись з новин, що розпочалася війна, виїхали в Чернігів до родин.

«Як тільки дізналися, що росіяни перетнули кордон і йдуть на Чернігів, то ми швидко зібралися і поїхали додому, – згадує Анатолій. – Дуже переживали, щоб москаль не перекрив дорогу і щоб наші не підірвали мости».

Їхали в Гусавку – зупинилися в Авдіївці

Анатолій з дружиною, донькою та матір'ю декілька днів жили вдома. Чоловік каже, що на той час ніяких рішень не приймав, бо сподівався, що то все ненадовго.

«Я далекий від військової справи, до кінця не усвідомлював, що це буде така війна, що ці російські «визволителі» здатні на таке, – говорить Анатолій. – Мабуть, як і більшість цивільних, сподівалися, що день-два – і все якось владнається. Та з кожним днем обстріли ставали все частішими і сильнішими, тож вирішив вивозити родину».

На Менщині у чоловіка дуже багато друзів, тож їхати було куди, відкритим питанням було лише – як добратися?

«Я знав, що десь є переправа, але де саме і як вона працює – ні, – згадує чоловік. – Ми виїздили з родиною після обіду з Чернігова. Не знали, куди, просто їхали. Пам'ятаю, поки переїхали автомобільний міст, було вже темно, і ми заблукали. На одному з блокпостів нам підказали дорогу до Авдіївки. Там зустріли колишнього голову сільради Олега Корявцева. Розповіли, що робиться в місті, скільки людей сидять у холодних підвалах під обстрілами, яким просто нікуди тікати. Він нам запропонував зупинитися тимчасово в садочку».

І так сталося, що Анатолій вирішив лишитися в садочку в Авдіївці і не їхати далі.

«В мене всі товариші за річкою в селі Гусавка, вони мене там чекали, але я лишився в Авдіївці. Розумієте, якщо ти їдеш – хай це навіть гарний товариш – все одно ти їдеш у гості, – говорить Анатолій. – А садочок нас цілком влаштував. Там було все необхідне для життя: каналізація, електрика, вода, опалення. Я зі своєю сім'єю був першим, хто розмістився в садочку».

Анатолій не лише лишився в садочку з своєю сім'єю, чоловік вже буквально з наступного дня разом з місцевим керівництвом почав облаштовувати там «хаб» для біженців, куди вже через пару днів почали активно їхати люди.

«Першу ніч ми з сім'єю провели в дитячому садочку «Сонечко», а вже наступного дня люди почали прибувати ще й ще. То я запропонував зробити з садочка такий собі центр, де могли зупинитися переселенці – переночувати чи зовсім лишитися. Я тоді до кінця не розумів, що це буде і як. Та ми узгодили з селищним головою в Ковчині, і вона дала добро, – говорить Анатолій. – Це насправді було дуже правильне і необхідне рішення. Завідувачка садочку – пані Світлана – дуже допомогла, як, власне, й місцеві жителі. Тут приймали всіх без винятку. Нікого не виганяли, всім надавали прихисток, їжу, ліки і моральну підтримку».

Переправа працювала постійно

Анатолій згадує: люди йшли щоденно, і їх було багато. Хтось їхав евакуаційними автобусами, хтось своїм транспортом, хтось взагалі йшов пішки. І хоча дорога постійно прострілювалася російськими окупантами, люди все одно ризикували і їхали, бо в місті було пекло.

«Мої друзі перевозили людей човнами на той берег Десни, а назад переправляли гуманітарну допомогу, – говорить чоловік. – Тому ми організували доїзди від Авдіївки до переправи, і робота велася постійно. З кожним днем у садочку з'являлося все більше і більше біженців, особливо багато їх було після того, як окупанти обстріляли села Анисів та Бакланова Муравійка. Тоді у нас стало понад 50 людей, які жили постійно. Та до них додавалися і люди, які їхали з Чернігова. Вони зупинялися, аби переночувати, і наступ-

ного дня їхали далі. Потім люди, які йшли з Чернігова, добирались пішки з дітками».

З часом в Авдіївському садочку почали ночувати всі водії, які везли в місто провіант, або які їхали на евакуацію. Дуже багато було іногородніх, тому приїздили до Авдіївки вже пізно ввечері, коли діяла комендантська година, тому вони зупинялися там.

«Возили гуманітарну допомогу до Чернігова й евакуювали людей з міста не лише чернігівські волонтери, але й багато іногородніх, – говорить Анатолій. – Пам'ятаю, були хлопці з Сосниці, Корюківки, Мени, Шостки та інших міст України. Дуже багато людей з Чернігова переправлялося на той бік Десни. Це Городня, Березне, Семенівка, Сосниця, Мена. Люди їхали до родичів, до батьків. Їм здавалося, що там безпечніше, ніж у Чернігові».

Людей перевозили рибалки, ризикуючи життям. Адже їх не лише обстрілювали, а ще сама річка підступна – крижини плавали, та й люди в паніці по-різному поводитись.

«Рибалки возили біженців на своїх човнах. І на надувних, і на звичайних, – розповідає Анатолій. – І це не завжди було безпечно. На вулиці березень. Погода не найкраща для «прогулянок» човном. Пам'ятаю, був випадок – дівчина везла з собою кота. І коли всі сіли, човен відплив – кіт почав вириватися і бігти. Дівчина скочила за ним, човен розхитався і перевернувся. Добре, що то було недалеко від берега. Але ж на вулиці холодно, вода – 5 градусів».

Переправляли човнами і померлих – як цивільних, так і військових.

Логістичний хаб

З часом садочок в Авдіївці став таким собі «перевалочним» центром.

«Ми допомагали ЗСУ, в нас була їжа, ми ремонтували машини, у нас були бочки з паливом, одяг, ліки були, – говорить чоловік. – Це зараз думаєш: можна було робити фото, записувати прізвища, але тоді про це не думав. І зараз багато кого хочеться згадати, адже стільки людей допомагали. Та, на жаль, пам'ятаю лише імена. Ось з 58 бригади хлопці допомогли нам з ліками, коли їх не було, а ми їм тушонку давали. І місцевим потім допомагали.

Садок у Авдіївці

Багато людей приходили до садочка. Десь на 8.00 збиралися машини і виїздили до пішохідного, потім їхали на переправу. Кожен екіпаж їздив по декілька ходок за день. На переправі щоденно працювали човни. Переправляли їжу і людей. Коли керівництво птахофабрики в Березному вирішило віддати курей людям, аби вони не пропали чи не потрапили до москалів, то нам передавали теж і курей, і тушонку з них. А ми передавали далі, кому треба було».

Люди реагували по-різному

«Дорога життя» приблизно з середини березня перетворилася на суцільну багнюку. Земля розмерзалася, і їхати було дуже важко. Не кожен транспорт і водій міг справитися з тим бездоріжжям, а ще й до всього цього з неба на них лився «свинцевий дощ» від окупантів.

«По цим дорогам, по багнюці, під обстрілами ми везли людей, – говорить Анатолій. – Люди на вибухи реагували по-різному. Бувало, втрачали свідомість, впадали в істерику, плакали, кричали. Всі люди були з душевними травмами, в шоковому стані. Особливо, коли приїхали з Анісова, коли там росіяни накрили колону цивільних. Тим, кому пощастило, довелося побачити страшну картину – відірвані ноги і руки, вбитих і ранених. Ось тоді люди до нас приїхали дійсно в шоковому стані. А в мене на той час не було навіть крапель серцевих, нашатирю не було – лише цукерки м'ятні з плюсіком. Ото вони й рятували. Важко було пропускати той біль і відчай людей. Пам'ятаю, вдень була дитина мала – її несли на руках, а ввечері – бабуся дев'яносторічна, що не ходила, і теж на руках несли.

У нас були чутно вибухи, були й такі сильні, що ми вибігали з садочка, бо там же вікна великі, боялись, що скло посиплеться. Проте, дякувати Богу, прильотів в Авдіївці не було».

За час активних бойових дій на Чернігівщині Анатолій багато чого бачив: біль, відчай, героїзм, безпринципність, зраду і ганебне ставлення людей. Чоловік каже: люди по-різному відкривалися – хтось з кращого боку, та були й такі, хто поведився негідно.

«Був такий випадок: один чернігівський перевізник дозволив взяти два «Спринтери», але вони в Чернігові під обстрілами, і їх потрібно було вивезти. Наші хлопці погодилися, поїхали, забрали, а через деякий час господар приїхав і забрав автобуси, – каже чоловік. – Ми ним лише два дні людей повозили. Спершу дав дозвіл, і хлопці, ризикуючи своїм життям, врятували його майно. А потім він приїхав із поліцією забирати. І таке було...»

Коли москаль вийшов...

«Десь 29-30 березня, коли москаль виходив, було дуже гучно. Стрілянина була страшна – таке відчуття, ніби вони вистрілювали все, що в них було, – згадує Анатолій. – «Дорогою життя» взагалі неможливо було їхати. Її теж безбожно крили росіяни.

Як тільки все затихло, може, 1 квітня, ми з товаришем спробували про-рватися в Іванівку з гуманітарною допомогою, але нас військові не пустили. Тоді ми вирішили їхати в Виблі, Піски, Лукашівку. Все одно ж машина була завантажена продуктами і речами першої необхідності».

Анатолій згадує, як вперше після деокупації заїхав в Лукашівку. Ту згорілу техніку і вбитих військових, які були скрізь, він не забуде ніколи.

«У Лукашівці я бачив лише наслідки «руського міра»: розбите село, ворожу згорілу техніку і багато людей загиблих, – з сумом в голосі говорить чоловік. – Я знаю це село, моя теща там колись жила. Те, що ми побачили, – це було страшно. Багато наших бійців полягло в Лукашівці. Вороги теж загинули. Трупі лежали на вулицях, на городах... Якраз того дня, як ми з товаришем приїхали до Лукашівки, батько двох загиблих росіян, які воювали за Україну, знайшов своїх синів. Я пам'ятаю, як він кричав, крик стояв страшний. Ми як тільки почули, відразу поїхали туди, звідки доносився звук – може, комусь допомога треба. Приїхавши, побачили вбитого горем батька, який знайшов своїх синів. То ми потім, як розвантажили гуманітарну допомогу, відвезли його хлопців у Куликівку».

Наразі Анатолій засіяв землі – на щастя, на Менщині москаля не було. Проте весь минулорічний врожай картоплі, який не встиг реалізувати через повномасштабне вторгнення росії, чоловік вивіз на смітник. Та фермер не переймається, каже, головне – щоб швидше настала наша перемога.

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

У Гнідинцях роблять «вітамінну бомбу» та енергетичні батончики

На Варвинщині жителі Гнідинцівського старостинського округу з перших днів повномасштабного вторгнення допомагають військовим, переселенцям та постраждалим від російської агресії мирним жителям з різних регіонів України. А в березні минулого року місцева тероборона затримала російського військового, який відбився від своїх після того, як наші військові розгромили ворожу колону під Срібним.

«З 24 лютого життя у нас зупинилося, а от людей це горе згуртувало, зо-всім інші цінності стали. Те, на що раніше не звертали увагу, цінувати стали більше, – говорить староста Гнідинцівського старостинського округу **Ольга Ситник**. – З перших днів війни наші люди зорганізувалися і об'єдналися. У нас відразу місцеві чоловіки зорганізували самооборону. Вони цілодобово чергували на вулицях Гнідинців, обходили пусті хати, всі заїзди в село також контролювали. Змінювалися через кожні дві години. Так наша тероборона спіймала одного російського солдата. Його 4 березня помітили люди на хуторі. Тож хлопці приїхали, затримали і передали службі безпеки. Тоді російську колону розбили ЗСУ під Срібним, і він, напевно, тікав і заблукав. У цього рашиста було поранене коліно. До речі, його вже обміняли».

Допомагати почали з перших днів

Команда волонтерів

Жителі сіл Гнідинцівсько-го старостинського округу, як, власне, й уся Варвинська громада, буквально з першого дня повномасштабної війни почали допомагати переселенцям, військовим та всім постраждалим.

«У нас дуже багато хлопців, які пройшли АТО. Всі вони є резервістами першої черги, тому велика їх кількість вже 24 лютого потрапила в Чернігів. І ми тримали з ними зв'язок та намагалися передавати через волонтерів все необхідне: теплий одяг, їжу, – розповідає Ольга Василівна. – Автоматич-

Придбали «Мавік» та інше необхідне для фронту

но, спільно з громадою, допомагали волонтерським організаціям, як тільки вони кидали клич».

Першою великою гуманітарною допомогою стала допомога жителям Харківщини.

«До нас приїхали переселенці з Харкова, – говорить староста. – Саме на їхнє прохання – вони розповіли, що там люди потребують допомоги, – ми й вирішили допомогти. Зібрали і їжу, і крупи якісь, і овочі, і взуття, і одяг, якісь теплі речі, речі першої необхідності і повезли. Так і почали допомагати Харківщині. Три рази саме на Харківщину возили досить великі вантажі, які потім наші волонтери спільно з харківськими розвозили туди, де люди їх найбільше потребували».

Вітамінні бомби і горіхова паста

Багато чого виготовляють для військових жителі сіл Гнідинцівського старостату, але найпопулярніший смаколик тут – «вітамінна бомба», якої

місцеві волонтери накрутили вже понад 200 літрів, та енергетичні батончики.

«Для хлопців ми робимо таку смачну суміш, яку називаємо «вітамінна бомба». Туди кладемо лимон, імбир та мед. Все перемелюємо на м'ясорубці, перемішуємо і складаємо в баночки, – розповідає Ольга Василівна. – Також горішки з медом і з насінням перемішуємо і в баночки розкладаємо, а ще виготовляємо батончики енергетичні з різноманітних сухофруктів: насіння соняху, горіхи, гарбузове насіння, мед. Всі ці смаколики є корисними, і енергетична цінність у них велика. Також робимо горіхову пасту, дуже смачна і ситна суміш виходить. Нашим воїнам вони дуже подобаються, а «вітамінна бомба» особливо в такий осінньо-зимовий період необхідна. Адже хлопцям

«Вітамінна бомба» готова

Арахіс у меду

треба підвищувати імунітет. Вони зараз сидять в холодних, сирих окопах. Військові ж теж хворіють на різні сезонні хвороби, а ці три прості інгредієнти добре зміцнюють здоров'я.

Будуть сухарики для бійців

Робили ми й сухарі для військових. Купили хліб, нарізали і сушили. Вийшло до 30 мішків сухариків, які перемішували з приправою і потім вакуумували.

Також школа робить маскувальні сітки, дітки долучалися».

Усе це роблять місцеві жителі, продукти закупають за кошти небайдужих людей, або ж самі люди зносять. Мед місцеві пасічники дають безкоштовно – кажуть, цьогоріч його багато. Потім збираються на якійсь кухні садочка чи школи, все це перемішують та фасують.

«За цей час у нас вже сформувався «кістяк» – люди, які постійно, по дзвінку, відразу

приходять – і робимо, – говорить староста. – Загалом збираємося по дватри рази на тиждень, залежно від того, що саме робитимемо. Намагаємося гроші не витратити на банки, то беремо з-під кетчупу, по 480 грамів. Люди приносять їх безкоштовно».

Працюють не лише в Гнідинцях – якщо треба допомога місцевим волонтерам, то люди з радістю їдуть на допомогу. Також у старостаті постійно збирають овочі на приготування каш, супів та консервів для військових.

«Все це їде в напрямку, де стоять наші односельчани, хлопці з Варвинщини та Чернігівської області, – говорить пані Оля. – Загалом наші волонтери намагаються по потребі розподіляти. Кому що найнеобхідніше, туди й везуть. Збирають по всій території громади випічку, овочі. Всі щось роблять».

Куди ж без свічок

Роблять у Гнідинцях і окопні свічки, а ще виготовляють диски для розпалювання багаття.

«Окопна свічка – це, мабуть, зараз одна з найзатребуваніших речей для наших хлопців, які живуть в окопах, – говорить староста. – Адже вони самі кажуть, що свічка дуже допомагає. На ній і їжу можуть розігріти, і за її допомогою можна речі якісь просушити, та й навіть просто зігрітися. Тож свічки ми також робимо постійно. У цьому нам дуже допомагає весь колектив дитячого садочка. Робимо або в них, або в сільраді. Вже за цей час до 1000 свічок виготовили. Також робимо і розпалювачі з ватних дисків і коробки з-під яєць. Я побачила таку штуку в Інтернеті і вирішила, що й ми робитимемо. Там немає нічого складного: розрізаєш лоток, закладаєш у комірки тирсу або порізаний картон і заливаєш усе воском. Такі «бомбочки» дуже добре і дуже швидко розпалюють вогнище. Хлопці казали, що дві штуки вистачає, щоб запалити багаття».

*Процес виготовлення
окопних свічок*

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

Корюківська волонтерка розбирає руїни

Влітку жителі Корюківки приїздили до Чернігова, щоб разом із командою добровольців «Бо можемо» розбирати завали зруйнованих від російських обстрілів будинків жителів у селі Новоселівка та на Бобровиці – мікрорайоні на околиці Чернігова. Серед них була і Юлія Кубрак. Вона все літо щосуботи їздила допомагати розбирати завали, адже вважає, що це – найменше, чим вона може допомогти людям, яких російські терористи позбавили житла.

Молода жінка Юлія Кубрак народилася і живе з чоловіком та дитиною в Корюківці. Працює на місцевому деревообробному підприємстві. Волонтерити неочікувано для себе самої почала після того, як побачила, що російські військові зробили з Новоселівкою та Черніговом.

«Після того, як російських військових вигнали з Чернігівщини і відновили сполучення, я приїздила до Чернігова. І сказати, що я була вражена побаченням, – це нічого не сказати. Адже протягом всього часу бойових дій в області я тримала зв'язок зі знайомими, які перебували тоді у місті. З їхніх розповідей я знала, як Чернігів обстрілюють, як скидають авіабомби і запускають по ньому ракети. Та я навіть

Юлія Кубрак

увявити не могла того об'єму руйнації, того горя, яке росіяни завдали нашим людям, – розповідає Юлія. – Тоді я не могла осягнути, наскільки це страшно. Я не уявляю і зараз, що довелося пережити всім тим людям, чиї будинки зруйновані, хто перебував у Чернігові під час цих обстрілів і авіанальотів. Ми цього не пережили, і сповна, напевно, ніколи не усвідомимо. Проте ми бачимо ці руйнування – і серце болить, це правда. За тих людей, за те, що їм довелося пережити. Адже майже всі ті люди, яким ми розбирали будинки, були чи то в погребі, чи то в сараї, коли їхній будинок розбомбив ворожий

снаряд, ракета чи бомба. Вони тут жили і все переживали, хтось навіть з дітьми, – і це страшно. Розбір завалів і відбудова – це той маленький внесок, який ми можемо зробити, щоб хоч чимось їм допомогти. Кожний об'єкт – це якась своя історія, і, на жаль, вона сумна. Сама Новоселівка вразила до сліз. Тому коли побачила в інтернеті пост про те, що наші корюківці їздять на розбір завалів у Чернігів, я захотіла приєднатися до них. Це був початок літа. Першими, хто поїхав, були хлопці, колишні АТОвці. Вони згуртувалися і вирішили допомагати тим людям. А чим я не така, як усі? І вирішила спробувати».

Корюківкою їхали танки

«24 лютого прокинулися від того, що десь щось бахає, – згадує Юлія. – Вдома у перші години не усвідомлювали, що почалася повномасштабна війна. Ну не вірилося, що таке взагалі можливо. Та сумніви розвіяла перша колона ворожих танків. Мабуть, у перший день росіяни хотіли заїхати в місто з боку села Наумівка. Проте там було мало танків, і місцеві жителі їх зупинили. Вийшли люди, приїхала поліція, міський голова – і їх не впустили в Корюківку. Проте потім вони проїхали містом. Ті танки я, як, мабуть, і кожен корюківець, запам'ятала на все життя. Вони йшли довжелезною колоною, гул стояв неймовірний. Я якраз їхала на роботу і нарахувала понад 200 танків. Нам якоюсь мірою пощастило, бо російські війська просто проїхали по Корюківці і не затрималися тут».

На поїздку напросилася сама

Знайомих серед «першопрохідців» у Юлії не було, вона просто знайшла контакти **Андрія Галюги**, керівника ГО «Бо можемо», і сказала, що теж хоче допомагати. Звичайно, чоловіки скептично поставилися до неї – жінок не хотіли брати, мовляв, то не жіноча робота – каміння тягати. Та Юлія наполягала на своєму і поїхала.

«Через фейсбук я зв'язалися з Андрієм Галюгою, який створив громадське об'єднання "Бо можемо", і сказала, що хочу допомагати. Вже він мені дав контакти людини, яка в Корюківці займався збором людей на поїздку до Чернігова. Я подзвонила і поїхала, – розповідає Юлія. – Коли вперше зайшла в автобус, який їхав до Чернігова на розбір завалів, я не побачила знайомих, хоча там були люди з Корюківки. Та й жінок всього троє було, а то самі лише чоловіки. Спочатку я навіть не уявляла, що буду робити. Коли перший раз поїхали, то хлопці не дозволяли дівчатам багато працювати, давали по одній цеглині переносити. Та наступного разу я вже працювала нарівні з усіма – я, власне, для того і їздила, щоб допомагати всім, чим можу».

Вже після першої поїздки Юлія була впевнена, що наступної суботи поїде знову.

«Для мене суботні поїздки до Чернігова стали обов'язковою справою, – розповідає жінка. – Я весь тиждень чекала цього дня і дуже засмучувалася, коли з роботи не відпустили».

Розбір завалів у Новоселівці

Кожен будинок – то біль і втрата

Протягом усього літа кожен суботу корюківці їздили розбирати завали в Новоселівку та на мікрорайон Бобровиця в Чернігові.

«Кожної поїздки нас збиралося щонайменше 30 людей, – розповідає Юлія. – Були ті, хто їздив постійно, були й такі, що раз їхали, а на наступний – ні. Потім до нас приєдналося декілька чоловік з Мени. Ми їх по дорозі забирали. На розбір завалів до Чернігова їздили люди різних професій. З Корюківки їхали і пенсіонери, і вчителі, і працівники лісгоспу, і фабрики шпалер. Виїздили дуже рано, бо вже о сьомій ранку ми були на об'єкті. В основному це була Новоселівка. Декілька будинків розбирали в мікрорайоні Бобровиця. Інструменти і всі інші необхідні речі для роботи нам надавали представники ГО «Бо можемо». Ми майже завжди встигали розібрати один об'єкт за один день».

Свій перший об'єкт Юлія дуже добре пам'ятає. Жінка каже, що ті зруйновані будинки – то велике горе господарів, яке нікого не може лишити байдужим.

«Я пам'ятаю перший об'єкт на Бобровиці, – згадує Юлія. – Заходити дуже боляче було, бо ти розумієш, що тут жили люди, які все життя вкладали в той дім. А зараз замість нього – велика купа сміття! Просто прийшли якісь нелюди і забрали оселю. Звичайно, багато хто скаже, що то лише цегла, а головне – життя. І частково це так, але то теж частинка життя! І дехто вже не зможе його відновити, бо дуже багато людей – пенсійного віку. До прикладу, господарю першого будинку, завали якого мені довелося розбирати, було 79 років. Від його оселі не залишилося практично нічого, окрім одного сараю. Згодом йому поставили модульний будиночок на подвір'ї, але він ніяким чином не зможе замінити того, який був зруйнований.

Коли ми розбираємо завали, господарі завжди допомагають. Вони тримаються, але на них боляче дивитися, особливо коли відкопуєш якусь маленьку дрібничку з цього будинку, посуд чи ще щось – це дуже важкі емоції. Адже майже всі сім'ї, в яких ми були, будували своє житло практично все життя».

Колись це була чиясь оселя

Юлія говорить, що підтримує контакти з господарями будинків. Іноді допомагають продуктами, хоча ті ніколи не просять допомоги.

«З більшістю сімей, яким ми допомагали розбирати завали, спілкуємося і зараз. Люди вдячні, і це радує, – говорить Юлія. – Було свято Миколая, і ми з дівчатами та хлопцями приїздили вітати діток до модульного містечка в Новоселівці – до родин, яким допомагали і в яких є діти. Звичайно, взяли подарунки, цукерки і для інших діток. Мені особисто дзвонять і вітають з усіма святами, і завжди запрошують у гості. Кожна зустріч – ніби старих

знайомих. Вони всі дуже щирі, відкриті, незважаючи на те горе, яке спіткало цих людей».

Заявок багато, але допомагають не всім

Організація «Бо можемо», до якої, власне, і увійшла Юлія, допомагала розбирати розбиті будинки по всьому місту. Та найбільше роботи вони зробили саме в Новоселівці. Звичайно, допомогти всім просто фізично не могли. Так бригада корюківчан, з якою працювала і Юлія, кожну суботу розбирала один об'єкт. За час своїх поїздок Юлія разом з іншими добровольцями розібрали понад 20 будинків. На жаль, допомогти вдається не всім.

«Запитів багато, дуже багато, – говорить Юлія. – Та насамперед ми допомагаємо тим, хто планує відбудовуватися. Якось нам дзвонили і просили розібрати будинок в той час, як його господарі були за кордоном. І ось на такі запити ми не виїздили. Адже є багато людей, які живуть на руїнах будинку і нікуди не виїздили, тому їм потрібна наша допомога першочергово».

Працюють на добровільних засадах

Волонтери-добровольці за свою роботу грошей не отримують, працюють безоплатно. На те вона й допомога. Але багато людей думають інакше.

«Знаєте, дуже образливо, коли кажуть, що ми отримуємо гроші за це, – говорить Юлія. – Були випадки, коли в Корюківці говорили, що ми за це отримуємо по тисячі гривень. А ще дзвонили і питали, чи можна поїхати і скільки за роботу платять. Деякі люди не усвідомлюють, що вся ця робота робиться безкоштовно. Які можуть бути гроші, коли в людей таке горе?»

Юлія говорить, що з нетерпінням чекає весни – коли погода стане більш-менш нормальною, щоб знову їхати на розбір завалів. Бо ж роботи ще дуже багато...

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Немає нічого неможливого

Хто сумнівається у цій народній мудрості – раджу з'їздити у село Петрівка Бобровицької територіальної громади. Там без ніякої владної ініціативи чи фінансової підтримки місцеві умільці творять, здається, неможливе для потреб українських захисників. Причому не на якомусь там сучасному підприємстві, а в умовах невеличкого кустарного виробництва. І не великим колективом, а силами дрібного цеху.

Організував «Допомогу для Перемоги» приватний підприємець Сергій Лубенець. Він не корінний петрівчанин, приїхав у наші краї в 2006 році з Донеччини. У Новому Бикові зустрів свою кохану Юлю, одружився з нею, в цьому селі й оселилося молоде подружжя, двох синочків «нажили». А в сусідньому селі Петрівка Сергій відкрив свій бізнес з виготовлення й ремонту меблів за доступними для простих людей цінами.

В кінці лютого 2022 року вимушений був згорнути своє виробництво, а повернувся до нього на початку літа. Заодно із старостою села Миколою Малаштою намітили план допомоги Українській Армії для Перемоги над окупантами.

– 3 різних джерел довідувалися, що можемо зробити для наших бійців у наших кустарних умовах, – розповів Сергій. – У розмові з одним бійцем, що приїхав на короточасну відпустку, почув про «тактичні сидушки» для воїнів на передовій, і що в складних погодних умовах деякі вироби розлазяться. Поїхав у Київ і в одному із супермаркетів купив таку «сидушку» для зразка. І так трапилось, що натрапив на неякісний товар: обшитий слабенькою тканиною і тонькими нитками. Обговорили це з Миколою Івановичем і почали шукати кошти для придбання якісного матеріалу. Першу тисячу гривень запропонував сам староста села. Відгукнувся на наше прохання керівник аграрного підприємства з Козацького Сергій Чубовський – купив міцну тканину на вісім тисяч гривень. Пошуки спонсорської допомоги наш Микола Малашта розширив аж до канадської діаспори, зв'язатися із заокеанськими благодійниками допомогла працівниця МЗС Оксана Юріївна. Протягом двох днів розробили кошторис і направили в Канаду. Перший транш допомоги надійшов 23 липня 2022 року в сумі майже 18 тисяч гривень, а загалом українці з Канади перерахували на виробництво для армії 36 тисяч гривень. Якісно шийуть тактичні сидушки наші славні майстрині Світлана Цаплій, Світлана Куц і Леся Забусова, що працюють у моему маленькому колективі.

Невеличкий колектив підприємця Сергія Миколайовича шиє вироби для потреб армії безоплатно. Ще й більш якісно, ніж пошитий отой зразок, куплений у столиці за півтисячі з гаком гривень. А вартість «сидушки» для бійців, зробленої у Петрівці, обходиться в чотири рази дешевше, ніж шийуть

підприємства. Минулого року колектив з трьох швачок виготовив і передав бійцям 732 тактичні сидушки, вартість яких за магазинною ціною 373 тисячі 320 гривень, що на 285 тисяч дорожче, ніж їхня ціна без «накруток». Виготовлення і відправлення цих «сидушок» триває. Сам підприємець Сергій і його три швачки дивуються, як можна так безбожно піднімати ціну на вироби для потреб бійців на передовій? Мовляв, і не подавляться від такого «навару» на війні?

Звісно, петрівським доморобітникам теж потрібні кошти на шматок хліба і до хліба, вони їх заробляють виготовленням побутових виробів, в тому числі для домашніх тварин. Скажімо, крісло для перевезення в автівках собак непогано зарекомендувало себе навіть у країнах Європи. Мають попит і інші вироби, дизайн яких розробляють самі кустарі й не гірше за фахівців.

Микола Малашта і Сергій Лубенець

– Після першої поїздки на передову з кількома сотнями «сидушок», одинадцятьма скатами для автомашин, кількома наборами гайкових ключів, великим набором продуктів та іншими речами, ми привезли від українських бійців і замовлення на інші вкрай потрібні речі, що шийуть в нашому примітивному цеху, – розповів староста Микола Малашта. – Передусім попро-

Майстрині кустарного виробництва

сили пошити спеціальні сумки для заряджених «магазинів» для автоматів. Бо серед тих, якими вони забезпечені, трапляється немало не надійних, бо «круті» виробники кріплення для «магазинів» пришивають з резинок, які часто злітають, особливо коли бійці йдуть

в атаку. Наші майстрині зробили ці кріплення надійними. Замовили бійці й спеціальні сумки для зберігання в бою використаних «магазинів». Шиють петрівські майстрині зручні та міцні сумочки для аптечок. Недавно ми повернулися з шостої поїздки на передову з нашою гуманітаркою. До речей, вкрай потрібних на фронті, добавляли й кулінарні вироби жінок нашого села та інших сіл громади. Бачили б, як радіють бійці цим подарункам «з дому», дуже сподобалися бійцям кулінарні смаколики від Інни Овдій, Тамари Мошенко з Бобровиці, Олексія Костюка з Петрівки. А за пошиті «сидушки»,

спеціальні сумки – бійці передають майстриням шоколадки, інші символічні подарунки та повітряні поцілунки.

Старший син організатора цього виробництва Сергія Лубенця Максим навчається у Новобиківській школі, а коли прийшли окупанти, йому довелося сидіти днями у холодному підвалі разом з мамою і меншеньким братиком Сашею. Батько пересиджував біду на своєму виробництві, де було обладнання й багато нереалізованих меблів. Підтримував зв'язок з родиною, але дуже приховано. Після звільнення Нового Бикова, вирішив пошити спеціальні подушечки для дітей – на випадок, якщо доведеться ховатися від бомбардувань і обстрілів у підвалах. Більше трьохсот подушечок для учнів Новобиківської школи вже готові. Пошили їх із клаптиків тканини, що використовували для виготовлення меблів і замовлень для армії. По суті, безвідходне виробництво, ще й з дуже потрібними речами. А головне – якісними, надійними й без «шкуродерних» цін.

Зустрівся у Петрівці з ще одним добровольцем, що теж працює на Перемогу. Народився **Валентин Литвин** у Вороньках, тепер Новобасанської громади. Тривалий час працював у Києві, а дачний будинок облюбував десять років тому у Петрівці. «Застряг» тут із дружиною на початку російського вторгнення. Після звільнення долучився до групи старости. За фахом Валентин – програміст-айтішник, а для потреб армії проявив ще й здібності винахідника.

У окопах та бліндажах на передовій, як відомо, дуже важко знайти джерело електроструму зі стандартними 220V. Тож Валентин сконструював із старого комп'ютерного безперебійника і невеликої акумуляторної батареї таке джерело струму з чотирма розетками. П'ять таких пристроїв відправили на передову, також кілька швидких електричних зарядок. Але звіди одержав замовлення на виготовлення простіших, низьковольтних джерел підзарядки акумуляторів радіостанцій, інших воєнних приладів, мобільних телефонів, зручних світильників. Сконструював Валентин і особливі світильники – китайські елементи живлення і лампочки для них замовляє за свої кошти прямо з Піднебесної, надходять вони в Петрівку протягом місяця, й дешевші в три-чотири рази, ніж у київських безбожних спекулянтів. Такі світильники від Валентина можна використовувати при крайній потребі і для підзарядки мобільного телефона. Хоча для цього

Айтiшник Валентин Литвин показує старості села свої винаходи для фронту

айтiшник сконструював iнший прилад, що може живитись вiд автомобiльного прикурювача, водночас заряджаючи чотири мобiльнi телефони. Вiд прикурювача можуть заряджатися й деякi iншi акумуляторнi батареї за допомогою винаходу нашого талановитого земляка i своєрiдного волонтера, що працює для ЗСУ без нiяких офiцiйних вiдзнак i подяк, а за велiнням серця.

– Менi пощастило, що свого часу влилися в нашу громаду такi талановитi й самовiдданi чоловiки й жiнки в роботi на благо суспiльства, а тепер i на здобуття Перемоги, – задоволено наголошує староста села Микола Малашта. – У нашiй благороднiй справi маємо неабияку пiдтримку вiд односельцiв. Стосовно зiбрання продуктової гуманiтарки для фронтовикiв допомагають i жителi iнших сiл нашої громади i за її межами. Чергова наша гуманiтарна поїздка на фронт до вiйськового пiдроздiлу морської пiхоти вiдбулася 13 лютого цього року. Як i попереднi п'ять поїздок, її допомогли нам органiзувати Сергiй Чубовський, керiвник автозаправки Анатолiй Гусак

і начальник першого відділення Ніжинського районного територіального центру комплектації та соціальної підтримки Андрій В'ялий.

Назвав староста села й інших добровольців. Маскувальні сітки, медичні препарати, теплі шкарпетки, білизну передали на фронт працівники відділу культури з Бобровиці; теплу білизну, сало, інші продукти передає бійцям Сергій Чубовський, а Олексій Микитенко і Володимир Савчук купили для потреб армії домкрати на 10 і 20 тонн. Назвав староста великий список земляків, що допомагають армії, – серед них і дружина загиблого воїна Володимира Петровчука Надія. Для доставки вантажів на передову надає свій автотранспорт Василь Черненко.

Взагалі-то, щоб назвати всіх добровольців, які згуртувалися навколо Петрівського старостинського округу Бобровицької громади для допомоги армії конкретними речами, які відгукнулися з інших сіл, треба виділити цілу газетну шпальту. Миколі Малашті доводиться працювати з ними з ранку до пізнього вечора. Для роботи з інтернетом, коли відключають електрику, підключає вироби місцевих умільців, а для освітлення використовує давню газову лампу. Бо акумуляторні світильники – для передової, як внесок у Перемогу.

«Нас багато, нас не перемогти, нехай про це знають наші вороги», – під таким лозунгом працює на Перемогу команда Миколи Малашти й команди інших населених пунктів Бобровицької територіальної громади.

Григорій ВОЙТОК

Ті, що плетуть перемогу

Замість дискотек та концертів – тканини і нитки, замість артистів – волонтери. Будинок культури в селі Високе (адміністративний центр однойменної громади) завдяки старанням небайдужих мешканців перетворився у потужний волонтерський хаб з виготовлення маскувальних сіток та «кікімор». Ниточка до ниточки, від великого до малого, тут плетуть перемогу.

Плетіння маскувальних сіток для мешканців Високого – заняття нове, однак освоїти його тут встигли швидко і на відмінно.

Першою ідею плетіння «кікімор» запропонувала **Марина Ярмольчик**, підтримала її **Ірина Мисник**. Жінки навіть не сподівалися на те, що на їхній заклик відгукнеться стільки людей.

«Вже наступного дня за власні кошти я купила сітку, – розповідає Марина Ярмольчик. – Нас підтримав депутат сільської ради **Анатолій Мисник**, який також допоміг з купівлею сіток».

До ініціативи волонтерок радо долучилися місцеві педагоги **Валентина Рибалко** та **Валентина Пономаренко**, директор будинку культури **Олена Ковпинець** та її художній керівник **Світлана Леоненко**. Підтримала колег директор Публічної бібліотеки **Тетяна Палій**, а також звичайні мешканки Високого **Ольга Дорошенко**, **Марина Іваницька**, **Надія Пирог**, **Тетяна Мирна**, **Оксана Боклаг**. З небаченим ентузіазмом кинулись допомагати дорослим діти.

Юні помічники вносять свій вклад у перемогу над московитами

Ірина Мисник

«Вони розплутували мішковину (для «кікімор»), склали ниточку до ниточки. Різали тканину, в'язали сітку...», – відгукується про підростаюче покоління Ірина Мисник.

Робота на «кікіморах» дійсно клопітка, насамперед через велику

Цією сіткою добре маскувати техніку

кількість підготовчих клопотів: треба розпустити ниточки по одній, правильно нарізати тканину. Різати її потрібно товщиною до одного сантиметра. Далі ці ниточки та стрічки потрібно вплести в кожен дірочку в сітці для «кікімори». Від такого заняття втомлюються навіть дорослі, не те що діти. Втім, молодь намагається не відставати від старшого покоління, бо знає, що їхні вироби мають захистити наших воїнів.

Височанські волонтери особливо відзначають старання Іри Войтенко, Тані Люткевич, Тані Постернак, Віти Петренко.

«Наша головна учасниця та помічниця – це Мар'янка Купченко. Вона з першого дня і кожен день біля нас. І кікімору плете, і мішковину розплітає, ниточки складає... Робить все, як доросла, і навіть краще», – хвалить юну волонтерку Ірина Мисник.

І хоча ініціативі плетіння маскувальних елементів для фронту не так багато часу, проте височанські патріоти вже сплели шість сіток та одну «кікімору», які передали захисникам. Вироби волонтерів настільки практичні, що замовлення на них – постійні. Тож нині у Височанському будинку культури кипить робота над ще однією сіткою та «кікіморою».

Війна настільки згуртувала людей, що кожен намагається внести посильний вклад у спільну перемогу. Ті, хто не можуть допомогти фізично, до-

помагають фінансово. Для благодійної справи Марина Ярмольчик відкрила картковий рахунок. На гроші від пожертв височанські волонтери закуповують матеріал та фарби. Кажуть, на «кікіморах» діло не зупиниться – у планах пошиття каверів на кевларові шоломи.

А тим часом естафету височанців із плетіння сіток перейняли й жителі села Галайбине Височанської громади. За день галайбинці виплітають по три

*Спільна справа
об'єднала покоління*

*Головна учасниця
та помічниця
Мар'янка Купченко*

сітки, допомагає майже все село. Ірина Мисник каже, що такими темпами у кожному селі громади, де є будинок культури, будуть плести маскувальні сітки, плести спільну перемогу українського народу над всесвітнім злом.

Віталій НАЗАРЕНКО

Юні гімнастки з Чернігова працювали послами миру в Грузії

Гімнастки з дитячо-юнацької спортивної школи «Чернігів» повернулися з Грузії, де не лише відпочивали та реабілітувалися від війни, а й працювали справжніми дипломатами. Поїздку юним спортсменам люб'язно профінансувало Міністерство культури та молоді Грузії. Цей момент є надзвичайно важливим з огляду на те, що «країна картвелів» так само пережила російську збройну агресію і втратила власні території. Чернігівські гімнастки вразили грузинських парламентарів патріотичними танками і, звісно ж, розповіли міністру культури, спікерам парламенту, губернаторам та мерам міст про обстріли, які вони пережили в Чернігові у лютому-березні, і війну, яку щодня переживають нині.

Війна забрала в них рідну залу, але не забрала оптимізму та віри в нашу перемогу. Близько 60-ти юних гімнасток з ДЮСШ «Чернігів» люб'язно прихистив Національний університет «Чернігівський колегіум». Починаючи з червня, гімнастки займаються тут, і вже навіть побували на змаганнях, повернувшись з медалями.

У кожної дитини є власна розповідь про пережите: хтось сидів у підвалі, хтось ховався від обстрілів між стінами квартири, а комусь пощастило виїхати.

Софія Синіцина навчається на другому курсі університету на тренера з художньої гімнастики. Вона пережила чи не найбільше з усіх дівчаток.

«Третього березня в мій будинок по вулиці Чорновола влучила бомба, яку скинули з літака, – пригадує гімнастка. – Я мешкаю на п'ятому поверсі, а бомба розірвалась на чотирнадцятому. Коли впала бомба, я сховалась між двома стінами коридору. Моя родина вижила дивом, – розповідає Софія. Те, що я побачила, – це жахливо. Це жахливо згадувати навіть зараз... Після цього ми виїхали в Ужгород. Нині мій будинок загоює рани, завершується ремонт. У будинку немає води, немає світла, немає тепла. Нам всім дуже важко, важко навіть вчитись. Але ми намагаємось жити далі. Жити і вірити, що все скоро закінчиться».

У грузинському парламенті

Оператори «Хаймарсів» подарували чернігівським волонтерам тематичні футболки

Саме для таких, як Софія, Міністерство культури та молоді Грузії організувало 10-денний курс реабілітації в Кахетії. Дівчата разом із вихователями мешкали у комфортабельному готелі з басейном та багатьма зручностями. Вони побували на чудових екскурсіях в Тбілісі і Кахетії, каталися на конях і навіть спробували себе в гольфі.

Та, мабуть, найважливіше, що запам'яталося чернігівцям і мало дійсно важливе значення для України, – їх візит до Грузинського парламенту і виступ перед парламентарями.

Мені особисто дуже сподобалась неповторна культура Грузії, її родючі землі і неймовірні краєвиди, – розповідає **Дарина Москаленко**. – Та найбільше закарбувався в пам'яті дев'ятий день нашого перебування, коли ми побували в парламенті, де виконали національний танок «Перлина Україна», – продовжує юна гімнастка. – Ми хотіли показати грузинам наші переживання, показати їм всю нашу душу, показати, що ми відчуваємо на цій війні».

Переможниця командного чемпіонату України, чемпіонка області **Софія Корсун** каже, що візит до Грузії пішов всім на користь.

«Я майже весь час була в Чернігові, коли місто обстрілювали. Сиділа в коридорі, спускалась до підвалу. Зараз навіть якийсь маленький шум насторожує, а Грузія дещо відволікла від війни. До того ж ми мали цікаву програму, ми були постійно чимось зайняті, тренувались на свіжому повітрі, а також працювали як дипломати», – пояснює дівчина.

Тренер ДЮСШ «Чернігів», заслужений тренер України з художньої гімнастики **Юлія Бориско** надзвичайно відповідально поставилась до особливої місії своїх вихованок. Каже, що результатом вона задоволена: «Діти готувалися виступу в парламенту дуже серйозно. Дівчатка знали, що вони тут – представниці всіх дітей України. Нас зустрічали в мармуровій залі, привітали, вручили дипломи парламенту, з нами розмовляли голова парламенту Грузії Шалва Папуашвілі та віце-спікер Арчіл Талаквдзе, що було дуже приємно. А гімнастки якнайкраще показали і свої спортивні виступи, й хореографію. Діти від душі показали, як вони хочуть миру і жити в своїй щасливій Україні без війни».

Юлія Бориско

До речі, слова про мир для цих дітей та їхніх тренерів позбавлені найменшого пафосу, адже Юлія Бориско з першого дня війни разом із своїм чоловіком Ревонем Юрійовичем займаються волонтерством. Спочатку вони допомагали чернігівській територіальній обороні, а коли в їх село Слободу зайшли ворожі війська, виїхали на Захід України й організували цілий волонтерський логістичний хаб з доставкою гуманітарної допомоги до оточеного міста та евакуацією чернігівців.

Нині і діти, і вихователі є великою волонтерською родиною. Щосуботи дівчата проводять благодійні тренування, збираючи кошти артилеристам.

Так виховують чемпіонів

Окопні свічки для ЗСУ

Окрім того, допомагають виробляти окопні свічки. А одна з вихованок – **Полегенько Марійка** разом із своєю маленькою сестричкою Соломією, продаючи іграшки, назбирала на військо понад 40 тисяч гривень. Тож діти власним прикладом щодня наближають нашу перемогу над підступним ворогом. Найбільша ж їхня мрія – аби закінчилась війна і вони повернулись до свого улюбленого заняття.

Віталій НАЗАРЕНКО

Жінки з Серединки та Топчіївки шиють військовим устілки

У селах Топчіївка та Серединка Олишівської громади місцеві жінки організували швейний міні-цех. Майже щоденно в місцевому будинку культури вони шиють зі старих пальт устілки для військових. За весь час їх роботи вже відправили понад 180 пар устілок на фронт.

Ідея з пошиттям устілок з'явилася у директорки Серединського будинку культури **Надії Середи**. Чоловік Надії Іванівни зараз служить, тому про потреби військових вона знає не з чуток. До того ж в Олишівській громаді дуже добре налагоджений волонтерський рух. Місцеві жителі постійно допомагають військовим, бо чимало чоловіків з громади зараз боронять країну.

«Ще в березні місяці, коли почалися бойові дії на Чернігівщині, ми з сусідками почали самі шити устілки, – розповідає Надія Середя. – Чоловік мій служить, і в той час був під Черніговом. Яюсь в розмові проговорився, що їм потрібні устілки, то ми почали в березні потроху шити і передавати їх хлопцям».

Коли росіян вигнали з чернігівської землі, жителі Олишівської громади, до якої входять і села Серединка та Топчіївка, продовжили допомагати нашим військовим. У кожному селі люди згуртувалися і роблять, хто що може: в'яжуть шкарпетки, шують устілки, роблять окопні свічки.

«В Олишівці бібліотекарка **Тетяна Шеремет** організувала людей: там свічки заливають, шкарпетки в'яжуть. Спершу і ми туди їздили, допомагали, а потім у себе організували пошиття устілок, бо зараз холодно, мокро, у хлопців ноги мокнуть постійно, мерзнуть, – розповідає пані Надія. – Тому ми вирішили, що так хоч трохи зможемо допомогти їм. Я принесла в будинок культури дві свої швейні машинки, на яких, власне, і шиємо. Зараз вже плануємо і третю додати, аби більше роботи зробити, бо попит великий».

За першою освітою Тетяна Іванівна – швачка, тому налагодити роботу з пошиття устілок їй не було надто важко, як, власне, і навчити цьому інших. Потрібний був лише матеріал, але й з ним проблем не було.

Підготовка тканини

Робочий процес

«У нас є вайбер-група нашого старостату, до якого входять жителі Серединки та Топчіївки. Там ми написали, що необхідний матеріал для пошиття устілок для військових. І чимало людей відгукнулися, – розповідає пані Тетяна. – Почали до клубу зносити старі драпові пальта, з яких ми і шиємо. Також багато вовняних речей приносять, то ми їх передаємо в Олишівку. Там жіночки їх розпускають і в'яжуть з тих ниток шкарпетки. Чимало після устілок залишається клаптиків різних розмірів, тому з них плануємо розпочати шиття ще й рукавиць і килимків для сидіння – у народі їх вже називають «піддупниками». А через пару тижнів вже плануємо шити і чоловічі сімейні труси».

Міні-цех з виготовлення устілок працює щоденно по декілька годин. Жителі Серединки та Топчіївки залюбки приходять допомагати, незважаючи навіть на відстань.

«Працюємо щоденно, кожного дня десь семеро-восьмеро жінок приходять у клуб допомагати, – говорить пані Надія. – Сьогодні одні приходять, на наступний день – інші. Йдуть як жительки Серединки, так і Топчіївки. Останні ходять пішки пару кілометрів. У нашому будинку культури тепло, грубку топимо, чай гарячий завжди є, навіть закрутки принесла і сало – раптом хто зголодніє, то зможе перекусити. Працюємо ми по три-чотири години на день. Зранку я приходжу, натоплюю грубку – і вже наші дівчата підтягуються. У клубі вікна дуже великі, і столи ми поставили навпроти них, щоб

Зшивання

світла вистачало. Тому, навіть коли в селі вимикають електроенергію, ми не перестаємо шити, бо природного освітлення вистачає».

Роботи багато, тому руки тут потрібні завжди. Адже перед тим, як устілки зшивати, їх потрібно вирізати, скласти, а це все час і труд.

«Багато часу займає підготовка матеріалу: одна обрізає, друга по лекалу малює, а третя вирізає устілку, – розповідає процес роботи пані Надія. – І це теж робота, яка займає чимало часу. Адже ножиці у всіх невеличкі, а матеріал дуже цупкий. Двоє жінок зшивають устілки, а потім їх теж потрібно обрізати

і привести в нормальний вигляд. Адже ми з'єднуємо три матеріали пошарово, і під час зшивання десь може щось вилізти, то потрібно підчистити».

Готові устілки

За три тижні роботи жінки з Серединки та Топчіївки вже нашили і відправили нашим воїнам 180 устілок. Більшість із них поїхали на Схід – до військових 54-ї та 58-ї бригад.

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

**Любов
до Вітчизни –
не тільки в клятві**

З початку широкомасштабної війни, нав'язаної нам російськими агресорами, українське суспільство розділилося на кілька морально-відповідальних категорій: на мужніх захисників, на тих, хто самовідданою працею зміцнює обороноздатність держави та соціальну відповідальність перед її громадянами, і на довгоязиких «патріотів», які вміють лише брехливі клятви виголошувати.

З представниками всіх трьох умовних категорій доводиться спілкуватися волонтерам.

Один з них – Максим Полетавкін, котрий очолює місію Червоного Хреста в Бобровицькій та Новобасанській громадах. Крім привезення і роздавання благодійної допомоги від цієї міжнародної місії передусім переселенцям, він виконує й інші добродійні завдання. В тому числі й виконання замовлень від бійців передової, що пішли на фронт з населених пунктів двох громад.

Прохання від Героїв-земляків бувають різні. Скажімо, зараз проводиться збір коштів на придбання авто-позашляховика для підвезення боєприпасів та допоміжних матеріалів прямо до бліндажів, вогневих точок. Бо після того, як їхній автомобіль потрапив під ворожий обстріл, нашим мужнім землякам доводиться значно важче доставляти снаряди до гармат. Кошти вже на другу спецавтомашину жертвують аграрники. За виконання цього замовлення та доставку позашляховиків на передову відповідає Максим. Передані вже аграрникам і рахунки на закупівлю дронів.

Просять бойові земляки допомогти спеціальними раціями. Місцеві волонтери збирають кошти й на цю допомогу. Водночас і дивуються: у Європі така рація коштує 25 тисяч гривень, а в Києві – на 10 тисяч дорожче. Безбожно накручують ціну і на тактичні каски, тепловізори тощо. Ця «дивина» має й моральну складову: «Останнім часом до мене звертаються добрі люди з проханням приїхати до них і забрати ще добротний одяг, інші речі побутового призначення, і передати їх переселенцям, багатодітним родинам, – пояснив Максим. – Пропонують і продуктові набори, за нинішніми цінами дорогі, але люди віддають їх без копійки оплати. Тобто прості українці готові поділитися останнім, а столичні ненажери готові здерти скрізь, де тільки можна, навіть на допомозі українській армії. Чого

*Допомога
воїнам-землякам
від волонтерів
Бобровиччини*

предметами кращого захисту бійців від ворожих куль і осколків. Збільшилася потреба й у металевих скобах, якими скріплюють дерев'яні колоди у бліндажах. Метал для виготовлення скоб надають власники господарських магазинів. Допомагають вони й інши-

не могу сказати про місцевих підприємців».

Раніше вже писали, як молодіжна група бобровичан виготовляла якісні бронежилети, буржуйки для блокпостів, віддалених від передової, інші допоміжні речі, які можна виготовити кустарним способом, ще й більш якісно, ніж на окремих великих виробництвах. Тепер асортимент цих речей військово-побутового призначення розширився, тож збільшилася й група небайдужих людей для додаткового забезпечення Збройних Сил України

ми речами, потрібними для виготовлення замовлень від бійців, передусім земляків.

Відправляючи ці речі на фронт, місцеві волонтери обов'язково доповнюють їх продуктами, зокрема тривалого зберігання. До прикладу, виготовлення м'ясних консервів для передової в Бобровиці поставлено, можна сказати, на промисловий рівень. Почали з виготовлення тушонки із свинини, потім перейшли й на курятину. Недавно чималу партію свійської птиці передали з Ярославки, діляться домашньою живністю жителі інших сіл.

«За останні місяці доводилося мені доставляти гуманітарку переселенцям із небезпечних територій, – розповів Максим. – Приємно, що переважна більшість із них старається не бути «нахлібниками»: працездатні влаштовуються на роботу, а пенсіонери беруться за розвиток домашнього господарства. Коли через певний час приїжджаю до таких літніх переселенців, доставляю якусь нову допомогу, водночас дивуюся результатами їхніх старань з наведення порядків у раніше нежитловій садибі, на грядках, підготовлених до весняного засіву, у присадибному садочку... Таким людям особливо радісно допомагати».

У керівництві Бобровицької громади теж задоволені такою дружньою організацією надання допомоги воїнам-землякам і переселенцям, ще й з трудовим завзяттям. Видно, вони з числа тих українців, які з материнським молоком засвоїли давню народну мудрість: «Щоб жити щасливо, треба багато і важко працювати».

Григорій ВОЙТОК

Допомагаючи армії, ти наближаєш перемогу

Розв'язана росією війна неабияк згуртувала українців у боротьбі проти єдиного ворога. Сотні тисяч людей допомагають у гуманітарних штабах, плетуть маскувальні сітки, закупають амуніцію та автомобілі, збирають кошти на потреби армії. Для кожного з нас зараз єдине, що має значення, – це робити максимум, щоб наблизити перемогу. І насправді робота в тилу не менш важлива, ніж робота на передовій. Війна не скінчилася. І щоб активізувати мешканців Чернігівщини, ОК «Північ» запроваджує патріотичну ініціативу «ЗСУ допоможемо – швидше переможемо!». Саме це мають пам'ятати люди і робити все від них залежне, щоб полегшити роботу нашим військовим. До прикладу, мешканці невеликого села Піски Іванівської територіальної громади Чернігівського району – всі як один – волонтери.

Сьогодні всі чекають контрнаступу від наших військових, визволення всіх українських територій, які російські загарбники захоплювали ще з 2014 року, чекають на нашу Перемогу. Та аби все це швидше відбувалося, ми не маємо права втомлюватися від війни. Всі жителі «тилу» мають допомагати нашим військовим.

І нині багато громад вже допомагають Збройним силам України. Тож, аби цей рух поширити, ОК «Північ» запустило патріотичну акцію для організації взаємодії між органами місцевого самоврядування, місцевої влади, волонтерськими об'єднаннями.

«Оперативне командування «Північ» започатковує патріотичну ініціативу «ЗСУ допоможемо – швидше переможемо!», яка покликана активізувати мешканців Чернігівщини зробити свій внесок в Перемогу України, посилити зв'язок народу з ЗСУ та дати «нове дихання» волонтерському рухові, – розповідає представник оперативного командування на позивний «Редактор». – Жителі багатьох населених пунктів Чернігівщини здають російську літературу на макулатуру, тим самим радикально позбуваючись того, що роками формувало цінності і світогляд країни-окупанта. Виручені від «російської макулатури» кошти волонтерські організації акумулюють на потреби ЗСУ. Також мешканці сіл плетуть маскувальні сітки, кікімори, виготовляють окопні свічки. Надають іншу допомогу, таким чином стаючи особисто дотичними до майбутньої перемоги України. І це наразі дуже важливо. Тому у рамках цієї ініціативи ми відвідуємо ті населені пункти, де люди гуртуються і допомагають військовим, аби подякувати їм за таку роботу і таким чином заохотити і підтримати мешканців громад Чернігівщини у прагненні допомагати ЗСУ і робити свій внесок в Перемогу. Адже сьогодні ми маємо запобігти таким настроям серед населення нашого регіону, як втома від війни, відчуття безвиході та намагання ухилитися від мобілізації, бо саме на цьому може зіграти ворог в інформаційному просторі, поширюючи свої наративи. І найкраща цьому протидія – зміцнювати у населення віру в нашу перемогу через конкретну участь кожного жителя у її досягненні».

Сітки плете все село

У Пісках люди тісно співпрацюють з волонтерами в допомозі військовим: збирають гроші, продукти, плетуть сітки. Усе село працює на перемогу. Тому військові та волонтери завітали до Пісок, щоб віддячити за добрі справи. Місцевим жителям вручили подяку за допомогу армії і прапор від командувача ОК «Північ», Героя України, бригадного генерала Дмитра Красильникова.

Прапор від командувача ОК «Північ» Дмитра Красильникова

«Наша сільська сім'я волонтерів – так я називаю всіх наших жителів, які займаються допомогою Збройним Силам України, – плете сітки, збирає овочі, двічі збирали гроші. Першу суму назбирали 29370 грн, другу – 14800 грн. Всі ці кошти передали на ремонт машини для наших воїнів. Також займаємось збором овочів, які віддаємо нашим друзям ГО «Бекет». Вони передають це все військовим, – говорить бібліотекар Пісківської сільської

Світлана Андросенко

бібліотеки Світлана Андросенко. – Наше село не було окуповане, але ми були відрізані від Чернігова. Коли кацапів відігнали з Чернігівщини, то, як тільки з'явився інтернет, списалися з Русланом з ГО «Бекет», і вони нам через пішохідний міст доставили продукти харчування. Це були макарони, якісь консерви, олія. Ми виїхали трактором до пішохідного і забрали все. З того дня почалася наша тісна співпраця з «Бекетом». Дізнавшись, що вони допомагають військовим, – вирішили теж зробити свій внесок у майбутню перемогу. Зв'язалися з Сашею та Русланом, спитали, що потрібно, і стали працювати.

Почали з маскувальних сіток, бо це такий витратний матеріал, який завжди потрібен військовим. Основу самі знайшли, тканину приносили з дому, що у кого було підходящого по текстурі та кольору, зробили в клубі дерев'яний каркас і почали працювати. Відгукнулося дуже багато людей. Клуб наш не опалюється, але люди все одно приходили і восени, і взимку, і зараз ідуть. Наші жителі з великою повагою ставляться до цієї справи. Спершу дивилися в Інтернеті, як правильно їх плести, потім почали роботу.

Хлопцям показали, військові сказали – нормально. Перші сітки були зимові – білі, а зараз вже літні робимо. Робота над маскувальними сітками кипить щоденно, потрошку всі приходять і роблять. З 9.00 до 13.00 будинок культури відкритий, всі люди про це знають і хто хоче – може прийти. Плетуть і старі, і малі – всі, в кого є вільна хвилинка, долучаються до цієї справи».

За словами Олександра Вайла, засновника громадської організації «Бекет», жителі Пісок – серед тих, хто постійно допомагає військовим.

Олександр Вайло разом з «Барменом» розвантажують допомогу від військових і волонтерів для жителів Пісок

«Війна триває, і військові потребують нашої підтримки, – говорить Олександр Вайло. – Не всі можуть захищати країну зі зброєю в руках, але точно всі можуть сплести ту саму маскувальну сітку, і це неабияка допомога. Сьогодні з нами співпрацюють жителі багатьох сіл. Постійно дзвонять

і питають, чим можуть допомогти. Ці люди розуміють те, що хоча ворога й вигнали з Чернігівщини, але війна в країні продовжується».

Російська класика допомагає ЗСУ

У Пісках люди зібралися і вирішили здати всю російськомовну літературу на макулатуру, щоб про кацапів тут ніщо не нагадувало.

«Спершу в нашому селі проходила акція «Здай макулатуру – допоможи воїнам ЗСУ». Тоді люди принесли чимало різної макулатури, зокрема і російськомовні книжки. За неї ми виручили 800 грн, які потім віддали громадській організації «Бекет», з якою вже тривалий час співпрацюємо, – розповідає пані Світлана. – Потім в Іванівській бібліотеці, до якої ми відносимося, вирішили списати стару бібліотечну літературу. Тоді ми списали 1500 книжок. За ці кошти планують закупити українську літературу для бібліотек громади. І це правильно, бо у нас, до прикладу, було російської літератури чотири тисячі примірників, а української – тільки три тисячі. А недавно ми вирішили прибрати зі стелажів своєї бібліотеки і віддати на макулатуру всю російську літературу. Окрім Гоголя, Стендаля та ще декількох зарубіжних письменників, твори яких вивчають діти в школі, але, на жаль, у нас вони є лише російською, не лишили більш нічого. Та це тимчасово, бо якщо закуплять ті твори зарубіжних письменників українською мовою, то я відразу приберу російськомовні книжки. Усе вилучене ми передали хлопцям з «Бекету», вони їх здадуть на макулатуру, а на виручені кошти придбають щось для наших військових.

Сьогодні росіяни звідусіль говорять, що прийшли нас звільняти, що тут утискають російськомовне населення. Та вийшло так, що після всієї біди, яку вони нам принесли, навіть ті люди, які раніше розмовляли російською, переходять на українську. Я багато років працюю на посаді бібліотекаря і можу сказати, що після 24 лютого люди почали читати українські книжки. Приходять і просять українськомовну літературу. І дуже часто пропонують передати в бібліотеку свої книжки, щоб поповнити україномовний фонд. Навіть старі люди, які жили при радянському союзі, які іноді ностальгува-

Плетіння сітки у розпалі

ли за тими часами, не хочуть читати російською мовою. Розумієте, до чого вони довели наш народ? Ми просто зневажаємо росію, їхню мову і все, що з ними пов'язано».

До речі, під час поїздки до Пісок військові передали Пісківській сільській бібліотеці книгу про мужніх оборонців Чернігова «Чернігів у вогні: зметем орду, відправимо до пекла» з підписами авторів та героїв.

Перевалочний пункт Піски

Іванівська громада – одна з тих, які зазнали чимало горя, руйнувань та втрат від російських військових, які вторглися на територію Чернігівщини рано вранці 24 лютого. Ці нелюди-«освободітелі» окупували декілька сіл

громади, де знущалися з мирного населення та знищували інфраструктуру і житлові будинки. Та найгірше те, що вони вбивали ні в чому не винних мирних жителів. У тій ситуації, яка склалася в березні-лютому на території Іванівської громади, можна сказати, що селу Піски пощастило. Адже воно не було окуповане росіянами, і його жителі мали змогу допомогти людям, які тікали з Чернігова.

«На території нашого села не було боїв. Божою милістю і завдяки ЗСУ росіяни не дійшли до нас, – згадує ті страшні березневі дні пані Світлана. – Ми чули постріли, чули вибухи, щодня щось літало та свистало над головами. Напряму через Десну від наших Пісок до мікрорайону Бобровиця в Чернігові – всього три кілометри. І ми все добре чули. Також російські літаки скидали свої бомби на ферму, яка давно не працює, і на силосні ями. 28 березня Піски обстріляли з гранатомета, а 30 березня – з «Градів». Тоді одна хата згоріла, 20 зазнали різноманітних пошкоджень. Та, на щастя, люди не постраждали.

Готова «літня» сітка на рамі

З першого дня повномасштабного вторгнення в Пісках, а саме в нашому будинку культури, утворився такий собі пункт для перепочинку людей, які з Чернігова тікали від війни. Добиралися по-різному: хтось пішки йшов, хтось їхав на машинах, на велосипедах, автобусами. Вони долали так звану «дорогу життя» і зупинялися в нас. Переводили подих, їли, якщо треба було – перевдягалися і їхали далі. Наші люди наносили одяг. Поки у когось було борошно, дівчата пекли пиріжки, щоб люди могли перекусити чи з собою в дорогу щось взяти. Куликівські волонтери забирали людей та везли далі у безпечні місця. Багато хто лишався у Пісках. Хтось до рідних, когось просто прихистили, а комусь давали пусті хати, попередньо домовившись із власниками. Село у нас невелике, близько 400 жителів, а в лютому-березні тут жило понад 1500 людей».

Будинок культури в Пісках під час бойових дій став для мешканців села центром незламності. Тут роздавали їжу, сюди приходили поспілкуватися, тут заряджали телефони, допомагали іншим.

«У клубі роздавали місцевим жителям молоко. Спершу з Лукашівки привозив фермер, потім – із Горбового, а потім – з Анисова. Наш місцевий фермер Микола Притиковський доставляв у наше село, – згадує пані Світлана. – Люди хотіли чимось відволіктися, і всі йшли в бібліотеку. Брали і читали книжки».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Ой, тумани

А туман по долині, а туман по межі,
Деь синочок єдиний на святім рубежі.
Боронить рідну землю, боронить рідний край.
Серце ти материнське, тумане, не край.

Приспів.

*Ой, тумани, тумани, воєнні дими,
Повертайтесь живими, вас чекаємо ми.
Повертайтесь живими, герої-сини,
Повертайтесь живими з війни.*

А вже ворон деь кряче у наших степах.
Хай минає вас куля в жорстоких боях.
І хай Матінка Божа усіх береже,
Бо втомилася мати чекати уже.

Приспів.

Ми усіх вас зустрінем із далеких доріг,
Повертайтесь живими на рідний поріг.
Повертайтесь і доньки, й батьки, і сини,
З перемогою Слави вас чекаємо ми.

*Пісню для наших воїнів
написала місцева поетеса
Марія Пузан*

Медики плетуть маскувальні сітки

Працівники Чернігівської обласної психоневрологічної лікарні, що поблизу села Халявин, вже майже рік у вільний від роботи час плетуть маскувальні сітки для наших військових. Ввесь необхідний для цього матеріал закупають власним коштом і коштом лікарні. За цей час їм вдалося виготовити і передати на передову не один десяток якісних, легких маскувальних сіток.

«Після того, як Чернігівщину звільнили від російських загарбників і ми повернулися до звичної роботи, то всі хотіли чимось допомогти нашим військовим. Думали, що нам робити, і я запропонувала плести сітки, – роз-

Маскування довжиною з залу

повідає лікар-терапевт **Інна Скорінова**. – Це таке, що потрібно завжди. І ми вирішили, що будемо пробувати. Почали з того, що зносили старі речі і різали на смужки, але тоді в нас іще не було основи. Моя санітарка принесла з дому капронові нитки, і з них плели основу на першу маскувальну сітку, а потім ми обплітали тканиною».

До цього жодна з жінок не плела маскувальні сітки і не уявляла, як це правильно робити. Довелося звернутися по допомогу до інтернету, почитати купу інформації, переглянути не одне відео і поспілкуватися з тими, хто вже займався цією роботою.

«Я дуже багато відео передивилися, щоб все було правильно. Який матеріал повинен бути, як плести сітки, щоб вони не на шкоду йшли, а дійсно допомагали маскуватися, – розповідає лікарка. – Також у соціальних мережах спілкувалася з тими, хто вже плете сітки, і зробила висновок, що потрібна не звичайна тканина, а спеціальна. Адже вона легка, міцна, підходяща кольорова гама. Сітки з неї виходять легенькими і їх зручно переміщати. Плюс до всього вона не намокає під дощем так, як звичайна тканина, і на морозі так не обмерзає. Ми між собою тоді зібрали кошти і замовили цю тканину у Львові. І десь на початку літа вже сплели свою першу маскувальну сітку й відправили нашим хлопцям. Вони були задоволені нею».

Відтак пані Інна попросила у керівника закладу, аби їм виділили акто-

вий зал для плетіння сіток. Адже лікарня оговтувалася від окупації, і актовий зал стояв порожній. Так у лікарні закипіла робота, і зараз її працівники плетуть сітки у вільний від основної роботи час.

«У нас постійно плете лабораторія і моє відділення. Цедесь вісім-десять чоловік, – розповідає Інна. – І ми це робимо, коли є вільний час. Адже робота – на першому місці. Наприклад, є в мене вільна хвилинка – то я не йду пити каву, а стаю і плету сітку. І так само наші медсестри і санітарки: помили кабінети, приготували інструмент, тобто виконали свою роботу – і потім беруться за сітку. Наша лаборант-рентгенолог – вже жінка у віці, але коли в неї є 5, 10 чи 20 хвилин, приходиться і теж стає плести.

Також допомагають деякі хлопці, які в нас лікуються. Зокрема з першого відділення хлопці, які вже давно лежать на реабілітації, і поки вони чекають на медичний висновок, то приходять, коли ми там плетемо, і теж із задоволенням плетуть з нами, спілкуються».

Сьогодні про те, що працівниці лікарні плетуть сітки, знають у бага-

Робота у розпалі

тьох чернігівських підрозділах. Коли треба, військові самі знаходять контакти пані Інни і просять про допомогу з сітками, а вона нікому не відмовляє. Медики намагаються плести якнайшвидше, щоб допомогти всім, хто потребує маскування. До прикладу, одну маскувальну сітку розміром 4 на 6 метрів виготовляють за два-три дні.

«У військових завжди є потреба у маскувальних сітках, особливо коли вони їдуть на Схід, – говорить Інна Скорінова. – Це в основному наша 1-ша танкова, 3-й батальйон, штурмовики наші в Бахмуті

просять, медики чернігівські їхали на Бахмут, то брали в нас сітку. Буває, хлопці зі Сходу дзвонять і просять, то ми робили і відправляли їм поштою. З Житомира батальйон на Схід їхав, то їм потрібна була маскувальна сітка. Ми через фейсбук зв'язалися і відправили їм три сітки, бо хлопці зовсім без них поїхали.

Ходові сітки 4 на 6, 4 на 8, 4 на 10, але ми робили і великі – 20 на 20 метрів. Ось танкісти наші знову попросили десять штук 4 на 6 метрів, щоб танки прикривати, то будемо плести».

Гроші на основи і тканину спершу медики збирали між собою. Кидали клич про допомогу в фейсбук. Та зараз купувати саму тканину допомагає лікарня.

«Спершу у нас вся зарплата ішла на тканину, основи і пересилку, – говорить лікар. – Небайдужі люди допомагали. А зараз лікарня закупає нам тканину, і це велика допомога. Як тільки у нас закінчується тканина, то відразу кажу – і нам її купують. Ми ж купуємо основи під сітки».

Чергова сіточка їде на Схід

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Незламні рівнопільці щодня допомагають ЗСУ

Жителі Рівнопілля у березні минулого року сповна відчували, що несе «руській мір». З перших днів повномасштабного вторгнення росії в Україну село Рівнопілля, яке розташоване за 20 кілометрів від Чернігова, опинилося в окупації. І майже увесь період, поки тривали бойові дії в області, селянам довелося жити на території місцевого заводу, бо окупанти постійно обстрілювали Рівнопілля. Дуже постраждала інфраструктура і будинки, велика кількість їх була просто знищена. Та навіть після пережитого жахиття місцеві жителі не опустили руки. Вони не лише повернулися і відновлюють своє село, але й допомагають українським військовим: плетуть маскувальні сітки, ківітори, виготовляють окопні свічки, готують їсти та збирають кошти на придбання необхідних речей для захисників. Люди кажуть, що до перемоги не можна зупинятися, бо ж військовим потрібна наша підтримка.

Майже відразу після того, як російська армія втекла з Чернігівщини, люди почали відновлювати своє життя. Проте воно вже не може бути таким, як до повномасштабного вторгнення, адже війна змінила кожного.

Жителі ж Рівнопілля, які пережили окупацію і не з чуток знають, що несе росія і яку ціну платить Україна за те, щоб вигнати ворога з рідної землі, взялися всі гуртом допомагати нашим військовим. Об'єднавшись, вони почали тісно співпрацювати з волонтерами, та зрештою і самі ними стали.

Команда волонтерів

Тож військові та волонтери завітали до Рівнопілля, щоб віддячити їм за неоціненну підтримку. Місцевим активістам вручили від ОК «Північ» подяку за допомогу армії та прапор з підписом від бригадного генерала, командувача ОК «Північ» Дмитра Красильникова.

«Запустивши ініціативу «ЗСУ допоможемо – швидше переможемо!», ми відвідуємо ті населені пункти, де люди гуртуються і допомагають військо-

вим, аби подякувати їм за таку роботу і таким чином заохотити мешканців громад Чернігівщини допомагати ЗСУ і робити свій внесок в нашу спільну Перемогу. І це наразі дуже важливо, бо ви всі особисто дотичні до неї.

Адже те, що ви робите, – неоціненна допомога, – сказав представник оперативного командування «Північ» на позивний «Редактор» під час вручення рівнопільцям подяки. – Своїми вчинками і наполегливою працею ви даєте відчуття нашої єдності і непереможності. У спільній боротьбі ми обов'язково переможемо. І від імені командирів ОК «Північ» хочу виголосити вам щиро подяку за все, що ви робите. Честь вам і шана!»

А капелан ОК «Північ» привіз і вручив дівчатам, які невтомно плетуть маскувальний захист для військових, ікони-обереги Св. Великомучениці Катерини.

Дівчата ж віддячили військовим смаколиками, маскувальними сітками та окопними свічками. А ще передали Олександрові Вайлу – волонтеру, з яким постійно співпрацюють, – цілу купу російської «літератури-макулатури».

Олександр Єрмоленко. Російські книжки – на макулатуру!

Після звільнення почали працювати на перемогу

«Після окупації ми почали працювати на допомогу військовим. Так вийшло, що мені довелося виїхати з Рівнопілля спершу в сусіднє село, потім до знайомих у Ріпки, але коли я повернулася, то дивилася на сво-

Яна Соловей із подякою від ОК «Північ»

їх односельчан і бачила, що їм морально було дуже важко це все пережити, важко після пережитого адаптуватися до мирного життя. Тоді я зв'язалася з Олександром Вайлом – він мій давній знайомий. І ми почали допомагати через нього військовим саме продуктами: овочами, консервацією, – розповідає організаторка волонтерського руху в селі Рівнопілля Яна Соловей. – Та вже у вересні ми почали плести сітки. Довго шукали місце, де б могли розміститися, бо село в нас молоде і великої адмінбудівлі немає. Проте нас дуже підтримує голова ТГ, і він дозволив плести в садочку. Та з часом він домовився з господарем цього приміщення, де ми є зараз. Всі витрати на оренду й електроенергію теж взяла на себе територіальна громада. І тепер ми тут працюємо щоденно».

Яна розповідає, що до допомоги військовим долучилися не лише жителі Рівнопілля, але й сусідніх сіл.

«Ми в Рівнопіллі плетемо маскувальні сітки та кікімори, а в сусідньому селі дівчата роблять окопні свічки. Взагалі намагаємося робити все, що можемо. Якщо збираємо якісь продукти, то все село долучається, і не лише Рівнопілля, але й Рижики, Юр'ївка, Рябці, Хмільниця. Всі ми постійно комунікуємо, і якщо нам терміново потрібно кудись щось відправити, то треба лише кинути клич. Все буде зібране наступного дня».

Повномасштабна війна показала, що співпраця військових, цивільних та волонтерів творить чудеса. Тому рівнопільцям теж допомагають військові, як і вони їм.

«У нас є добра подруга Наталя, вона військова і багато в чому допомагає нам, – говорить Яна. – Деякий час ми збирали кошти на основи, а вона діставала нам увесь необхідний матеріал для сіток. І це насправді дуже полегшує роботу. Адже якщо з білою тканиною не було проблем, то для літньої маскувальної сітки тканину важче знайти. На зимові сітки збирала вся наша громада, і ще ми до Ріпок дісталися. Потім Наталя домовилася зі швейними фабриками, і вони почали допомагати тканиною. Конопляну нитку на кікімори, яку зараз важко знайти, теж діставала Наталя. Можна ще використовувати мішковину, але конопляна нитка для кікімор найкраща. Вона не жарка, швидко сохне, легка і тепла. Ми передали хлопцям на Донецький напрямок чотири кікімори, то взимку вона рятувала від холоду.

Часто допомагаємо своїм хлопцям, бо з села багато пішло служити, через Олександра передаємо. Також я веду в соцмережах сторінку, викладаю фото нашої роботи і якщо хтось бачить, то також звертаються, і ми допомагаємо, якщо можемо, усім без винятку. Ми купували ковдри, сухі душі, спальники. Нам пасічники мед дають, який ми пересилаємо хлопцям.

Дуже вдячна людям, які постійно донатять, бо прізвища у переказах одні й ті ж. І ми вдячні за кожну копійку, дуже вдячні. Я б сама нічого не зробила. Ініціатива була моя, але люди підтримали, і так разом ми працюємо на перемогу».

Кікімори з коноплі – найкращі

Військовий у кікіморі

Кікімора – дуже гарний маскувальний засіб, але не всі вміють її плести. Сам процес пошиття кікімори дуже кропіткий. У Рівнополлі майстрині роблять її не на сітці, а на бавовняній або лляній основі. Місцева майстриня шиє попередньо заготовку-основу: штани і кофту з капюшоном. Нашиває на неї джинсові стрічки, щоб були міцніші, а вже інші дівчата наплітають на цей костюм лляну або конопляну нитку. Саме виготовлення одного такого захисного костюма-кікімори займає до десяти днів.

«Я плету вдома кікімори, – розповідає одна з майстринь Яна. – За весь час сплела чотири костюми і одну куртку. На штани, якщо сидіти весь вечір з 17.00 до 23.00 години, то десь чо-

тири вечори потрібно. Беремо джгут конопляний, розплітаємо і розчісуємо. Після плетіння кікімори, коли виходиш в іншу кімнату, то наче все вкривається пухом. Все вчилися самі, подивилися в Інтернеті і робимо».

Першу кікімору рівнопільські дівчата зробили в січні цього року, від того часу вже вдалося виготовити сім штук. Та запит на них є постійно. Зараз роблять маскувальні літні кікімори у вигляді пончо.

«З кікіморами були деякі проблеми, бо потрібно було знати нюанси, – розповідає Яна. – Десь зав'язку зробити, десь ширина капюшона мала бути

відповідна. І в цьому нам допомагала Наталя і наш земляк, військовий-герой, але, на жаль, вже загиблий Богдан Бондарчук. І це була важка втрата. Вони нам радили, що треба робити».

Понад сто сіток за півроку

«Активно плести сітки ми почали з 3 жовтня. За цей час вже наплели 108 штук різного розміру, – розповідає Яна. – Якщо перевести в кілометри квадратні, то це вже понад три кілометри. Запит на сітки є постійний, і він ніколи не падає. Сітки потрібні хлопцям завжди. Це як витратний матеріал у них. Зараз проблема в тому, що люди дуже виснажилися в плані донатів. Щоб зібрати на ту саму сітку-основу, потрібен час. Та й на тканину потрібні гроші, бо свою тканину ми вже вигребли з домівок, тому зараз купуємо і основу, і саму тканину. Беремо спанбонд – це дуже легкий матеріал, який не вбирає вологу і з ним легко працювати. Та й сама сітка дуже легка виходить. Якщо стандартна сітка 4 на 6 метрів з бавовняної тканини важить десь 15 кілограмів, то зі спанбонду така ж важить менше трьох кілограмів».

Процес плетіння літньої сітки зі спанбонду

Плетуть сітки 25 жінок із Рівнопілля. Приходять, коли хто може, але щодня по декілька годин.

«У нас тут зібралися ідейні дівчата. Узимку плели в клубі. Було холодно, руки мерзли, але ми все одно ходили, – розповідає Тамара Борисівна Зінченко. – Потім сюди перейшли. Плетемо кожного дня, недовго, по дві-три години. Відкладаємо всі свої справи і приходимо сюди. Не можемо по-іншому. Нам дуже шкода тих хлопців, які гинуть. Ми можемо спати більш-менш спокійно, можемо їсти, можемо відпочити, можемо займатися тим, чим хочемо, можемо вільно ходити по вулиці, і всім цим ми завдячуємо їм – тим хлопцям, які б'ють ворога, що напав на нашу країну. І таким чином ми хоч трохи хочемо полегшити їхню роботу. Трошки попрацюємо – і побіжимо робити свої справи далі.

Сітки плетемо різні – від маленьких до великих розмірів. Робота йде в нас швидко, якимось сітку 4 на 8 метрів вдесьятьох сплели за чотири години».

Свої сітки «рівнопільські павучки» відправляють через волонтерів або напряму хлопцям поштою. В основному це Дніпропетровський, Запорізький, Донецький напрямки.

«Ми не питаємо, звідки запит, яка бригада, бо вони всі наші. Всі роблять одну справу, і всім ми хочемо допомогти, – говорить Яна. – Найприємніше – коли приходять від них фотозвіти, відео з подякою, що дійсно все це їм потрібно. І скільки треба, стільки ми їй допомагатимемо, але вже хочеться перемоги».

Усе село жило на заводі

Навіть через рік після повномасштабного вторгнення та активних бойових дій на Чернігівщині жителі Рівнопілля пам'ятають усе, що довелося пережити в окупації.

«24 лютого я не вірила, хоча чула вибухи. Я відмовлялася в це вірити. Усю ніч з 24 на 25 був постійний обстріл на трасі. Наступного дня ми вирішили їхати у Вербиці, бо з Ріпок їхала велика колона танків. Дорогою

*Величезне маскування
плетуть і дорослі, і малі*

ми бачили спалену техніку і обабіч неї тіла вбитих військових, та тоді ще не було розуміння, чиї це хлопці. Доїхавши до Вербичів, ми побачили на полі туман з пилу – то їхала ворожа техніка, і нам дивом вдалося встигнути в'їхати в село і не зустрітися з ними, – згадує лютий 2022-го року Яна. – А вже 25 та 28 лютого був обстріл Рівнопілля. З Вербичів ми переїхали в Ріпки і перебували там. У мене маленький син захворів, і я дуже боялася їхати далеко від лікарні. Найемоційніший день був, коли мені подзвонила кума – 1 квітня, на день народження сина – і вона каже: Яна, звільнили село! Я почала дзвонити всім – і дійсно так. Другого квітня ми поїхали в село».

Ті ж, хто лишився в Рівнопіллі, згодом майже всі переїхали жити на півтора місяці в підвали місцевого заводу, бо саме село сильно обстрілювали, і в будь-який момент у хату міг прилетіти снаряд.

Тож люди розуміли, що у підвалах заводу безпечніше, ніж у погребах. У перервах між обстрілами керівник і працівники заводу їздили селом та

забирали усіх охочих у безпечніше місце. За декілька днів там жили вже більше 400 людей.

«На заводі сиділи постійно. Нас врятував директор заводу Михайло Альфредович. Саме він приїздив своєю машиною під обстрілами і вивозив людей у бомбосховище, – згадують жінки. – Було три підвали, і люди розселилися в них. Також на заводі була їдальня, там були невеликі запаси якихось круп та борошна. Потім з дому приносили продукти: бігали, коли хоч трохи стихало, а коли і під обстрілами. Намагалися обходити російські блокпости, щоб не потрапляти їм на очі. Їжі було небагато, але ж зовсім голодними ми не були. Готували самі в їдальні. Спочатку годували дітей, потім дорослих. Росіяни постійно приходили до нас. Пропонували виїхати. Вони вивозили людей у Ріпки або в Білорусь. Проте мало хто погоджувався».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Ті, хто рятує життя

*Марина Дрозд,
начальниця рятувального відділення групи
рятувальних робіт ГУ ДСНС України в Чернігівській обл.*

Медична фортеця міста-героя

Чернігівський військовий госпіталь, медики якого героїчно разом із військовими, волонтерами та чернігівцями тримали оборону міста, укріплюється, оновлюється та автономізується. Так, нещодавно тут пробили та запустили в роботу 70-метрову артезіанську свердловину, інтегровану в загальну водопровідну мережу. Та найголовніше – обладнали ще один сучасний «підземний» госпіталь з операційними та реанімаціями, які мають найновіше устаткування. Начальник Чернігівського військового госпіталю, Герой України, полковник Олександр Слеєсаренко переконує, що його установа готова до найгіршого сценарію, і сьогодні госпіталь фактично є маленькою автономною фортецею великої фортеці – міста Чернігів.

З власною артезіанською водою

Під час оборонних боїв за Чернігів, коли не було світла, а відповідно, й централізованого водопостачання, у медиків з Чернігівського військового госпіталю постала нагальна потреба автономного водопостачання. Підготовчі роботи розпочали у квітні, але через відсутність необхідної кількості коштів роботи по свердловині затягнулись.

«Для нас це дуже дороге задоволення, – розповідає командир госпіталю, Герой України **Олександр Слесаренко**, – тому ми звернулись по допомогу до громадськості».

*Під ногами у Олександра Слесаренка –
артезіанська свердловина глибиною 70 метрів*

Гроші на свердловину збирали, як кажуть в народі, всім миром, починаючи від дітей, які передавали медикам зароблені кошти від продажу морозива, вихованців музичних навчальних закладів, котрі давали бла-

годійні концерти, і закінчуючи друзями-волонтерами та підприємцями. І ось – амбітний проект нарешті реалізовано! Чернігівський військовий госпіталь має 70-метрову артезіанську свердловину з водою найкращої якості.

«Під моїми ногами – саме ця свердловина, – каже Олександр Петрович. – З неї вода потрапляє у спеціальний резервуар, а звідти під тиском подається у центральний водогін. У разі, якщо, не доведи Господи, в місті не буде води, то ця свердловина повноцінно забезпечуватиме нашу медичну установу, – продовжує начальник госпіталю. – Ми вже виконали три відпрацювання, вода доходить до третього поверху через загальний водогін».

Олександр Слесаренко, без перебільшення, називає очолювану ним установу народним госпіталем Чернігова. Каже, на випадок нагальної потреби чернігівці зможуть без проблем набирати тут воду.

Ресторанне меню для пацієнтів

За крайні два місяці у військовому госпіталі відбулися насправді епохальні зміни. Першими якісні зрушення відчули пацієнти медустанови, які віднедавна напівжартома називають госпіталь санаторієм. Харчувати тут почали дійсно, як в санаторії, чи то пак, правильніше сказати – в ресторані. Відтоді, як на кухні з'явилась нова завідувачка, їжі стало більше, вона стала більш вишуканою та розмаїтою.

Алла Зіненко – професійний ресторатор, яка має власний харчовий бізнес і керує одним із чернігівських ресторанів. Закінчила Київський державний університет харчових технологій та має освіту інженера-технолога з харчового виробництва. Стаж роботи за спеціальністю – понад 30 років!

І хоча Алла Григорівна керує їдальнею всього два місяці, зміни, які тут відбулись, відчутні.

«Ми повністю змінили харчовий раціон з урахуванням дієтичних та загальновійськових норм, – розповідає завідувачка харчоблоку. – До того

Алла Зіненко годує бійців, як у ресторані

Ж ми отримали можливість розширити асортимент та підвищити якість завдяки новому обладнанню, а це – електром'ясорубка, машина для нарізання овочів, яка дала нам можливість додати до меню як мінімум два десятки салатів. Також у нас є електросковорода, слайсери, які полегшують роботу та підвищують ефективність кухарів. Так, ми робимо багато різних видів бутербродів, виготовляємо власну піцу та різні страви з овочів, – пояснює Алла Зіненко. – Віднедавна у нас з'явилась машина для замішування тіста, тож до меню додалась ще й випічка».

Нова керівниця їдальні постійно навчається та стимулює до навчання своїх підлеглих. Так, для підвищення кваліфікації кухарів медзаклад розпочав співпрацю з місцевим харчовим навчальним закладом.

«За весь час ми чуємо лише позитивні відгуки про нашу роботу, – каже завідувачка їдальні. – Знаєте, дуже приємно, коли хворі підходять і дякують. Жартують, що лягатимуть у госпіталь періодично, бо тут – як у санаторії».

Спустились під землю

Чернігівський військовий госпіталь залишається військовою стратегічною установою, без якої оборона буде дуже ускладненою. В народі кажуть: думай про хороше, але готуйся до найгіршого. Командир установи, полковник медичної служби Олександр Слесаренко підготував медзаклад до найгіршого сценарію, фактично спустивши частину лікарні під землю, де є реанімаційні кімнати, операційні з найновішим обладнанням, запасом медикаментів, кисню, кондиціонерами та обігрівачами.

Старша медична сестра відділення анестезії та реанімації **Лариса Бортницька** показує підземне реанімаційне відділення з двома повноцінними реанімаціями на шість ліжок кожна.

Лариса Бортницька

«Тут є все: апарати штучної вентиляції легень, прилад для дезінфекції повітря, кисень із балонами на 250 літрів рідкого кисню, якого виста-

Палата сучасної реанімації

чить як мінімум на місяць роботи реанімації, сухожарові шафи, запаси медикаментів, кондиціонери, які працюють також як обігрівачі», – пояснює медик.

За її словами, за рахунок розширення відділення зросла кількість бригад, тож і допомога стала більш якісною.

«Тепер ми можемо працювати як нагорі, так і під землею, – каже пані Лариса. – У нас тут фактично ще одна повністю автономна лікарня на випадок найгіршого сценарію».

«Тут, – додає Олександр Слесаренко, – повноцінна частина госпіталю, яка здатна працювати, навіть якщо верхній госпіталь “ляже”».

Ремонтні роботи, до слова, також робили всім миром. Плитку чернігівським медикам передали з Харківського плиткового заводу.

«Там дізналися, що ми – з Чернігівського госпіталю, і голова правління підприємства виділив 12 тонн безкоштовно. Доставили її нам також безкоштовно, – каже керівник установи. – Це дуже велика допомога і дуже великі кошти».

До речі, Олександр Слесаренку вдається заощаджувати державні кошти, а на зекономлене закуповувати додаткове обладнання. Так, наприклад, операційні столи, які коштували 140 тисяч гривень, пощастило закупити за удвічі меншими цінами, а на зекономлені кошти закупити інше медичне обладнання.

В автономному режимі

Серце госпіталю – підземні операційні. Тут їх дві, а загалом же медзаклад вже має 12 повноцінних сучасних операційних, більше – тільки в Чернігівській обласній лікарні. Керівник госпіталю пишається, що всі лікарі, які тут працюють, мають високу кваліфікацію.

Олександр Слесаренко у новій операційній

До прикладу, хірург **Андрій Циганок**, який працює тут від початку війни, є чинним доцентом кафедри хірургії інституту Національного медичного

університету імені Богомольця. Цікаво, що у перервах між операціями він встигає ще й проводити он-лайн заняття зі своїми студентами.

«За рахунок високої кваліфікації та сучасного обладнання операції вдається проводити на високому рівні, – каже Андрій Циганок. – А окреме підземне відділення є своєрідним запасом міцності. Знаючи медичний простір Києва та Чернігова, я скажу, що аналогів більше ніде не бачив».

Дивлячись на цю установу, розумієш, що тут продумали все. Чого варта лише чотирирівнева система теплозабезпечення?

«Перший рівень – центральне тепlopостачання, другий – американська модульна котельня на дровах, яка скоро має в нас з'явитись. Третій – обігрівачі, і останній – це «буржуйки», яких у нас більше сотні, – пояснює Герой України Олександр Слесаренко. – Ми готові до всіх викликів долі».

Дай Боже, щоб цього разу таких викликів більше не було, але в разі повторного сценарію чернігівці можуть розраховувати на медичну цитадель – фортецю у фортеці з сучасною підземною лікарнею та автономним режимом функціонування.

Спілкувався Віталій НАЗАРЕНКО

«Вдячний шпиталю, який дав мені можливість працювати для Перемоги разом з усіма»

43-річний лікар-хірург Андрій Михайлович Циганок має роботу в Києві – викладає в престижному Національному медичному університеті. Однак під час навали російської орди та оточення Чернігова він залишився в рідному місті, й відтоді самовіддано працює тут, у Чернігівському військовому госпіталі, рятуючи українських бійців.

Провідний хірург шпиталю **Павло Варшавер** про свого колегу Андрія Циганка – дуже високої думки: «Це – чудовий фахівець та прекрасна, шляхетна людина! З ним комфортно працювати. Підготовлений теоретично, практично. Завжди прагне розвиватися, навчатися новому. Мужньо, впевнено проявив себе під час ворожої навали на Чернігів. Надійний, працелюбний. Розуміємо один одного буквально з пів слова».

Андрій Циганок

«Андрій Михайлович – дуже гарний і талановитий лікар, уважний, чуйний і доброзичливий, одне слово – професіонал. Тому ми всі його поважаємо, шануємо. Звертаємося до нього по висококваліфіковані поради, і він завжди пояснює», – розповіла лікар-ендоскопіст **Оксана Дука**.

Сьогодні хірург та водночас волонтер Андрій Циганок – в гостях у газети «Чернігівщина».

– Пане Андрію, Ви – наш земляк?

– Так, я народився на Чернігівщині. Батько Михайло Степанович і мама Ольга Іванівна трудилися в Березнянському лісництві, на Менщині. Та з самого дитинства я мріяв стати медиком. У моїх батьків були друзі-лікарі. І я справді зацікавився

медициною. Одного разу потрапив до лікарні, лежав у хірургічному відділенні. І тамтешній лікар, дізнавшись про мою дитячу мрію, запропонував піти до операційної та подивитися. І це було неймовірно! Відтоді я вже навіть не думав про іншу професію – хотів стати тільки лікарем, і неодмінно хірургом!

Батьки мене щиро підтримали. Тож, закінчивши школу, я вступив до Національного медичного університету імені О.О. Богомольця в Києві. Навчався на бюджеті, ще й стипендію отримував... Тоді, за президентства Ле-

оніда Кучми, як експеримент, створили таку Чернігівську філію при цьому університеті, яка теж знаходилася в столиці.

– Університет Ви закінчили з відзнакою. А чому вирішили стати хірургом?

– Хотілося не лише головою працювати, а й руками... Я з дитинства люблю щось майструвати. Це у мене таке захоплення, хобі. Особливо подобається мати справу з виробами із дерева. Батьки мешкають у селі, то я там, на подвір'ї, зробив альтанку, гойдалку... Можу й дах полагодити. Взагалі, увесь інструментарій для роботи з деревом я маю, періодично щось купую... Для мене цікаво – творити власноруч!

*Андрій Циганок, провідний хірург Павло Варшавер
та операційні медсестри Неля Хомченкова,
Марія Біла і Юлія Кашуба*

А в хірургії вмілі руки мають велике значення. Тому це – дійсно моє. Я вже після третього курсу свою літню практику проводив тільки в хірургії – до речі, тут, у Чернігівському військовому госпіталі. Та й свою першу в житті хірургічну операцію (видалення ліпоми) здійснив у шпиталі. Ніби й був цілком готовим та налаштованим до цього, та, чесно кажучи, мало свідомість не втратив від хвилювання. Однак це тривало лише якусь мить, а потім я опанував себе, тому все вже нормально відбувалося й завершилося благополучно.

Потім я вступив до аспірантури у цьому ж університеті. Працював у лікарні швидкої медичної допомоги в Києві. Далі трудився в Київській міській клінічній лікарні № 4 (Солом'янській лікарні). Захистив дисертацію і залишився працювати викладачем в університеті, на кафедрі хірургії. Я – кандидат медичних наук, доцент Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

- Одружилися...

- Так. Моя дружина Олена – теж медик, фельдшер. Нині працює асистентом стоматолога. Доньці Валерії – 16 років, навчається в економічному коледжі.

- В університеті була військова кафедра? Ви – лейтенант?

- Наразі – старший лейтенант. У 2014-му мене призвали в армію. Служив я у Гончарівському, в медичній роті. І часто бував у Чернігівському військовому госпіталі, подружився з колегами.

- Отож у Вас – прекрасна родина, цікава робота. Все гаразд... І раптом – війна!

- Звісно, я подумки готувався до цього, але все-таки повномасштабна війна здавалася тоді малоімовірною. Не очікував такого! 24 лютого я саме був у Чернігові – тривала пандемія ковіду, тож я зі студентами займався дистанційно. Маю тут житло... Отож у перші дні війни я звернувся до керівництва шпиталю, запропонував свої послуги – і мені не відмовили.

- Ви й мешкали у шпиталі?

- В основному, так, адже роботи не бракувало. Зникали світло, тепло, вода, зв'язок... Були жорстокі обстріли, тому пацієнтів було багато... Ситуація була вкрай складна, шпиталь – перевантажений, тому під обстрілами важкопоранених перевозили і до Києва. Я, наприклад, хворого з ускладненням (остеомієліт) також доставив до столиці, домовлявся в Інституті ортопедії і травматології. Там його успішно прооперували.

- Коли окупантів вигнали звідси й блокада Чернігова завершилася, немало хірургів залишили шпиталь, але Ви zostалися.

- Я всю війну працюю тут як волонтер і відчуваю свою потрібність. Поки що своїм студентам викладаю дистанційно. Як буде далі, чесно кажучи, не знаю. У шпиталі особлива атмосфера. Тут – справді чудовий та дружний персонал, прекрасні стосунки між колегами, довірливі – між медиками та пацієнтами. Та й обладнання – на високому рівні. Тобто все є для якісної, улюбленої роботи. Я працював у різних лікарнях і можу порівнювати.

– Провідний хірург шпиталю Павло Варшавер високо відгукнувся про Вас.

– Я ставлюся до Павла Леонідовича як до свого другого Вчителя. Взагалі ж мій перший Учитель – це керівник кандидатської дисертації, професор Валерій Миколайович Короткий, він уже завершив свій земний шлях. Але у нашого Павла Леонідовича також багато чого можна повчитися. Бо не кожен столичний хірург, навіть досвідчений, здатний виконувати такий діапазон хірургічних операцій, тим більше лапароскопічних.

– А якої Ви думки про начальника Чернігівського військового госпіталю Олександра Слесаренка?

– Олександр Петрович – справді мудра людина та прекрасний організатор! Такий дружний, відповідальний, високопрофесійний колектив – це його заслуга. Завдяки його зусиллям тут з'являється нове обладнання. Нині шпиталь – більш захищений, всі умови створені. Тому працювати в такому медичному закладі – справді почесно!

Ви можете відверто поспілкуватися з будь-яким працівником шпиталю й переконаєтеся, що всі наші колеги – патріотичні та самовіддані, вірять у нашу Перемогу.

– У Вас трапляються хвилини страху, відчаю, сліз?

– Знаєте, кажуть, що хірург має під час операції ставитися до пацієнта, як до колоди, яку потрібно вміло обтесати... Але я так не можу! Так, у мене виникають емоції. Бувають і страх, і відчай. Правда, не плачу. Але переживань вистачає. Та я анітрохи не шкодую, що обрав професію лікаря, хірурга.

Мені приємно, що у нас є талановита молодь. Наприклад, у шпиталі працює Єлизавета Юріївна Міщенко. Вона – хірург, старший ординатор. Талановита і любить свою роботу. Ось за такими людьми – майбутнє України, я в цьому щиро переконаний!

– Пане Андрію, під час ворожого наступу Ви могли виїхати з Чернігова, як і багато людей. У Вас є престижна робота в Києві, і Ви – не працівник шпиталю, та і взагалі навіть не військовий. Однак, попри смертельну небезпеку, Ви залишилися й самовіддано та відважно виконували щодня свою важливу справу. Адже всі співробітники Чернігівського військового госпіталю – це герої оборони Чернігова.

– Я – чоловік та медик. І ніякого героїзму тут немає – це звичайна чоловіча робота. Мої дівчата – дружина та донька – виїхали в Чернівці. А мое

*Хірурги Єлизавета Міщенко і Андрій Циганок
та ендоскопіст Оксана Дука*

місце було, звичайно, тут. І я вдячний шпиталю, який дав мені можливість працювати на Перемогу разом з усіма.

– Як Ви знімаєте постійні стреси, розвантажуетесь, відволікаєтеся від такої напруженої роботи?

– Раніше я дуже любив слухати хорошу, глибоку музику, вона мені неабияк допомагала. А тепер більше читаю нову медичну літературу, адже в професії не можна увесь час тупцювати на місці, відставати від часу. Попри все, треба розвиватися та рухатися, щоразу поновлювати свої знання. Також наша сім'я любить подорожі – раніше щороку їздили на море та ходили в гори. А це – чудовий, незабутній відпочинок! Зараз – ситуація інша, але я впевнений, що ми ще не раз побуваємо, наприклад, у наших чарівних, мальовничих українських Карпатах.

– Дякую за цю чудову розмову. Приємно познайомитися з такою людиною.

– Навзаєм, пане Сергію. Тільки не треба говорити про героїзм у нашій роботі. Просто кожен у цей важкий час повинен добросовісно виконувати свій обов'язок.

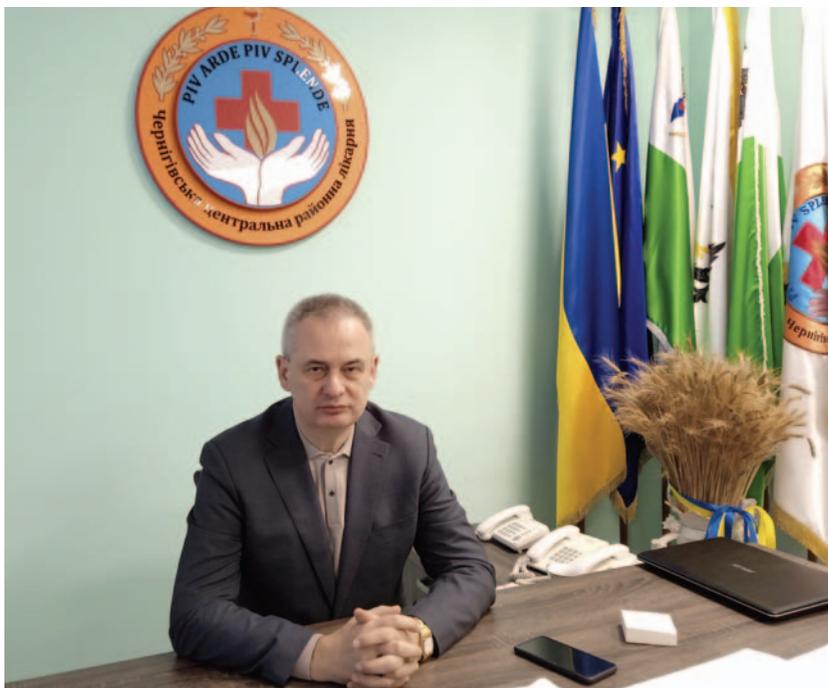
– Так усі герої і говорять.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

Чернігівську «районку» кацапи обстрілювали щоденно

У лютому-березні 2022 року Чернігівська центральна районна лікарня опинилася на рубежі лінії оборони. Росіяни, які не змогли прорватися в Чернігів, систематично накривали мікрорайон Бобровиця, де розташована лікарня, снарядами «Градів», артилерії, мінами, ракетами та бомбами. Тому «районка» зазнала найбільших руйнувань серед медзакладів області. Усього на території районної лікарні – десять корпусів. Серйозних пошкоджень внаслідок обстрілів зазнали чотири із них, інші були частково пошкоджені. Та, попри руйнування, лікарня знову працює на повну потужність, поступово відновлюючись.

«Чернігівська районна лікарня потрапила під обстріли відразу, з перших днів вторгнення росії на Чернігівщину, – розповідає генеральний директор Чернігівської центральної районної лікарні **Дмитро Руденко**. – До міста ворог підходив з різних боків, і з нашого, на жаль, також. Можна сказати, тут був рубіж оборони, блокпости, і фактично все це було біля нас. На жаль, ми є однією з найбільш постраждалих лікарень у місті. Артобстріли були постійні, танкові атаки, літаки, ракети... Все це накривало наш заклад безперестану».

Дмитро Руденко

Зрозуміло, що в таких умовах лікувати поранених тут не могли, але лікарі і весь медперсонал залишалися на місцях із тими хворими, які лишилися в закладі протягом усіх бойових дій на Чернігівщині.

«Десять перші днів війни, поки ми мали змогу, поки тут не стало зовсім «гаряче», медики в нашій лікарні надавали допомогу пораненим військовим і цивільним, які, на жаль, також були, – говорить директор. – Окрім того, виникало дуже багато медичних питань, бо солдати були не лише поранені, але і з вірусними захворюваннями, в тому числі ковідом. Поранених ми небагато прийняли, бо коли росіяни завдали чергового ракетного удару,

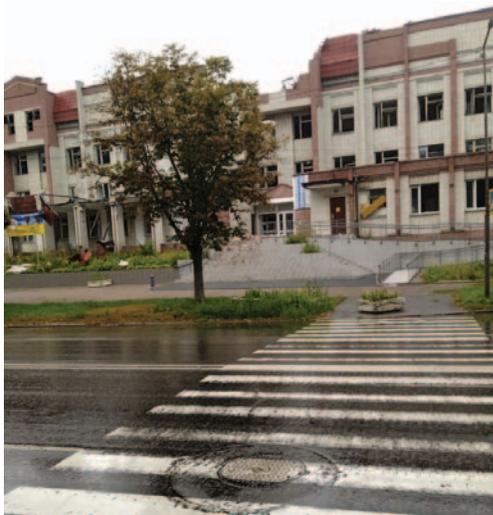
Надають допомогу пораненому

в операційній, де на той час тривала операція, повибивало вікна і мало не вбило наших лікарів. Це просто чудо, що вони не постраждали і закінчили роботу. І після цього ми вже не проводили хірургічних втручань – зосередились на наданні паліативної допомоги тим хворим, які лишалися в нас. В основному наша лікарня обслуговує сільське населення. І дуже багато пацієнтів саме з сіл лишалися ввесь час в лікарні, бо дороги були розбомблені, ворожі війська стояли, села були окуповані. Багато хто не міг доїхати-

ти додому. В нас лишалось майже пів сотні пацієнтів. В основному це були лежачі хворі у тяжкому стані».

2 березня росіяни запустили ракету в поліклініку і завдали їй значних руйнувань. Сьогодні в кабінеті Дмитра Руденка, як нагадування про ті події, зберігаються прапори, які вони з колегами відкопали з-під завалів.

«Це прапори, які майоріли над нашою поліклінікою, доки її не розбомбили росіяни, – говорить лікар. – Їх завалило цеглою, але ми їх знайшли і зберігаємо як реліквію».

Поліклініка після ракетного удару

Прапори, які знайшли під завалами

Районна лікарня стала пунктом незламності

У березні Чернігівська районна лікарня стала таким собі «пунктом незламності» для багатьох жителів міста. Там жили хворі, медики з сім'ями, пацієнти, туди приходили люди з навколишніх будинків. Були й люди з Новоселівки, яку нещадно обстрілювали російські військові.

«В лікарні є дуже міцне бомбосховище – власне, під час обстрілів ми там всі були, а коли стихало трохи, то люди виходили. Так жили місяць. У нас було чимало людей. В лікарні був генератор, ми його вмикали, коли не було світла. Люди приходили часто заряджати телефони, бо по місту світла вже майже ніде не було, – говорить директор. – Для всіх готували їжу спочатку на кухні харчоблоку, а коли пропала електрика, то наші дівчата-кухарі готували на вогнищі. У нас є казан на 250 літрів, от у ньому варили їсти протягом 40 днів. І це не лише для хворих, але й для персоналу, бо багато хто не міг виїхати додому, і для військових, і для звичайних людей, які приходили до лікарні. Попервах тричі на день готували, а потім – як виходило, коли не стріляли. Велика дяка дівчатам, яке це робили! Я також був вражений героїзмом наших технічних працівників і господарської служби, комунальних служб. Коли нам перебили воду, водоканал відразу, під артобстрілами приїхав і відремонтував. Те ж саме і з електропостачанням. Приїздили, ремонтували, незважаючи на вибухи, героїчні просто люди! Служба надзвичайних ситуацій працювала самовіддано. Ішло бомбардування – а вони все одно приїжджали і гасили ці будинки, які горіли. Я просто захоплюсь роботою пожежників. Та й загалом усі люди були надзвичайно об'єднані».

Сильно постраждало декілька корпусів

На території районної лікарні – 10 корпусів. Майже всі вони так чи інакше постраждали від російських обстрілів. Проте найбільших руйнувань зазнали інфекційне відділення, поліклініка, неврологічне відділення та лабораторний корпус.

Палати інфекційного відділення

«На момент початку військових дій у нашому інфекційному відділенні перебували 44 хворих на ковід, але після ракетного удару 3 березня вибуховою хвилею в тому приміщенні повністю повибивало вікна, двері, побито дах, і навіть перегородки всередині обвалилися. Хворі були важкі, вони всі лежали на ліжках. Вибухова хвиля була дуже сильна, і скло, і рами, які вилетіли, пролетіли над головами хворих. Якби вони перебували в сидячому або в стоячому положенні, тоді було б, звичайно, багато жертв, а так їм пощастило, – говорить Дмитро Руденко. – І це диво, що ніхто не постраждав, – лише одну людину трохи поранили осколки від розбитого вікна. Нам довелося тоді терміново зв'язатися з центром катастроф, вони прислали медичні бригади і ми всіх тих хворих швидко перевели до інфекційного відділення другої міської лікарні».

Того дня під ворожі ракети потрапили будівлі відділку поліції і виконавчої служби, що знаходяться поряд з територією лікарні.

«3 березня запам'ятається назавжди. Того дня до лікарні приїхала заступник бухгалтера, треба було забрати гроші з сейфа і роздати людям, бо зарплата не вся видана була. І ми пішли з нею в бухгалтерію, – згадає події того дня медичний директор **Володимир Чубич**. – Це була десь 12-13 година. Вікна каси виходять на виконавчу службу, і ми бачили, як туди прилітає ракета, а через декілька секунд почули ще один удар. Це був сильний звук. Все розвалилося, впало. Літак запустив дві ракети. Одну – в районний відділ поліції, іншу – в виконавчу службу. У бухгалтерії побито вікна і двері, порозкидало документи. Каса, де власне, ми були на момент прильоту, була в маленькій кімнаті, а двері були відкриті, осколки від скла затримала тюль. Я зараз прокручую у пам'яті всі ті події і не розумію, яким чудом ми залишилися живі. Потім ми швидко вийшли надвір, а там – армагедон. Шифер в асфальт повстрявав, дерева посічені, обломки і шматки ракети валялися, хвіст її стирчав. Тоді вибуховою хвилею в нашому інфекційному відділенні підняло дах. Того ж дня поряд з інфекційним відділенням впала міна, розірвавши кисневі балони. На щастя, нікого на території не було, бо всі ховалися в укриття. В інфекційному було все побите і засипане склом, проте люди цілі!»

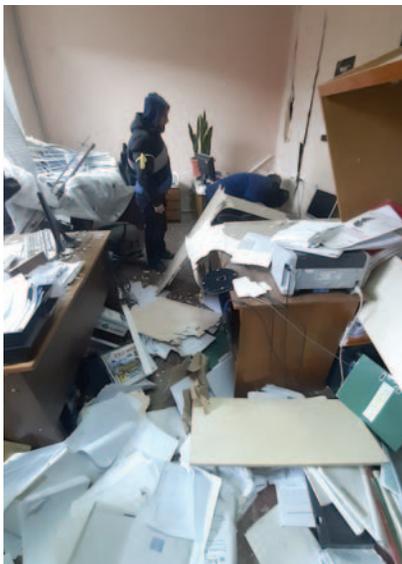

Володимир Чубич

Окрім ковідних хворих, у лікарні були й понад 40 пацієнтів в інших відділеннях – терапії, неврології та реанімації. За весь час бойових дій у медзакладі не загинув ніхто з хворих чи лікарів.

*Будівля виконавчої служби
після влучання ракети*

*Приміщення бухгалтерії
після ракетного удару
по виконавчій службі*

Під обстрілами народилося троє діток

Пологове відділення при Чернігівській районній лікарні славиться на всю область і навіть за її межами. Ще до початку вторгнення був цілий потік вагітних, які хотіли народжувати саме в цьому пологовому. І навіть під час бойових дій тут продовжували роботу.

«За лютий-березень у нас народилося троє діточок. Якраз були постійні обстріли, тому пологи лікарям довелось приймати прямо у коридорі, – говорить головний лікар. – Адже в палаті – вікна, і ми боялися, щоб під час обстрілів шибки не повилітали. На щастя, все пройшло добре, дітки здорові народилися. Та й наші лікарі на місці були. Потім жінки жили деякий час із дітками в лікарні, бо виїхати не могли».

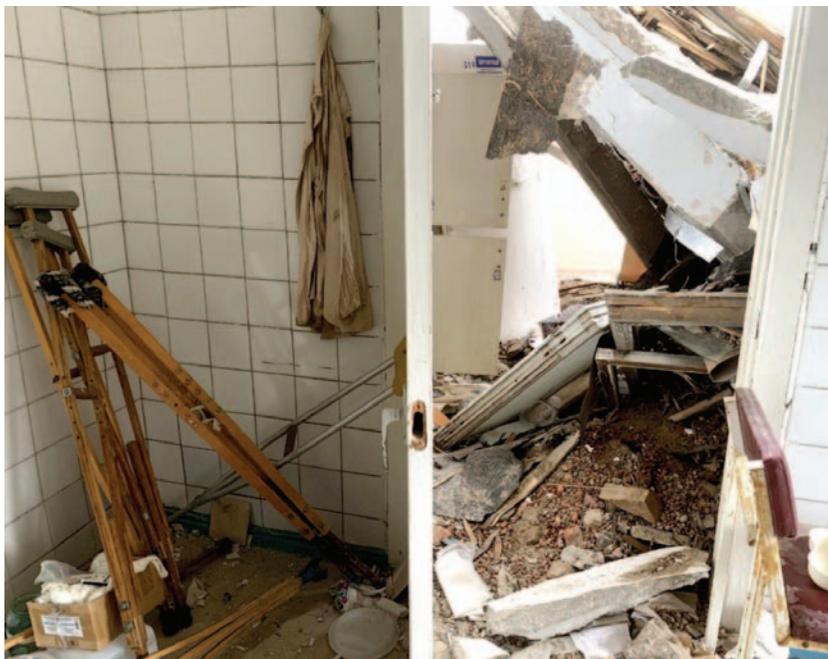
Лікарі допомагали в інших лікарнях

«Дні йшли один за одним. Ніхто не дивився на числа... Щоб зрозуміти, що тут відбувалося, це треба було пережити. Мені дзвонили багато знайомих з різних регіонів, я розповідав. Та мені здається, що ніхто з них до кінця не усвідомив, що тут було. Адже коли людина не знає, що це таке, коли поруч розривається снаряд чи міна, коли летить ракета чи бомба, коли стріляє реактивна система залпового вогню і все довкола розривається – це важко пояснити. Та й не зрозумієш цього, поки не відчуєш.

Кабінет хірурга

Перші десять днів ми приймали поранених військових. Дуже важко було, коли нам привезли поранених з блокпосту, який був неподалік. Травми

Приймальня ортопедів

у хлопців були важкі. На жаль, були важкі, на жаль, були й ті, хто помирав... Не вірилося, що все це може відбуватися в цивілізованому світі, – згадує Дмитро Руденко. – Та після того, як осколками побито нашу операційну, та взагалі стало небезпечно перебувати в лікарні через цілодобові обстріли, ми не могли продовжувати приймати поранених, тому їх везли в інші медичні заклади Чернігова».

Хірурги, травматологи і анестезіологи з районної лікарні були направлені на допомогу до інших лікарень.

«Коли ми вже не могли надавати допомогу пораненим, ми направили своїх лікарів в обласну лікарню й у військовий госпіталь, – говорить лікар. – Тобто вони числилися в нашому штаті, але виконували свою роботу в інших закладах, де був основний потік поранених».

Допомагали всі

«Ліками і витратними матеріалами ми були повністю забезпечені, не було дефіциту продуктів, допомагали всі, – говорить Дмитро Руденко. – Коли зникла вода, наші співробітники їздили машиною з бочками на водоканал, набирали і привозили сюди. Також ще в перші дні повномасштабного вторгнення власниця однієї з аптек, які знаходилися в приміщенні поліклініки, дала дозвіл використовувати медикаменти за потребою. І добре, що ми їх забрали і перенесли до основного корпусу, бо через декілька днів у цю будівлю прилетіла ракета. Тоді наших працівників і хворих там, на щастя, не було».

У терапевтичному корпусі вибиті вікна

Усі лікарні Чернігова співпрацювали між собою і допомагали одна одній, як і чим могли.

«Так сталося, що був розбитий тубдиспансер, і ми забрали 30 хворих до себе, – розповідає Дмитро Руденко. – Адже було холодно, і куди поді-

ти хворих з туберкульозом – ніхто не знав. У нас було пусте приміщення педіатрії, то ми надали його для цих хворих. І доти, доки їх не перевели до інфекційного відділення дитячої лікарні, вони жили в нас. І це правильно, ми маємо допомагати».

Відбудова триває

Хоча після тих жахливих подій лютого-березня минуло не так багато часу, проте Чернігівська районна лікарня міняється щоденно. Завдяки державі і небайдужим міжнародним спонсорам за останні півроку тут вдалося відновити більшість руйнувань, яких завдали російські війська.

«На території лікарні було багато прильотів. Розбитий санітарний автомобіль і киснева станція. Основний корпус дуже постраждав, лабораторний, інфекційний корпус, неврологічне відділення. На жаль, будівля поліклініки дуже пошкоджена, – розповідає Дмитро Руденко. – Сьогодні ми працюємо в повному режимі. Звичайно, відчувається нестача приміщень, але ми справляємося. Хочеться відзначити, що велика увага була приділена нашій лікарні від обласної державної адміністрації і управління охорони здоров'я ОВА. Як тільки в нашому регіоні все більш-менш стабілізувалося, було прийняте рішення про відновлення лікарні. На це держава нам виділила 18 мільйонів гривень, плюс спонсо-

Інфекційне відділення і все, що лишилося від кисневих балонів

рами в відбудові лікарні виступили Міжнародний медичний корпус, Червоний Хрест та інші благодійні міжнародні організації.

І ми розпочали відновлення всіх пошкоджених корпусів. В інфекційно-му відділенні від старого лишилися лише стіни. Там поміняли всі внутрішні перегородки, перекрили дах, вставили вікна, поміняли каналізацію, сантехніку, провели нову вентиляцію. Також вже відремонтували лабораторний корпус. У неврологічному відділенні за кошти Міжнародного медичного корпусу перекрили покрівлю. Найбільше зроблено робіт по центральному корпусу: вікна змінені, відремонтована операційна, приймально-діагностичне відділення зроблене.

Можна сказати, що основні руйнування усунули, лишилася поліклініка. На жаль, цього року ми не змогли розпочати ремонт поліклініки, бо там досить великий об'єм робіт, та й потрібно спершу проект зробити. Перша черга проекту вже подана на проплату в Міжнародний Червоний Хрест. Коли буде виготовлений проект, тоді вже будемо шукати кошти на відновлення.

До речі, гуманітарна організація привезла нам два гарні реанімоби́лі. Один – вживаний з Італії і один новий. Тобто зараз вже вирішили проблеми з санітарним транспортом. Адже один свій санітарний автомобіль ми віддали на потреби армії, а інший був розбитий під час бомбардування. Також нам дали нову кисневу станцію, рентген-апарат, ліки, роздаткові матеріали».

Хворі «пішли» відразу

Зараз лікарня працює на повну потужність, відділення завантажені. Тут надають і екстрену, і планову медичну допомогу. Після того, як наші військові вибили російських окупантів з Чернігівщини, буквально через декілька днів до лікарні почали звертатися хворі, які понад місяць не могли доїхати до Чернігова.

«Хворі почали надходити майже відразу, як зняли блокаду. Особливо з окупованих територій, – говорить Дмитро Руденко. – Адже люди деякий час не мали медичної допомоги, тому зрозуміло, що хвороби, особливо хронічні, дали про себе знати. Це гіпертонічні хвороби, інсульти, ішемічні хвороби

серця, шлунково-кишкові захворювання. Після війни потрібно розгрібати ці авгієві стайні, бо планова і ургентна медична допомога людям майже не надавалася. Не було кому, і людям не можна було б доїхати. Плюс до всього стрес, багато хто сидів у сирих, холодних погребях. І все це дає про себе знати. Під час бойових дій люди трималися, а потім почалися проблеми зі здоров'ям. Зараз велике значення має і надання психологічної допомоги».

Дуже змінився наплив пацієнтів і в гінекологічному відділенні. Зокрема лікарі відзначають зростання кількості випадків пухлин у жінок.

«Раніше в нашому відділенні велику частку займали пацієнтки з гарозою переривання вагітності, різними патологіями вагітності, – розповідає районний акушер-гінеколог, завідувачка гінекологічного відділення **Лідія Лаврик**. – Зараз же вагітних майже немає. І якщо така з'являється, – це для нас, лікарів, радість. Це надія на продовження життя. Проте хоча відзначити, що значно збільшилася кількість запальних процесів серед

Поліклініка після ракетного удару

жінок. Це все – наслідок того, що жінки сиділи в нетоплених хатах, у сирих, холодних погребях, укриттях, що не може не позначитися на жіночому здоров'ї. Зараз багато пацієнток звертаються з пухлинами, бо тоді люди тривалий час не мали можливості звернутися по допомогу, пройти належне обстеження. Адже більшість наших пацієнток – це жительки району, багато хто був в

окупації чи відрізаний від міста. Практично щотижня ми відправляємо в окоцентр, і щотижня тут оперуємо, якщо це доброякісна пухлина».

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

Місяць окупації Чернігівської психоневрологічної лікарні

Чернігівська обласна психоневрологічна лікарня понад місяць перебувала в окупації. З кінця лютого до початку квітня лікарня та село Халявин, поруч з яким розташований диспансер, лишалися відрізними від Чернігова. Російські війська контролювали територію навколо медичного закладу, зокрема дорогу до нього. Понад триста пацієнтів разом із працівниками закладу були вимушені переїхати в підвали, щоб вижити під час обстрілів. А медична директорка Світлана Александрова ходила на ворожі блокпости, аби просити не обстрілювати гуманітарні вантажі, які доставляли їм із Чернігова замінованою дорогою.

Чернігівська обласна психоневрологічна лікарня розташована всього за кілька кілометрів від Чернігова. Тут лікуються люди з різними психічними розладами, залежностями, а також ті, які скоїли злочин і за рішенням суду примусово потрапили на лікування. У лютому-березні всі пацієнти лікарні і персонал опинилися в окупації, і через постійні обстріли були змушені жити в підвалі.

Світлана Александрова

«Як медичний директор я складаю графіки чергування. І на 24 лютого поставила собі чергування. Так уже судилося, – згадує медичний директор Чернігівської обласної психоневрологічної лікарні **Світлана Александрова**. – Я проживаю поруч, і, по суті, зранку мала йти на добове чергування. О 5.30 зателефонував лікар, який чергував напередодні, і сказав, що почалася війна. Я схопилася і за декілька хвилин була на роботі».

З самого ранку Світлана Миколаївна і її колеги почали виписку пацієнтів та планування своєї роботи в умовах військового стану.

«Перша задача була – максимальна виписка пацієнтів, які могли бути дома. Весь медперсонал сів на телефони і обдзвонив родичів, хто може забрати, доїхати. І тоді виписали багато пацієнтів. На ранок 24 лютого було 450, а на вечір – 306, – говорить лікарка. – Лишилися ті, кого ми не могли відпустити, у кого немає родичів або ті, хто вже не міг доїхати додому, бо багато населених пунктів були окуповані».

На території лікарні є невеликий магазин, аптека та банкомат. Тому працівники медзакладу вирішили зняти всю готівку, скільки в кого було на

картці, і закупити продукти та ліки. Гроші знімали як медики, так і пацієнти, бо ніхто не знав, що буде далі.

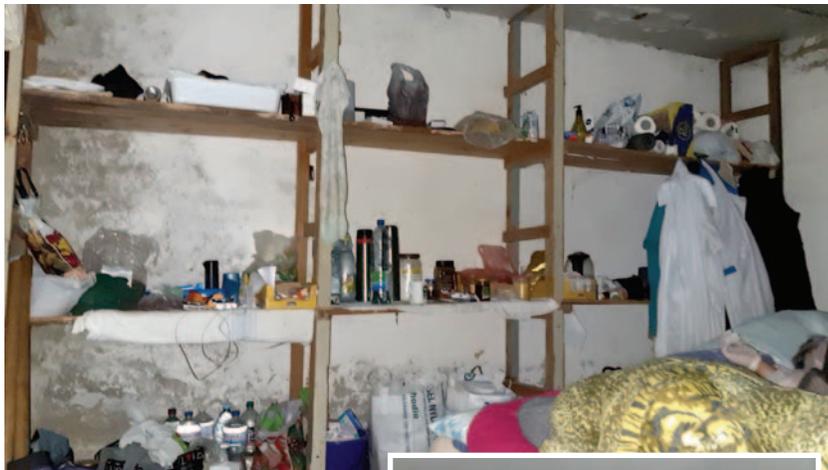
«Зробили певні запаси в основному з води, консервів та ліків, – говорить пані Світлана. – Адже наші ліки для хворих були у наявності, а знеболювальні, від гіпертонії, головного болю ми купили. Можна сказати, обнуляли свої рахунки у банкоматі, бо розуміли, що зараз гроші не знадобляться, а ліки і їжа точно не будуть зайвими.

Ми постійно були на зв'язку з генеральним директором Володимиром Івановичем Яценком. Він ще зранку 24 лютого приїхав сюди, і ми порадилися, як працюватимемо. Було прийнято рішення відпустити наших працівників, без яких могли на той час обійтися. Адже садочки не працювали, а багато в кого діти вдома були самі. На перший день залишилися ті, хто заступив на цілодобове чергування. Це приблизно до 75 чоловік персоналу».

Це цілодобове чергування, яке почалося для медперсоналу 24 лютого, зтягнулося в кожного по-різному: хтось побув там п'ять днів, а хтось – три місяці, як Світлана Миколаївна.

Всі працювали як єдиний механізм

«Ми ж, як і кожен пересічний громадянин, не мали ніяких настанов, спеціальних навичок, як працювати під час війни, – говорить лікар. – Проте все було дуже організовано. Всі працівники об'єдналися в одну команду і просто виконували свою роботу. Проблеми ми вирішували у міру їх надходження. На перший день у нас ще було світло, газ, вода, та досить швидко всі ці блага почали зникати. Першим пропало опалення, адже поруч були вибухи, то його відключили. Утеплялися всім, чим могли: зносили всі ковдри, які були в лікарні, всі речі. Перша доба була найтяжча, бо першу ніч ми спускали пацієнтів по тривозі декілька разів, і, як тільки вона закінчувалася, знову підіймалися нагору. Ми ще сподівалися, що ось-ось все закінчиться, усі ляжуть, виспляться і все буде добре. Та вже вранці наступного дня вирішили капітально облаштувати підвальні приміщення. Робили дерев'яні щити-під-

*Так організували
побут у підвалах*

дони, на які набивали по декілька матраців, щоб зручніше було на них лежати. Занесли в підвал усі необхідні продукти, воду, сірники, ліхтарики, – і вирішили не бігати, а ночувати у підвалі. Адже в нас не звичайні пацієнти, і підняти їх, вивести в підвал у перші дні була та ще задача. Вони чинили опір, збуджувалися, кричали, говорили, що ми їх катуємо. Та вже в середині березня все було на автоматі: як тільки загула сирена – пацієнти зібрані, вдягнуті, чекають у коридорі, щоб спускатися в підвал. Причому всі, навіть ті, хто має деменцію».

Кожне відділення облаштувало підвальне приміщення у своєму корпусі, відповідно і розміщували пацієнтів. Так було легше і персоналу, і хворим.

«Кожен працівник знає своїх пацієнтів, і вони знають персонал. Відповідно, пацієнти прив'язуються до них, і це важливо. Саме тому ми не змішували відділення і не переводили з одного в інше, – говорить лікарка. – Нашим працівникам, звісно, було важко. Коли ти сам з родиною в підвал спускаєшся, то усе зрозуміло. А коли в тебе не один десяток людей, і більшість таких, які самостійно не спроможні себе обслужити, скоординувати свої дії навіть у мирному житті, а тим більше в таких екстремальних умовах? Мабуть, найтяжче було працівникам відділення з посиленням режимом, де перебувають пацієнти, які вчинили тяжкі злочини і перебувають тут на примусовому лікуванні за рішенням суду. Також паліативному відділенню було важко. Якщо інші хворі рухаються, то там лежачі і мало ходячі».

БТР ледь не виламав ворота

У березні до медзакладу зайшло декілька десятків озброєних російських окупантів. Вони нищпорили територією у пошуках наших військових. Тоді і персонал, і пацієнти дуже перелякалися.

«Заїхали вони вперше на територію нашої лікарні десь 16 березня цілою командою. Більш дрібне командування було в Халявіні, а вище – десь ближче до Ріпок стояло, – говорить Світлана Миколаївна. – Заїхали на БТРі прямісінько в ворота. Ледь їх не виламали – добре, що вони були прикриті, а не замкнені. З того часу ми просто перестали закривати ворота. Наші охоронці повідомили, що російські військові на території, і я швиденько вискочила до них. Коли зайшли вперше, то обдивлялися всі приміщення – шукали військових, але на той час їх вже тут не було».

З першого спілкування керівниця лікарні зайняла жорстку позицію, чітко говорячи, що вони не мають дислокуватися на території її закладу і що їм нічого робити тут.

«З цими першими можна було говорити, бо вони гралися в миротворців, – говорить жінка. – Зразу почали питати, що потрібно, – мовляв, ми все

привеземо, напишіть списки. Я сказала, що нам нічого від них не треба. Лише попросила, щоб не ходили до нас, не розселялися в нас, дозволяти нам ходити по воду на дачі і щоб ми могли пересуватися по території. І тоді я вперше провела перемовини, щоб вони пропустили машину з хлібом та водою.

Ті, що стояли в Халявіні, були більш лояльні. З ними можна було домовитися, а от їхній командир, який дислокувався в районі Ріпок, був дуже жорсткий. Вони самі його боялися – мабуть, було чого. У нього навіть погляд був жорсткий. Коли він до нас заїздив, я бачила, що це дуже агресивна людина. Загалом вони не жили у нас на території, але в будь-який момент могли навідатися.

Був випадок, коли їхній підрозділ проїздив мимо і запеленгував, як наші співробітники дзвонили додому. У нас зв'язок потрібно було шукати, і якщо таке місце знаходили, то звіди дзвонили всі. І кацапи заїхали на територію лікарні на БТРі, позіскакували і з автоматами бігли до наших працівників, які говорили по телефону. Я побачила це і побігла до них, почала кричати: що ви робите, зупиніться! На що вони сказали: «Ваши сотруднікі докладивають наше местоположеніє». Я сказала, щоб їх не чіпали, бо вони родинам дзвонять. Звісно, росіяни перевірили телефони, але відпустили. І тоді було страшно, бо не знаєш, чого від них очікувати і як вони себе поведуть з автоматами в руках».

Домовлятися з росіянами було потрібно

Коли лікарня опинилася в російській окупації, досить швидко постало питання, як доставляти хворим продукти, засоби харчування, воду, теплі речі. Та й працівників потрібно було довозити до роботи. Тоді керівники закладу зважилися на відчайдушний крок: домовитися з росіянами, щоб ті пропустили машину з продуктами з Чернігова до лікарні.

З нашого боку з блокпостом домовлявся генеральний директор Чернігівської обласної психоневрологічної лікарні та її працівники. З росіянами доводилося говорити Світлані Миколаївні. Вона вдягала білий халат і сама

йшла на найближчий російський блокпост просити, щоб пустили машину. Звісно, їй було страшно, але жінка жодного разу не показала цього російським солдатам.

Тут був кацапський блокпост

«Домовлятися ходила на російський блокпост двічі на тиждень. Обстріли були, дорога була замінована, тому їхати було небезпечно. Але на той час ці машини з допомогою були для наших пацієнтів життєвою необхідністю, – говорить Світлана Миколаївна. – Я завжди ходила у білому халаті. Вони взагалі попередили, щоб без білих пов'язок не пересувалися по території закладу. На блокпост я пішла повільно, помаленьку. Руки не були підняті догори, але розставлені так, щоб видно було, що вони порожні. На повороті біля «ведмедиків» до мене вибігло п'ятеро озброєних росіян з криками: «Не підходіте, что вам нужно?». Я сказала, що домовлялася з їхнім командиром, що до нас буде їхати машина з продуктами і з працівниками завтра о 10.00, то щоб вони її не обстріляли».

Перший гуманітарний вантаж разом із медперсоналом з Чернігова їхав декілька годин замість звичних півгодини. Коли Світлана Миколаївна

пішла на російський блокпост, виявилось, що росіяни змусили водія розвантажувати машину прямо на дорозі.

«Вранці мені повідомили, що машина проїхала наш блокпост. Проходить година, друга – а її нема. Я почала нервувати і вирішила знов іти на російський блокпост, бо в тій машині були наші люди. Автівка стояла на блокпосту. Вони змусили п'ятьох жінок-працівниць, які їхали на зміну, і водія розвантажити повністю всю машину, – говорить пані Світлана. – Передивлялися все. Це мене дуже сильно розізлило. І коли приїхав той командир, я йому кажу: «Ви або не пропускаєте, і ми тут вмираємо з голоду, і нехай про це знає увесь світ. Або ви пропускаєте і не знущаетесь над тими людьми, які мають той вантаж тягати». Воно ж все заклеєно, його не складеш. Воно не поміщається просто потім. Плюс до всього – вага немаленька, а працюють у нас в основному жінки. І після цього ми домовилися з ними, що перевірятимуть вже на території лікарні. І наступні рази машина приїздила до харчоблоку, і вони перевіряли. Там були і особисті передачі від родин пацієнтам і працівникам. Вони всі ці передачі відкривали і забирали, що хотіли, в основному цигарки – де побачать, то забирають відразу. Потім ми вже почали ховати такі речі. Пальне також відбирали. Ми тоді придумали так: заливаємо повний бак, потім та машина лишається, а напівпорожню таку ж саму ми відправляємо в Чернігів. Тоді ми зливали і ховали його. Нам потрібно було для генератора пальне. Ще вони шукали спиртні напої, але в нас такого не було».

Водії-герої

Знайти когось, хто хотів би їхати, було нелегко, але все ж таки відчайдухи знаходилися. Одним з них був місцевий сторож, який возив воду.

«Дуже важко було знайти водія. Перші декілька разів ми відправляли машину як від Червоного Хреста, а потім він отримав вказівку з центру, що вони до нас не їздять, бо ми перебували в окупації, – говорить лікарка. – З водіями це взагалі окрема тема. Тут потрібно сказати, що під час цієї окупації і військових дій на Чернігівщині кожен по своєму проявляв героїзм. І

водії, які їздили до нас, – справді герої. Ми б без них точно не справилися. По-перше, це перевантаження самої машини. По-друге, дорога замінована. По-третє, обстріли в будь-який час. Був такий момент, коли під час однієї з поїздок росіяни зупиняють нашого водія, відводять убік і говорять: «Ми проб'ємо, де ти живеш, знайдемо твою родину, і якщо ти хочеш, щоб з ними нічого не сталося, то наступного разу привезеш нам дані про свої блокпости». Хто знає, блефували вони чи ні, але залякати вони точно вміють. Водій був дуже наляканий, і ми відтоді почали їх міняти. Кожен рейс їхав хтось новий. Це були свого роду волонтери, водії з категорії наших колишніх пацієнтів, наших працівників. Були дні, що ми міняли машини: до блокпосту їхала одна, назад – друга. По-різному викручувались».

Був серед водіїв і місцевий працівник **Олександр Буштрук**. Чоловік працює у медзакладі охоронцем чотири роки. 6 березня, після однієї з поїздок, чоловік потрапив у російський полон.

Олександр Буштрук

«Був водій Олександр з Халявина, наш охоронець. Він попервах возив у лікарню воду з села на своїй машині. Загружав пляшками з водою всю

машину і привозив, а одного дня він пропав, – згадує лікарка. – На роботі не з'явився, на дзвінки не відповідав. Хоча він мав привезти воду. Ми з лікарем вирішили йти його шукати. Виходимо за прохідну – а там недалеко стоїть машина Олександра. Багажник був відкритий, запаска та інструменти розкидані, капот відкритий, акумулятор знятий, а пляшки з водою валялися довкола. Ми з лікарем поставили акумулятор, я сіла за кермо і загнала машину в лікарню. А на третю добу Олександр знайшовся – як виявилось, його взяли в полон».

У полоні Олександра тримали добу, увесь час зі зв'язаними за спиною руками та з шапкою на очах. Йому не давали ні пити, ні їсти, шукали націоналістичні татуювання. Відпустили, бо вирішили, що чоловік для них загрози не становить.

«Щойно воду відвантажили, почався бій на трасі. Вирішили, що перечекаємо його і поїдемо назад у село. Бій перечекали, виїжджаємо назад – танк на машину. Нас заламали, машину розібрали, шукали радіопередавач. Подумали, що навідник, бо після мене – одразу бій, – розповідав в одному з сюжетів «Суспільного» Олександр Буштрук.

Після звільнення з полону Олександр ще декілька разів сідав за кермо автівки, яка возила в лікарню з Чернігова гуманітарну допомогу і працівників.

Працівники продовжували їздити на роботу

Хоча лікарня була в окупації, працівники знаходили змогу добиратися на роботу.

«Лікарню врятувало те, що багато людей з ближніх сіл їздили через російські блокпости на роботу, – говорить пані Світлана. – Наші санітарки з харчоблоку якимось приїхали під сильні вибухи. Тут все літало, рвалося – а вони на роботу їдуть. Кажу: дівчата, ви чого їхали? А вони кажуть, що годувати хворих комусь треба. В основному працівники були заїздами: хто скільки міг тут пробути залежно від ситуації. Звісно, дехто повиїздив, зокрема й лікарі, і деякі досі не повернулися – ну це хто як бачив ситуацію. А

були такі, що їхали, а потім поверталися, бо тут було спокійніше, ніж у місті. Адже коли ти при ділі, коли працюєш, то легше переживати все, що довкола робиться».

Старша медична сестра, яка минулого року була ще звичайною медсестрою, працювала в лікарні понад тиждень. Проте коли дізналася, що її діти опинилися в окупації, вирішила будь-що дістатися до них.

Юлія Бондар

«Я в перший день вивезла дітей до бабусі в Мохнатин, а 25 лютого була моя зміна, і я вже з села поїхала на роботу. Коли ми їхали, по трасі ще були наші військові, – говорить пані **Юлія**. – 27 лютого увесь ліс довкола лікарні і дачі були окуповані росіянами. Вони фактично ховалися за нашою лікарнею, як за щитом. Також росіяни зайшли в Мохнатин, і в мене серце не на місці було, дуже переживала за дітей. Тут теж було важко, і потрібна була моя допомога. Адже в нас специфічні хворі, які по-різному поводились. 5 березня я вирішила їхати до дітей. До Чернігова доїхала машиною, яка привозила гуманітарну допомогу, а потім

пішла пішки на Мохнатин. Було страшно, але там були діти, і за них був ще більший страх. Коли йшла, то назустріч виїхав їхній танк і машина з військовими. Вони наставили дуло танка на мене і водили ним перед обличчям декілька хвилин, а ті, що сиділи в кузові машини, сміялися. Я просто стояла і молилася, бо бігти не було сенсу. Мені пощастило: трохи повеселившись, вони поїхали далі, а я пішла до дітей».

Тиша лякала найбільше

За 40 днів життя в окупації працівники лікарні звикли до постійних вибухів, до гулу сирен, до непроханих гостей, які могли прийти з автоматами в будь-який час. І тому, коли окупаційні війська втекли з Чернігівщини, тиша лякала найбільше.

«Найстрашніше було в перший день квітня, коли російські військові лишали Чернігівщину, – згадує пані Світлана. – Напередодні вони приїхали до лікарні на БТРі, скинули на прохідній пару мішків рису, банки трилітрові зі своїми щами і півлітрові банки ще з чимось. Я підійшла, а вони кажуть: «Ми уходім, а ето вам». Скоро тут будут ваши». Напряму про те, що вони йдуть з Чернігівщини, не сказали, і я не знала, що вони мали на увазі. Та подумала: як наші, то Слава Богу. І це було 30 березня, а зранку 1 квітня мала їхати до нас чергова машина з Чернігова з хлібом. Я виходжу о 9 ранку і йду до російського блокпосту, як завжди попередити про машину. Зазвичай вони відразу вибігали з автоматами з куців, а тут іду – і немає нікого. Тиша довкола – аж страшно, бо звикли вже за понад місяць до вибухів. Коли ти бачиш небезпеку, то розумієш, що на тебе чекає, а тут – тиша і нікого немає. Я пройшла їхній перший блокпост, дійшла до траси – там теж нікого. Потім набрала нашим працівникам у Рівнопілля, Полуботки і Халявин – усі сказали, що немає нікого. Тоді передзвонила Ігорю Івановичу, сказала, що нікого немає, нехай пускає машину».

Світлана Миколаївна згадує, що наші військові прийшли до них 2 квітня, і не стримуючи сліз, каже, що те відчуття неможливо передати.

«Ми були в підвалі, аж раптом хтось заходить і каже: Світлано Миколаївно, там військові. Відразу всі налякалися – ми ж не знали, що то свої, – говорить Світлана Миколаївна. – Виходжу – а то наші прийшли. Це боляче згадувати, але побачити наших військових, наш прапор було дуже приємно.

Близько місяця ми ще жили в підвалі після того, як звільнили Чернігівщину. Підіймалися нагору, але ночували в підвалі, бо тепліше було. Гуляли біля відділення з пацієнтами. У мене була маленька колонка, яку

я під'єднувала до телефона і вмикала хворим добірку українських пісень. Вони співали, танцювали. Пам'ятаю, тоді пішов березовий сік, і ми його збирали відрами. Гріли, додавали лимон і м'яту і робили такі чаї хворим».

Хоронити пацієнтів доводилося самим

За час окупації в лікарні померли понад два десятки пацієнтів. За словами головної лікарки, всі були людьми похилого віку і мали складні хронічні захворювання. Їх доводилося ховати прямо в полі, а вже після вигнання окупантів тіла перепоховали на кладовищі.

«Всього 24 пацієнти померло за час окупації. Перших померлих нам вдалося вивезти, а потім такої змоги не було і довелося зробити своє кладовище, де поховано було 17 людей, – згадує ті дні пані Світлана. – Могили ми копали разом з пацієнтами, які допомагали. Спершу тіла померлих клали в спеціальні мішки, а потім, коли вони скінчилися, замотували в простирадла і маркували. Я малювала схему кладовища, бо ніхто не розумів, що буде далі. Сьогодні ми є, а завтра нас немає. Та люди мають бути впізнані. Ми робили табличку, писали фарбою прізвище, дату народження, дату смерті. Додатково наклейку – файл з усіма даними про померлу людину – клали в саму могилу. Потім я окремо робила схему з номерами могил і список, хто де. Ховали на полі – то фермерське поле, але ж тоді в нас не було вибору. Був випадок, коли вийшли з окупації, то один з дачників приходив лягтися, що ми неподалік його дачі кладовище зробили. А там земля м'якша: поле ж було переоране, а був і сніг, і заморозки, тож дуже важко було копати ті могили. Коли потепліло, то стало легше, але тоді інша проблема з'явилася – довезти тіло. Машиною не доїдеш, бо грузне, тому на тачках доводилося возити. Пакували тіло, інструменти, одягали білі халати і колоною йшли. Перед цим я обов'язково повідомляла росіян, що в нас буде захоронення. Іноді бувало, що два-три дні не могли поховати, то ми тіла клали на балкони, а тоді два-три тіла хоронили відразу. Це дуже важко, персонал увесь не міг піти, йшло четверо санітарів, четверо пацієнтів

і я. Ходили по черзі, бо лопат не було багато, та й лишити хворих самих не можна. Частину вже перепоховали, але деякі залишилися. Ми поки не змогли знайти їхніх рідних».

Пацієнти пропонували допомогу

Воду, якої потрібно на день чимало, доводилося носити щодня з-за меж лікарні.

«Воду носили з пацієнтами разом відрами з криниці, – говорить лікарка. – Вогнища горіли цілий день: біля харчоблоку постійно і біля кожного відділення при вході в підвал. На них готували їжу і кип'ятили воду. Дрова брали з того, що було в нас. Перед цим у лікарні замінили багато вікон, і старі лежали на території. Тож вирішили витягувати скло, складали його, бо розуміли, що ще знадобиться, а рами використовували як дрова. Пиляли за територією лікарні у посадці. Та перед цим обов'язково повідомляли росіян, що ми пилятимемо. Палили старі меблі, які розвалювалися. Потім пішли сильні дощі, і важко було розпалити мокрі дрова. Папір берегли для розпалу. Були моменти, коли ми могли піднятися і помитися нагорі, попередньо нагрівши на вогнищі воду. Але там було настільки холодно, що пацієнти, побувши у відділенні, просилися в підвал, бо там тепліше. Мінімум двічі на день готували на вулиці їжу для пацієнтів та працівників.

Здивували дуже пацієнти, які в нас на примусі – ті, що вчинили злочин і за рішенням суду проходять у нас лікування. Саме вони дуже допомагали. З одного боку ми боялися, бо це режимні пацієнти, яких ми маємо охороняти, а з іншого боку вони – міцні хлопці. І воду вони носили разом з нами, дрова рубали. І вони самі просилися. Їхня допомога дуже відчувалася, бо були дні, коли було всього 23 людини персоналу на 300 пацієнтів».

Більшість часу пацієнти проводили в підвалі. На вулицю виходили лише у моменти тиші.

«Кожне відділення перебувало в своєму підвалі. Коли було тихіше, то кого могли, максимально підіймали, щоб пацієнти побули нагорі, – говорить лікарка. – Або в приміщенні, або, як була змога, на вулиці. Та небезпека була

так часто, що на повітрі погуляти повноцінно не було змоги. Так 8 березня, якраз коли пацієнти були на першому поверсі відділення, був приліт у дальні палати – на щастя, ніхто не постраждав.

У приміщенні в туалет не ходили, бо води не було, і ми боялися, щоб підвали не затопило, тому почали копати вигрібні ями – на десять відділень потрібно було десять ям. За 3-5 днів вони заповнювалися, і потрібно було копати нові. Біотуалети в нас є, але їх небагато. Вночі всі ходили на відро. Звичайно, воно стояло в окремому приміщенні, але його ж треба комусь винести».

Допомагають військовим боротися з кризовими станами

Війна раниць не тільки тіло, а й душу українських захисників. На жаль, рани війни такі глибокі, що Україна ще довго відчуватиме біль, що його переживають наші військові, повертаючись із окопів у цивільне життя.

Часто після пережитого і побаченого хлопці та дівчата страждають від тривожності, депресії, почуття провини, поганого сну. І це нормальна реакція психіки здорової людини на ненормальні події. Тут головне – звернутися до спеціаліста, щоб у майбутньому все це не впливало на їхнє життя. Чернігівська обласна психоневрологічна лікарня має чималий досвід роботи з психологічними травмами військових. Цей заклад одним з перших в області відкрив ліжка для військових у відділенні № 15 – це відділення межових та кризових станів. І сьогодні місцеві лікарі мають чималий багаж знань для роботи з ПТСР.

«За вказівкою Міністерства оборони військові проходять лікування у містах, наближених до розміщення їх частини. І не має значення, звідки родом людина – чи з Півночі, з Заходу, зі Сходу, з Центру чи Півдня України.

Сьогодні Чернігівська обласна психоневрологічна лікарня обслуговує Чернігівську та Сумську область, – розповідає Світлана Александрова. – Специфіка нашого закладу в тому, що в нас є ВЛК (військово-лікарська

Будівля лікарні

комісія), тобто ми не просто лікуємо, а вирішуємо на кінцевому етапі, чи може військовий продовжувати службу, чи може далі піти захищати країну, чи може виконувати бойові завдання.

Ми почали надавати допомогу нашим військовим вже давно. Я пам'ятаю, як в 2014 році одночасно надійшло дуже багато поранених військових, і 40 з них до нас були госпіталізовані. У них були неважкі супутні поранення і психологічні травми. І їх тут лікували. Тоді було трохи легше, бо більше фахівців були на місці. Та й самих пацієнтів, яким потрібна наша допомога, стало значно більше. Та зараз у нас не вистачає саме лікарів, психіатрів, психологів. Проте зараз ми набули великого досвіду роботи з такими військовими травмами і готові допомагати нашим військовим стільки, скільки потрібно. А найціннішим є те, що ті хлопці, які пройшли в нас лікування, передають інформацію військовим, волонтерам, що в нашому закладі можна отримати таку специфічну психотерапевтичну допомогу. І це насправді дуже добре».

Лікарка каже, що до кожного пацієнта, особливо коли це військовий, потрібен індивідуальний підхід. Головний принцип – не нашкодити.

«Іноді хлопці говорять, іноді мовчать. Зразу не розповідають, їм боляче таке згадувати. І головне – не нашкодити, не розвинути цей стан, а згладити його. Адже вони психологічно виснажені, – говорить лікарка. – Інший важливий аспект – це сім'ї. Дуже важливо, щоб рідні теж працювали з психологом. Був випадок, коли гарна родина, все в них ніби було добре – а він повернувся з війни і не хоче бачити рідних. Фактично він у нас лікується, але в думках іще воює. Він на полі бою з побратимами, і не хоче бачити ні дітей, ні дружину. Жінка приходила в розпачі, питала що робити. І тут важлива допомога психолога обом сторонам. Адже військового потрібно зрозуміти. Він ще з побратимами, він хвилюється, що всіх підставив, що він тут на теплому ліжку, а хлопці далі воюють. У багатьох є таке відчуття провини, всі вони рвуться назад на фронт. І тут треба, щоб родина долучалася, приймала його таким. Дати змогу відійти від війни. Тобто, якщо він хоче, то нехай виговорюється. А якщо мовчить, то не розпитувати ні в якому разі. Краще говорити на нейтральні теми. Адже є різні типи реагування: одним потрібно все розповісти, а іншим – помовчати. І не потрібно розбурхувати психіку цими неприємними спогадами. Навпаки, потрібно залучати до роботи, переключати на хобі. Коли руки працюють, голова відпочиває. І це дуже допомагає».

Власним досвідом ділитимуться з іншими

Місяць окупації був дуже важкий як для пацієнтів, так і для персоналу лікарні. Та вони вистояли, мужньо пройшовши через всі випробування, і зараз показують усьому світу, що несе «русскій мір».

Майже відразу після звільнення Чернігівщини сюди почали приїздити чимало делегацій з різних країн. Хтось хотів подивитися на власні очі, які звірства творить росія, хтось приїздив із бажанням допомогти.

Держава також почала більше звертати увагу саме на психіатрію. Так, минулого року українські фахівці у сфері психічного здоров'я, які працюють у закладах та структурних підрозділах МОЗ, МВС, Міноборони, Мінсоцполітики, Мінветеранів, Мінреінтеграції, пройшли тренінг в ізраїльському центрі

травми та стійкості NATAL. Серед них була і медичний директор Чернігівської психоневрологічної лікарні Світлана Александрова.

«У нас за рік дуже багато різних делегацій побувало. Коли людина реально бачить, що відбувається, то це правильно. Бо інформація подається по-різному. Для них важливо, що є пацієнти, є працівники разом з пацієнтами, що допомога надається. І, насправді, міжнародні донори дуже допомагають відновлювати наш лікувальний заклад після пережитого. Ми сьогодні є для багатьох авторитетом, – говорить Світлана Миколаївна. – Треба було пережити війну, щоб наша держава зрозуміла, що самодостатня країна – це та, яка турбується про незахищених пацієнтів з психічними розладами. Зараз в Україні почала діяти велика програма за ініціативи Першої леді Олени Зеленської, в рамках якої ми влітку минулого року їздили на навчання в Ізраїль.

Спеціалісти з усієї України проходили там навчання. Адже Ізраїль постійно зазнає ворожих атак, він вже навчився жити з цим та ефективно підтримувати своїх громадян. Ця країна має одні з найкращих у світі напрацювань щодо роботи з ПТСР (посттравматичний стресовий розлад, – Авт.) та наслідками пережитих травматичних подій. І цей досвід є актуальним для України сьогодні. До речі, в них дуже добре працюють соціальні служби. Одного військового там вели 14 років, поки він повністю не одужав. І це важливо зробити зараз у нас, бо сьогодні війна, а завтра – мирне життя. Нам потрібно правильно увійти у нього. І тут легко не буде нікому. Важко буде і військовим, і мирним жителям. Ми повинні прийняти військових у мирне коло. Вони прийдуть з пекла, а ми тут живемо повним життям. Я згадую, як я перший раз виїхала в місто після трьох місяців життя в підвалі. То було нерозуміння, як люди гуляють спокійно по вулицях. І це я не була на передовій. Почуття справедливості загострене, емоції сильні. І тут не психіатри, а психологи мають включатися. Це потрібно відпрацьовувати. І я думаю, що колись ми, мабуть, вже будемо ділитися своїм досвідом роботи з травмами, спричиненими війною».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Володимир Тарасовський: «Ми їхали, не знаючи, як розгортатимуться події, бо від росіян можна було очікувати чого завгодно»

Початок свого шляху під час повномасштабної війни начальник Чернігівського обласного інформаційно-аналітичного центру медичної статистики Володимир Тарасовський описує так: «Мені було байдуже, що робити, просто розумів, що не можу сидіти без діла і маю допомагати тим, кому це потрібно». Під час активних бойових дій на Чернігівщині кожен зробив свій вибір – той, який підказувало йому серце. Лікар в минулому, а нині – начальник Володимир Тарасовський почав допомагати Чернігівському психоневрологічному диспансеру, який опинився в окупації росіян.

Чоловік під страхом смерті декілька разів на тиждень їздив через російські блокпости. Разом з водіями возили продукти харчування, які необхідні були лікарям та пацієнтам, аби вижити в тих нелегких умовах, у яких вони опинилися. За свій мужній вчинок Володимир Олексійович отримав орден «За мужність» III ступеня.

Питання вибору професії у Володимира Тарасовського ніколи не стояло. Він з самого дитинства знав, що стане лікарем. Адже обоє батьків були лікарями, тож після завершення школи чоловік вступає до Полтавського медичного університету. Успішно завершивши виш, він отримав спеціальність кардіолога.

Корінний чернігівець після завершення навчання повертається до рідного міста і розпочинає роботу лікарем-кардіологом Чернігівської обласної лікарні.

Проте, пропрацювавши сім років, вирішує поєднати своє життя з управлінською діяльністю, але в медичній сфері. Закінчивши університет державного управління при Президентові України, деякий час працює в Міністерстві охорони здоров'я. З часом стає начальником «Чернігівського обласного інформаційно-аналітичного центру медичної статистики».

Володимир Тарасовський

«Робота нашого центру – це статутна діяльність. Ми забезпечуємо діяльність управління охорони здоров'я, а також збираємо звітні форми, затверджені МОЗ, – розповідає про специфіку роботи підпорядкованого центру Володимир Олексійович. – Щоквартальні звіти, поточну інформацію, різноманітні запити обробляємо. Також збираємо оперативну інформацію – ту, яку нам дає в роботу управління охорони здоров'я. Тобто, окрім статистичної діяльності, ще забезпечуємо поточний план роботи обласного управління охорони здоров'я».

Робота знайшлася відразу

«24 лютого, як і в більшості, у мене почалося з повідомлення про початок повномасштабної війни. Я приїхав на роботу, і оскільки у нас жіночий колектив, то був лише я того дня в управлінні, бо ж жінки були вдома зі своїми сім'ями і дітьми, – розповідає Володимир Олексійович. – Я сховався в управлінні охорони здоров'я, зрозумів, що на той час там нагальної паперової роботи не було. Тож вирішив піти до Чернігівської обласної лікарні. Прийшовши туди, я попросив у головного лікаря **Андрія Жиденка** побути в їхній лікарні – думав, якщо треба буде, то допомагатиму лікарям. Та побувши там добу, побачив, що робота була налагоджена і лікарі справлялися без мене».

Переночувавши в обласній лікарні, Олексій Тарасовський побачив, наскільки злагоджено і професійно працює медперсонал. На той час роботи саме для нього, кардіолога, не було. Тож лікар вирішив повернутися на своє робоче місце і шукати, чим може бути корисним. Адже сидіти склавши руки він точно не збирався, там паче не планував вийти з Чернігова.

«Я розумів, що без діла не сидітиму, – говорить пан Тарасовський. – І сфера моєї діяльності на найближчі 40 днів знайшлась сама собою. Рахисти якось дуже швидко підійшли до Чернігова. І наша Чернігівська обласна психоневрологічна лікарня, що неподалік села Халявин, опинилася спершу в сірій зоні, а потім в окупації. На той момент там перебували понад 300 хворих і понад сотню медичного персоналу на чолі з медичним директором **Світлою Александровою**. І туди їм потрібно було доставляти харчі, воду, одяг і працівників, які працювали змінами. Тож я саме і зайнявся всім цим разом з генеральним директором.

До речі, це єдиний такого типу заклад в Україні, який працював в умовах окупації. Там були медики на чолі зі Світлою Александровою, і вони не просто перебували в закладі, а безперервно лікували хворих. Моя ж задача полягала в доставці робочої зміни і харчів, бо люди їздили на роботу навіть під страхом смерті».

На Халявин – з білими прапорами в руках

«Моя функція була – організувати і забезпечити завантаження машини в Чернігові. Голова профспілки комітету психоневрологічної лікарні **Володимир Падій** домовлявся з водіями, бо ж потрібно було комусь сісти за кермо. Завантажували продукти тут, у Чернігові, на складах. І потім їх потрібно було доставити до психлікарні. Водіїв знайти було нелегко, мало хто погоджувався їхати у невідомість. За весь час ми поміняли близько дев'яти різних водіїв, – говорить Володимир Олексійович. – Машину використовували нашу, медичну. Брали білий прапор і малювали на ньому червоний

Дорога на Халявин була вкрита уламками

хрест. Я одягав білий медичний халат, брав у руки той прапор і їхав із водієм до лікарні. Доїздили до нашого крайнього блокпоста, потім домовлялися з нашими військовими, щоб пропустили. Вони в нас перевіряли завжди до-

кументи, також ми подавали списки людей, які їхали туди і які мали повертатися назад.

Дороги були заміновані, тож доводилося їхати поміж мінами. Завдяки військовим, які показували, як ті міни об'їжджати, ми доїздили до психлікарні».

Спершу лікарня ж була в сірій зоні, і трохи легше було, але коли вже рашисти підійшли ближче, то встановили свій блокпост на повороті до лікарні, якраз поряд із зупинкою громадського транспорту «Халявин».

Зупинка «Халявин»

«У різних умовах доводилося їздити. Буває, виїздиш з нашого блокпосту – тихо. Трохи проїдеш – швидко не могли пересуватися, бо міни всюди, – і починають гатити рашисти. Одного разу потрапили під дуже сильний обстріл неподалік дач. Деревя тоді попадали на дорогу, і нам з водієм довелося розтягувати дерева, щоб мати змогу проїхати далі, – згадує Володимир Олексійович. – А потім росіяни на дорозі до лікарні поставили свій блокпост.

Пам'ятаю, як ми їхали вперше через росіян. Ми їхали на машині нашого регіонального «Червоного хреста» з білим прапором. Коли ми доїхали до повороту на психлікарню, росіяни почали стріляти по нас. Ми зупинилися, підійшло чоловік 10-15 – були і буряти, і росіяни. Вони обшукали нашу машину. Постійно погрожували вбити, навіть незважаючи на те, що ми були в білих халатах та на машині «Червоного хреста». Більшість була не в адекваті, казали: «Нам пофіг той "Червоний хрест", ми зараз вас пристрелимо». Стріляли по верх голів, було страшно. Після цього нас пропустили, і назад ми вивозили персонал. Це була перша така зустріч, де вже із життям прощалися».

Пройшли допити ФСБ

Поїздок до психоневрологічної лікарні за весь час було здійснено більше двох десятків. Їздили через день, а іноді і двічі на день. Одного разу Володимира Тарасовського разом із водієм допитували російські спецслужби. Вони погрожували розправою, якщо зайдуть у Чернігів. Після цього лікарі поміняли сценарій доставки харчів.

«В одну з таких поїздок нас, як завжди, зупинили на російському блоку, на повороті до лікарні. Їхній командир підійшов, каже: пам'ятаю, що обіцяв вас пропустити, але спершу пройдемо зі мною, тут із вами хочуть поговорити, – розповідає пан Володимир. – Нас із водієм відвели вбік, посадили в їхній «Тигр», де чекав їх контррозвідник чи ФСБшник – я не знаю, але людина навчена і знає свою роботу. Нас по черзі допитували десь 1,5-2 години. Питав розташування наших військових, де що відбувається, що в місті робиться, хто містом пересувається. Я відповідав, що просто лікар і виконую свою роботу – займаюсь лікувальним процесом. Так не почувши від нас жодної інформації, яка їх цікавила, він сфотографував наші паспорти і наостанок сказав: «Коли ми заїдемо в Чернігів, я вас знайду, і тоді буду допитувати по-іншому». Дуже вміло чинили психологічний тиск, залякували.

Після цього допиту ми поміняли алгоритм своїх дій. Оскільки мали, на щастя, хоч і поганий, але все ж зв'язок із пані Світланою, то домовилися так: ми виїздили до нашого крайнього блокпоста завантаженою машиною, а з лікарні Світлана Миколаївна відправляла машину назустріч. Ми зустрічалися на нашому крайньому блокпості, де їхній водій пересідав на нашу машину і знову повертався в лікарню. Машини були однакові, тож ми просто ними мінялися, не перевантажуючи харчі».

Часто росіяни не просто продивлялися вантаж, а й заставляли його витягати прямо на дорозі.

«На складі нас четверо чоловік заповнювали машину усім необхідним, а вони змушували нас удвох її розвантажувати і завантажувати, – говорить Володимир Тарасовський. – А того дня, коли нас допитували, то я сам її завантажував, поки водія забрали. Одного разу вони так вимучили, що я сказав: або розстрілюйте, або допоможіть завантажити. Так допомогли.

Звісно, було страшно. Страшно, коли їдеш поміж мін, страшно, коли стріляють над головою, страшно, коли під'їжджаєш до росіян, бо ж не знаєш, що у них на думці і на що вони готові. Та потрібно ж було комусь цю роботу робити. Ми ж розуміли, що дорога прострілювалася, а російським солдатам усе одно, лікар то їде чи цивільний. Вони постійно наводили автомати, погрожували розстріляти – особливо буряти дуже агресивні. Та мені самому було цікаво, зможу я до кінця робити цю роботу чи ні. Ми ж не знали, коли це скінчиться. І я зміг. Ми ж працювали щоденно: один день завантажуємо, наступного дня їдемо. Машина мала бути готова».

Син – гордість батька

Майже вся сім'я Володимира Тарасовського була в Чернігові, і з одного боку це додавало сил, а з іншого – було важко, бо за них переживав.

«Я хотів їх вивезти, але донька не погодилася виїздити без мене. Тож так вони і пробули тут увесь час, – розповідає чоловік. – І мені було від того

важко. Бо ж постійно переживав за них. І знав, що немає ніякої гарантії, що я повернуся з тієї чи іншої поїздки. Ми їхали, не знаючи, як розгортатимуться події, бо від росіян можна було очікувати чого завгодно».

Старший син Володимира Олексійовича служить сьогодні в Національній гвардії України і виконує завдання в найгарячіших точках. Хлопець був приватним підприємцем, але коли прийшла повномасштабна війна – пішов добровольцем. За успішне виконання завдання під Бахмутом його навіть Залужний нагородив орденом за відвагу.

«Я пишаюсь своїм сином і вважаю його героєм, – говорить чоловік. – Він не служив, але зробив такий вибір – стати на захист країни. Ми тут були півтора місяці, а хлопці там щоденно воюють. Для декого війна скінчилася з завершенням бойових дій у нашій області, але вона триває. І не скінчиться доти, доки не будуть повернуті території, поки наші військові не повернуться додому».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Марина Дрозд – єдина в області жінка-начальник рятувального відділення

Чернігівка Марина Дрозд з дитинства мріяла стати рятувальницею, але через низку причин не змогла втілити свою мрію в життя відразу після закінчення школи. Проте, отримавши звання майстра спорту з важкої атлетики і закінчивши магістратуру Чернігівського політеху, вона одержала пропозицію виступати за команду ДСНС на спеціальних змаганнях рятувальників. Не роздумуючи ні хвилини, дівчина погодилася. А далі було навчання у профільному виші і омріяна робота рятувальниці. Сьогодні Марина Дрозд – єдина в області жінка-начальниця рятувального відділення групи рятувальних робіт головного управління ДСНС України в Чернігівській області, яка разом з колегами-чоловіками виконує ту ж саму роботу: координує роботу бригади, рятує людей та тварин з-під завалів.

Після закінчення школи Марина мріяла стати рятувальницею або військовою. Вона хотіла допомагати людям. Та після закінчення школи у дівчини не прийняли документи в жодному виші, де навчають на рятувальників і військових.

Марина Дрозд

«Я ще після школи хотіла піти в інститут цивільного захисту, або в інститут пожежної безпеки, або у військовий, але трохи не вийшло через вік, – розповідає Марина. – У школу мене віддали у 5 років, відповідно закінчила я її в 16. І на момент вступу мені не було 18 років. А в таких навчальних закладах треба приймати присягу. Плюс доступ до зброї і все таке – словом, документи в жодному з цих вишів у мене не прийняли. Сказали приходити на наступний рік. Я ж вирішила не гуляти рік і вступила до нашого Чернігівського національного політехнічного університету на спеціальність «Метрологія та інформаційно-вимірні технології».

У групі були одні хлопці – дівчата чомусь не вступали на таку спеціальність, але мені сподобалося навчання. Усі викладачі дуже цікаво подавали матеріал, та й з математикою в мене все добре. Тож, провчившись рік, вирішила лишити все як є, не кидати цей навчальний заклад і завершити навчання в політехнічному. До того ж там була військова кафедра, по закінченні якої я все ж таки отримувала офіцерське звання».

Спорт допоміг здійснити мрію

З самого малечку Марину тягнуло до спорту. Проте батьки вбачали в дівчині музиканта, гімнастку, але точно не важкоатлетку чи боксерку.

«Я хотіла на бокс, але батьки віддали на гімнастику, бо бокс – не для дівчинки. Потім віддали в музичну школу, – згадує Марина. – Я, звичайно, закінчила її, але це не моє».

Навчаючись в університеті, Марина Дрозд починає професійно займатися важкою атлетикою. Їздить на різні чемпіонати України, займає призові місця та готується до чемпіонату Європи.

«Ми займалися спортом на стадіоні ім. Ю. Гагаріна, і одного разу на тренуванні з'явився начальник Чернігівського обласного управління ДСНС у Чернігівській області, – згадує Марина. – Він прийшов до моїх тренерів. Шукав дівчину для обласної команди ДСНС, яка зможе підняти чоловіка вагою 90 кілограмів, пробігти дистанцію в повній амуніції рятувальника. Адже в команді мала бути одна дівчина, а знайти ту, яка все це могла б зробити, – була та ще задача. Коли я дізналася, що це ДСНС – моя мрія, – то вирішила спробувати, навіть не розпитуючи, що то за змагання.

В Америці це – норматив для прийняття на роботу. Потрібно пройти дистанцію за контрольний час – 6 хвилин. Вкладаєшся – тебе беруть на роботу. Та з часом це розкрутилося, і спо-

На всеукраїнських змаганнях з пауерліфтингу

чатку в Америці почали проводити змагання на цій дистанції серед рятувальників, а потім і до нас дійшов цей спорт, якщо його так можна назвати. У нас змагання називаються «Найсильніший пожежний-рятувальник». І та команда, яка виграє всеукраїнські змагання, їде за кордон представляти свою країну. Обов'язково в команді має бути дівчина».

Так Марина Дрозд почала їздити на спеціальні змагання для рятувальників у складі команди від Чернігівської області і працювати в ДСНС. Спершу на вільнонайманій посаді без звання. Адже в неї не було відповідної освіти, проте було офіцерське військове звання. І за статутом Марині не могли присвоїти нижче звання, ніж вона мала в ЗСУ, тому дівчина вступила на заочну форму навчання в Черкаський університет пожежної безпеки, щоб все ж таки втілити свою мрію повністю, тобто мати змогу не лише працювати з паперами, але й виїздити на бойові завдання та безпосередньо допомагати людям. Паралельно з постійною роботою рятувальниці дівчина досі входить до збірної ДСНС.

«Я отримала на військовій кафедрі звання лейтенанта Збройних сил України, і мене в ДСНС не могли взяти на нижчу посаду, ніж передбачена моїм званням, – говорить Марина. – Спершу я працювала в управлінні у відділі фахівцем пожежно-рятувальних робіт служби підготовки підрозділів. Проте там дуже багато паперової роботи, яка мені не надто подобалася. Та вже після закінчення профільного навчального закладу я змогла робити те, що мені дійсно до душі – бути корисною і допомагати іншим».

Рятують людей і координують дії

«Координація дій – це насправді дуже важлива робота, бо якщо більше однієї частини виїздить на пожежу, то координатор також виїздить і бере обов'язки керівника гасіння пожежі. Адже на пожежі, коли приїздить декілька частин, може початися хаос. Повинна бути людина, яка говоритиме, що кому робити. Мені колись здавалося, що все це легко: приїхав, підключив гідрант – і гаси. А на практиці виявилось, що все дуже важко, – говорить Марина. – Ми виїздимо на резонансні події, на надзвичайні ситуації і беремо на

Рятувальна операція

себе керування гасінням пожежі. Якщо не вистачає людей, то допомагаємо – не гасимо пожежі безпосередньо, але залучаємося до порятунку людей, якщо вони там є. Робота, звичайно, важка, найбільше – психологічно. Коли ти знаходиш під завалами тіла людей, особливо дітей, це дуже важко. Приїжджаючи першим на місце події, ти повинен самостійно прийняти рішення, і від цього часто залежить чиєсь життя та здоров'я. Робимо все можливе для того, щоб врятувати людей».

Війна стала несподіванкою

Під час військових дій на Чернігівщині Марина працювала в головному управлінні. Тоді виконувати доводилося різну роботу: була і диспетчером, і координатором саперів, і на виклики виїздила.

«Коли все це почалося, то взагалі не вірилося у все те, що відбувається навколо, – згадує Марина. – В мене 25 лютого на стадіоні ім. Ю. Гагаріна мали бути важливі Всеукраїнські змагання з важкої атлетики. Спортсмени зі всієї України мали приїхати до нас. Та вранці 24 лютого на телефон наді-

йшло повідомлення з роботи: «збір аварія». Це означає терміново з'явитися з речами та запасом їжі на три доби в частину. І, збираючись, я беру з собою тренувальні речі, бо в мене змагання і я думала, що буду тренуватися. Та вже приїхавши в управління, остаточно усвідомила, що війна, що ніяких змагань не буде. Тоді ми втратили зв'язок із нашими підрозділами, які опинилися в окупації. Були повідомлення про наших поранених співробітників, були дзвінки від цивільних. Всі ми тоді діяли по інерції. Я спершу працювала диспетчером, виїздила за потреби на виклики. На ТЕЦ їздили, на нафтобазу, на Чорновола, коли в будинок прилетіли російські ракети. Я ночувала там, жила на роботі. Загалом люди дзвонили постійно. Кожного дня надходило декілька сотень дзвінків. Це було дуже жахливо, коли люди дзвонять, просять про допомогу, а ти безсилий. Особливо пам'ятаю, як обстріляли Київку. Ти береш слухавку, а там благають про допомогу. Говорять, що багато людей під завалами. А ми, по суті, й доїхати туди не можемо. І це психологічно дуже важко розуміти, що ти рятувальник, а допомогти не можеш. Та все одно ми намагалися виїздити, ризикуючи нашими людьми. І тоді в Київку їздили під обстрілами, бо майже одночасно надійшло багато повідомлень, що люди під завалами. Вирішили поїхати, але коли прибули на місце, там нікого не було. З одного боку – добре, що нікого не було, а з іншого – наші співробітники, ризикуючи життям, їхали рятувати тих людей. А там обстріли на той час були постійні. Це важкий крок – відправити свій підрозділ під обстріл, а там може нікого не бути. І насправді таких «фейкових» повідомлень було багато. Доводилося працювати з піротехніками під час обстрілів і після. Я збирала інформацію від людей, які повідомляли про вибухонебезпечні предмети в них дома. Потім створювала базу заявок, а наступного дня наші піротехніки виїздили. І це виїзди не лише по Чернігову, а по всій області. Село Шестовиця, що під Черніговом, взагалі усяпане російськими снарядами. Чого там тільки не знаходили! Нашим піротехнічним підрозділам приїздили на допомогу піротехніки з інших областей, бо роботи насправді в них дуже багато».

Доводилося Марині виїздити і на стадіон ім. Гагаріна після того, як росіяни скинули туди авіабомбу.

«Було повідомлення, що там є під завалами люди, – говорить Марина. – Ми приїхали на місце, і ця картина, звісно, не могла лишити байдужою

жодну нормальну людину. Та в робочих ситуаціях усі емоції вимикаються, ти просто робиш свою роботу і все. Тоді ми знайшли людину під завалами, але по частинах».

«Дорога життя» – найстрашніше, що довелося пережити

Під час військових дій на Чернігівщині рідні Марини були в Баклановій Муравійці, а бабусі – в Чернігові. І Марина переживала не за себе, а за рідних.

«Коли обстріляли чергу по хліб, то тоді переживала, бо поряд живе бабуся, і вона часто виходила на вулицю. Я дуже боялася, щоб її там не було. Тож поїхала з нашими на виклик, щоб упевнитися, що з нею все добре. Приїхали, я забігла до неї в квартиру, і коли побачила, що вона вдома, то заспокоїлась, – говорить Марина. – Батьки були в селі на Куликівщині, хотіли мене забрати, але я не поїхала».

Проте Марина все ж таки їздила на пару днів до батьків – якраз тоді, коли Бакланову Муравійку обстріляли російські війська.

«Моя подруга виїздила в евакуацію, і я з нею поїхала до Бакланової Муравійки. Хотіла відвезти батькам трохи продуктів, – говорить Марина. – Переночувала, а наступного дня, коли збиралася їхати назад, почався обстріл села. Росіяни тоді зайшли до села Буди і почали обстрілювати. Літало все. «Урагани» літали над хатами, як птахи. Дахи від вибухів підіймалися і падали назад. Мене навіть оглушило на деякий час. І вже ввечері, коли все більш-менш стихло, ми поїхали до Куликівки. Наступного дня я вирішила добиратися на роботу в Чернігів, а батьки не захотіли мене кидати одну і поїхали зі мною. Так ми всією сім'єю їхали туди, звідки всі тікали. Бензину було доїхати до найближчої заправки або до Чернігова. На жаль, мені не вдалося їх переконати не їхати, і ми рушили. Я не пам'ятаю, яке було число, але в той день якраз бої були під Анисовом. І це був найжахливіший момент зі всієї війни, який я пережила. Там було багато перевернутих автобусів, машин, які горіли. В деяких були люди, все довкола горить, все в диму. Десь було чуно

*На всеукраїнському чемпіонаті
«Найкращий пожежник» разом з командою*

вибухи. Ми їхали на шаленій швидкості. Мама просто голосно молилася. Зупинилися лише перед самим мостом, на блокпосту наших військових. І для мене це – не дорога життя, а дорога смерті.

Зрештою батьки, побувши трохи в місті, виїхали, а я лишилася. І насправді мені стало набагато легше, коли вони поїхали в безпечне місце. А я просто пішла на роботу, і там вже жила і працювала. Адже до цього я просто розривалася між роботою і сім'єю, бо я постійно за них переживала».

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Фельдшер ДСНС допомагала пораненим під час обстрілів Чернігова

Робота медика рятувальної служби полягає в основному в тому, щоб контролювати стан працівників і у разі необхідності надавати їм допомогу. Медпрацівники ніколи не виїжджають на виклики разом з рятувальниками, але війна змінила все. Так, фельдшер пункту охорони здоров'я Головного управління ДСНС України в Чернігівській області Ірина Дерев'янка під час бойових дій на Чернігівщині разом із рятувальниками виїздила в найгарячіші місця. Вона була в різних районах міста, та найбільше запам'ятався виклик на Чорновола. Там дівчині довелося подолати свій страх висоти, бо на сьомому поверсі були люди, які потребували допомоги.

Сьогодні Ірина Дерев'янюк повернулася до звичного життя, поміняла частину, нині вона – рядова служби цивільного захисту, фельдшер групи піротехнічних робіт рятувального загону Управління державної служби України з надзвичайних ситуацій в Чернігівській області. Та події майже річної давнини пам'ятає, ніби це було вчора.

Ірина Дерев'янюк

«Рано вранці 24 лютого подзвонила співробітниця і сказала, що почалася повномасштабна війна. Чоловік відразу пішов у військкомат, а я пішла на роботу, – згадує Ірина Дерев'янюк. – Того дня було прийняте рішення, що ми заступаємо на добове чергування, бо загалом ми працювали за звичним графіком – 5 днів на тиждень. Спершу нас було п'ятеро медиків, і ми мінялися. Тому першу добу я ночувала вдома, а з 25 лютого я пішла на роботу і вже там лишилася».

У пожежній частині Ірина прожила 47 днів.

«Я взяла з собою котів, трохи речей, документи свої і чоловікові і пішла на роботу, – продовжує Ірина. – У звичайний час ми не виїздимо на виклики до цивільних, лише допомагаємо своїм працівникам. Та в той час ми сідали і їхали разом з пожежними на своїй «швидкій». Перший мій виклик був 28 лютого в Киїнку. Диспетчер сказав, що пожежа і під завалами діти. Тоді мене привезли в іншу частину і

я поїхала на пожежній машині разом з рятувальниками. Ми приїхали туди, а там обстріли, все довкола горить.

Адресу пам'ятаю і зараз: вулиця Кільцева, 8, бо я бігла зі своїми сумками до тих завалів, довкола стріляють, все горить, а диспетчер мені по рації кричала цю адресу безперестанку. На щастя, виявилось, що там нікого не було під завалами».

Спершу Ірина виїздила зі своїми колегами, але вони виїхали, дівчина залишилася.

«У нас була евакуація, і мені пропонували виїхати, але я відмовилася, – говорить Ірина. – Я розуміла, що це робота і треба допомагати, а якщо всі виїдуть, то хто лишиться? Та ще й чоловік тут був, як би я його покинула?».

На Чорновола прощалися з життям

Скільки виїздів було за весь час і скільком людям допомогла – Ірина не рахувала. Та найскладніший виклик з найбільшою кількістю поранених, який був на вулицю Чорновола після авіаударів, пам'ятає і зараз.

Руйнування поблизу кардіодиспансеру

«Спочатку ми сиділи в підвалі, потім завилла тривога, збір аварії. Ми зібрали аварійно-рятувальні укладки для виїзду і поїхали, – говорить Ірина.

– На Чорновола виїздила я, медична сестра і наша диспетчерка Олена – вона має освіту медпрацівника і постійно допомагала, коли мала змогу. Що сталося там – ми не знали, просто їхали на виклик. Та вже слідом за нами мчали і карети «швидкої». Прибувши на місце, я побачила страшну картину, наче в якомусь голлівудському фільмі зі спецефектами... Розбиті будинки, горять машини, цегла, скло довкола, люди поранені... Це був якийсь армагедон. Ми, як могли, надавали допомогу. Комуś треба було в лікарню, у когось були незначні травми. Всі люди, які там були, перебували у шоківому стані. Вони наче не розуміли, що відбулося. Ми з диспетчером ходили, шукали потерпілих серед уламків і надавали допомогу. Важким надавали першу медичну допомогу і переносили в «швидку». Потім підійшла жінка з будинку, куди ракета прилетіла, і сказала, що на сьомому поверсі є люди».

Знищений будинок на Чорновола

Медики потрібні були нагорі. І в той момент, навіть не замислюючись, Ірина полізла пожежною драбиною на сьомий поверх.

«Взагалі я дуже боюсь висоти, але коли в мене спитали, чи полізу, без вагань погодилась, бо знала, що там є люди, яким, можливо, потрібна моя допомога. І з сумкою (яка важить вісім кілограмів, – Авт.) піднялася пожеж-

ною драбиною на сьомий поверх, – розповідає Ірина. – Там дійсно були троє жінок, яких придавило плитою. На жаль, одна з них була вже мертва. Двоє – у дуже важкому стані. Надавши їм допомогу, ми спустили обох униз. Травми у жінок були тяжкі, вижити вдалося лише одній.

Пам'ятаю, як ми стоїмо на сьомому поверсі цього розбитого будинку, і я чую гул: російський літак заходив на друге коло. Це був день, і його було видно. Ми просто стояли і дивилися на нього, а про себе думала, що якщо зараз він випустить знову ракети по цьому будинку, нам всім не вижити. Та він пролетів повз».

У той день приблизно в один проміжок часу росіяни завдали ракетно-бомбового удару по будинку на вулиці Чорновола, нафтобазі і 18-тій школі. Тож можна припустити, що, випустивши ракету на Чорновола, літак полетів далі бомбити місто.

За рідних переживала найбільше

Ірина Дерев'янка каже, що під час бойових дій на Чернігівщині ніколи не переживала за себе, навіть під час виїздів. Натомість душа боліла за рідних: за коханого, який 24 лютого пішов воювати і разом з побратимами тримав оборону Чернігова з боку обласної лікарні, і за батьків з сестрою. Дівчина сама родом із села Ковпита Чернігівського району. Воно було окуповане на початку березня, а в Славутичі в окупації опинилася її рідна сестра.

«У нас стріляли постійно. Думала, хоч у батьків усе нормально, а одного дня мати дзвонить і каже: ми в окупації. Оце було страшно. Окупанти стояли майже біля будинку батьків, – розповідає дівчина. – З батьками мала лише короткі телефонні розмови, і то не кожного дня. Додзвонитися не завжди виходило, бо зв'язок поганий був, а коли й додзвонишся, то нічого толком і не питаєш, і не розкажеш, лише почуєш, що все нормально, – і добре. А сестра моя в Славутичі теж в окупації працювала на «швидкій». Їй писала, коли інтернет був. Чоловік на околиці міста воював. Про себе не було часу турбуватися. За батьків більше всього боялася, бо батько АТОВець, і якби хтось сказав, то хтозна, що було б. До речі, в нас були в селі як російські, так і білоруські військові».

Війна – коханню не завада

Ірина з тепер уже чоловіком Костянтином жили разом не один рік і давно хотіли одружитися. Тому не дивно, що вирішили зробити це під час облоги Чернігова. Так, 12 березня прямо на роботі в Ірини їх розписав начальник Головного управління ДСНС в Чернігівській області.

«Ми вже давно знайомі, жили разом. Про весілля, звісно, думали, але точно не про таке. Пропозицію офіційно Костя зробив мені 25 лютого. А через декілька днів я побачила публікацію в інтернеті, як одружився київський поліцейський. Після цього я почитала трохи законів. Дізналася, що у військовий час може розписувати керівництво, і цей шлюб вважається дійсним. І нас розписав начальник головного управління ДСНС у Чернігівській області. Зробили наказ, все зафіксували, – згадує дівчина. – Звісно, мріяли, що буде трішки по-іншому, щоб були і родичі, а так вийшло, що ні родичів, ні друзів не було, тільки з колегами».

На весіллі були лише колеги

І хоча реєстрували шлюб не в РАЦСі і без пишного банкету з гостями, проте обручки, сукня і букет все ж таки були.

«Я декілька днів готувалася до весілля, – згадує Ірина. – Букет шукала в Інтернеті, коли казала, навіщо, – всі були шоковані, бо більшість думали, що зараз не до весілля. Проте мені все ж вдалося знайти в одного чоловіка букет тюльпанів. Обручки купила у церкві, а от із сукнею були проблеми. Весільної сукні не знайшлося, була біла, вишита. До речі, і дівич-вечір був, якщо його можна так назвати. Увечері 11 березня був сильний обстріл. Надійшов виклик на Зелений Гай, і там був поранений чоловік. І ми поїхали: я, диспетчер і водій. Ось такий своєрідний дівич-вечір».

Організацію весілля Ірина повністю взяла на себе. У чоловіка було одне завдання – приїхати на реєстрацію шлюбу.

Одруження під кулями

«Ми домовилися про розпис на 12 березня. Все було готове, і йому потрібно було лише з'явитися в мене на роботі о 12-тій годині. Зв'язку тоді взагалі не було, і я дуже переживала, чи зможе він добратися сюди. З запіс-

ненням, але приїхав, – згадає Ірина. – Ось так ми стали сім'єю. А вже у травні я пішла в РАЦС із наказом, і там мені видали свідоцтво про шлюб і внесли дані в реєстр, де вказали, що шлюб зареєстровано 12 березня».

До речі, після Ірини ще троє її колег взяли шлюб під час бойових дій на Чернігівщині.

На паніку не мали не часу, ні права

Ірина до вторгнення не вивчала тактичної медицини і не мала досвіду роботи з пораненими, як, власне, і більшість лікарів. Після закінчення медичного коледжу дівчина працювала в реанімаційному відділенні обласної лікарні, потім перейшла в ДСНС. Проте вона має неабияку стійкість і ніколи не дозволяє собі впадати в паніку, щоб там не було.

«Під час навчання у медколеджі іноді панікувала, коли бачила різні травми, – говорить жінка. – Та потім був досвід роботи в реанімації, і тут я навчилася всі емоції відкидати, коли виконуєш свою роботу. Адже дуже часто життя пацієнта залежить від твоїх дій, які треба зробити моментально. Немає часу на паніку, сумніви. Потрібно чітко робити все необхідне, бо від цього залежить чиєсь життя. І той досвід роботи в реанімації мені дуже допоміг, коли вже виїздила з нашими пожежниками під час обстрілів Чернігова. Звичайно, секундний шок іноді був, бо важко було уявити, що в нас час таке можливо. Та потім береш себе в руки і починаєш надавати допомогу. Я починала готувати себе ще в дорозі, коли ми їхали на виклик. Адже ми не мали права на паніку».

За час військових дій на Чернігівщині дівчині доводилося допомагати й місцевому населенню. Проте вона каже, що з пораненими військовими легше, ніж зі звичайними людьми.

«Ми багато куди виїздили після обстрілів і надавали допомогу пораненим – як цивільним, так і військовим, – говорить фельдшер. – І от з військовими легше морально. Якщо цивільна людина – в паніці, то хлопці військові постійно шуткують. Яка б травма не була».

Медична допомога потрібна була завжди

Спершу на ДСНС працювало четверо медиків, та потім Ірина лишилася сама.

Вона жила на роботі одна, і на відпочинок часу мало лишалося. Адже, окрім виїздів, потрібна була медична допомога співробітникам і людям, які жили в підвалі пожежної частини. Адже хвороби ніхто не відміняв. На щастя, медикаментів вистачало всім.

Команда на виїзді

«У нас кожен рік іде закупка медикаментів. На піротехніків там взагалі специфічні медикаменти: кровоспинні, бандажі, турнікети. Тому в нас вистачало всього, – розповідає Ірина Дерев'янка. – Медична допомога завжди була комусь потрібна. Наші хлопці-пожежники, бувало, приїздили з викликів з травмами. Хтось руку зламає, хтось опік отримає. Якось двох наших співробітників, коли вони виїздили на пожежу і поряд був вибух, відкинуло ударною хвилею, теж були забої сильні.

Травмпункт тоді не працював, то підтримувала зв'язок з обласною лікарнею. Я там працювала в реанімації, тому коли нашим пожежникам потрібен був конкретний спеціаліст, ми домовлялися, і їм вже там надавали специфічну допомогу: гіпс накласти, знімок зробити.

Часто люди просто з вулиці заходили і питали якісь ліки. Якщо в нас були, то я, звичайно ж, давала. Часто доводилося консультиувати людей. Адже дзвонили щодо різних хвороб в «швидку», коли не виходило, то звертались до нас. І коли був час, я консультиувала телефоном. Пам'ятаю, подзвонила жінка з Количівки, там були поранені: люди їхали з міста і потрапили під ворожий обстріл. Там, здається, було двоє дорослих і двоє дітей. І місцева мешканка питала, що робити, бо сильні опіки були. І таких дзвінків насправді було багато».

Свою восьмикілограмову сумку з медикаментами Ірина майже завжди носила з собою, а ще плюс і бронезилет на виїзд. І це при зрості 152 см!

«Хлопці завжди пропонували допомогти з сумкою, але я відмовлялася, – говорить Ірина. – У мене там все необхідне, і я постійно бігала, тому вона мала бути при мені».

І хоча Ірина не пригадує, на скількох виїздах їй довелося побувати і скільком пораненим надати допомогу, проте один виклик дівчина запам'ятала на все життя.

«У березні поранило нашого співробітника, водія пожежної машини, який перевівся до нас з Чорнобиля, і ми виїздили. Пам'ятаю, темно було, п'ята ранку, сирену і мигалки не вмикали, як і фари, – розповідає Ірина. – Приїхали на місце – а там дуже складна травма була, кровотеча сильна. Ми його в обласну лікарню повезли. Поки їхали, працівники дзвонили, питали, як він, і дружина дзвонила... Ми відразу передали його в операційну, але на жаль, він помер».

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

Нафтобаза горіла декілька днів

Рятувальники – це люди, які під час обстрілів Чернігова російськими військами робили свою роботу, незважаючи ні на що. Чернігівські працівники ДСНС самовіддано працювали у надзвичайно складних умовах. Вони їхали на виклики під кулями та обстрілами, під гул сирен та ворожих літаків. Ці люди гасили пожежі, розбирали завали і рятували постраждалих. Іноді їм доводилося зустрічатися з небаченими руйнуваннями і пожежами, проте вони справилися.

З березня внаслідок ракетної атаки російських військ зайнялася нафтобаза. Той день став справжнім викликом для вогнеборців Чернігова. І підрозділ Олексія Калашника саме виїздив гасити ту пожежу.

Начальник караулу 2 ДПРЧ (м. Чернігова) 1 ДПРЗ ГРУ ДСНС України в Чернігівській області, лейтенант служби цивільного захисту Олексій Калашник трохи більше ніж півтора роки тому закінчив Черкаський інститут, де навчався чотири роки, і розпочав виконувати свої обов'язки.

Рятувальником Олексій вирішив стати ще в юнацькому віці, просто хлопцю подобалася ця професія, яка давала змогу допомагати іншим. Адже рятувальники не лише гасять пожежі, а й виконують цілу низку складних задач, і всі вони пов'язані з порятунком чийогось життя чи майна.

«Пам'ятаю, як в 13-14 років у магазині я побачив плакат з рятувальником, і мені та картинка лишилася в пам'яті донині. Напевно, саме в той момент захотів стати пожежником, – розповідає пан Олексій. – Вже після закінчення школи вступив до Черкаського вишу. Єдине, що мені тоді не подобалося, – це те, що потрібно жити в казармі, але, як виявилось, це лише робить людину дисциплінованою. Тому я ніколи не жалкував, що обрав саме цю професію. Та й загалом я вважаю, що в житті не потрібно ні про що жалкувати. Мені приємно, що я можу зробити щось для людей. Захистити їхнє майно, врятувати життя. Коли ми приїздимо на виклик, то доволі часто люди дякують за нашу роботу, і на душі тепло стає».

Олексій Калашник

До війни не готувався

На своїй посаді Олексій Калашник працює з 2021 року, але найбільшим випробуванням для чоловіка, як і для багатьох його колег, став саме лютий-березень 2022 року. Саме під час постійних і нещадних обстрілів Чернігова російськими окупантами, які просто накривали місто всіма можливими калібрами і видами озброєння, були найважчі виїзди. Бували навіть випадки, коли хлопець подумки прощався з життям.

«Зазвичай наш графік роботи – доба через три. І саме 24 лютого – то був мій день чергування. Пам'ятаю, прокинувся рано, бо збирався на роботу. Дізнався, що розпочалося повномасштабне вторгнення, що російські війська йдуть по Чернігівській області, вже десь чулися вибухи, – згадує Олексій. – Тоді було якесь незрозуміле відчуття. Ніхто не розумів, що буде далі і чим усе це закінчиться. Однозначно, ніхто – в усякому разі серед моїх знайомих та родичів – не очікував такої повномасштабної, жорстокої війни. По суті, війни з мирним населенням. І в перший день я ще не розумів, що саме на нас чекатиме. Я просто пішов на роботу, як завжди. Хоча батькам все ж, я сказав, щоб виїхали на дачу, а сам пішов працювати.

Того ж дня нас зібрали, сказали, що чергуватимемо двома змінами. Виходить доба через добу, і був посилений варіант служби. Всього на чергуванні було трохи більше двадцяти людей. Бувало й таке, що чергувати доводилося по дві доби підряд. Так ми працювали півтора місяці».

Стовп диму бачило усе місто

Підрозділ Олексія виїздив на багато викликів, гасили будинки, вулиці, базар, але 3 березня запам'яталося рятувальнику на все життя. Саме того дня рашисти завдали декілька ракетно-бомбових ударів авіацією, які призвели до страшних руйнувань, і постраждало чимало людей.

«Для мене особисто переломний момент був 3 березня. Це найтяжчий з усіх боків день. Тоді російські військові влучили ракетами в житловий

будинок по вулиці Чорновола, в той же день вони випустили ракети по нафтобазі, і того ж таки дня прилетіло в 18 та 21 школу, – розповідає Олексій. – Особисто наш екіпаж виїздив на гасіння нафтобази. На під'їзді ми вже побачили, що там підіймався величезний стовп диму і полум'я. Його, мабуть, бачило все місто. Масштаби були дуже великі. До цього ніколи не доводилося гасити таку пожежу, і, скажу чесно, було важко. Все відбувалося дуже швидко. Ситуація на той час була контрольована, але там був такий момент, що я вже прощався з життям».

Рятувальникам довелося гасити нафтобазу, незважаючи на звуки сирен, які лунали в місті. Над їхніми головами літала ворожа авіація, і удар міг

Палає нафтобаза

повторитися в будь-який час, але вони просто виконували свою роботу. Робили те, що повинні робити, незважаючи ні на що.

«Важко було, бо нас було мало для такої пожежі, адже тоді багато підрозділів не залучали на одне місце. Обстріли були постійні, і наша допомога могла б знадобитися в будь-який момент. Якби така пожежа трапилася, наприклад, у мирний час, то на місце приїхали б пожежники зі всього міста. А того дня нас приїхало лише два підрозділи, і це був досить великий об'єм роботи. Ми її не загасили відразу, а локалізували, щоб не було загрози поширення. Потім ще приїздили гасити декілька разів – і вранці, й увечері.

Цього ж таки дня ми потрапили під обстріл. Скоріш за все, це були касетні снаряди. Тоді поранило уламком нашого водія, і наступного дня, на жаль, він помер у лікарні. Саме цього дня він приїхав до нас на роботу, і один раз ми зїздили на виклик. У нього лишилися дружина й діти. Цей обстріл був, коли були увімкнені рації, і всі диспетчери чули, що водія поранено. Словом, всі переживали дуже за нього».

Приліт поряд із частиною мало не коштував життя

Пожежні частини теж певною мірою є стратегічними об'єктами, і по них рашисти намагалися вдарити неодноразово. Один такий приліт перед воротами своєї пожежної частини пережив і Олексій Калашник разом з колегами.

«Десь на початку березня через дорогу від нашої частини був приліт, – говорить чоловік. – Я спершу не зрозумів, думав, що ударна хвиля, але ні. У нас великі ворота, звідки виїздить техніка, і там є велике скло – досить товсте. Під час того прильоту був за машиною, знімав екіпірування, і в цей момент прилетіло, скло розбилося. Мене дивом не зачепило.

Тоді ми ще їздили, як завжди, з увімкненими маяками. Підїжджаючи до підрозділу, ми їх вимкнули, встигли заїхати – і через дорогу був приліт. І зараз, переосмисливши це все, я думаю: аби ми з тими маяками заїздили в гараж, то могли б взагалі туди не потрапити. У момент удару мене трохи оглушило... Це була друга година ночі, я здав чергування і пішов додому, виспався, а наступного дня був готовий знову їхати на допомогу. Тоді працювати хотілося понад свої сили».

Виїзди без перепочинку

За період бойових дій на Чернігівщині інтенсивність виїздів рятувальників приблизно дорівнювала річній кількості виїздів у мирний час. А 90 відсотків виїздів були на пожежі внаслідок влучання ворожих снарядів.

Команда рятувальників

«Я дивився статистику за березень, то у нас було приблизно 70 виїздів. Для порівняння: протягом листопада цього року було не більше десяти, – говорить рятувальник. – У березні було досить важко. Причому бувало таке, що ти їхав гасити пожежу, а потім повертався повністю знесилений – та на відпочинок часу не було, бо знову виклик, і знову потрібно було їхати. І ми їхали. У нас є затверджений район, і в більшості випадків ми їздили саме в межах свого району».

Найважче було витримати монотонність. Адже більше місяця рятувальники щоденно по декілька разів їздили на виклики, відпочивали і знову їхали на виклики. Вся робота була на автоматі.

«Одноманітність була якась. Приходив додому, їв та спав, прокидався, йшов на роботу, постійні виклики, потім знову – і так по колу. Працювали

всі на автоматі, і я особисто до останнього намагався триматися морально, – згадає свій найважчий березень Олексій. – Однозначно весна стала найважчим, з чим я стикався на роботі. Було і морально важко, і фізично по-різному було.

А ще мені дуже не вистачало вийти до міста і просто прогулятися вулицями, випити запашної кави. Насправді це така проста річ, але цього іноді хотілося. Раніше це була звичайна справа, а тоді це було неможливим».

Коли військові дії припинилися, то стало значно легше всім. Проте зараз, озираючись назад, Олексій Калашник говорить, що то була неймовірна школа.

«Цей час загартував, дав в черговий раз розставити цінності і пріоритети. Звичайні дрібнички, з якими ти зустрічаєшся кожний день, насправді можуть бути дуже важливими, – говорить Олексій. – І ми маємо назавжди запам'ятати той березень. Особисто я ніколи не забуду. І зараз, коли люди жаліються, що немає світла, то я в більшості випадків кажу: «Згадай весну і радій тому, що в нас є зараз».

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

Реабілітація та оновлення для солдатів з «Півночі»

В одному з мальовничих куточків Чернігівщини відкрили реабілітаційний центр для військових. Центр оновлення боєдатності особового складу (так правильно він називається) діє з кінця травня і перебуває під опікою оперативного командування «Північ». Його клієнти – військовослужбовці, які щойно повернулися з передової і перебувають у складному психологічному стані. Направляють їх сюди від військових частин, а перебування в Центрі оформлюють не як відпустку, а як лікування. Тут є все для необхідної реабілітації воїнів: професійні масажисти, психологи, реабілітологи з відповідними навичками та обладнанням, сауна і навіть риболовля. Поки що це перший такий центр на Чернігівщині. Військові разом із волонтерами планують відпрацювати механізм до досконалості і в найближчому майбутньому розширити базу та збільшити пропускну спроможність подібних установ.

Центр оновлення боєздатності особового складу є першим у своєму роді на чернігівському напрямку, а створили його за аналогом подібного, що вже успішно функціонує на Харківщині.

Головний акцент тут лежить на психології.

*Олександр Васильковський –
відповідальний за реабілітаційну мережу*

За словами офіцера відділу психологічного забезпечення ОК «Північ» підполковника **Олександра Васильковського**, програма оновлення розрахована на один тиждень і включає в себе три блоки: курс психологічної реабілітації, соціально-правовий блок та реабілітація опорно-рухового апарату.

«Заїзд першої групи відбувся 29 травня. Почали з 30-ти чоловік, які проходять відновлення з понеділка по понеділок, далі – наступна група», – пояснює підполковник.

Розпорядок в Центрі розписаний, а реабілітаційна програма є різноплановою.

«Перший блок, це – робота військових психологів. З військовими працюють як індивідуально, так і колективно. Окремо йде робота в напрямку сімейної терапії, – каже Олександр Васильковський. – Другий блок – реабілі-

тація опорно-рухового апарату за допомогою лікарів-реабілітологів. Третій – соціально-правова підтримка особового складу із заходами культурного забезпечення – концерти, екскурсії тощо. Але найголовніше – це, звісно, психологічне забезпечення, бо деякі бійці більше року на війні, у багатьох важкі психологічні розлади».

Чому для бійців так важливо відновлюватись – пояснює офіцер-психолог **Ярослав Іващенко**.

Ми застали офіцера за сеансом групової терапії з відновлення внутрішнього та зовнішнього ресурсу.

«Людина не вічна, її здоров'я та психіка не вічні, – каже військовий психолог. – Психіка у всіх різна, вона має свій ресурс, і його повинні відновлювати професіонали. Робота важлива, але важка, оскільки кожна людина є індивідуальністю і до кожного треба знайти підхід. Втім, після спілкування з нами воїни почуваються набагато вільніше».

Адміністратор проекту **Ігор Павлов** також ставить акцент на психологічному та фізичному відновленні військових.

«Це має бути комплекс, тоді оновлення буде успішним, – говорить офіцер. – Те, що у хлопців з передової після наших курсів налагоджується сон, вже багато про що свідчить. За тиждень перебування в Центрі звідси виходять психологічно інші воїни».

Не лише психологічно іншими, але й фізично оновленими. І в цьому безпосередня заслуга як військових реабілітологів, так і цивільних волонтерів-масажистів.

Ігор Павлов

В'ячеслав Титаренко – викладач кафедри реабілітації Національного університету «Чернігівська політехніка» і керівник оздоровчого реабілітаційного центру «VIT» щодня приїздить до Центру з такими ж колегами-волонтерами для проведення терапевтичних масажів.

В'ячеслав Титаренко безкоштовно робить масаж

«Головна проблема – це навантаження на хребет, – каже він. – Не можна сказати, що у військових, які сюди потрапляють, є якісь серйозні проблеми зі спиною, але в них усіх втомлені м'язи. Часу на відпочинок дуже мало, тому масаж є необхідністю».

А ось на безпосередній декомпресії хребта спеціалізується військовий лікар-реабілітолог **Ярослав Козлов**.

У Центрі оновлення боєздатності особового складу є все необхідне для занять.

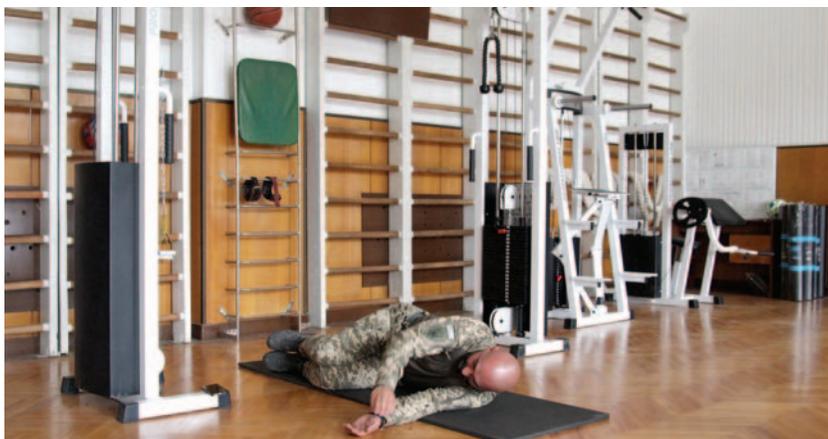
«На лінії зіткнення хлопцям доводиться багато часу перебувати в бронжилеті, а це дає відповідне навантаження на хребет, особливо на грудний і поперековий відділи, – каже Ярослав Козлов. – Звертаються також із болями та неврологічними проблемами. Багато хлопців є з травмами від

Військовий реабілітолог Ярослав Козлов

поранень, деякі прооперовані. Ми розписуємо програму під кожного, щоб у подальшому хлопці знали, що з цим робити».

Так, завдяки сучасним тренажерам, технікам дихання та фізичним вправам реабілітологи Центру допомагають відновити не тільки бойовий дух, але й тіло захисників України.

Вправи для хребта

Ну, і як же обійтись без харчування? Воно тут триразове!
Кухар **Вікторія Поліщук** старається готувати, як вдома.

«Нам приємно, коли говорять «дякую», і ми розуміємо, що також робимо свій внесок у спільну перемогу», – каже жінка.

Головний у реабілітаційному центрі – Ігор Павлов. Він слідкує за порядком і за тим, щоб у хлопців було все необхідне. Сауна є обов'язковою в програмі оновлення. На території Центру також є велика зариблена водойма, спонсори подарували вудки та спінінги, тож риболовля як один із методів психологічного розвантаження теж є.

*Вікторія Поліщук готує,
як для власної родини*

Головне, кажуть представники ОК «Північ», що перебування в Центрі дає позитивні результати.

«Командування взяло на себе тягар оплати оренди приміщень, харчування та комунальних послуг, місцеві підприємці допомагають з оплатою перебування за кожне ліжко-місце», – пояснює фінансовий бік питання підполковник з «Півночі» Олександр Васильковський.

Незважаючи на відносно короткий період існування установи, Центр повністю виправдовує покладені на нього функції. Тому оперативне командування поставило завдання розширити базу, створивши на Чернігівському напрямку якомога подібних Центрів. Всі можливості для цього існують – в області достатньо розвинута мережа колишніх пансіонатів, санаторіїв, профілакторіїв та медичних закладів, тож вони ще, без сумніву, прислужаться війську.

Віталій НАЗАРЕНКО

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

На лінії вогню

Рашисти нищать чернігівське прикордоння

У розпал великої війни стали на чолі прикордонного району

У перший день російського вторгнення Чернігівщину залишили двоє керівників районів – Тарас Молочко з Новгород-Сіверського та Олександр Селівон з Чернігівського. Це означає, що вертикаль управління та комунікації у двох із п'яти районів області було зруйновано. Тогочасний голова найбільшого за площею Новгород-Сіверського району відтоді, як наклав п'ятами, не з'явився і досі. У складний час, коли ворожі війська тисячами одиниць техніки та десятками тисяч особового складу рухалися через Новгород-Сіверщину, наступаючи на місто-герой Чернігів, військову районну адміністрацію погодився очолити рятувальник, керівник райвідділу ДСНС Андрій Анікієнко. Менше ніж за один рік перебування на посаді він та його команда налагодили плідну співпрацю з громадами, бізнесом, волонтерами і військом. Але найголовніше – разом із військовими побудували багаторівневий захист кордону та прикордоння, тому впевнені, що у разі повторного наступу у ворога просто не буде шансів.

Андрій Анікієнко: довга дорога додому, пропозиція Чауса, готівка в рюкзаках

Кажуть, складні часи породжують сильних людей, а коли сильні люди стають до керма, то навіть у зневірених з'являється надія. Керівник районного відділу ДСНС **Андрій Анікієнко** очолив Новгород-Сіверську районну військову адміністрацію у момент, коли район понад 20 днів був обезголовлений, а його дорогами пересувалась ворожа техніка. Тодішній голова РДА і депутат Новгород-Сіверської міської ради **Тарас Молочко**, що називається, наклав п'ятами, залишивши вертикаль влади без управління. У цей час Чернігів невпинно штурмували орди російських військ, а трасою з Грем'яча пересувались тисячі одиниць військової техніки. У цій ситуації залишати величезну територію без центральної влади було не те що небезпечно, але й злочинно. До цього часу навіть Андрій Анікієнко не знає, що керувало начальником Чернігівської ОВА **В'ячеславом Чаусом**, який запропонував йому очолити район та організувати заходи національного супротиву.

«24 лютого ми з дружиною були у відпустці, відпочивали в Єгипті, а діти були тут, – пригадує початок великої війни Андрій Михайлович. – Вже 27 лютого ми виїхали з Єгипту, звідки добирались до України дев'ять діб. Добирались, як кажуть, обхідними шляхами, бо небо вже було закрите. Шостого березня я вже був тут, на місці, а 15 березня мене призначили на посаду голови Новгород-Сіверської РВА. Хто мене рекомендував, я й досі не знаю, – продовжує він. – Пригадую, як мені зателефонував В'ячеслав Анатолійович і запропонував посаду. Часу дав подумати до ранку, а зранку він мені сам передзвонив і я дав згоду. Потім вже почались завдання і конкретна робота. Треба було наводити порядок».

У самому Новгороді-Сіверському завдяки зусиллям керівництва міста все було непогано організовано: на вулицях чергували добровольці, які патрулювали місто, охороняли громадський порядок та встановлювали перші блокпости.

«Величезна проблема, яка постала перед нами, – це відсутність у місті готівки, – розказує Андрій Анікієнко. – Термінали самообслуговування були заповнені коштами, але не працювали. Тоді ми спільно з міською радою за погодженням з ОВА привезли до них ключі, відкрили термінали та завантажили кошти в банкомати. У кожному банкоматі було близько одного мільйона гривень».

За словами голови РВА, цих грошей вистачило буквально на один день. А потрібно ж було думати й над тим, як видати людям пенсію... Гроші були в Чернігові.

«Наші добровольці на власному транспорті поїхали в Чернігів, там завантажили кошти у рюкзаки, а це – близько 30 мільйонів гривень, і доставили їх в Новгород-Сіверський. Їхали партизанськими стежками, перепливали на човнах – це ціла історія. Таким чином вони двічі доставляли кошти, – каже Андрій Анікієнко. – Готівка для нас була серйозним питанням, бо товари підприємці завозили, але без готівки вони не могли продавати, оскільки, знову ж таки, на оптових базах працювали тільки за «кеш». До того ж для багатьох пенсіонерів виплата пенсій була питанням виживання».

Володимир Шкарпітко: «Першим ділом я побіг до військкомату»

Перший заступник голови Новгород-Сіверської районної військової адміністрації **Володимир Шкарпітко** зустрів війну безпосередньо в місті. Пан Володимир вже мав за плечима управлінський досвід, будучи з середини квітня по середину вересня 2021 року заступником голова РДА Тараса Молочка, який, як відомо, втік у перший же день. З керівником у Володимира Шкарпітка були доволі напружені стосунки, тому він за власним бажанням подав у відставку. За п'ять місяців... – війна!

Ось як пригадує її початок пан Володимир: «Напередодні вторгнення я відвіз матір у Чернігів у лікарню і повернувся в Новгород-Сіверський, покинувся – а трасою вже йдуть російські танки. Родина моя, дружина та діти, також були тут».

Тарас Рева, Андрій Анікієнко, Володимир Шкарпітко

Того ж дня Володимир Шкарпітко побіг до військкомату, щоб отримати зброю.

«Военком спочатку був на лікарняному, а потім з'ясувалося, що він виїхав на Бахмач. Молоді хлопці не знали, чи можна нам видавати зброю, – розповідає Володимир Анатолійович. – Сказали, що чекають команди також відступати. Це було десь о пів на восьму ранку 24 лютого. Потім підірвали міст на Шостку».

За словами Володимира Шкарпітка, росіяни в саме місто не заходили, а впродовж наступних п'яти днів заходили через Грем'яч, звідки рухались трасою на Чернігів. Паралельно малими групами, обминаючи саме місто, намагались рухатись на Шостку, але, побачивши розлив і підірваний міст, повернули назад. Масовий рух колон техніки в цьому напрямку зупинився в десятих числах березня.

«Поранених вони сюдою ще вивозили, але рух колон у напрямку Чернігова зупинився, – пригадує пан Володимир. – Разом із тим росіяни на-

магалися діяти поліцейськими частинами. Десь у двадцятих числах березня близько 300 їхніх «заходило» на цивільних машинах в Семенівку. У Новгород-Сіверський вони так і не зайшли. Гадаю, це було пов'язано з тим, що у нас формувався рух спротиву, були відповідні сутички, вони точно про це знали. Прикордонні села вони кошмарили, шукали когось, грабували, але в саме місто не зайшли – або побоялись, або не ставили собі за мету, чи просто не вистачало сил».

Тарас Рева: рух спротиву, партизани і формування ешелонованої оборони

Очолити військову адміністрацію, Андрій Анікієнко та його команда почали займатись ще й рухом спротиву.

«Ми були впевнені, що росіяни будуть відступати, і треба було бути готовими до цього, – пояснює він. – Плюс почали налагоджувати життєдіяльність в межах району, взаємодію з територіальними громадами. Коли на початку квітня окупанти почали полишати Київщину та Чернігівщину, до нас зайшли наші військові і наше основне завдання було налагодження взаємодії всіх гілок влади та військових».

У питаннях безпеки та оборони Андрію Анікієнку допомагає його заступник Тарас Рева. Пан Тарас і його начальник – працівник ДСНС – і зараз обліковуються там на посадах, а в органах влади – як у відрядженні. Законодавство про національний супротив це дозволяє.

«Ініціатива створення потужного добровольчого руху виникла ще під час окупації, – розповідає **Тарас Рева**. – Оскільки була достатня кількість добровольців, яка бажала захищати країну та громаду, то ми сприяли їх згуртуванню, вирішенню документальних і технічних питань, – продовжує заступник начальника РВА. – Військових на той час тут не було, тут були виключно цивільні люди. З них було зібрано добровольче формування, яке нині є складовою сил територіальної оборони і успішно виконує завдання військового керівництва».

*Семенівський голова
Сергій Деденко
та Андрій Анікієнко*

«Наскільки потужними є тут проросійські настрої і як поведились люди під час окупації?», – запитую у Тараса Рева.

«Сказати, що тут проросійське населення, буде неправильно. Звісно, в родині не без виродка, і ми це бачили по авіаційних ударах, які хтось-таки координував, однак це не масово, – відповідає він. – Населення у нас на 90 відсотків проукраїнське. Якщо якісь випадки і були, то місцеві потім самостійно проводили виховну роботу. Плюс тут активно працює наша Служба безпеки України. На Новгород-Сіверщині багато патріотів, багато хлопців воює, багато загинуло за Україну. Під час окупації були

непоодинокі випадки псування людьми ворожої техніки, у нас діяли партизани, хлопці навіть знищували ворогів летально, – каже Тарас Рева. – Ми володіли всіма розвідувальними даними, знали про рух техніки. Люди готові були виходити зі зброєю, але прямі накази із Центру забороняли виступати такими силами. Головне завдання партизанів і добровольців – збір і передача розвідувальної інформації».

Отож Новгород-Сіверщина вкотре підтвердила свою славу партизанського краю. Недарма ж на початку війни «засвітився» таємний наказ міністра оборони РФ Шойгу – під корінь знищити ліси на окупованих територіях. Ліс, болота, розливи та річки – це те, що ускладнює просування ворога, а в нинішніх умовах робить його наступ з півночі неможливим.

«Наш край залишається неприступним не лише через природні умови, але й через те, що зараз вже вибудовано ешелоновану оборону, а ліси в значну глибину нашої території заміновані нами», – каже Тарас Рева.

Основні завдання РВА – обороноздатність, громадська безпека та порядок

Питання обороноздатності, безпеки та підтримання порядку, за словами наших респондентів є першочерговими для військової адміністрації.

Оскільки Новгород-Сіверщина крайні пів року перебуває під вогневи-ми обстрілами, то питання переселення людей тут опрацювали ще влітку.

«Це не була примусова евакуація, і це навіть евакуацією не можна на-звати, це – добровільне переселення людей, які бажають виїхати із зони активних обстрілів, – пояснює заступник начальника районної військової адміністрації Тараса Реви. – Треба сказати, що дуже багато людей відсе-лилося з Кам'янської Слободи. В питаннях прикордонних населених пунктів ми активно взаємодіємо з громадами. Людей відселяємо або углиб району – хто в місто, хто по Подесенню – на умовно безпечну відстань понад 40 кілометрів, або до своїх родичів – хтось вихав углиб країни, дехто навіть за кордон».

За словами Тараса Реви, органи влади та військові всіляко сприяють виселенню не лише людей, але й їхніх підсобних господарств.

«Відселяємо людей разом із худобою. Тут є чітка взаємодія і між грома-дами, і між аграріями та військовими – допомагають всі», – каже він.

«Найсучаснішу ферму з Грем'яча «Аграрні інвестиції» передислокува-ли самостійно – на щастя, в межах району і навіть в межах громади, – до-дає перший заступник начальника РВА Володимир Шкарпітко. – На жаль, росіяни зробили так, що мешкати в тій місцевості означає піддавати ризику власне життя».

У команді Андрія Анікієнка Володимир Шкарпітко курує питання еконо-міки та народного господарства.

«Моїм першочерговим завданням на цій посаді стало вирішення гу-манітарних питань, бо, як виявилось, за час окупації у людей не було навіть елементарних ліків, не кажучи вже про ліки для складних категорій хворих, – пояснює він. – Критичною для інфраструктури була і відсутність пального. Все це треба було десь знайти, доставити та розподілити. Тобто потрібно

було налагодити прості питання народного господарства. В адміністрації не було логістичних можливостей, щоб забезпечити завезення пального, але все одно нам вдалося домовитись у співпраці з міською радою і затягнути сюди 30 тонн гуманітарного пального, яке було розподілене між критичною інфраструктурою», – пригадує Володимир Шкарпітко.

Вирішувати гуманітарні питання допомагають волонтери

За час, відколи команда рятувальників очолює район, вдалося налагодити серйозні зв'язки з міжнародними організаціями та вітчизняними волонтерами. Нині найбільший наголос в прикордонні роблять на енергетичній частці та забезпеченні критичної інфраструктури генераторами й опаленням.

Рятувальники до рятувальників

*Брикет Ірванцівського торфозаводу.
Брикет – важлива складова енергетичної безпеки регіону*

У співпраці з волонтерами та Чернігівською ОВА керівництву РВА вдалося відновити пошкоджені об'єкти некапітального характеру. Це і віконні блоки у будинку культури, вікна в гімназії та медичному училищі.

А ось що говорить про соціальні ініціативи начальник Новгород-Сіверської РВА Андрій Анікієнко: «Вдалося запустити два відділення міграційної служби, поїхав потяг «Новгород-Сіверський – Семенівка», цього тижня поїдуть автобуси, які сполучають Новгород-Сіверський із Семенівкою та Понорницею. У співпраці з громадами ми прийняли програму фінансування національного спротиву. Громади заклали конкретні суми до бюджетів, і ця програма буде наповнена коштами. Це буде виключно для фінансування наших підрозділів територіальної оборони».

Важливо те, що всі керівники чотирьох громад, які об'єднує великий район, йдуть на співпрацю з РВА в усіх питаннях, а це – якраз те, що варто відзначити, адже завдання чиновника – не заважати, а координувати. Бачать і розуміють важливість співпраці й волонтери. Тут керівництво району особливо хоче відмітити клуб «ротарійців».

«Завдяки співпраці з ними всі, хто постраждав так чи інакше від обстрілів, забезпечені будівельними наборами. В район доставлено близько однієї тисячі шістсот будівельних наборів – брезенти, цвяхи, плити і так далі, – із вдячністю відгукується Андрій Анікієнко. – Дуже потужно ми спрацювали по вікнах. Фактично всі пошкоджені об'єкти відновлені, окрім основних будівель двох шкіл. Дуже велика кількість обігрівачів надійшла, їх вже отримують люди. Враховуючи наші фінансові можливості, я вважаю, що ми спрацювали «на відмінно».

Жодної політики! Тільки робота на благо рідного краю!

Повноважень у нас багато, але районного бюджету як такого немає. Тому в районній адміністрації працюють своїми організаційними та інтелек-

Матеріали для відбудови постраждалих об'єктів

туальними можливостями і роблять все для того, щоб економіка трималась на плаву.

«Як не дивно, нас виручає те, що у нас багато військових, – каже Володимир Шарпінто. – Це все одно, якби тут побудували кілька заводів, і наші громади почали отримувати ПДФО з зарплати працівників. Тому і бюджети витягують. Наприклад, виконання бюджету по Понорницькій громаді склало 160 відсотків, по Новгород-Сіверській, Семенівській та Коропській – всього по кілька відсотків недовиконання. Під час війни це дуже добрий результат».

Втім, залишається багато відкритих проблемних питань. Більшість із них не залежать від районних управлінців. До прикладу, аграрії, які зараз звільнені від сплати податків, мають заплатити їх все одно після війни. Багато з них постраждали, багато хто не посіяв своїх площ, а, окрім податків, треба ще й оренду за землю платити. Проблемними залишаються і питання логістики. Все це вирішується не в Новгороді-Сіверському, і навіть не в Чернігові. Але те, до чого тут точно готові, – так це до захисту Батьківщини.

«Розроблені плани оборони Новгород-Сіверського та Семенівки, вони затверджені і є в бойових розпорядженнях. У випадку загрози вторгнення вони будуть введені в дію. Розроблено план евакуації не лише на папері, а відпрацьовано практично. Кожен знає, що робити, коли і де, – каже начальник РВА Андрій Анікієнко. – Коли я прийшов на посаду, то кордон був «голим». Зараз разом із військовими ми провели певні заходи оборонного характеру і побудували кілька ліній оборони. Фактично ми більш-менш захищені в цьому плані, і якщо ворог буде намагатись сюди зайти так, як це було 24 лютого, йому це так просто зробити не вдасться».

Тож прикордонний район і земля партизанів, завдяки злагодженям спільним діям, готові до будь-яких викликів. Найбільшою ж заслугою керівники району вважають цілковите порозуміння з громадами. Жодного політиканства! Тільки робота на благо рідного краю і неьки України!

Спілкувався Віталій НАЗАРЕНКО

Під боком у дурнуватоного сусіда

Село Михальчина Слобода – в постійному зведенні оперативного командування «Північ». Цей прикордонний населений пункт, який розташований всього в чотирьох кілометрах від межі зі здичавілою росією, ворожі війська обстрілюють регулярно. Дещо менше прилітає в Бучки, які розташовані менше ніж у двох кілометрах від прикордонного стовпчика. Обидва населені пункти, разом із Городищем, Ясною Полянню та обезлюдненим Великим Гаєм, входять до Михальчино-Слобідського старостинського округу, яким керує без перебільшення мужня жінка Олена Дорошенко. Розриваючись між виконанням старостинських обов'язків та утриманням власного господарства, Олена Василівна з нетерпінням чекає вихідних, щоб зустрітись із дітками та чоловіком, котрих евакуювала з небезпечної зони – подалі від війни, наскільки це зараз можливо.

Прилітають навіть «Гради»

Села Михальчино-Слобідського старостинського округу живуть, як і до війни – розміреним сільським життям. От тільки час від часу сюди прилітає від здичавілої орди. Навіщо стріляти по мирних людях – селяни збагнути не можуть, однак більшість, хто має маленьких дітей, виїхали подалі від небезпечної зони. Чи то невимовна тутешня краса, чи прив'язаність до землі прашурів ніяк не відпускає людей, змушує залишатись до останнього.

Олені Василівні збагнути такі речі важко, але як представник влади має залишатись тут, доки є люди.

«Люди виїжджають повільно, – каже староста. – Дітей, щоправда, у нас залишилось небагато, майже всі сім'ї з дітьми, слава Богу, виїхали».

Ті діти, що не виїхали, навчаються дистанційно. Влада заборонила навчальний процес у 40-кілометровій зоні від кордону. Раніше шкільний автобус підвозив дітей на навчання до Грем'яча, зараз вже не возять. У Грем'ячі навчання зі зрозумілих причин також немає.

З усіх сіл старостату Михальчиній Слободі від московитів дістається найбільше. Буває, що й по людських хатах попадають.

«У вересні повністю згоріло домогосподарство, загинув кінь, – пригадує Олена Дорошенко. – Жінка тоді чудом вижила, їй дуже

Олена Дорошенко біля уцілілої контори старостату

пощатило, бо вона того дня пішла до сина в гості. А в господарство влучили снарядом з «Града». Тоді обстріл був цілий день, ми всі сиділи по гребниках».

Місцева влада разом із районною військовою адміністрацією пропонують людям варіанти виїзду та переселення. Забирають не лише людей, а й фактично все господарство – з курми та худобою. Однак охочих за весь час назбиралося не надто й багато.

«З Михальчиної Слободи виїхала третина населення, з Бучок – і того менше, відсотків 20, – розповідає староста. – Військова адміністрація поставила нам завдання ознайомлювати людей з небезпеками проживання у двадцятикілометровій зоні від кордону. Але на людей це мало впливає. Не поспішають залишати домівки».

Олена Дорошенко мешкає у Михальчиній Слободі, разом із її односельцями, за яких вона відповідає. А от дітей та чоловіка жінка евакуювала в Новгород-Сіверський.

«Важко, – зітхає жінка. – Тут тримаю корову, птицю, свиней – доглядаю за господарством сама».

Прожив день – і добре

Своїх дітей 8 та 13 років, як і чоловіка, котрий влаштувався на роботу в комунгосп, Олена Василівна бачить не так часто, як хотілося б. А що поробиш? Війна! А на війні треба думати не лише про себе, а й про людей, що залишились поруч із тобою.

Тож завдяки старості, міській владі, військовим та адміністрації в селах старостату, як не складно, але вистачає всього: працюють магазини, раз на тиждень приїздить пересувне відділення Укрпошти, привозять хліб, продукти першої необхідності та пенсію. І, звісно, до людей надходить вітчизняна періодика, бо зі світлом тут постійні проблеми, як і з українськими радіо та телеканалами.

«Діловоди у нас також працюють у штатному режимі – в Бучках і Михальчиній Слободі, – каже Олена Дорошенко. – Робимо всю документацію,

*Незважаючи на обстріли,
молоко забирають вчасно*

як і до війни. Корів люди також не збувають, молоковоз до нас приїздить регулярно».

Одна з небагатьох незручностей для тутешніх людей – відсутність регулярного транспортного сполучення з Новгородом-Сіверським. Військові заборонили рух автобусів цим маршрутом. Але дістатись «великої землі» можна власним транспортом.

Попри обстріли, життя тут не зупиняється. Людина, як відомо, звикає до всього, от тільки життя тут плине не так, як на мирній території – наперед нічого не планує: прожив день – і добре.

Росіяни ходили по хатах вже зі списками

Російських окупантів тут побачили першого ж дня, зранку 24 лютого. Близько 70 одиниць різної військової техніки – БТри, танки, заправники – зупинились на в'їзді в Михальчину Слободу. Очевидці розповідають, що стояли вони так добу, а потім поїхали. Люди припускають, що росіяни просто заблукали. Але потім з'являлись в селі періодично у складі 10-12 одиниць легкої техніки.

«Ці були постійно, місяць тут терлись, – пригадує староста Михальчино-Слобідського старостинського округу. – Перевіряли кожне домогосподарство, в кожну хату заходили. Шукали учасників АТО та прикордонників. По хатах вже ходили з готовими списками – хтось їм здав людей. І мене як старосту теж шукали. А я за дітей – і в ліс.

Чоловіка вдома тоді не було, він працював у Грем'ячі в охороні, на фермі. Коли заходили на ферму в Грем'ячі, то він не ховався, а виходив до них».

Голова Новгород-Сіверської громади **Людмила Ткаченко** хвалить і старосту, і її чоловіка.

«Гарного вона собі чоловіка обрала, – каже міський голова. – Працьовитий і старанний, ми ним дуже задоволені».

Роботу старост у прикордонних старостатах Людмила Миколаївна цінує високо, бо не кожен зможе так. Тривалий час у міській раді не могли знайти заміну старості з Грем'яча – **Ганна Гавриліна** досі відходить після російського полону. До моменту, доки не знайшли їй заміну, Олена Дорошенко працювала старостою ще й у Грем'яцькому старостаті.

Пригадує, як росіяни грабували сільські хати.

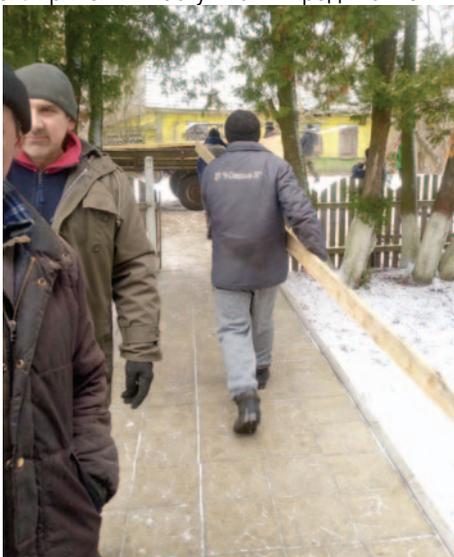
«Коли заходили у Михальчину Слободу, то зривали замки в хатах, шукали нацистів. Позабирали в людей мопеди, інструменти: зварювальні апарати, дрелі, болгарки, сокири», – каже вона.

«А гуманітарку росіяни завозили?» – перепитую в старости.

«До нас – ні, а в Грем'яч завозили», – відповідає Олена Дорошенко.

«Як люди ставились?» – уточнюю.

«Як ставились? Брали!».

*Люди розбирають дошки,
які надійшли як допомога*

Накинули мішок на голову і вивезли

Голова Новгород-Сіверської громади Людмила Ткаченко пригадує момент, коли росіяни викрали з Грем'яча її підлеглу Ганну Гавриліну.

«Вперше, коли вони привезли гуманітарку, то був тентований КамАЗ, який росіяни свідомо покинули посеред села. Мені подзвонила працівниця ферми, я попросила не підходити до техніки. Староста тоді всіх розігнала. Але знайшлися ті, хто подивився, і всередині, як виявилось, були продукти, – каже Людмила Ткаченко. – Росіяни, очевидно, хотіли, щоб люди розібрали гуманітарку, тобто спочатку вони її не роздавали. А потім вони зрозуміли, що це не працює, і заїхали в центр села, щоб роздати людям. Але ж людей перед тим треба зібрати».

У прикордонному старостаті – своєрідний гуманітарний хаб

Через деякий час Ганна Гавриліна знову зателефонувала міській голові і повідомила, що в центрі села якесь зібрання людей.

«Вона живе на окраїні, тому пішла подивитися, що там робиться. Я її попросила, щоб, якщо будуть роздавати гуманітарку, то наказала людям не брати її від росіян, бо свого всього вистачає. Після того зв'язок із нею обірвався... – каже голова громади. – Пізніше мені люди з села передзвонили і сказали, що старосту забрали. Накинули на голову мішок, закинули в БТР і вивезли – за те, що вона закликала людей не брати гуманітарку».

Проміняли Україну на немазаний капустак

«І ніхто з людей не заступився! Ні один чоловік. Розказували, що за ту гуманітарку навіть билися між собою», – додає староста Михальчино-Сло-

бідського старостинського округу Олена Дорошенко. – Очевидці розповідають, що людей тоді було достатньо, і старосту можна було захистити. Вона поводитись дуже достойно».

Людмила Ткаченко розповідає, що це була друга зустріч Ганни Михайлівни з російськими військовими.

«Вперше вони їй зателефонували з телефону жіночки, яку впіймали на вулиці. Пригрозили, що якщо не прийде до них на зустріч, то вони розстріляють все село. Я просила її не їхати, а відповідь була така: «Я не можу не поїхати, бо розстріляють все село», – пригадує Людмила Ткаченко.

Отож виходить так, що Ганну Гавриліну викрали на очах у її односельців, які замість того, щоб вступитись за свою старосту, вигрібали російську гуманітарку.

«А яка гуманітарка? – обурюється Олена Дорошенко. – Щі в трілітрових банках. Капусняк немазаний. І сказати, що люди були аж такі голодні, щоб брати ту смердючу капусту в банках, не можна. Це були перші дні війни, в селі вистачало продуктів, до того ж кожен день «Новгород-Сіверські аграрні інвестиції» роздавали молока по 5-6 тонн, а наші з громади регулярно об'їзними дорогами хліб доправляли. Ми людям і пенсію доставляли. Чесно сказати, по прикордонню в нас таке було тільки в Грем'ячі, щоб отак брали гуманітарку, – продовжує Олена Василівна. – Навіть коли до нас в Михальчину Слободу приїжджали, то люди поставились до цього негативно. Росіяни тоді сказали: «Ми б вам і сьогодні привезли гуманітарку, але у вас є таке село – Грем'яч – їм скільки не вези, то все мало».

Тож і виходить так, що грем'ячани виміняли свою старосту на немазаний капусняк. Не всі, але таких було чимало, і зараз вони живуть як ні в чому не бувало. Спецслужби, щоправда, одного колаборанта вивезли, але до кінця так і не з'ясували, хто збирав людей. Той, якого взяли, раніше мешкав в росії, у Грем'ячі жив країні п'ять років. Взяли його, як кажуть, з доказовою базою: впіймався на переписці з росіянами, здавав розташування наших військових. Якби не це, то так і жив би собі спокійно далі й не бачив би нічого крамольного в гуманітарній допомозі від тих, хто приніс на цю землю війну та гуманітарну катастрофу.

Віталій НАЗАРЕНКО

Агросектор на лінії вогню

Широкомасштабна війна внесла негативні корективи у вітчизняний агросектор, який нині просто намагається вижити, адже про розвиток для більшості компаній немає мови. Особливо важко нині тим аграріям, які фактично господарюють на лінії вогню. І хоча російські терористичні війська втекли з Чернігівщини ще на початку квітня, однак не залишили спроб регулярних обстрілів прикордоння. Ми проїхались північними селами Семенівщини для того, щоб побачити на власні очі і донести до загалу, наскільки важко і ризиковано там нині.

Залізний Міст обстрілюють регулярно

Нещодавно ми описували складнощі господарювання в Янжулівці – у селі, яке впритул підходить до російського кордону. Буквально через тиждень після публікації московити обстріляли село з небаченою до того інтенсивністю. Так, в результаті вогневого ураження згоріла одна із крайніх осель, а в ТОВ «Янжулівка» від мінометів загинуло 16 корів, які мирно випасались на тутешніх луках. Їх потім збирали по всьому полю під дикий рев стада.

Село Залізний Міст, де розташоване одне із базових прикордонних господарств ПСП «Степанич», обстрілюють менше, ніж Янжулівку, але не менш регулярно.

За словами бухгалтера підприємства **Ніни Бондаренко**, в господарстві числиться 58 працівників. Основні напрямки – вирощування зернових та молочне тваринництво. Так, у прикордонному Залізному Мосту утримують 670 голів ВРХ, з яких майже половина дійного стада. Молоко здають на Новгород-Сіверський сирзавод.

«Через війну та обстріли ми покинули близько однієї тисячі гектарів, – каже Ніна Миколаївна. – Ціни на зерно немає, логістика складна, тож дуже виручає молоко. Вдячні Новгород-Сіверському сирзаводу за вчасний перерахунок коштів».

За словами головного бухгалтера підприємства, особливо важко було в перші місяці війни, коли Семенівщина була окупована російськими військами.

«Ні пального, ні логістики... – з тривогою згадує жінка. – У лютому ще молоко наше забирали, здавали до перших чисел березня, а потім все! Ми прийняли рішення розвезити та роздавати людям по селах громади наше молоко».

Найближче до Залізного Мосту російське село називається Курковичі. Зараз звідти постійно прилітають снаряди по українській території.

«Жили фактично в один в одного в городах, а тепер вони всіх нас називають «бендерами» і фашистами. Дружба і родичання закінчилось», – каже Ніна Бондаренко.

Ще одна проблема, на яку вказують у тваринницькому господарстві, – відсутність адекватної ціни на яловичину.

«Якщо до війни м'ясо бичків закупували по 60-70 гривень за один кілограм, то зараз за корову вищої вгодованості більше 36 гривень не дають. Який сенс віддавати задарма?» – говорить заступник директора підприємства **Дмитро Куралес**.

Дмитро та Анна Куралес

Тож тут замислились над власною переробкою. Найбільше ображає українських тваринників те, що вітчизняні м'ясокомбінати не працюють, а магазини завалені ковбасами. Звідки вона і якої якості? Підтримуємо польське тваринництво замість того, щоб допомагати власному?

Дмитро Куралес характеризує ситуацію, в якій опинились аграрії з прикордонних регіонів, як надскладну.

«По зернових немає ціни, логістика важка, внутрішній ринок не споживає обсягів виробленого зерна, переробки немає, а віддавати задарма ніхто не хоче. Ціна на молоко залишилась на рівні минулого року. Ціна насправді не дуже, але, слава Богу, завжди є жива копійка», – каже економіст і заступник директора ПСП «Степанич».

У Костобоброві – велика товарна ферма

В селі Костобоброві утримують майже 400 голів ВРХ, з яких 160 – це діїне стадо. Сюди росіяни не дострілюють, але снаряди регулярно падають перед селом, поблизу річки та в лісі.

«У нас із реалізацією молока проблем немає, а от другий раз молочно-ковоз відмовляється їхати в Янжулівку, коли село обстрілюють, – каже за-фермою місцевого ПСП «Зірка» **Любов Веремієнко**. – Наші корови в цю пору на випасі, на ніч завозимо сіно та силос, а доїмо на фермі. Вони тут неподалік ферми випасаються. Стадо нам залишилось у спадок від колишнього колгоспу, голштинізуємо».

Молочний танк на 2600 літрів

Телят і бичків тут утримують на сухому раціоні: силос, сіно, борошно та сіль. Щодня надоюють та здають на сирзавод 2500-2600 літрів молока. Любов Валентинівна хвалить своїх корів. Каже, в середньому кожна з них дає 16,5 літрів молока щодоби.

«Оце – порода «джерсей», – показує на коричневого бичка доглядальниця. – Звати його Льолік. Виміняли на фермі. Залишаємо на розплід. «Джерсей» невеликі ростуть, але дають багато молока із великою жирністю».

З племінним бичком породи джерсі

Надворі в окремому загоні стоїть безрогий бичок. Завferмою підходить до дерев'яних лат і починає кликати: «Беня, Беня».

Беня спокійно підходить до пані Люби і їсть із рук цукерку.

«Дуже любить солодке», – посміхається жінка.

З бичка вона миттю переключається на тему війни. Згадує власну рідню по той бік завіси.

«У мене сестра у Криму... Не вірять, що нас обстрілюють. Каже, що ми все брешемо, – зітхає жінка. – Ми вже для них ще й брехунами стали».

Любов Веремієнко кличе бичка Беню

Архипівка тримається за рахунок господарства

Від Архипівки до кордону з ворогом – всього три кілометри. Цьому селу пощастило більше, тут не стріляють, хоча обстріли по сусідах селяни чують добре.

«На наші поля не долітає, долітає поруч – у Леонівку, тут чути, – каже механізатор зі СТОВ «Архипівське» **Сергій Кожух**. – В основному мінометами працюють».

«Коли прилітає по Залізному Мосту, то в нас чути доволі добре», – додає директор СТОВ «Архипівське» **Михайло Ігнатенко**.

За словами аграрія з Архипівки, господарство працює в двох напрямках – тваринництво та рослинництво. Утримують 220 голів ВРХ, з яких 80 – це дійне стадо. Молоко, як і більшість у Семенівській громаді, здають на Новгород-Сіверський сирзавод.

У часи окупації Михайло Ігнатенко особисто розвозив молоко по селах громади.

Михайло Ігнатенко та Сергій Кожух з Архипівки

«У нас росіяни не стояли, вони були в Леонівці, – каже чоловік. – Я якраз розвозив молоко по людям, бачив їх. Зупиняли, перевіряли, чи дійсно молоко везу. Дивувались тому, що люди такі незадоволені. Думали, їх тут із квітами будуть зустрічати», – пригадує пан Михайло.

За словами керівника прикордонного господарства, у нього, як і в усіх аграріїв, нині стоїть питання виживання. Тим паче, що невелика Архипівка тримається за рахунок господарства, більшість працездатних людей звідси давно виїхали.

«Гарячі» жнива минули, попереду «гарячі» жнива

Озимі жнива в більшості прикордонних господарств були справді гарячими. Дивом ніхто з механізаторів не підірвався на мінах і не згорів під обстрілами. Ці люди, безперечно, не менші герої, ніж воїни ЗСУ.

Помічник агронома ПСП «Степанич» **Анна Куралес** це прекрасно розуміє і хвалить кожного, хто в такий складний час не дав пропасти збіжжю.

«Багато полів довелося покинути, – каже агроном. – У нас, наприклад, є поле, по-народному називають Курковичі, то наші там два дні прибирали, а на третій почало прилітати, довелось покинути. Поле впирається в прикордонний рів. Ми, звісно, прикордонників про все попереджаємо, але ж гарантії нам ніхто не дає. Все – на свій страх і ризик».

Молодняк вже звик до вибухів

Скоро в господарствах планують розпочати збір соняшника і прогнозують повторення «гарячих» жнив. Тим паче, кажуть аграрії, багато полів заміновано.

Віталій НАЗАРЕНКО

Коли ревуть буйволи – чекай біди

Одна з вулиць цього села впирається прямісінько в кордон з росією. Звідти, з-за узлісся, у бік села регулярно прилітають вибухові «подарунки». Мінометні обстріли для мешканців прикордонної Янжулівки, що в Семенівській громаді Чернігівщини, – звичне діло. За день російські терористи можуть по кілька разів насипати по селу та його окраїнам. А найвірнішою ознакою того, що будуть обстріли, є рев буйволів. Розведення буйволів – це бізнес правої руки і глашатая путіна дмитрія медведева. Стада цих чорних тварин по той бік межі видно з навколишніх полів Янжулівки.

Стріляють практично кожен день

Янжулівка – це справжнє українське порубіжжя з росією. Люди живуть настільки близько до кордону, що одна із сільських вулиць підходить прямісінько під державну межу. Донедавна це не було проблемою для тутешніх мешканців, однак із загостренням стосунків між державами, а особливо після агресії росії, жити в селі стало не надто безпечно. Не минає такого тижня, щоб по селу не прилітало. Благо, стріляють переважно по окраїнах, але було й таке, що міни лягали у людей під дворами. Янжу-

А це вже окраїна села – слід від російської міни

лівка відома тим, що тут живуть із вирощування олійного гарбуза. І хоча довколишні ґрунти бідні, переважна частина активних селян господарює на своїх паях, вирощуючи гарбуз на насіння. Цей бізнес тут настільки поширений, що гарбузачий досвід янжулівців перейняли у сусідній і теж прикордонній Миколаївці. По гарбузове насіння із Семенівщини приїздять

закупівельники від переробних підприємств із центральної частини України. От тільки чи збиратимуть його цього року – ніхто не знає. Не кожен ризикне виїхати на поле під обстріли. Втім, є й такі відчайдухи, що жинвуть по воронках.

На під'їздах до населеного пункту ми розуміємо, що частину озимого ріпаку, ячменю та пшениці залишили неприбраними і більші аграрії. Тут таких двоє – ТОВ «Сновське» та ТОВ «Янжулівка». Місцеві розповідають, що аграрії з «Сновського» весною взагалі не сіяли, а посяєне восени не обробляли. І нині стоять поля з озиминою, чорніють та осипаються. Усе – через війну...

«Часто стріляють?» – запитую у директора ТОВ «Янжулівка» **Романа Самойленка**.

Роман Самойленко на полі з мінералізованими смугами

«Години дві тому стріляли. Стріляють практично кожен день, – відповідає той. – Он, бачте, крайня вулиця, що за озером, впирається в самісінький кордон. Грубо кажучи, спочатку йдуть людські хати, городи, річка – і за нею вже кордон. У нас жив дід, то його хата стояла на території України, а хлів – в росії».

На автівці Романа ми виїжджаємо за село, де ТОВ «Янжулівка» орендує людські паї. Підіймаємось на найвищу точку і, о диво, з'являється сигнал українського «Київстару».

«Тут навіть 4G ловить, – посміхається аграрій. – Он бачите, за кілометра два прямо від нас чорні цятки? То буйволи. Буйволина ферма Дмитрія Медведєва. Того самого, – продовжує Роман Самойленко. – Ми помітили, що коли вони починають ревіти, будуть обстріли. Отже, їх розганяють, щоб зайняти зручну позицію. Стріляють також із лісу, що праворуч від нас. Там вже зо-всім близько до села».

Жнива під обстрілами

Господарство, яким управляє Роман Самойленко, окрім звичного рослинництва, займається ще й молочним тваринництвом. Зрозуміло, що ризики насправді колосальні, але що поробиш – тут навчилися жити і працювати в нових реаліях.

У ТОВ «Янжулівка», на відміну від своїх колег-аграріїв, вирішили ризикнути. Весною вийшли в поле підживлювати озимину та сіяти ярі культури,

*Росіяни стріляють по всьому, що рухається поблизу кордону.
По цьому місцю було 20 приходів мін*

переважно соняшник, кукурудзу та гречку. А коли достигла озима пшениця, розбили прикордонні поля на сектори, зробивши між квадратами мінералізовані смуги.

«Зробили це задля того, щоб у випадку попадання міни й загорання поля згоріла лише відмежована частина», – пояснює Роман.

Таким чином аграрії рятують власний врожай озимини.

За словами директора ТОВ «Янжулівка», левову частку полів їм довелося покинути. Так, все, що ближче одного кілометра від лінії кордону, залишиться незібраним. До того ж не кожен механізатор готовий ризикувати власним життям у битві за врожай.

Війна і бюрократи

«Нещодавно знайшли на полі нерозірваний снаряд. Ми до того місця задискували, а далі механізатор відмовився їхати, – каже Роман Самойленко. – Кілометрова зона біля кордону не обробляється, хоч за паї ми мусимо платити».

Тутешні землі піщані, тож захмарних врожаїв як, скажімо, на чорноземі півдня Чернігівщини, – годі чекати. Особливість цього року – ще й нижчі врожаї озимих. В середньому пшениця на полях ТОВ «Янжулівка» показала від 30 до 35 центнерів з одного гектара. При нинішніх закупівельних цінах аграрії не виходять навіть на собівартість.

Витягує молочне тваринництво. А от на м'ясо ціни немає. Якщо порівняти із довоєнними цінами, то закупівельники дають майже удвічі менше. Держава «допомагає» аграріям не обіцяними доступними кредитами, а податковими витребеньками, блокуючи двічі на місяць податкові декларації. Хочеш відшкодування ПДВ – їдь у Чернігів і доведь, що молоко з твоїх корів. Не знаєш, що гірше – бюрократія чи війна. Та все ж, незважаючи на всі негаразди, прикордонні села Чернігівщини живуть і намагаються господарювати в умовах реальних бойових дій, надійно і міцно тримати тил.

Віталій НАЗАРЕНКО

У Пісках стояла кацапська «Точка-У»

У селі Піски Бобровицької громади у місцевому фермерському господарстві «Незалежність» росіяни облаштували «стоянку» – розмістили свою техніку на ураження «Точка У», а навпроти, на території іншого господарства, встановили «Бук». Самі військові робили кулеметні гнізда та укриття з мішків із борошном та соняхом. Їли ж свиней, яких у господарстві тримають для власних потреб.

«До Пісок росіяни зайшли через Стару Басань, Мокрець, Калиту – вони намагалися прорватися на Київ цією дорогою. Ми не очікували, що вони так стрімко вглиб пройдуть, і тим паче того, що в Пісках будуть. Ми не могли виїхати, бо Сумську трасу вони повністю блокували, а в бік Бобровиці – хіба що полями, – згадує директор СФГ «Незалежність» **Ігор Сахно**. – Та російські солдати в лісосмугах поставили свої БТРи і контролювали всі підходи. Тому було дуже небезпечно виїздити на той момент – вони розстрілювали усі машини. Був випадок, коли люди хотіли виїхати на двох легкових автомобілях, то кацапи їх просто розстріляли».

Чоловік каже, що як тільки російські військові зайшли до Пісок, то відразу поставили свою техніку у його і сусідньому господарстві, які знаходяться на самому в'їзді до Пісок.

«Вони стояли на моїй території з «Точкою У», якою стріляли по Брорах та Києву. А навпроти, через дорогу, – територія ТОВ «Земля і Воля», так там біля ангарів стояв «Бук». Він прикривав ту «Точку У», – розповідає фермер. – Кожного дня їздили їхні колони нашими вулицями, та основна кацапська база була в Новому Бикові та Басані.

На моєму підприємстві російські солдати жили в складах і в усіх приміщеннях, які були на території. Поруч поробили собі щось на кшталт кулеметних гнізд і сиділи там. Коли вони тільки зайшли на територію підприємства, то там були двоє моїх працівників, які ночували з росіянами. Вони розпитували їх про роботу, про зарплату, про село загалом. І були дуже здивовані нашими зарплатами, доходами людей, нашими будинками, санітарними умовами. Вони взагалі коли зайшли в Нову Басань, то думали, що то котеджне містечко. Вони і уявити собі не могли, що це – звичайне українське село. Так мої працівники переночували з кацапами, а на наступний день вони все ж відпустили їх».

Свиней відстрілювали

«У мене є "зоопарк" – загороджена територія з електропастухом, де живуть свині – китайські маленькі та угорські мангали – волохаті такі, на ове-

*Контора господарства
після кацапів*

чок схожі. Вони живуть у цьому загоні, самі розмножуються, ми кукурудзою підготовуємо, – розповідає господар. – Я їх тримаю спеціально для їдальні – ми безкоштовно харчуємо працівників. Так росіяни відстрілювали і їли їх. Поголів'я дуже зменшилося. Адаже русня там стояла близько місяця. Кацапи вбивали свиню, відрізали голову, знімали шкуру разом із салом і викидали. Як кролів, лупили і їли лише м'ясо. Це звична для них справа, вони ж не смалять, не чистять. Так у них заведено. Голови свиней валялися по всій території господарства. На росії всі так роблять. Де живуть українці – там вже розробляють тушу, і сало використовують, а росіянам аби вбити – і швидше до пляшки».

Пляшки в кукурудзі

Про те, що російські солдати безбожно пили, кажуть всі, кому не пощастило опинитися в окупації і жити поряд з цими недолюдками. У Пискаха вони також пили. Так, в офісі пана Ігоря випили ввесь колекційний алкоголь, натомість лишили записку не з вибаченнями, а з засторогами про шкідливість випивки.

«Коли ми прибирали після того, як російських військових вибили з області, то в зерні знайшли цілу купу пустих пляшок з-під різного алкоголю, –

говорить Ігор Петрович. – Спершу ж не знали, що там в тому зерні напхано, то боялися чіпати – думали, може, яка вибухівка чи ще щось. Вони ж люблять все мінувати. А потім виявилось, що то порожні пляшки. Вони перше, що зробили, коли зайшли в Нову Басань, – розвалили магазин БТРом, пів стіни вивалили і вже тягали звідти, що хотіли.

Випили російські військові і те спиртне, яке було в мене в кабінеті. До мене приїздять різні люди і привозять часто пляшку віскі чи коньяку. Я фактично не вживаю алкоголю, то ці подарунки складав у себе в кабінеті. То коли я вперше зайшов в свій кабінет після деокупації, то побачив, що бар пустий. Росіяни все випили і лишили записку: «Алкоголь – зло, мы его вылили». Та насправді вони його випили – судячи з тих пляшок, які валялися біля “Точки-У”».

Втекли за 40 хвилин

Весь час Ігор з родиною був у своєму будинку. Вони живуть в кінці села, аж під лісом, і ворожі військові до них не прийшли. Дружина пана Ігоря припускає, що вони боялися лісів, – може, тому й не пішли. Хоча, заїхавши на підприємство своєю технікою, вони питали, де господар, але люди не сказали.

«Коли наш «Байрактар» прилетів і розбив кацапський «Бук», то вони пішли прочісувати село. Хотіли знайти, хто здав місцезнаходження техніки, але до нас не дійшли. І потім десь через 40 хвилин – годину вони швиденько зібрали «Точку-У» і втекли. Адже «Бук», який наші розбили, прикривав її, тож, думаю, побоялися, що наступними будуть вони, – говорить чоловік. – У мене в сейфі карабін стоїть, і дрон у шафі. Я його купив, щоб поля облітати і дивитися за посівами. І мені тоді навіть на думку не спало все це сховати. Зараз, повертаючись до тих подій, думаю: що було б, аби вони дійшли до нашого будинку і знайшли в мене зброю і дрон?»

Якраз у цей момент, коли кацапи тікали, в нас із родиною з'явився шанс виїхати. Місцева тероборона допомогла вибратися з села полями. Це був десь кінець березня. Ми поїхали з сім'єю до товариша в Прикарпаття».

Шкоди завдали чимало

«Найбільша шкода, яку насамперед відчувло господарство від цього повномасштабного вторгнення, – це обвал ціни на продукцію, яка зберігалася на складах, десь у 2,5 раза, – говорить фермер. – Продати вдалося, але вона навіть не вийшла на собівартість. Також техніка постраждала. Ми втратили КамАЗа, ГАЗона та ЗІЛа. Було у нас на той момент чотири зерновози – вони їх поламали, повиривали все. Комбайн дуже сильно пошкодили. Там, де не могли відкрити двері – ломиком відкривали, всю електроніку вирвали, скло вибили. Все, що блищало, все воно, скотина, виривало.

Укриття копали на території

Невеликі навантажувачі «Маніту» були для зерна, то кацапи ними траншеї копали. Вони ж не призначені для цього, а ті нелюди копали. Два свої маленькі трактори насилу знайшов».

Ще до повномасштабного вторгнення Ігор купив п'ять одиниць техніки, проте не встиг забрати її до 24 лютого. На жаль, від російських обстрілів на тому підприємстві згоріло майже все.

«Я заплатив не повну суму, а частину. Решту мав віддати, коли забиратиму техніку, – говорить Ігор. – Та так сталося, що те підприємство дуже постраждало від російських обстрілів. Згоріли і мої трактори. Правда, продавці вчинили дуже порядно – комплектували з моїх п'яти тракторів два на ту суму, що я вніс перед

цим, і віддали їх мені. Ще я проплачував дизель наперед – ми ж готувалися на посівну. То один підприємець привіз мені весь об'єм проплаченого дизелю, а інший, можна сказати, кинув. Те дизпаливо, яке було на господарстві у лютому, – близько восьми кубів, – росіяни забрали.

Дуже багато борошна попсували, соняху і посівного матеріалу. Уявіть собі: росіяни з борошна і посівного матеріалу робили собі редути. Сонях повитягували весь. Ми його просто викинули тоді. Це був товарний сонях, який використовували як сировину для виготовлення олії, а вони його взяли і на вулицю витягли... Борошно в мішках розкисло і перетворилося на один лепех. Я людям дозволив, то вони приходили, вибирали борошно більш-менш нормальне, для худоби».

І хоча підприємство дуже постраждало і понесло збитки, та попри те Ігор з дружиною продовжують працювати і допомагати військовим.

«Сам я не їжджу на передову, але намагаюся допомагати, коли надходять запити від наших хлопців, – говорить Ігор. – Пальним, запчастинами, їжею, дівчата сітки в'яжуть, дружина Лариса їздила, машину приганяла з-за кордону. В основному через Сашу Гармату передаємо хлопцям допомогу».

Логіки у цій війні немає

«У тому, що вони можуть піти війною, нічого дивного для мене немає. Адже імперські амбіції у них завжди були і завжди будуть. Я дуже багато історичної літератури читав, – говорить господар. – У голові не вкладається той факт, що у цій війні немає ніякого сенсу. Відсутній результат. Єдине – це шанс для Путіна і його кліки залишитися при владі. А з практичної точки зору – немає ніякої логіки. Це – моя особиста, суб'єктивна точка зору. Росіяни, як і їхнє керівництво, живуть в якомусь інформаційному вакуумі, вони чують тільки те, що хочуть чути. І коли вони йшли сюди, то планували, що це буде Крим номер два. Та вони прорахувалися і наступили третій раз підряд на одні й ті ж самі граблі – «український народ». Вони планують собі там якісь спецоперації, захоплення влади, тоді ще мирним шляхом. Але потрапили на народний Майдан двічі, а на третій раз піднявся весь народ.

По-перше, окупувати таку територію, як наша держава, вони не в змозі. По-друге, вони довели наш народ до такої люті і ненависті до росії, що зараз вже й самі не знають, як вилізти з того гівна.

Ось до мене приїхали друзі-фермери з Бахмута. Там у них було все: житло, господарство. І росіяни все це знищили. Тому хлопці приїхали до нас, щоб якось вижити і стати на ноги. Так ці люди, з так званих «проросійських» міст, – зараз найбільші вороги кацапів. Ті донеччани, які виходили на антимайдан і голосували за Януковича – зараз найбільш страшні воїни для росіян. Адже це їхнє життя зруйновано в нуль. Сьогодні навіть Захід України не настільки налаштований на боротьбу, як налаштовані люди зі Сходу. Розумієте, ті, хто втрачає житло, власну справу, яка стала сенсом життя, а ще, не дай Боже, свою сім'ю, – це найстрашніші люди. Вони прагнуть помсти.

Всі наші військові, які зараз захищають країну, – наймотивованіші. Я дуже багато читав про війни і знаю, що таке український воїн. Коли наші хлопці-націоналісти як добровольці виступали за чеченців, то Дудаєв казав, що українці – страшні солдати, особливо коли зачепити їхніх рідних, їхній дім, їхню країну. Вони мовчки убивають, без жодного пафосу».

Російської нації не існує

«Взагалі такої нації – «росіяни» – немає, там змішані народи. То вони навіть розмовляють всі різними мовами, – продовжує розмову пан Ігор. – Та й взагалі російської мови як такої не було до Пушкіна. Про який великий народ і велику націю може йти мова? Вони самі переписують історію і вбивають в голови про свою зверхність над іншими. Але якщо розібратися, то навіть власне російських слів у них – мізер. Візьміть ті ж назви місяців: «апрель» – що таке той «апрель»? У нас – квітень, все зрозуміло. А от – «май». Ну що це? Я не критикую, просто дуже велика кількість українців потрапила до росії. Особливо під час радянських репресій і переселень. Там дуже багато корінних українців. І основні здобутки росіян – це здобутки українців. Я служив у росії два роки, я бачив цих людей. Там же не встигли прокинутися зранку – вже всім селом стоять під магазином по горілку. Я за

два роки служби не бачив звичайної курки, щоб по вулиці бігала, я вже й не говорю про корову чи ще якусь худобу. От так вони живуть».

Поля все ж таки засіяли

«Минулого року я посіяв половину площі – 300 гектарів, всього у мене близько 600 гектарів. Решту земель віддав у суборенду цим же бахмутським хлопцям. Тобто ми з ними поділилися часом, щоб встигнути вчасно засіяти поля, – розповідає фермер. – Частину посівного матеріалу ми зібрали з тих мішків, з яких вони будували редути. Позбирали лопатами, позмітали віником, а потім все це перевіювали. Добрива залишилися цілими, вони їх не чіпали. Добре, що є підприємства, з якими я постійно і давно працюю, і в нас людяні відносини. І більшість із них в цій ситуації вчинили по-людськи. Єдина образа – за солярку.

Відремонтували і свій млин. Не було світла – сушку на генераторі тримав, щоб зерно сушити, а на млин потужностей не вистачало. Та зараз перестали вимикати світло, то ми вже декілька тижнів мелемо борошно. Ми щороку своїм пайовикам на Великдень виділяємо мішок борошна 25-кілограмовий. Тому маємо встигнути до свята. Минулого року також вдалося дати людям і кукурудзу, і борошно. Розвозимо прямо по дворах і селях, де є пайовики наші. Ну і олію даємо також».

Плетуть сітки без відпочинку

Плести сітки пісківчанам запропонувала місцева жителька **Лариса Кривенко**. Саме вона закупила власним коштом перші десять основ для сіток і тканину.

«Ми читали про те, як люди в Бобровиці допомагають військовим. І сітки плетуть, і їжу готують, і свічки роблять, і багато-багато іншого, тож вирішили, що ми також будемо допомагати, – розповідає Лариса Кривенко. – Яюсь спілкувалася з військовими, і вони казали, що їм потрібні маскувальні

Підготовка матеріалу

сітки. Вирішили плести їх. На підприємстві «Текстиль Контакт» знайшла білу тканину, вони для сіток порадили спандекс (з неї роблять медичні маски). Адже якщо темну тканину кожен в себе дома може знайти, то білої не так і багато. Та й із цієї сітка виходить міцніша, якісніша. Адже ми телефонували і запитували, яку тканину можна використовувати і яка більше підходить. Потім купила основи для сіток – спершу чотири штуки, а потім ще докупляли, всього десять сіток. Ми вирішили, що 3 на 6 метрів – найоптимальніший розмір, і такі, власне, й плели. Ними і окоп кожна накрити, і техніку. Якщо треба більший розмір, то їх на ходу можна з'єднати».

Лариса самотужки закупила сітки і тканину, а вже плести зібралось мало чи не все село. Свої міні-майстерню з плетіння маскувальних сіток люди облаштували в Пісківському будинку культури. Зробили рамки, і робота закипіла. Хоча охочих приходить чимало, та без діла ніхто не сидить: хтось нарізає тканину, хтось прив'язує її до сітки.

«Коли вже були і тканина, і сітки, то кинули клич в сільську групу, і чимало людей відгукнулися. Дуже багато людей прийшло, – говорить Лариса. – Хтось різав, хтось плів. Адже вирізати треба не просто смужки, а ялинкою спеціальною. Так якісніша сітка виходить, і тканина економніше витрачається. Активну участь у плетінні сіток беруть працівники музею, бібліотеки,

дитячого садочка, учні та вчителі школи, працівники будинку культури, працівники ТОВ «Земля і воля» і всі небайдужі жителі села. Збираються в клубі щодня по декілька годин».

Наразі у Пісках працівники соціальної сфери також продовжують цю справу. Вони оголосили збір коштів на закупку сіток і тканини. А ще планують купити парафін і розпочати виготовлення окопних свічок.

За словами бобровицької волонтерки **Оксани Харченко**, якій жителі Пісок доручили передати військовим їхні сітки, робота цих людей просто неоціненна.

«Сьогодні мені телефонували і попросили допомогти купити парафін. Селяни вже самі організувалися і хочуть робити свічки, – говорить Оксана Харченко. – І запит від військових на сітки є завжди. Ми їх передаємо кожного разу, як веземо допомогу на Схід. Люди в Пісках просто неймовірні. Вони вже сплели і передали на фронт хлопцям класні, якісні маскувальні сітки. За що їм велика дяка. Адже сітки просто незамінні, особливо на передових позиціях. Саме завдяки їм наші військові ховають свою техніку, свої бліндажі».

Процес плетіння

Спілкувалась Марія ПУЧИНЕЦЬ

У Стольному діти вчилися і під час бойових дій

Під час бойових дій на Чернігівщині освітній процес у школах зупинився або перейшов у дистанційну форму. Проте в цей нелегкий час був один начальний заклад, який став місцем незламності, місцем психологічного відродження як для дітей, так і для їхніх батьків. У Стольному директорка школи і педагоги вирішили відкрити двері школи і проводили хоча й короткі, але звичні уроки. Було страшно, але в той час колектив розумів, що дітям потрібно відволікатися від жахів війни, і вони вийшли працювати, зробивши все, щоб подарувати спокій дітям.

«Звичайно, до війни ніхто не готувався. Ми навчалися до 24 лютого в звичайному режимі, – розповідає директорка Стольненської ЗОШ I-III ступенів **Олена Миколаївна Шумейко**. – Зранку 24-го я прокинулася від того, що чутно було, як десь щось вибухає. Перше, про що подумала, – що школа горить. Виглянула у вікно – я поряд тут живу – зі школою все було добре. З новин дізналася, що росія почала повномасштабне вторгнення. Зрозуміло, що до школи діти того дня не пішли.

Потім ми два тижні з учителями кожного дня приходили в школу просто поспілкуватися, обговорити новини. На той час багато в кого з педколективу діти були в Чернігові, і вони переживали за них. А так на роботу прийдемо – все ж таки в колективі трохи легше, ніж дома сидіти, то ми й ходили».

Олена Шумейко з учнями

Вийшли на навчання

«Ми тижнів зо два так походили з учителями, і потрібно було вирішувати, як ми будемо навчатися, бо нам Міносвіти нічого конкретного не говорило, – розповідає директорка. – Спершу вийшли ми на дистанційне навчання, але ж зв'язок і Інтернет був дуже поганий, і з цим потрібно було

щось робити. Навчатися так просто неможливо було. Ми ж були в такій зоні, що, дякувати Богу, російських військ і бойових дій тут не було. Просто чутно вибухи. А в селі на той час – це була середина березня – було дуже багато дітей. У школі своїх учнів 163, а ще поприїздили з Чернігова до нас внутрішньо переміщені, до дідусів і бабусь діток привезли. Ну дуже багато було дітей. І всі ці діти, та й дорослі також, сиділи вдома в очікуванні – що далі».

Щоб хоч якось допомогти дітям справитися з тяготою війни, Олена Миколаївна вирішує, що вони викладатимуть по декілька уроків для тих учнів, які захочуть прийти до школи.

«Знаєте, пішло загострення велике, люди в паніці, діти також. Особливо ті, що приїхали з Чернігова, з-під обстрілів, – продовжує директорка. – І ми вирішуємо вийти на очне навчання з 14 березня. Я не знала тоді, чи правильно ми робимо, чи ні, бо єдиного очевидного рішення на той момент не було. Я досі не знаю, чи правильно ми зробили. Але мені здалося, що якщо ми вийдемо хоча б на дві години в школу, то буде легше і дорослим, і дітям. І ми вийшли».

Дітей було багато

Вчителі ризикнули, і були праві. Адже на той момент багатьом дітям не вистачало спілкування з ровесниками. Їм просто необхідно було забути хоч на деякий час ті події, які довелося пережити. І вчителі Стольненської школи зуміли відволікти дітей від війни.

«Я запропонувала розпочати очне навчання, вчителі мене підтримали, і діти прийшли. Багато прийшло: усі наші плюс ще 150 дітей з Чернігова, які на той час проживали в Стольному, – згадує Олена Миколаївна. – Я пам'ятаю, як заходила в класи, а там було по 30 і більше учнів. І щоб усім було комфортно і всі поміщалися, ми поділили дітей на дві групи: один день одна група приходила на навчання до школи, а інша вчилася дистанційно, на наступний день – навпаки. Уроки тривали по 30 хвилин, перерва – 5 хвилин. Загалом проводили лише чотири уроки на день з основних предметів, як-от математика, українська мова, література, фізика, алгебра, геометрія».

Будівля школи

До школи більшість дітей приходили з батьками. Працівники школи не забороняли їм лишатися у приміщенні.

«Батьки чекали на дітей у коридорах. Адже все довкола бахкало, вибухало, і це все було чути, – говорить директорка. – Звичайно, батьки боялися за дітей. І ми їх розуміємо. Тож поставили лавки у коридорах, щоб зручніше було чекати. До речі, ці лавки прижилися і так і лишилися в коридорах».

Машину курей переробили

Коли на птахофабриці в Березному почалися проблеми, то вони роздавали курей безкоштовно. Привозили птицю і в Стольне.

«Пам'ятаю, десь наприкінці березня нам привезли курей з Березного, там на птахофабриці зникло світло, і вони тих курей вирішили роздати людям. Спершу просто в село привозили – хто хотів, той брав. У терцентр привозили, – розповідає Олена Миколаївна. – А потім наш староста домовився, і нам у школу привезли тих курей, щоб переробити їх на тушонку для

військових. Всі працівники школи вийшли на роботу. Нам привезли цілу машину тих курей, і ми з учителями їх тут потрошили. Пам'ятаю, холодно було на вулиці, а ми тих курей щипали на шкільному подвір'ї. Руки мерзнуть, пір'я повно, а там і маленькі кури, і великі. Усю роботу поділили на «цехи»: хтось щипав, хтось рубав, смалив, хтось мив. Потім вже варили тушонку і староста возив її передавати на фронт».

Загалом під час бойових дій стільненці об'єдналися і допомагали одне одному, хто чим міг, а ще й устигали військовим щось передавати.

«У лютому в селі була створена група, яку зробив в вайбері наш староста, і люди писали там про свої потреби, – говорить директор. – Адже в магазинах нічого не лишилося. Розібрали навіть те, що ніколи ніхто не брав. Тому ділилися всім: від сірників до продуктів».

Діти були виснажені психологічно

«Перший день, коли ми вийшли на роботу в березні, підійшла до мене одна вчителька і питає: «А що мені робити, щоб не розплакатися перед ді-

Виховують молоде покоління

тками?». Я їй сказала зібратися, бо ми не маємо права дати слабіну перед дітьми, які і так налякані всім тим, що відбувається довкола, – розповідає пані Олена. – До нас тоді на навчання прийшли чимало діток, які тікали з Чернігова під обстрілами. Один хлопчик був – у них квартиру зруйновано, потім рашисти розбили іншу квартиру, в якій вони ховалися, і батькам з дитиною довелося під обстрілами виїздити з міста. Шлях був дуже важкий, дитині довелося не лише чути ворожі канонади, але й бачити тіла загиблих. І це дитина, яка ходить у другий клас! Пам'ятаю, я зайшла до них у клас, а він так плакав... Я забрала його до себе в кабінет, і ми з ним говорили, а потім дозволила йому малювати все, що він захоче. І цей хлопчик написав на папері: «Путін Х*ЙЛО». Уявляєте, навіть такі маленькі діти ненавидять росію разом з її диктатором! Та потім хлопчик виговорився і йому полегшало.

Одна сім'я була з Киїнки. Їхній дім зруйнували, вони переїхали в Чернігів до брата, на окраїну – росіяни і той будинок знищили, і потім родина перебралася в будинок біля 18-ї школи – і там приліт. А потім їхали з Чернігова під обстрілами... І таких історій було десятки. Неможливо уявити, що тим людям довелося пережити.

Діти були дуже злякані, особливо це проявлялося при звуках вибухів. Наші, місцеві, чули вибухи далеко, але вони не бачили наслідків бойових

Під час занять

дій, вони, слава Богу, не бачили того, що пережили дітки в Чернігові. І, звичайно, психологічний стан у дітей, які разом з батьками тікали від війни, був значно гірший за наших. Та потроху ці діти почали відходити, навчання ніби повертало їх в нормальне життя і хоч на півдня вони забували про війну. Я вважаю, що це найголовніше. До нас на навчання дітей навіть із сусідніх сіл велосипедами привозили. Батьки хотіли, щоб ті в школі відволікалися від війни. Мені здається, що на той час наша школа стала якимось промінням сонця в цій страшній темряві війни. Для дітей так точно».

Діти вчилися до літа

«Знаєте, коли було багато дітей у класі, було набагато цікавіше їх навчати, адже є конкуренція. І вона була шалена серед дітей, – говорить директор. – Це спонукає до занять. Так, до кінця навчального року ми навчали усіх цих школярів. Влітку майже всі приїжджі діти повернулися додому. Зараз 12 ВПО лишилося, – розповідає директор. – Почали займатися укриттям. Аня Полова, наша колишня учениця, допомогла грошима – вона у Польщі живе зараз. Так, з її допомогою купили бітуалети, бокси для води, освітлення зробили, щоб діти могли в школу ходити. Адже вже була вимога – обладнане укриття. Тому ми намагалися зробити все, щоб у вересні діти вийшли на навчання. Наша школа взагалі на дистанційці була лише декілька років тому, коли вся країна вчилася онлайн через коронавірус. Потім же весь педколектив зробив щеплення, і ми ходили до школи».

Діти люблять цю школу, люблять своїх вчителів, і особливо директора. Поки ми йдемо коридорами школи, до Олени Миколаївни весь час підбігають діти, обіймають і йдуть далі. Директорка лагідно посміхається і міцно обіймає їх у відповідь.

«Ми обіймаємося і заряджаємося енергією, – говорить Олена Миколаївна. – Я люблю всіх своїх учнів, вони всі у нас найкращі. І якщо хочуть обійнятися, то в нас це не проблема. Я хочу, щоб вони мене не боялися, а щоб довіряли».

Вся школа – волонтери

Учні і вчителі Стольненської школи, як, власне, і самі жителі села Стольне, підтримують наших військових на фронті як можуть. Під час блокади Чернігова тут готували їжу, робили маскувальні сітки, збирали необхідні речі і всіма можливими і неможливими способами передавали на передову військовим. Не зупиняються й зараз, коли ворога вигнали з Чернігівщини, бо вважають це своїм обов'язком. До речі, вчитель математики Олексій Миколайович Ситий ще 24 лютого пішов боронити Чернігівщину, а зараз воює на найгарячішому, Бахмутському напрямку.

Одинадцятикласники першими почали допомагати ЗСУ

«З 2015 року у нашій школі постійно проходять ярмарки, на яких ми збираємо кошти для військових, – розповідає директор. – Танцювальний колектив і дітки, які співають, їздили по громаді, давали концерти і збирали хлопцям гроші.

Зараз теж не припиняють таку волонтерську діяльність. Більше того, зараз це все сприймається по-іншому – як наш обов'язок. Ми повинні допомагати армії, і діти це усвідомлюють навіть більше, ніж дорослі. Я бачу, що діти помінялися, їхній світогляд перевернувся. Як би це гірко не звучало, але, на мою думку, війна не потрібна була в плані тих жертв, втрат і руйнувань, але для усвідомлення того, що ми українці, що ми нація, – вона була необхідна».

Сьогодні учні школи пишуть військовим листи, малюють для них. Діти дуже талановиті, співають, танцюють, проводять благодійні концерти.

«На ярмарку у серпні-вересні діти разом з вчителями та батьками, які допомагали випікати смаколики, назбирали понад 20 тисяч гривень. Хлопці з 5 класу зробили блокпост на в'їзді до села. Назбирали там дві тисячі гривень і принесли мені. А на Святого Миколая ми збирали подарунки для військових і передавали через наших волонтерів Тетяну та Івана Ситих. То діти стільки всього наприносили: батончики, труси, шкарпетки, сало, закрутки – все несли у школу», – говорить директор.

Кожен на своєму фронті – супербоєць!

«Можна бути професіоналом, робити все по закону і по правилах, але, як показує час, дуже часто правила не відповідають реаліям. Написано, що правильно так, але життя показує, що треба робити інакше. І я думаю, що настав той час, коли ми маємо брати на себе відповідальність і робити так, бо по-іншому просто не може бути. У нас дуже дружний колектив. Я ними безмежно пишаюсь, щиро їх люблю і поважаю! Вони на своєму фронті роблять все, і навіть більше! – говорить Олена Миколаївна. – Ми не мали досвіду життя в такій екстремальній ситуації, як війна. Але пам'ятаю, як казала бабуся: «Усе можна пережити, аби тільки війни не було». І зараз я розумію ці слова! Зараз кожен українець від великого до малого розуміє їх. І ми будемо робити вже можливе на своєму фронті, щоб допомогти якнайшвидше наблизити перемогу!»

Марія ПУЧИНЕЦЬ

Про владу або добре, або правду

Село Стара Басань Бобровицької громади досі не вилікувало всі «рани», нанесені окупантами. Проте зроблено найголовніше: спільними зусиллями полагодили більше чотирьох десятків пошкоджених хат.

– Найбільша фінансова допомога надійшла з Нідерландів, на наші гривні – більше мільйона, – розповіла староста села **Лідія Єреп**. – Не з неба це звалилося, в Інтернеті знайшли благодійників, що працювали за спеціальною програмою, згідно з якою надавалася допомога потерпілим від війни, щоб вони змогли підготувати своє житло до зими і нормально там перезимували. На наше запрошення приїхала делегація з чотирьох чоловік. З перших хвилин зустрічі я зрозуміла, що далеких гостей треба аргументовано переконати, що їхня допомога вкрай потрібна конкретним нашим жителям. Я їх повела по селу, разом терпляче обійшли більше тридцяти пошкоджених будинків, познайомилися з мешканцями, почули їхні проблеми. Помітила, як майбутнім благодійникам подобалося, що наші люди самотужки почали ремонтувати помешкання, навіть літні люди. Гості все занотували, але нічого конкретного не обіцяли, мовчки поїхали від нас, від чого на мене сльози налягли – добре, що у своєму кабінеті, а не при людях десь на вулиці нахлинули на мене «нульові» результати «невдалих перемовин». Але через два дні готова була заспівати від радості, коли почула в телефоні, що прийнято рішення про допомогу нашому селу.

Втім, кошти не відразу надійшли, обсяг допомоги визначав представник Веніамін. Він теж обійшов зі старостою намічені хати, на ремонт кожної

Ремонтують житло до холодів

визначив індивідуальну суму – від 8-ми до 80-ти тисяч у гривнях. Хто з господарів встиг придбати якісь будівельні матеріали і мав на руках документ з магазину – благодійники повернули їм цю суму, гроші надходили через банк. Тепер староста допомагає землякам складати спеціальні фінансові звіти для благодійників і радіє, що всі пошкоджені хати підготовлені до зими.

З вдячністю згадує староста села і про перших благодійників, котрі приїхали в Стару Басань з Івано-Франківської області. Вони – досвідчені будівельники, свою групу назвали «Рука ангела». Ремонтували пошкоджені садиби безкоштовно, але матеріалами, придбаними господарями чи виділеними з гуманітарки. Де було вкрай необхідно, допомагали й коштами. Якісно підготували житло до зими у семи господарів, в тому числі одній родині з дитиною-інвалідом, і одній – з двома маленькими дітками.

– Організував фінансову допомогу на ремонт житла депутат обласної ради, перший заступник генерального директора товариства «Земля і воля» **Василь Нестерук**, – продовжувала розповідати староста села. – Знаходив і потрібні будівельні матеріали. Благодійна організація «Рокида» з Чернігова взяла на себе ремонт десяти помешкань. Одне слово, вже не хапаюся за голову від невирішених проблем з підготовкою пошкодженого житла. Непокій тільки лише одна літня родина.

Староста розповіла, що подружжя (обом по 75 років) приїхало в село десять років тому з Києва, де залишили однокімнатну квартиру котромусь із дітей. Обоє працюючі, сільську садибу привели в порядок, та вона згоріла в лиху годину. В цьому помешканні вони не прописані, і в столицю немає куди вертатися, й на серйозні благодійні програми не розраховують. Тимчасове житло для них староста знайшла, зв'язавшись по телефону з господаркою дачного будинку, яка виїхала у Францію до сина. Староста заспокоїлась, що й це подружжя нормально перезимує, але не покидає її занепокоєння: а якщо повернеться хазяйка будинку весною? Не чекати ж цього, склавши руки? Знає, що чоловік із потерпілої родини хоч і в літах, але має майстровиті руки і готовий самотужки почати будівництво хати, от тільки коштів немає на будівельні матеріали. Питання надання благодійної

деревини Лідія Олексіївна вже вирішила, важче дістати благодійні піноблоки, але теж уже намітила вихід з цієї ситуації: знає, з якими спонсорами треба зустрітися.

У селі за окупації згоріло більше двадцяти дачних будинків. Для спорудження нового, не головного житла складно одержати гуманітарні будівельні матеріали. Але окремі дачники ще за тепла взялися за будівництво невеличких приміщень, де можна переночувати чи перечекати негоду, коли приїжджають у село на присадибні ділянки. От тільки навіть у ці страшні часи не перевелися злочинці. Погорільцям би допомогти, а їх обкрадають не люди, боротьба з ними вже оголошена.

Біля розстріляних дач зводять прибудови

Коли спілкувався з Лідією Олексіївною, до її кабінету завітав бойовий офіцер, подякував за надіслану свого часу допомогу для їхнього підрозділу, і тут же передав пакунок для селян від бійців – медикаменти.

– Наші славні воїни, які очищали село від окупантів та їхніх звірячих наслідків, давно вже на своїх позиціях, але дружні зв'язки з ними підтримуємо, – радо розповіла староста села. – Руками наших невтомних жінок виго-

товлено багато потрібних речей для воїнів, що на передовій, на блокпостах, інших дислокаціях. Вони теж не забувають нас, навідуються, подарунками обмінюємося, здебільшого недорогими, але від щирого серця. Відчуваю, що на передовій дуже потрібне домашнє тепло, що випромінюється з речей, створених руками жінок, що нагадують руки їхніх матерів, бабусь, коханих дружин, сестер.

Усвідомлюючи велике значення людського тепла для рідних, друзів, знайомих, односельців, особливо в ці воєнні часи, староста села Лідія Єреп, як то кажуть, і вдень, і вночі наяву і подумки з тими, хто не одне скликання обирають її своїм лідером і захисником. Вона так працює з односельцями, що в селі якщо десь і бризне ненавистю, злом і несправедливістю, то швидко й «висихає». Ще раніше була прикладним директором школи, тоді й тепер радує земляків і гостей чарівним співом на сцені сільського будинку культури, талановита організаторка художньої самодіяльності. Така правда про місцеву владу.

Григорій ВОЙТОК

«Газу не було, то на багаттях готували їжу для наших бійців»

60-літній чернігівець Олександр Чаус під час навали російської орди увесь час мешкав із дружиною Наталією та 87-річною тещею в мікрорайоні Бобровиця. Пережили навіжені обстріли. Як могли, допомагали захисникам рідного міста і України. Прихистили у себе добродія з Данії, якого ця війна застала на Придесенні. І всі ці дні в оточеному Чернігові, без газу, світла, води та тепла, Олександр Володимирович вів щоденник, де розповідав про злочини рашистів і героїчну оборону міста. Подружжя навіть написало листа, в якому попросилося зі своїми дітьми. Однак Чернігів вистояв, рашисти ганебно накивали п'ятами. Й одного дня настала благодатна тиша, без лютих вибухів.

Про Олександра Володимировича мені розповів боєць Євген Смага, герой оборони Чернігова, з яким я вже поспілкувався раніше. Так от, Женя, котрий втратив ногу на війні й, попри все пережите, вразив відвагою та позитивним настроєм, дуже добре відгукнувся про свого земляка Олександра Чауса, адже «саме завдяки таким самовідданим людям нам і вдалося зберегти місто».

Отож сьогодні ми бесідуємо з тим, хто «жив між кулями» у місті-герої Чернігові – Олександром Володимировичем Чаусом.

– Я – звичайна, проста людина, – почав нашу бесіду в редакції обласної газети «Чернігівщина» гість. – Народився в Михайло-Коцюбинському. Тато працював у колгоспі механізатором, мама трудилася санітаркою в лікарні. Обох уже немає на цьому світі. З дитинства мріяв стати військовим, займався спортом – хокеєм і футболом. Однак не вдалося вступити до військового училища.

Отож пішов в армію, а потім закінчив наш Чернігівський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка за спеціальністю – викладач початкової військової підготовки і фізичного виховання. Я 13 років працював у гімназії № 31, в Чернігові. З 2001-го був начальником відділу сім'ї, молоді і спорту нашої Чернігівської райдержадміністрації. Зараз – начальник відділу культури, сім'ї, молоді, спорту і туризму в Новобілоуській сільській раді.

– Будь ласка, Олександре Володимировичу, розкажіть і про Вашу сім'ю.

Олександр Чаус на робочому місці

– Дружина – Наталія Володимирівна – трудиться в Чернігівській школі № 33 учителем фізичної культури. У нас – двоє чудових дітей. Донька Яна та син Володимир мешкають і працюють у Києві.

– Як для Вас почалася війна?

– 24 лютого я прокинувся на світанку, без десяти п'ять, від вибухів. До телевізора, а там – війна, росія напала на Україну. Подзвонив родичам до Києва, вони ще спали... Але донька вже знала, була в цей час на заправці, в черзі. Одразу ж скажу, що діти мешкали спочатку на дачі в зятя, під Києвом, потім поїхали на Івано-Франківщину. Але син повернувся – вони з друзями стали волонтерами, переганяли машини для Збройних Сил України. Просто у сина кум – полковник ЗСУ, тож і попросив. Ситуація була вкрай складною, дуже небезпечною, ще міни скрізь були... Та все завершилося благополучно, впоралися! А наша донька Яна займається приватними дитсадками в Києві та Чернігові, то й моя дружина допомагає, проводить заняття з дітьми.

Отож, про початок війни. Друзів у мене багато, поспілкувався. Дізнався про «прильоти», зокрема, лютий обстріл Гончарівського... Першого ж дня з боку Кукушанки (це – мікрорайон перед Яцево, місцеві так його називають) телефонували знайомі – просили лопати, мішки для піску, каремати. Бо у них нічого не було, не готувалися заздалегідь копати окопи... Також ми діставали ліки для бійців. Наші хлопці зробили два ящики коктейлів Молотова.

Взагалі, 24 лютого до обіду був у Новому Білоусі, проте нас там просто розпустили – війна... Втім, хоча б трудові на руки не віддали, як це зробили в Чернігівській РДА, – уявіть собі, вже о дев'ятій ранку віддали працівникам трудові книжки!

Прикро, що ще за два тижні до війни я двічі виступав і наполягав, що нам потрібно обстежити підвали, підготувати їх, бо ж люди ховатимуться від обстрілів. Необхідно, щоб там було все підготовлено, зокрема запаси води... Я говорив також, що в кожного старости має бути такий список із принаймні двадцяти надійних, активних людей. Але, на жаль, до мене не дослухалися.

Ще запам'яталося: в Півцях аеродром горів, а люди сиділи на березі й ловили рибу... До речі, нас уже наступного дня могли просто розстріляти в нашому мікрорайоні, на Бобровиці. Ми дізналися, що там, буквально на льоду, валяється військове обмундирування, тож його потрібно було забрати звідти, щоб не розікрали мародери. Тому ми пішли з жінками. Під час

другої ходки наравалися на чотирьох ворогів з автоматами – це, можливо, була диверсійно-розвідувальна група!

Ми вже налаштовувалися на сутичку, хоч були тоді неозброєні. Однак обмінялися кількома фразами, й вони вирішили не влаштовувати стрілянину – пішли, зникли. Я одразу викликав на допомогу військових... А обмундирування ми склали біля двору.

– Звідки ж воно взялося на льоду?

*Організовується блокпост
(Олександр Шаповал)*

– Як нам пояснили, його залишили «карандаші» – так дезертирів тепер називають. Це 25 лютого сталося... А далі зібралися з сусідами. Що робити? Вирішили облаштувати свій блокпост – на перехресті вулиць Сосницької та Механізаторів. Зібрали, що в кого було, та й організували, чергували там. Нам спочатку не дали зброю, то просто з вилами зупиняли і перевіряли всі автомобілі. Й таке було! Проте згодом у нас з'явилося три автомати, які нам все ж дали в теробороні. Бійці були з нами по сусідству. Їх же розбомбили в «Зеленому гаю», а разом – все-таки веселіше. Так ми два тижні вистояли...

Однак потім прилетів ворожий дрон-розвідник, і після

нього почалися вже «прильоти», рашисти постійно гатили довкола! Сусіда в ногу поранило. Отож ми домовилися діяти інакше, обережніше, але все одно чергували. Бо знаєте, що тоді коїлося в нашому мікрорайоні – на Бобровиці...

– Кацапи нещадно там усе обстрілювали, влаштовували справжнє пекло. Я ходив туди, дивився – це просто жаж!

*Сергій Логвин із вилами –
першою зброєю на блокпосту,
автомати з'явилися потім.*

– Так, «спекотно» було. Та-кож ми стирали позначки, які лишали скрізь зрадники. Адже ті знаки світилися, й рашисти могли по ним орієнтуватися. В основному, позначки на парканах та будинках були, тож ми їх замашували. Цим, зокрема, займалися наші Віталій, Денис, Олександр та Ігор, – шоранку обходили території й ретельно виконували цю роботу.

Ще слідкували, щоб не було мародерства, бо ж багато людей виїхали, і будинки стояли порожні... І ми тоді постійно спілкувалися з військовими – з нашими розвідниками. Взагалі, з самого початку війни наші хлопці носили відважним захисникам Чернігова гарячу їжу, зазвичай варили для них картоплю, готували духмяний чай.

Велика родина Москаленків – брати Віктор та Михайло з дружиною і їхні близькі – дружно та самовіддано варили їжу для бійців спочатку вдома, а потім – у дитсадочку. Хоча в одного з братів щент рознесло від вибухів його оселю. Але він, попри власну трагедію, все одно багато допомагав, трудився щоразу буквально до виснаження... Тому для мене це – справжній герой!

– Та й, знаю, Ваша дружина, Наталія Володимирівна, тоді ж постійно готувала їжу для захисників Чернігова.

– Авжеж, для 40 бійців. Сусіди зносили продукти, допомагали, хто чим міг, а Наталя невтомно готувала. А далі все це щодня оперативно забирали

Віталій Моржиївський стирає мітки зрадників на будинках

та відвозили в Новоселівку, де були бійці ЗСУ, поліцейські, тероборона... У мене вдома був такий собі «штаб»... Дехто з сусідів, котрі виїхали, полишали нам ключі, щоби ми могли брати у них запаси їжі й готувати... Тільки, будь ласка, не називайте нас героями, адже ми просто робили, що могли. Тому я й розповідаю про простих та дуже скромних людей, котрі прекрасно проявили себе під час ворожого наступу. Їхніми вчинками варто пишатися!

– Цілком згоден із Вами.

– Ми мешкали вдома утрьох: я, дружина і теща Ганна Іванівна, їй – 87 років... А мені в квітні, коли трикляті загарбники звідси повтікали, якраз 60 літ виповнилося. Ось такий ювілей посеред

війни! Однак що вдієш – добре, хоча б дожили... Адже, відверто кажучи, навіть уже написали прощального листа дітям, настільки була важка ситуація – щодня могли загинути.

– Листа зберегли?

– Так, лежить у льосі, як пам'ять.

– Що Вас особливо вразило в ті дні?

– Якось під час шаленого бомбардування повз наш двір проходили дві молоді жінки з великими валізами. Люди саме сховалися по погребах, то й ми запросили цих дівчат до себе. З'ясувалося, що вони збирали теплий одяг і взуття, й носили хлопцям на блокпости, на переправу. І це – не вперше. То вони з нами побули в льосі лише хвилин п'ятнадцять і пішли далі, квапилися швидше віддати речі бійцям. Ми були вражені такою сміливістю!

Також були сусіди, які з перших днів війни возили гуманітарку до шкіл міста своїм мікроавтобусом. У Юрія, власника цього транспорту, була своя СТО, яку повністю розграбували мародери. Він, коли дізнався, дуже плакав від образи. Бо постійно під навіженими обстрілами ризикував своїм життям, щоб допомогти багатьом дітям та дорослим, а в цей час якісь тупі недолюдки цинічно й підло пограбували його станцію техобслуговування!

Щиро розчулювали маленькі діти, які знаходилися на Бобровиці під час блокади. Адже не всіх дітлахів вивезли, деякі лишилися. Вони поводитися, як і мають поводитися малі діти: не все розуміли, інколи так невимушено, гарно посміхалися. Тож ми всі старалися пригостити малечу солодощами. А коли зійшов лід, ми ловили рибу та роздавали людям.

Дуже підняла мені настрій зустріч із кумом, який також із дружиною та донькою готував їжу для наших бійців, котрі стояли на блокпосту. Відверто кажучи, мені тепер цікаво задушевно спілкуватися з тими людьми, які все це так само тут пережили, як і я... От ми раніше з нашими сусідами дуже мало спілкувалися, а зараз здружилися, як рідні. Навіть разом сім'ями до лазні ходимо.

- Життя тоді спочатку вирувало, а потім усе більше людей виїздили з Чернігова...

- Але ті, що залишилися, не сиділи склавши руки, – допомагали ЗСУ, піклувалися про стареньких: ділили їжею, носили воду, шукали ліки... А наш Антонович, літній добродій, колишній тренер із туризму, так дбайливо порав залишену сусідську худобу. Доїв корів, годував курей та качок, і безліч покинутих собак.

«Місцевий Кулібін» Микола зі своєю дружиною організували там із нашими місцевими хлопцями зварювання «їжаків»... Ще вони стежили, щоб не було мародерів. Також годували худобу й собак.

Лікарка Віра Коломієць їздила на велосипеді під обстрілами до лікарні на 1 Травня. Бо потрібно було приймати пологи, медиків дуже не вистачало. А вона – досвідчений лікар-гінеколог. Могла ж виїхати, але ця така проста, скромна, працелюбна жінка залишилася та сумлінно виконувала свій обов'язок. І знаєте, що мене вразило? Коли був День медика, мешканці на ФБ вітали багатьох лікарів, але чомусь забули про цю дійсно героїчну жінку. Але має торжествувати справедливість, тому я зараз із задоволенням розповідаю про неї.

– Безперечно, Ви – праві!

– Також сусід Олександр, комунальник, щодня їздив велосипедом під обстрілами на роботу і трудився, не покладаючи рук, під кулями. Про наших хоробрих комунальників також треба писати. Бо одні повтікали, мов щури, а інші, справжні герої, трудилися під час навали російської орди буквально за десятьох, спали лише по кілька годин на добу.

Сусід Сергій Скрипка – професійний електрик, то він показав нам, як натягувати дроти, то ми одразу, тільки кацапи втекли, під його керівництвом підключили світло на вулицях Сосницькій і Шевченка на Бобровиці. Бо в нас же тривалий час нічого не було: газу, світла, води, каналізації, тепла, зв'язку. Як і у Вас, Сергію, в Олександрівці, де теж були шалені обстріли та бомбардування.

– У нашому будинку тільки газ був, але я бачив, як у деяких дворах люди готували їжу на багаттях... Тому нам із Вами є про що поговорити!

– Авжеж. На Бобровиці всім нам допомагали поліцейський Владислав Скрипка (отримав от звання капітана), боєць ЗСУ Олександр Афанасьєв (до речі, він – росіянин за національністю, проте з 2014 року захищає Україну) та прикордонник Владислав Марченко. Це – надзвичайно сміливі, самовіддані, патріотичні люди. Не лише на словах, а й на ділі! Вони своїми благородними вчинками та рішучістю дуже надихали нас. Їхні оптимізм, наснага та героїзм надавали й нам сили жити та боротися! А тепер вони – на Донеччині, під Бахмутом...

Як волонтер, дуже багато допомагав нам Володимир Поліщук. Також ризикував своїм життям, не рахувався з часом. Знімаю перед ним капелюха!

Хочу відзначити й листонош Укрпошти, які мужньо на велосипедах під лютими обстрілами розвозили пенсії стареньким. Бо дехто з мешканців боялися навіть просто з хати вийти, а ці жінки ризикували власним життям. От і моєї тещі привозила пенсію листоноша Ольга, за що наша родина їй дуже вдячна!

У школі № 33 в бомбосховищі знаходилися директор, завуч і завгосп, котрі з першого й до останнього дня ворожої навали були поруч із людьми, підтримували їх, допомагали, годували, рятували, як тільки могли, не полишали свої робочі місця до самого закінчення блокади. Думаю, про них також варто написати або хоча б сказати добрі слова, бо це – Вчинок!

Сусіди радяться, як ще допомогти ЗСУ

- Що Вас найбільше розчарувало в ті страшні дні та місяці?

- Мародерство – пам'ятаю, як деякі негідники несамовито грабували АТБ, причому гребли все підряд, навіть те, що їм взагалі було не потрібне... Великі, буквально кілометрові, черги за гуманітаркою. Бачив на власні очі, як у тих чергах годинами стовбичили молоді, здорові, дужі хлопці й навіть не соромилися цього. У них – одна гидка «філософія»: чому б і не взяти, якщо це – «на шару»?

Зрада – я вже розповідав про тих колаборантів, котрі продавалися ворогам буквально за тридцять срібняків і скоювали злочини проти свого народу. Та й, чесно кажучи, вкрай розчарували деякі мої друзі та знайомі, які на словах до війни говорили одне, а тільки-но розпочалася війна, чкурнули світ за очі й досі, навіть зараз не повертаються...

- Не знаю, як же вони потім дивитимуться в очі людям, адже вчинили ганебно!

– А дехто з таких горе-втікачів повернувся і так безсоромно, цинічно та брехливо намагається виправдати своє боягузтво. Хоча всі ми знаємо, що це – не чоловік, а жалюгідний страхопуд! Ми знаємо правду, і якщо навіть не зараз, то після війни буде чітко розставлено всі крапки над «і», названі не лише наші герої, але й антигерої. Адже не може недолугий і підлий втікач займати будь-які керівні посади.

– Знаю, у Вашій оселі деякий час мешкав навіть приятель із Данії...

– Авжеж. Він дружить із нашими дітьми, то й ми заприятелювалися. Карстон – такий чудовий, цікавий та доброзичливий чоловіча. Йому дуже сподобався Чернігів. Але раптом почалася війна й він не встиг виїхати. То мешкав у нас ще днів десять. Пережив усі обстріли, сидів під час навіжених бомбардувань із нами в льосі. Втім, напрочуд достойно поведився. Ми всі дуже вболівали, хвилювалися за життя такого гостя, та ледь відправили його з третьої спроби, адже Чернігів уже був оточений рашистами...

І що Ви думаєте? Ледь кацапи звідси дременули, він уже в травні знову приїхав сюди, щоб щиро підтримати нас. Справжній друг, який тепер у Данії розповідає правду про Україну.

– Щиро дякую за цю розмову, пане Олександрє, справді, цікаво з Вами розмовляти, і це – важливо для нащадків, хай знають, як усе тут було!

– Так, пане Сергію, навзаєм! Щиро дякую Вам та колегам із прекрасної обласної газети «Чернігівщина» за велике подвижництво, постійну увагу до цієї теми, за книжку «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!», яку, я переконаний, читатимуть ще наші онуки та правнуки.

Спілкувався Сергій ДЗЮБА

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ

**Книга
«Чернігів у вогні» –
унікальна!**

Василь Куйбіда

Редакція газети «Чернігівщина» та ОК «Північ» блискуче втілили резонансний міжнародний проект – створили книжку «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!» про героїчну оборону Чернігова та Придесення під час нашестя російської орди.

Нова книга має великий обсяг (близько 500 сторінок), велику кількість світлин, знятих під час бойових дій. Але головне – це спогади українських бійців, відважних захисників Чернігівщини; медиків, які, ризикуючи життям, під такими шаленими обстрілами героїчно рятували поранених; волонтерів, котрі самовіддано допомагали ЗСУ; мешканців, які пережили окупацію...

Це – справжня енциклопедія жахливих злочинів Московії на Чернігівщині, котра вражає величним подвигом українських військових та жителів Придесення, які відстояли свою рідну землю, вистояли в пеклі ракетних ударів, страшних бомбардувань 500-кілограмовими бомбами, постійними, навіжено лютими обстрілами з «Градів», танків, мінометів...

Це – така хвилююча, правдива розповідь про те, як п'ять тисяч простих, мало озброєних українських бійців розтропили 30-тисячне вороже військо, яке вважалося елітою російської орди, і хоробро поклали під Чернігівом цілу армію загарбників, спаливши сотні танків, БМП та автомобілів.

Це – безцінні, ґрунтовні, унікальні, надзвичайно важливі свідчення про злочини рашистів для трибуналу над ними, увічнінені сотнями свідків жорстокого геноциду українського народу московитами, які вдерлися на мирні

українські землі, вбиваючи тисячі невинних людей, – тільки за те, що вони – українці.

Проект цікавий і тим, що спочатку всі матеріали друкувалися в газеті «Чернігівщина» та активно оприлюднювалися на популярних всеукраїнських і закордонних порталах та в соціальних мережах, збираючи буквально тисячі відгуків і коментарів небайдужих людей з усього світу. А вже потім з'явилася така ошатна книжка, котра вмість, буквально за тиждень, розійшлася великим накладом у багатьох державах! Тож редакція газети «Чернігівщина» замовила додатковий наклад, який, без сумніву, так само хутко розлетиться Україною та світом.

Щиро, від душі дякую авторам книги – Сергієві Дзюбі (редактору газети «Чернігівщина», президентові Міжнародної літературно-мистецької Академії України), Марії Пучинець, Віталію Назаренку, Григорію Войтку; а також – консультантам, полковникам ЗСУ Валентину Буряченку, Вадимові Миснику; меценатам – Героєві України, видатному аграрієві Леонідові Яковишину та директору Української громади Сіднею, науковцеві Софії Мицак з Австралії.

Ви – молодці, і ваша подвижницька праця на благо України – це також подвиг! Адже цю книжку читатимуть не тільки слідчі та прокурори міжнародного трибуналу чи ті, хто слідкує за перебігом, якщо не помиляюся, 29-ї з черги, московсько-української війни, але й онуки та правнуки нинішніх героїв.

Власне, чернігівці показали чудовий приклад, як потрібно ефективно та дуже швидко, по гарячих слідах, збирати надзвичайно важливу інформацію та доносити її

до світової громадськості. І такий досвід варто застосовувати тепер по всій Україні.

До речі, знаю, що резонансний міжнародний проект зараз успішно продовжується. Газета «Чернігівщина» друкує все нові й нові матеріали про війну українського народу з віроломними московськими загарбниками, і всі вони написані на високому професійному рівні. Отож у перспективі з'явиться ще одна книжка, яку прочитають тисячі, а то й мільйони людей у світі. Адже відомо, що книга «Чернігів у вогні. Зметем орду, відправимо до пекла!» нині перекладається в Австралії англійською мовою.

Та й велелюдна презентація цієї книги в Чернігівському академічному музично-драматичному театрі ім. Тараса Шевченка (де улюблениці Чернігова Інна та Тетяна Чабан прекрасно виконали пісню Сергія Дзюби «Закінчиться війна») свідчить про величезний інтерес українців до нової книжки, котра просто на очах стає бестселером. Адже така книга – очікувана, жадана, як і наша велика Перемога над ненависною московською ордою.

**Василь КУЙБІДА,
президент Національної Академії
державного управління при Президентові України,
доктор наук з державного управління,
професор**

ЗМІСТ

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний та Командувач Об'єднаних Сил ЗСУ Сергій Наєв високо оцінили першу книжку «Чернігів у вогні»	3
--	---

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ. Зі зброєю в руках

Євген Смага {«Сем»}	8
Життя триває навіть після важкого поранення	16
Богуслав Борсук {«Борода»}, Юрій Бобир {«Бобер»}, Сергій Набок {«Малиш»}.	20
Олексій Шиш {«Мольфар»}	28
Михайло Близнюк {«Актив»}.	39
Олег Флюгерт	48
Сергій Сокирко {«Хвиля»}.	65
Віктор Прокопчук	73
Максим Метла	85
Антоній Панасенко	93
Отець Євген Орда	102
Ірина Мороз	111
Анатолій Загурський {«Грибник»}	120
Юрій і Костянтин Запорожці	128
Валерій Чорний {«Михалич»}.	136
Костянтин Дерев'яно	145
Микола Коваль {«Ботанік»}	156
Ольга Зошук {«Гаечка»}	164
Сергій Калініченко {«Калина»}	173
Ярослав Ігнат'єв	182
Ніна Рой, Анастасія Шелпакова, Наталія Борець, Людмила Циганій . .	189

Андрій Дериколенко («Фаза»)	200
Валерій Воробей («Дід»)	209
Євген Коновальчук	216
Павло Сиянос	220

РОЗДІЛ ДРУГИЙ. Незламні волонтери

Перед Великоднем ТОВ «Земля і воля» надало допомогу армії й родинам загиблих та поранених бійців майже на мільйон гривень	226
Дмитро Блауш	229
Олександр Вайло	235
Олишівська громада згуртувалася задля допомоги військовим	245
Сергій Мороз «наспівав» для ЗСУ мільйон гривень	258
Бобровицькі волонтери роблять буржуйки і окопні свічки	266
Господині з Бобровиці готують безперервно	275
Ірина Тимофєєва	283
Альона Акуленко	291
Тетяна та Іван Ситі	300
Любов Філь	311
«Теплий тил» (Прохори)	323
Ольга Александрів та Максим Рибальченко	334
Михайло Ворошило	345
Матвій Булах	351
Анатолій Маценко	357
Ольга Ситник	364
Юлія Кубрак	370
Сергій Лубенець і Микола Малашта	377
Ті, що плетуть перемогу	384
Гімнастки у Грузії	388
Жінки з Серединки та Топчіївки шиють військовим устілки	393
Любов до Вітчизни – не тільки в клятві	397

Допомагаючи армії, ти наближаєш перемогу	401
Медики плетуть маскувальні сітки	411
Незламні рівнопільці щодня допомагають ЗСУ	415

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ. Ті, хто рятує життя

Медична фортеця міста-героя	426
Андрій Циганок	434
Чернігівську «районку» кацапи обстрілювали щоденно	440
Місяць окупації Чернігівської психоневрологічної лікарні	454
Володимир Тарасовський	472
Марина Дрозд	480
Ірина Дерев'янка	488
Олексій Калашник	498
Реабілітація та оновлення для солдатів з «Півночі»	505

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ. На лінії вогню

У розпал великої війни стали на чолі прикордонного району	512
Під боком у дурнуватою сусіда	523
Агросектор на лінії вогню	530
Коли ревуть буйволи – чекай біди	538
У Пісках стояла кацапська «Точка-У»	543
У Стольному діти вчилися і під час бойових дій	553
Про владу або добре, або правду	562
«Газу не було, то на багаттях готували їжу для наших бійців»	567

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ

Книга «Чернігів у вогні» – унікальна!	577
---	-----

Літературно-художнє видання

Чернігів у вогні

Книга друга

Журналісти газети «Чернігівщина» –
про війну з російськими загарбниками і героїчну оборону Придесення

Спільний проект газети «Чернігівщина: новини і оголошення», ОК «Північ» Збройних Сил України і Міжнародної літературно-мистецької Академії України, яка об'єднує письменників, журналістів, перекладачів, науковців, державних та громадських діячів із 70 країн

Редактор – Сергій Дзюба

Упорядник, літературний редактор, коректор – Катерина Махлай

Технічний редактор – Олег Єрмоленко

Комп'ютерна верстка, дизайн – Олег Єрмоленко

Фотоілюстрації Миколи Тищенка, Марії Пучинець,

Віталія Назаренка, Вадима Мисника, Світлани Онищенко,

з особистих архівів бійців та жителів Чернігівщини

Газета «Чернігівщина: новини і оголошення»

Міжнародна літературно-мистецька Академія України

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф» (м. Чернігів)

Надруковано з оригінал-макета замовника

Підписано до друку 10 жовтня 2023 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Akrobat.

Ум. друк. арк. 33,95. Ум. фарб.-відб. 33,95. Обл.-вид. арк. 36,5.

Зам. № 0050. Наклад 5000 прим.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року

Тел. +38-097-385-28-13

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»

14035, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40

Сергій Дзюба мешкає у Чернігові. Редактор газети «Чернігівщина», президент Міжнародної літературно-мистецької Академії України. Автор 120 книжок, присвячених дружині і перекладених ста мовами, а також понад 150 пісень. Перекладає українською з 80 мов. Народний поет України, «Золотий письменник світу». Лауреат 250 нагород у 65 державах. Пережив обстріли та ворожу блокаду Чернігова в рідному місті.

Марія Пучинець мешкає в місті-герої Чернігові. Журналістка обласної газети «Чернігівщина». Лауреат міжнародних та всеукраїнських премій. Мама двох дітей. Безпосередній свідок облоги міста.

Віталій Назаренко мешкає в місті-герої Чернігові. Журналіст обласної газети «Чернігівщина». Лауреат міжнародних та всеукраїнських премій. Тато трьох дітей. Учасник героїчної оборони Чернігова від російських загарбників.

Григорій Войток мешкає в м. Бобровиця, на Чернігівщині. Заступник генерального директора ТОВ «Земля і Воля». Журналіст, письменник. Автор книги з історії рідного краю «Тернистий шлях благородної справи», діалогії «Безбатченки». Лауреат міжнародних та всеукраїнських премій. Має трьох дітей і шестеро онуків.

